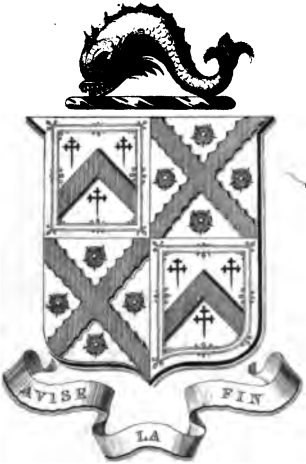
1121



Robert Lenox Kennedy.

Tacitus

Collected wks. Latin. 15[illegible]

Tom.



Ch. Eisen inv.

L. Lempereur Sculp.

C. CORNELII
TACITI
QUÆ EXSTANT OPERA.

Recensuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS I.



PARISIIS,
Typis Fratrum BARBOU, viâ Mathurinensium.

M DCC XCIII.

TABULARUM

Quibus hæc editio Taciti exornatur,

INTERPRETATIO.

TOMUS I. Tacitum exhibet ſcribentem, oculis in effigiem ſoceri ſui Agricolæ defixis. Suprà delineantur triumviri capitales, quorum juſſu Aruleni, Senecionis &c. ſcripta, libertatem ſpirantia, igni traduntur.

IN fronte libri Auguſtus jacet in lecto mortuus. Adſtant vultu composito Livia, & huic proximus Tiberius, Auguſti teſtamentum Veſtalibus tradens, in quem ſenator unus intentus hæret, si fortè ſecretos ejus ſenſus introſpiciat.

TOMO II. Meſſallina Claudii imperatoris uxor, pedibus calcat diadema, nubitque palam Silio juveni, conſuli designato, cujus matrimonio exturbata Ju-

nia Silana, fugit aram nuptialem, lacrymis perfusa, & vultum conversa in sponsum.

Librum aperit mors Thraseæ Pæti, qui, utriusque brachii venis interscisis, sedet in lecto, cubito innixus, uxoris Arriæ minoris dolorem lenire tentans, & Demetrii philosophi sermonibus intentus.

Tomo III. Imperator Galba pro gradibus templi concordiæ Pisonem Licinianum adoptat, humerum ejus alterâ manu tenens, alterâ tradens coronam lauream in signum principatûs. Infra gradus hinc inde capite atque humeris exstant milites prætoriani.

Libro præfigitur patrata in foro Rom. cædes Galbæ, qui trepidatione & fugâ ferentium projectus e sella, & provolutus, interfectorem, stricto pugione, jugulo imminentem, oculis tremebundis intuetur.

AD
LECTOREM.

In recensendis Cornelii Taciti scriptis usi sumus quum Lipsii, Ryckii, aliorumque interpretum animadversionibus, tum editione Jacobi Gronovii, quæ Lugduni Batavorum prodiit quaternis anno 1721. Hanc editionem accuratam in primis, & multis locis e Florentinis codicibus emendatam diligenter evolvimus, contulimusque cum manuscripto codice Regiæ bibliothecæ, qui, ut plerique ejusdem Taciti codices, exhibet tantum Annalium posteriores ab XI. & Historiarum libros, qui supersunt. His copiis nos instruxit vir ut in litteris versatissimus, ita de illarum progressu mirè studiosus Capperonnerius,

Regius linguæ Græcæ Profeſſor, e Regia inſcriptionum & litterarum Academia, & Regiorum manuſcriptorum cuſtos oculatissimus. Idem, quò pluribus adjumentis in emendatione textûs niteremur, curavit afferri sibi e Germania poſtremam editionem Taciti, quæ Lipsiæ prodiit octonis anno 1752. Hanc adornavit, & ſolerti curâ recenſuit Jacobus Erneſtus, conquiſitis & excussis vetuſtis Taciti editis fermè omnibus: unde loca non pauca, mendis dudum typographicis, aut correctoris manu corrupta, ſanitati reſtituit. Hujus exemplo inducti, lectiones, quas pleraſque e Regio codice notaveramus, in textum recipere haud dubitavimus, repertas in editis antiquioribus, ac præſertim in prima omnium editione Joannis Spirensis, quæ pulcherrima, & e bono codice, ut apparet, cum omnibus librariorum peccatis ducta, auctoritatem manuſcripti codicis jure obtinere possit. Quum autem hi editi, sicuti & codices, frequenter in notis nostris appellentur, haud abs re viſum eſt pauca hic referre ex iis, quæ de codicibus

& editis Taciti habet diligentissimus idem horum investigator Ernestus.

TACITI codices antiquissimi sunt Florentini duo. Alter, qui unicus est, solos Annalium sex libros priores continet, e monasterio Corbeiensi in Vestfalia per Leonem X. summum Pontificem bibliothecæ Mediceæ illatus. Alter magnæ etiam antiquitatis, quippe Langobardicis litteris exaratus, orditur ab undecimo libro Annalium, & in quinto Historiarum desinit. Horum librorum alii codices, Budensis, Vaticani, Farnesianus, Ryckianus, Regius, Guelferbytanus, Oxonienses, & alii nonnulli, sed recentioris fermè scripturæ, videntur Jacobo Gronovio ex hoc Langobardico variis temporibus descripti. Id affirmare non audet Ernestus; at censet codices illos, quotquot sunt, & ipsum Langobardicum, ex eodem apographo, eoque jam interpolato, fluxisse. Etenim omnes certis quibusdam locis eodem modo depravati sunt; & transpositiones paginarum, quæ vel librarii, vel bibliopegi vitio in illo antiquiori codice occurrunt,

in omnibus manuſcriptis reperiuntur. Nam quòd in iis variæ interdum lectiones ſunt, non uno modo depravatæ, id argumento eſt, librariorum manus, aut oſcitantium, aut imperitorum, ſæpæ toto cœlo diſſentire in ſcriptura, quæ ex eodem fonte ducta sit. Non mirum igitur, si in ejuſmodi codicibus fruſtra quæratur aliquando vera manus auctoris, & in emendando textu ſæpius ingenio & conjecturis interpretum agenda res fuerit.

PRIMUS omnium Taciti libros ab XI. Annalium cum Germania & dialogo de oratoribus, sine titulo operis, & sine anni locique nota, edidit Joannes Spirensis, quo ex manuſcripto incertum, nisi fortè ex antiquo codice Veneto, quem laudat P. Victorius ad Ciceronis Epiſt. 2, 12. quique hodie non amplius reperitur in catalogo bibliothecæ S. Marci. Spirensis officina Venetiis fuit, & primus ab eo liber (ſcil. Epiſt. Ciceronis ad diverſos) editus eſt anno 1469. Videtur ergo Tacitus, ad eumdem, aut proximè ſequentem annum referri poſſe.

SEQUITUR editio Franciſci Puteolani,

sine nota anni, loci, & typographi, quam Saxius Mediolanensem asserit, eamque Venetiis repetitam anno 1497. Usus est etiam Puteolanus manuscriptis, etsi non usquequàque bonis, sed tamen egregiam Taciti libris operam navavit.

ANNO 1515. Philippus Beroaldus Romæ primus edidit e veteri illo codice Corbeiensi sex priores Annalium libros, ceteris additis ex editione Puteolani. Beroaldinam editionem Mediolani expressit Minucianus anno 1517. & Frobenius Basileæ anno 1519.

IN eadem urbe, & ex eadem officina Frobeniana prodiit anno 1533. Tacitus ex recensione Rhenani. Usus est Budensi codice, quem librum, licet, Jacobo Gronovio teste, recentem & interpolatum, Tacito profuisse negari non potest.

POST Rhenanum Lipsius Taciti recensionem aggressus, ita de eo meritus est, ut ejus *sospitator* meritò dicatur. Hunc auctorem sexies edidit; & in prioribus quidem editionibus multa e Vaticanis codicibus & Farnesiano, aut conjecturis certissimis, ingenio pariter & judicio

præſtans, emendavit : in poſterioribus autem non pauca etiam loca reſtituit poſtquam eumdem auctorem ediderat Pichena Florentinus.

HIC in recenſendis ſex libris Annalium prioribus multa vidit in illo codice Corbeiensi, quæ Beroaldum fugerant; primuſque reliquos Annalium & Hiſtoriarum libros e manuſcripto Langobardico recognovit. Hos poſtremùm codices accuratiùs excussit Jacobus Gronovius, vir in manuſcriptis libris tritus admodum, cujus diligentia non parum Tacito profuit, ut ſuprà diximus. Profuerunt & ingenia præſtantissima virorum doctissimorum, Mureti, J. Frid. Gronovii, Ursini, Freinshemii, Acidalii, Grotii, Heinsii, Merceri &c. quorum alii ex inſtituto in Tacito corrigendo elaborarunt, alii obiter in ſuis ſcriptis loca corrupta emendare tentarunt.

DEMUM Theodorus Ryckius ad recognoſcendum Tacitum accessit. Uſus eſt codice Rodolphi Agricolæ, quem Ryckianum vocitamus, cui recenti & interpolato, ut cenſent Jacobus Gronovius & Erneſtus, plus æquo nonnumquam tribuit

Habuit inſuper a Jacobo Gronovio excerpta codicum Florentinorum, ex quibus loca complura emendavit. Habuit etiam a Thevenotio excerpta Regii codicis Pariſienſis; ſed de his ferme ſilet in notis. Prodiit Lugduni Batavorum anno 1687. ejus editio, cujus textum, quippe emendatiſſimum, prælis accommodavimus.

LIBELLOS, de Germania, & de vita Agricolæ ſecundo tomo Annalibus ſubjunximus, & eâ re voluminum æqualitati conſultum voluimus, cujus utcumque attingendæ vix alia poterat eſſe ratio, etiamſi corpus Hiſtoriarum velut in duo membra divelleretur, ab ſe invicem tomis diſtracta. Sed ob eamdem cauſam locum in hac noſtra editione habere non potuit dialogus de oratoribus, quem jure Lipſius Tacito abjudicat, quique ſeriùs, quàm auctor videri velit, & ſecundo demum ſeculo ſcriptus videtur. Notas breviores ad calcem voluminum rejecimus, plerasque ad textûs emendationem pertinentes, quaſdam explanandis difficultatibus accommodatas, in eorum gratiam, qui in legendo Tacito alienâ ope indigere pos-

ſunt. Cuique volumini ſuum indicem ſubjecimus.

Ceterum in id potissimum incubuimus, ut textus ipſe quàm emendatissimus exhiberetur, revocatis manuſcriptorum aut veterum editorum lectionibus, quæ potiores videbantur : ſed operæ, amore quodam vulgatæ lectionis, non ſemper paruerunt. Sic Ann. 12, 40. legitur in textu *compositis*, quæ eſt conjectura Lipsii. Libro 13, 1. cum vulgatis editur *exitum* pro *exitium*. Eodem libro, cap 29. *promisit* pro *permisit*. Et lib. 14, 2. *partam* pro *paratam*. His igitur, & aliis fortè locis, ſed oppidò paucis, diſcrepat textus a notis. Vitia typographica leviora, quæ neminem morari possint, ut si quando voces eædem non iisdem litteris ſcribuntur, ignoſcet æquus Lector.

C. CORNELII
TACITI VITA

Per Juſtum Lipsium conſcripta.

CAIUS CORNELIUS TACITUS, cui vulgò Publii prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente, ſed aliâ minùs illuſtri natus eſt, extremis, ut opinio mea fert, Ti. Claudii imp. temporibus. Pater avuſque honores geſſerint, & ad rempublicam acceſſerint, necne, ut re vetuſtâ & incertâ, nihil adfirmem: propiùs à vero abeſt, ipſum primum jus imaginis & honores in familiam non nimis illuſtrem intuliſſe. Initium dignitatis illi ſub Veſpasiano fuit, a quo, (1) Plinio auctore,

(1) Plinius Naturæ Hiſtoriarum 7, 16. hæc habet. *Ipsi-nos pridem vidimus eadem ferè omnia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti equitis Rom. Belgicæ Galliæ rationes procurantis*: quæ verba non poſſe ſumi de Tacito ſcriptore vidit ipſe Lipsius ad Hiſtor. 1, 1. Fuit enim Tacitus noſter ætate propemodum æqualis Plinio juniori, qui, quo tempore avunculus ejus incendio Veſuvii montis periit, agebat annum dumtaxat duodevicesimum. Itaque Plinii locum veriùs ce-

procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes principis adminiſtravit; quæ dignitas equeſtri ordini diu peculiaris fuit. Reverſus, a Tito, ut opinor, quæſturam accepit: certè dignitatem ſuam, quam Veſpasianus inchoaverat, auctam & adjutam eſſe a Tito, ipſe in Hiſtoriis profitetur; nec aliud ſuſpicari eſt, quàm quæſturam, aut si fortè ædilitatem, quia præturâ quartodecimo demum conſulatu Domitiani auctus eſt. In quo erroris manifeſtus eſt eruditus vir, qui Domitiano nonùm & Verginio Rufo ſecundùm conſulibus prœtorem Tacitum conſtituit. Nam Tacitus quidem ipſe in Annali undecimo diſertè ait ſe quindecimvirum ſacris faciundis ac tum prætorem ludis ſecularibus Domitiani cum cura adfuiſſe. Atqui ludos ſeculares a Domitiano editos anno urbis conditæ 841. id eſt, quinquennio ipſo poſteriùs, quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis eſt. Exſtant nummi non pauci cum his notis, *IMP. CÆS. FLAV. DOMITIANUS*

peris de Taciti patre. Repertus eſt in agro Juliacensi vetus lapis cum hac inſcriptione, quam ad eumdem referri veriſimile eſt.

APOLLINI . . . .
RATIONATORIS HONORE
USURUS SECUNDUM
CORNELIUS VERUS TACITUS
EREXIT MONUMENTI LOCO.

AUG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIV. LUD. SEC. FECIT. Ad consulatum deinde satis longo intervallo imperante Nervâ pervenit anno urbis conditæ 850. suffectus in locum demortui T, Verginii Rufi, illius qui delatum a Germanicis legionibus imperium constanter spreverat : quem & defunctum pro rostris Tacitus laudavit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt ; magis tamen, ut opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quàm quòd ejus rei certus auctor sit. Ego legendo nihil aliud comperio, quàm abfuisse eum aliquot annis ab urbe, idque eo ipso tempore, quo Julius Agricola socer ejus mortem obierit, coss. Pompeio Collegâ & Cornelio Prisco, non tam exsilii necessitate, ut arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otii. Nam quòd iidem, ut omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum, latinè ut loquar, inanis fabula est : ac credo eos homines, quum hoc scriberent, indormiisse bello Trojano, & illinc decennia sua sumpsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum a ludis suis secularibus, quibus certè Tacitus

prætor Romæ adfuit, ſeptem dumtaxat annos vixiſſe, octavo conſpiratione ſuorum occiſum. Hæc ferè in republica. In privata ejus vita iſta ſunt. Uxorem duxit anno urbis conditæ 830. Veſpaſiano octavûm & C. Julio Agricolâ coss. Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors, & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haud dubiè reliquit, & ex iis, nisi conjecturâ fallor, longo intervallo nepotem M. Claudium Tacitum, qui poſtea imperator appellatus eſt (sic enim eum imperatorem nummi appellant, non ut vulgus, P. Annium Tacitum) qui, ut Flavius Vopiſcus refert, parentem ſuum appellare hunc Tacitum (1) ſolebat. Hiſtoriæ ſcribendæ ſenex demum vacavit, quum reliquum ætatis in foro, & causis orandis egiſſet. Ex Plinii epiſtolis, & Tacitum in principibus oratoribus fuiſſe, & orationes aliquot edidiſſe, intelligimus. Æquales habuit Fabium Quinctilianum, utrumque Plinium, Julium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipſtanum Meſſallam. Scripsit primùm omnium, uti poſt docebo, Hiſtoriarum libros ab exceſſu Neronis ad imperium

(1) Polemius, natione Gallus, genere illuſtri, qui poſt medium quintum ſeculum Galliarum præfectus, oratoriâ & poeticâ facultate floruit, Cornelium Tacitum inter majores ſuos numerabat.

Nervæ. Deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Neronis, quorum omnium quanta jactura & quibus locis facta sit, in tempore memorabo. Nominantur & ejus facetiarum libri a Fulgentio, cum hoc fragmento : *Casi itaque morum eclogio in filiis relicto.* Mortis ejus tempus non exprimo : natalem tamen annum propemodum inveni. Odoratus sum ex (1) Plinii Nepotis epistola, quæ libro 7. Nam ait disertè propemodum ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Venusini montis, quo avunculus periit, agebat, ut ipse ait, duodevicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubiè anno urbis conditæ 816. Memmio Regulo & Verginio Rufo coss. At Tacitus paullò major natu, quod eâdem illâ epistolâ testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudii, vel potiùs initio Neronis ; vixitque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Nervæ : clarum, quoniam principio libri primi Historiarum vocat *divum*, qui honos non habetur, nisi principi mortuo.

(1) Si quis scire velit, quâ conjunctione inter se vixerint Tacitus & Plinius junior, legat hujus Epistolas 1, 6. 20. 4, 13. 6, 9. 16, 20. 7, 20. 33. 8, 7. 9, 10. 14. 23.

DE TACITO

TESTIMONIA,

LAUDATUS est a consule Cornelio Tacito: nam hic supremus felicitatis ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

PLINIUS junior, Epist. 2, 1.

RESPONDIT Cornelius Tacitus eloquentissimè, & quod eximium orationi ejus inest, σεμνῶς.

Idem Epist. 2, 11.

ASINIUS Rufus Cornelium Tacitum (scis quem virum) arctâ familiaritate complexus est. Proindè si utrumque nostrûm probas &c.

Idem. Epist. 4, 15.

PETIS ut tibi avunculi mei exitum scribam, quò veriùs tradere posteris possis: gratias ago. Nam video morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam.... Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos verò quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis libris & tuis erit.

Idem. Epist. 6, 16. ad Tacitum.

ERIT rarum & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis (cogor enim de te parciùs dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia

fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu famâ gloriâque floreres, te sequi, tibi longo, sed proximus intervallo & *esse & haberi concupiscebam.*

Idem Epist. 7, 20.

NEC ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certè meremur ut sit aliqua, non dico ingenio (id enim superbum) sed studio, & labore, & reverentiâ posterorum.

Idem Epist. 9, 14.

NAM quanta fuerint Diurpanæi Dacorum regis cum Fusco prælia, quantæque Rom. clades, longo contextu evolverem, nisi Corn. Tacitus, qui hanc historiam diligentissimè contexuit, de reticendo interfectorum numero, & Sallustium Crispum, & alios auctores quàm plurimos sanxisse, & seipsum idem potissimum elegisse dixisset.

OROSIUS de Domit. loquens.

DEIN, ut verbis Corn. Taciti utar, sene Augusto Janus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes sæpe ex usu, & aliquando cum damno quæruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium

Idem.

ET mihi quidem in animo fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum &c.

FLAVIUS Vopiscus in Probo.

CORNELIUM Tacitum, ſcriptorem Hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eumdem diceret, in omnibus bibliothecis collocari juſſit.

Idem in Tacito.

CAIUS Tacitus è majoribus unus tuis, Ulpianorum temporum conſularis, ſub verbis cujuſdam Germanici ducis in hiſtoria ſua rettulit &c.

SIDONIUS Epiſt. lib. 4. ad Polemium.

Quàm Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus,
Quâ pompâ Tacitus numquam sine laude loquendus.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Et te qui brevitate polles,
Et qui, pro ingenio fluente, nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori.

Idem in Epigram.

JUSTI LIPSII JAM SENIS
DE TACITO JUDICIUM.

NON est in Græcis aut Latinis, & fidenter dicam, non erit, qui prudentiæ omnigenæ laude huic se comparet ; adeo non veremur ne quis anteponat. Singulæ paginæ, quid paginæ ? singulæ lineæ, dogmata, consilia, monita sunt ; sed brevia sæpe aut occulta : & opus sagace quâdam mente ad odorandum & assequendum. Sicut non omnes canes feram, non item lectores virtutes hujus dotesque aut indagent aut captent. Viris opus est, & quum ingenii quâdam subtilitate, tum judicii rectitudine, & ut verbo dicam, naturæ bonitate. Qui non habet, me audiat, & res alias agat.

STEMMA AUGUSTÆ DOMUS.

a Justo Lipsio in seriem redactum.

- *C. Octavius* C. F. qui Macedoniæ præfuit. Ex Ancharia I. uxore
  - *Octavia* major
    - Ex I. marito C. Marcello
      - *M. Marcellus*, cui I. uxor Pompeia Sexti, altera Julia Augusti filiá, ex neutra liberi. Obiit adolescens in Baiano.
      - *Marcella* major. Ex I. marito M. Vipsanio Agrippa
        - Liberi, ait Suet. sed nobis irreperti, Nam de Vipsania Tib. uxore falsum.
      - Ex II. marito Julo Antonio Africano triumviri filio, de quo Plut. in Ant. & noster A. 3, 18.
        - *L. Antonius Africanus*, qui Massiliæ obiit A. 4, 44, Ex eo aut fratre aliquo ut arbitror.
          - *Sextus Antonius Africanus*, de cujus nobilitate A. 14, 46.
      - *Marcella* minor, de qua silent.
    - Ex II. marito M. Antonio triumviro
      - *Antonia* major. Ex marito Domitio Ahenobarbo
        - *Domitia*, cui vir Crispus Passienus, uti suspicor ex Quinctiliano 6, 11.
        - *Domitia Lepida*. Ex I. marito M. Valerio Barbato Messalla
          - *Valeria Messallina*, Claudii principis uxor.
        - Maritus II. Ap. Junius Silanus, qui tamen antea videtur maritus fuisse Æmiliæ Lepidæ proneptis Augusti. Exque iis forte
          - *L. Silanus* sponsus Octaviæ.
          - *M. Silanus* proc. Asiæ.
          - *Junia Calvina* Vitellii nurus, quæque ad Vespasiani ævum supervixit, ex Suet. Vesp. 23.
        - *Cn. Domitius*, cui uxor Agrippina, & ex ea
          - *Nero* imp.
      - *Antonia* minor, cujus stirpem ex marito Druso quære infra.

- *C. Octavius* C. F. qui Macedoniæ præfuit. Ex Attia II. uxore.
  - *Octavia* minor, de cujus conjugio aut ſtirpe nobis non lectum.
  - *C. Octavius*, qui poſtea C. Julius Cæſar Octavianus Auguſtus. Ex Scribonia uxore.
    - *Julia*, cui I. maritus M. Marcellus, III. Tib. imperator, ſed uterque ſine prole. Medius autem M. Vipſanius Agrippa, & ex eo
      - *C. Cæſar*, cui uxor Livia ſoror Germanici. Ann. 4, 40.
      - *L. Cæſar*, cui deſtinata uxor Æmilia Lepida, poſtea P. Quirini uxor. Ann. 3, 23.
      - *Agrippa Poſtumus.*
      - *Julia*, cui vir L. Æmil. lius Paullus cenſoris filius, & ex eo
        - *Æmilius Lepidus*, cui Druſilla uxor.
        - *Æmilia Lepida*, ſponſa Claudii. Suet. Claud. 24.
      - *Agrippina*, cui vir Cæſar Germanicus. Ex eo
        - *Nero*, cui uxor Julia Druſi filia. Ann. 6, 27.
        - *Druſus*, cui uxor Æmilia Lepida, M. Æmilii Lepidi filia. Ann. 6, 40.
        - *C. Caligula*, cujus matrimonia e Suet. pete.
        - *Agrippina*, cui mariti tres: Cn. Domitius, Criſpus Paſſienus, Claudius imp.
        - *Druſilla*, cui prior maritus L. Caſſius, alter M. Æmilius Lepidus.
        - *Livia*, ſive *Druſilla*, Suetonio, quæ eadem *Julia* eſt Tacito & Dioni. Nupſit M. Vinicio. Ann. 6, 15.

Augusti uxoria ſtirps, quæ adfinitate primò, mox adoptione insita in domum Auguſtam, lucis causâ, ſeorſum hic exprimitur.

- *Tib Claudius Nero*, cui uxor Livia Druſilla, poſtea Auguſta. Ex ea.
  - *Tib. Nero*, qui imp. cui I. uxor Vipſania Agrippina, M. Vipſanii Agrippæ ex Pomponia Attici filia. Ex hac
    - *Druſus*, cui uxor Livia, sive Livilla ſoror Germanici. Ex hac.
      - *Tib. Gemellus*, quem Caius ſuſtulit Suet. 14.
      - *Gemellus* alter, cujus nomen non proditum, ex An. 2, 84. qui periit quadrimus, ex Ann. 4, 15.
      - *Julia*, cui vir Rubellius Blandus. An. 6, 27. Ex hoc
        - *Rubellius Plautus*, quem Nero ſuſtulit, cui uxor Pollutia. An. 16, 10.
  - II. Uxor Julia Auguſti filia. Ex ea proles, ſed infans exſtincta.
  - *Druſus Nero Germanicus*, cui uxor Antonia minor. Ex hac
    - *Cæſar Germanicus*, cui uxor Agrippina: ſtirps poſita ſuprà.
    - *Livilla*, cui vir C. Cæſar, dein Druſus frater patruelis: deſponſa etiam poſtea Sejano, ex Ann. 6, 40.
    - *Claudius*, qui imp. cui I. uxor Plautia Urgulanilla. Ex hac.
      - *Druſus*, cui deſponſa Sejani filia. Suet. Claud. 27. Tacit. Ann. 3, 29.
      - *Claudia* quam abjecit.
    - II. uxor Ælia Perina. Ex hac.
      - *Antonia*, cui vir Pompeius Magnus, a Claudio interfectus: poſtea Fauſtus Sulla.
    - III. uxor Valeria Meſſallina. Ex hac.
      - *Octavia*, cui ſponſus L. Silanus, poſtea maritus Nero imp.
      - *Claudius Britannicus*, a Nerone ſublatus.

BREVIARIUM

BREVIARIUM
LIBRI PRIMI.

AUGUSTUS Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres gravis seditio incessit. Ea, misso Druso Tiberii filio, ægre componitur. Idem in Germania inferiore motus, qui consedit, non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaque expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Usipetes vastati aut cæsi. Julia Augusti filia Rhegii vitam finiit. Sodales in honorem Augusti, & ludi Augustales instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Cattos ducit: agros, domos, homines, vastat, urit, cædit. Segestes obsidione Arminii liberatur. Ob hæc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. Reliquiæ Vari & militum lectæ: iisque suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati. Tamen hostes prospera eruptione fusi, fugati.

Majestatis lex reducta & aspere exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus, & per eam causam decreta patrum expressa ad coercendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelæ civitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta,

Coss. { Sex. Pompeio, & Sex. Appuleio.
Nerone Claudio Druso Cæsare, & C. Norbano.



C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER PRIMUS.

I. URBEM Romam a principio reges habuere. Libertatem & consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur : neque decemviralis potestas ultra biennium, neque tribunorum militum consulare jus diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio : & Pompeii Crassique potentia citò in Cæsarem ; Lepidi atque Antonii arma in Augustum ces-

sere; qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine *Principis*, sub imperium accepit. Sed veteris populi Romani prospera vel adversa, claris scriptoribus memorata sunt; temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique, & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberii principatum, & cetera, sine ira & studio, quorum causas procul habeo.

II. Postquam, Bruto & Cassio cæsis, nulla jam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppressus; exsutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus nisi Cæsar dux reliquus: posito *Triumviri* nomine, consulem se ferens, & ad tuendam plebem tribunitio jure contentum; ubi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paullatim, munia senatûs, magistratuum, legum in se trahere, nullo adversante; quum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent; ceteri nobilium, quantò quis servitio promptior, opibus & honoribus extollerentur; ac novis ex rebus aucti, tuta & præsentia,

quàm vetera & periculosa mallent. Neque provinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, suspecto senatûs populique imperio ob certamina potentium, & avaritiam magiſtratuum; invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremò pecuniâ turbabantur.

III. Ceterùm Auguſtus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium, admodum adolescentem, pontificatu & curuli ædilitate; M. Agrippam, ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, geminatis consulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum sumpsit: Tiberium Neronem & Claudium Drusum privignos imperatoriis nominibus auxit, integra etiamdum domo sua. Nam genitos Agrippâ Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat; necdum posita puerili prætexta, *Principes juventutis* appellari, deſtinari consules, specie recusantis flagrantissimè cupiverat. Ut Agrippa vitâ concessit, L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere invalidum, mors fato propera, vel novercæ Liviæ dolus abſtulit; Drusoque pridem exſtincto, Nero solus e privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, consors tribunitiæ poteſtatis adsu-

mitur, omnisque per exercitus oſtentatur: non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. Nam senem Auguſtum devinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam Poſtumum in insulam Planasiam projiceret; rudem sanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At herculè Germanicum Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem a Tiberio jussit, quamquam eſſet in domo Tiberii filius juvenis: sed quò pluribus munimentis insiſteret. Bellum ea tempeſtate nullum, nisi adversus Germanos supererat; abolendæ magis infamiæ ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperii, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ: eadem magiſtratuum vocabula. Juniores poſt Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati; quotus quisque reliquus, qui rem pub. vidiſſet?

IV. Igitur verso civitatis ſtatu, nihil usquam prisci & integri moris: omnis, exsuta æqualitate, juſſa principis aspectare; nulla in præsens formidine, dum Auguſtus ætate validus seque & domum & pacem suſtentavit. Poſtquam provecta jam senectus, ægro & corpore fatigabatur,

aderatque finis, & spes novæ: pauci bona libertatis incassum differere; plures bellum pavescere; alii cupere; pars multò maxima imminentis dominos variis rumoribus differebant: *trucem Agrippam, & ignominiâ accensum, non ætate, neque rerum experientiâ tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atque insita Claudiæ familiæ superbia; multaque indicia sævitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice: congestos juveni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessûs exsulem egerit, aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. Accedere matrem muliebri impotentia: serviendum feminæ, duobusque insuper adolescentibus, qui rempub. interim premant, quandoque distrahant.*

V. Hæc atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti. Et quidam scelus uxoris suspectabant: quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite uno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam: multas illic utrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Marciæ aperuisse, illam

Liviæ : gnarum id Cæsari : neque multò post, exstincto Maximo (dubium an quæsita morte) auditos in funere ejus, Marciæ gemitus semet incusantis, *quòd causa exitii marito fuisset.* Utcumque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur: neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque custodiis domum & vias sepserat Livia: lætique interdum nuntii vulgabantur; donec provisis, quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

VI. Primum facinus novi principatûs fuit Postumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo, centurio ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatum disseruit. Patris jussa simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ apposito, *ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandoque ipse supremum diem explevisset.* Multa sine dubio sævaque Augustus de moribus adolescentis questus, ut exsilium ejus senatusconsulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius unquam suorum necem duravit; neque mortem nepoti pro securitate privigni inlatam, credibile erat. Propius

vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti & invisi juvenis cædem festinavisse. Nuncianti centurioni, ut mos militiæ, *factum esse quod imperasset: neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum*, respondit. Quod postquam Sallustius Crispus, particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) comperit; metuens ne reus subderetur, juxta periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liviam, *ne arcana domûs, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatûs resolveret, cuncta ad senatum vocando. Eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si uni reddatur.*

VII. At Romæ ruere in servitium consules, patres, eques: quantò quis inlustrior, tantò magis falsi ac festinantes; vultuque composito, ne læti excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationem miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Appuleius coss. primi in verba Tiberii Cæsaris juravere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ: mox senatus, milesque & populus. Nam Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam

vetere repub. & ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi tribunitiæ potestatis præscriptione posuit, sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto: *de honoribus parentis consulturum: neque abscedere a corpore: idque unum ex publicis muneribus usurpare.* Sed defuncto Augusto, signum prætoriis cohortibus, ut imperator dederat: excubiæ, arma, cetera aulæ: miles in forum, miles in curiam comitabatur: litteras ad exercitus tamquam adepto principatu misit: nusquam cunctabundus, nisi quum in senatu loqueretur. Causa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm exspectare mallet. Dabat & famæ, ut vocatus electusque potiùs a Repub. videretur, quàm per uxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

VIII. Nihil primo senatûs die agi passus, nisi de supremis Augusti, cujus testamentum inlatum per virgines Vestæ, Tiberium & Liviam heredes habuit. Li-

via in familiam Juliam nomenque Augustæ adsumebatur: in spem secundam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed jactantiâ gloriâque ad posteros. Legata non ultra civilem modum, nisi quòd populo & plebi quadringenties tricies quinquies, prætoriarum cohortium militibus singula nummûm millia, legionariis aut cohortibus civium Romanorum trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex quis maximè insignes visi: *ut porta triumphali duceretur funus*, Gallus Asinius; *ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur*, L. Arruntius censuere. Addebat Messalla Valerius, *renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii*: interrogatusque a Tiberio, *num, se mandante, eam sententiam promsisset? sponte dixisse*, respondit; *neque in iis quæ ad rempub. pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis*. Ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, *corpus ad rogum humeris senatorum ferendum*. Remisit Cæsar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, *ne, ut quondam nimiis studiis funus divi Julii turbassent, ita Augustum in foro potiùs, quàm in campo Martis, sede*

destinata, cremari vellent. Die funeris, milites velut præsidio stetere, multum inridentibus, qui ipsi viderant, quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii, & libertatis improspere repetitæ, quum occisus dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur. *Nunc senem principem, longâ potentiâ, provisis etiam heredum in rempub. opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepultura ejus quieta foret.*

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana mirantibus: *quòd idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitæ supremus; quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finivisset. Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvum & C. Marium simul æquaverat; continuata per septem & triginta annos tribunitia potestas; nomen imperatoris semel atque vicies partum; aliaque honorum multiplicata, aut nova.* At apud prudentes vita ejus variè extollebatur, arguebaturve. Hi *pietate erga parentem, & necessitudine reipub. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes: multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse; postquam*

hic socordiâ senuerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictaturâ, sed principis nomine constitutam rempublicam: mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa: jus apud cives, modestiam apud socios: urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies esset.

X. Dicebatur contra, *pietatem erga parentem, & tempora reipublicæ, obtentui sumpta: ceterùm cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi decreto patrum, fasces & jus prætoris invaserit, cæsis Hirtio & Pansa (sive hostis illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, sui milites Hirtium, & machinator doli Cæsar abstulerant) utriusque copias occupavisse: extortum invito senatu consulatum, armaque quæ in Antonium acceperit, contra rempub. versa: proscriptionem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecere, laudatas. Sanè Cassii, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas sit privata odia publicis utilitatibus remittere)*

sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos: pòst Antonium Tarentino Brundisinoque fœdere, & nuptiis sororis inlectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsolvisse. Pacem sine dubio posthæc, verùm cruentam: Lollianas, Varianasque clades: interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos. Nec domesticis abstinebatur. *Abducta Neroni uxor; & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, necdum edito partu, rite nuberet: qui Tedii & Vedii Pollionis luxus: postremò Livia, gravis in Rempublicam mater, gravior domui Cæsarum noverca. Nihil deorum honoribus relictum, quum se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. Ne Tiberium quidem caritate, aut reipub. curâ successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sævitiamque ejus introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsivisse.* Etenim Augustus, paucis ante annis, quum Tiberio tribunitiam potestatem a patribus rursum postularet, quamquam honora oratione, quædam de habitu vultuque & institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.

XI. Ceterùm sepulturâ more perfectâ, templum & cœlestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces: & ille variè disserebat, de magnitudine

imperii, suâ modestiâ. *Solam divi Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subjectum fortunæ regendi cuncta onus: proinde in civitate tot inlustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent; plures faciliùs munia reipub. sociatis laboribus exsecuturos.* Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu naturâ, sive adsuetudine, suspensa semper & obscura verba: tunc verò, nitenti ut sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere; quum proferri libellum recitarique jussit. Opes publicæ continebantur: quantum civium, sociorumque in armis; quot classes, regna, provinciæ; tributa, aut vectigalia, & necessitates ac largitiones: quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus: addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu, an per invidiam.

XII. Inter quæ senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit fortè Tiberius, *se, ut non toti reipub. parem, ita*

quæcumque pars sibi mandaretur, ejus tutelam suscepturum. Tum Asinius Gallus, *interrogo*, inquit, *Cæsar, quam partem reipub. mandari tibi velis?* Perculsus improvisa interrogatione, paullum reticuit: dein collecto animo respondit: *nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari mallet.* Rursum Gallus (etenim vultu offensionem conjectaverat) *non idcirco interrogatum*, ait, *ut divideret quæ separari nequirent: sed ut sua confessione argueretur, unum esse reipub. corpus, atque unius animo regendum.* Addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quæque in toga per tot annos egregiè fecisset, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tamquam, ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, plusquam civilia agitaret, Pollionisque Asinii patris ferociam retineret.

XIII. Post quæ L. Arruntius, haud multum discrepans a Galli oratione, perinde offendit. Quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: sed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari fama publicè, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus quum tractaret, quinam adipisci principem locum suffectu-

ri abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque: *M. Lepidum* dixerat *capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium avidum, & minorem: L. Arruntium non indignum, & si casus daretur, ausurum.* De prioribus consentitur. Pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere: omnesque præter Lepidum, variis mox criminibus, ſtruente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, suspicacem animum perſtrinxere: Haterius quum dixisset, *Quousque patieris, Cæsar, non adesse caput reipub.?* Scaurus quia dixerat, *spem esse ex eo non inritas fore senatûs preces, quòd relationi consulum jure tribunitiæ poteſtatis non intercessisset.* In Haterium ſtatim invectus eſt; Scaurum, cui implacabiliùs irascebatur, silentio tramisit: feſſusque clamore omnium, expoſtulatione singulorum, flexit paullatim, non ut fateretur suscipi a se imperium, sed ut negare & rogari desineret. Conſtat Haterium, quum deprecandi causâ palatium introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, propè a militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus ejus impeditus, prociderat: neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, ejusque curatissimis precibus protegeretur.

XIV. Multa patrum & in Augustam adulatio. Alii *parentem*, alii *matrem patriæ* appellandam; plerique, ut nomini Cæsaris adscriberetur, *Juliæ filius*, censebant: ille *moderandos feminarum honores* dictitans, *eâdemque se temperantiâ usurum in his quæ sibi tribuerentur*; ceterùm anxius invidiâ, & muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est: aramque adoptionis, & alia hujuscemodi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare imperium petivit, missique legati qui deferrent, simul mæstitiam ejus ob excessum Augusti solarentur: quominus idem pro Druso postularetur, ea causa, quòd designatus consul Drusus, præsensque erat. Candidatos præturæ duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu ut augeret, jurejurando obstrinxit, se non excessurum.

XV. Tum primùm e campo comitia ad patres translata sunt. Nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret,

sine repulsa & ambitu designandos. Inter quæ tribuni plebei petivere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti, fastis additi, *Augustales* vocarentur: sed decreta pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veste uterentur: curru vehi haud permissum. Mox celebratio annuum ad prætorem translata, cui inter cives & peregrinos jurisdictio evenisset.

XVI. Hic rerum urbanarum status erat, quum Pannonicas legiones seditio incessit: nullis novis causis, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex civili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstivis tres simul legiones habebantur, præsidente Junio Blæso: qui fine Augusti, & initiis Tiberii auditis, ob justitium aut gaudium, intermiserat solita munia. Eo principio lascivire miles, discordare, pessimi cujusque sermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in

vesperam die, & dilapsis meliotibus, deterrimum quemque congregare. Poſtremò, promptis jam & aliis seditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat.

XVII. *Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc principem precibus, vel armis adirent? satis per tot annos ignaviâ peccatum, quòd tricena aut quadragena ſtipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent: ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre: ac si quis tot casus vitâ superaverit; trahi adhuc diversas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam: denis in diem assibus animam & corpus æſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria; hinc sævitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. At herculè verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem, sempiterna: nec aliud levamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur; ut singulos denarios mererent; sextus decimus ſtipendii annus finem adferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed iisdem in caſtris præmium pecuniâ*

ſolveretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ poſt sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se urbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes e contuberniis hostem aspici.

XVIII. Adſtrepebat vulgus diversis incitamentis: hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremo eò furoris venere, ut tres legiones miscere in unam agitaverint: depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque unà tres aquilas & signa cohortium locant: simul congerunt cespites, exſtruunt tribunal, quò magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus advenit, increpabatque, ac retinebat singulos, clamitans, *Mea potiùs cæde imbuite manus: leviore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis. Aut incolumis fidem legionum retinebo: aut jugulatus pœnitentiam adcelerabo.*

XIX. Aggerebatur nihilominus cespes, jamque pectori usque adcreverat, quum tandem pervicaciâ victi incœptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, *Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda*, ait: *neque veteres ab*

imperatoribus priscis, neque ipsos a divò Augusto tam nova petivisse: & parum in tempore incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint; cur contra morem obsequii, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent. Adclamavere, *ut filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretque militibus missionem ab sexdecim annis: cetera mandaturos, ubi prima provenissent.* Profecto juvene, modicum otium: sed superbire miles, quòd filius legati, orator publicæ causæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt: direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumeliis, postremò verberibus insectantur: præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira, quem dereptum vehiculo, sarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, *an tam immensa onera, tam longa*

itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eò immitior, quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, & vagi circumjecta populabantur. Blæsus paucos, maximè prædâ onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere jubet; nam etiam tum legato a centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorum, modò centuriam quisque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem, *eadem omnibus imminere* clamitantes: simul probra in legatum cumulant, cœlum ac deos obtestantur, nihil reliqui faciunt, quominus invidiam, misericordiam, metum, & iras permoverent. Adcurritur ab universis, & carcere effracto, solvunt vincula; desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi jam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: *Vos quidem*, inquit, *his innocentibus & miserri-*

mis lucem & spiritum reddidistis : sed quis fratri meo vitam , quis fratrem mihi reddit ? quem missum ad vos a Germanico exercitu de communibus commodis , nocte proxima jugulavit per gladiatores suos , quos in exitium militum habet atque armat. Responde , Blæse , ubi cadaver abjeceris ? ne hostes quidem sepulturæ invident : quum osculis , quum lacrymis dolorem meum implevero , me quoque trucidari jube ; dum interfectos nullum ob scelus , sed quia utilitati legionum consulebamus , hi sepeliant.

XXIII. Incendebat hæc fletu , & pectus atque os manibus verberans : mox disjectis quorum per humeros sustinebatur , præceps , & singulorum pedibus advolutus , tantum consternationis invidiæque concivit , ut pars militum , gladiatores qui e servitio Blæsi erant , pars ceteram ejusdem familiam vincirent , alii ad quærendum corpus effunderentur. Ac ni properè , neque corpus ullum reperiri , & servos , adhibitis cruciatibus , abnuere cædem , neque illi fuisse unquam fratrem pernotuisset , haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen , ac præfectum castrorum extrusere. Sarcinæ fugientium direptæ , & centurio Lucillius interficitur , cui militaribus facetiis vocabulum , *Cedo alteram* , indiderant ; quia fracta

vite

vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat : ceteros latebræ texere, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octava & quintadecuma ferrum parabant, dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, quintadecumani tuentur, ni miles nonanus preces, & adversum aspernantis, minas interjecisset.

XXIV. Hæc audita, quamquam abstrusum, & tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis, duabusque prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis : ex re consulturum. Et cohortes delecto milite supra solitum firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant : simul prætorii præfectus Ælius Sejanus, collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum præmiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obviæ fuere legiones, non lætæ, ut adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inluvie deformi & vultu, quamquam mæstitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

XXV. Poſtquam vallum introiit; portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. Illi, quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rursum, viso Cæsare, trepidare: murmur incertum: atrox clamor, & repente quies: diversis animorum motibus, pavebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu, litteras patris recitat, in quis perscriptum erat, *præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravisset: ubi primùm a luctu requiesset animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum: misisse interim filium, ut sine cunctatione concederet, quæ ſtatim tribui possent: cetera senatui servanda, quem neque gratiæ, neque severitatis expertem haberi par esset.*

XXVI. Responsum eſt a concione, *mandata Clementi centurioni, quæ perferret.* Is orditur *de missione a sexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: ut denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani sub vexillo haberentur.* Ad ea Drusus, quum arbitrium senatûs & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur venisset, neque augendis militum ſtipendiis, neque adlevandis*

laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at herculè verbera & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse: nunquamne ad se nisi filios familiarum venturos? novum id planè, quòd imperator sola militis commoda ad senatum rejiciat: eumdem ergo senatum consulendum, quotiens supplicia aut prælia indicantur: an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?

XXVII. Postremò deserunt tribunal, ut quis prætorianorum militum amicorumve Cæsaris occurreret, manus intentantes, causam discordiæ, & initium armorum: maximè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multò post, digredientem cum Cæsare, ac provisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, *quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoque commodis legionum adversaretur?* simul ingruunt, saxa jaciunt: jamque lapidis ictu cruentus, & exitii certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso advenerat, protectus est.

XXVIII. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors lenivit: nam luna claro repentè cœlo visa languescere. Id miles

rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimilans, *prosperéque cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur.* Igitur æris sono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere : prout splendidior obscuriorve, lætari, aut mærere : & poſtquam ortæ nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris ; ut sunt mobiles ad superſtitionem perculsæ semel mentes, *sibi æternum laborem portendi, sua facinora aversari deos* lamentantur. Utendum inclinatione ea Cæsar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, & si alii bonis artibus grati in vulgus : ii vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. *Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capessent? quin potiùs, ut novissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expoſtulantur : privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Commotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem a veterano, legionem a legione dissociant.

Tum redire paullatim amor obsequii: omittunt portas; signa, unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus, orto die, & vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat præsentia: negat *se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet*: orantibus, rursum idem Blæsus & L. Apronius eques Romanus e cohorte Drusi, Justusque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, quum alii *opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem* censerent; alii *fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni: dum superstitio urgeat, adjiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus*. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat: vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos; alii corpora extra vallum abjecta ostentui.

XXX. Tum, ut quisque præcipuus turbator, conquisiti: & pars extra castra palantes a centurionibus, aut prætoriarum

cohortium militibus cæsi : quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis, adeoque sævis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque undâ raptabantur : durabat & formido cœlestis iræ, *nec frustra adversus impios hebescere sidera, ruere tempestates : non aliud malorum levamentum, quàm si linquerent castra infausta temerataque, & soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur :* primùm octava, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus *opperiendas Tiberii epistolas* clamitaverat : mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte prævenit : & Drusus, non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis consederant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem causis, Germanicæ legiones turbatæ, quantò plures, tantò violentiùs : & magna spe, fore ùt Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi sua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant : cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius

moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienæ speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus eſt, orto ab unetvicesimanis quintanisque initio, & tractis primâ quoque ac vicesimâ legionibus: nam iisdem æſtivis in finibus Ubiorum habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Auguſti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. *Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, juvenes largiora ſtipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sævitiamque centurionum ulciscerentur.* Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque: *sua in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri rempub. in suum cognomentum adscisci imperatores.*

XXXII. Nec legatus obviam ibat: quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat: repentè lymphati, deſtrictis gladiis in centuriones invadunt: ea vetuſtissima militaribus odiis materies, & sæviendi principium: proſtratos verberibus mulcant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum convulsos laniatosque, & partim exanimos, ante

vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius quum perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ advolveretur, eò usque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adolescens, & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non caſtrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, ſtationes, & si qua alia præsens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs conjectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quòd neque disjecti, nec paucorum inſtinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent; tanta æqualitate & conſtantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico per Gallias, ut diximus, census accipienti, *excessisse Auguſtum* adfertur. Neptem ejus Agrippinam in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipse Druso, fratre Tiberii, genitus, Auguſtæ nepos: sed anxius occultis in se patrui aviæque odiis, quorum causæ acriores, quia iniquæ: quippe Drusi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, si rerum potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor, & spes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, &

diversa a Tiberii sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam ſtimulis : atque ipsa Agrippina paullo commotior, nisi quòd caſtitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus quantò summæ spei propior, tantò impensiùs pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra caſtra habuit, dejectis in terram oculis, velut pœnitentiâ. Poſtquam vallum iniit, dissoni queſtus audiri cœpere : & quidam prensa manu ejus per speciem osculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret : alii curvata senio membra oſtendebant. Adsiſtentem concionem, quia permixta videbatur, *discedere in manipulos* jubet, *sic meliùs audituros responsum : vexilla præferri, ut id saltem discerneret cohortes* : tardè obtemperavere. Tunc *a veneratione Auguſti* orsus, flexit ad *victorias triumphosque Tiberii*, præcipuis laudibus celebrans, *quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ* inde *consensum, Galliarum fidem* extollit; *nil usquam turbidum aut discors.*

XXXV. Silentio hæc, vel murmure modico audita sunt: ut seditionem attigit, *ubi modestia militaris? ubi veteris disciplinæ decus? quònam tribunos? quò centuriones exegissent?* rogitans; nudant universi corpora, *cicatrices ex vulneribus, verberum notas* exprobrant; mox indiscretis vocibus *pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum*, ac propriis nominibus, incusant *vallum, fossas; pabuli, materiæ, lignorum adgestus*, & si qua alia ex necessitate aut adversus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, *mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem*, orabant: fuere etiam qui legatam a divo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus; & si vellet imperium, promptos ostentavere. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit: opposuerunt abeunti arma, minitantes ni regrederetur. At ille *moriturum potiùs, quàm fidem exsueret* clamitans, ferrum a latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prensam dextram vi attinuissent: extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propiùs incedentes,

feriret, hortabantur; & miles nomine Calusidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, *acutiorem esse*. Sævum id, malique moris, etiam furentibus visum; ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio: etenim nuntiabatur *parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam eamdem traherent: deſtinatum excidio Ubiorum oppidum: imbutasque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas*. Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, & si omitteretur ripa, invasurus hoſtis: ac si auxilia & socii adversum abscedentis legiones armarentur, civile bellum suscipi: periculosa severitas; flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti respub. Igitur volutatis inter se rationibus, placitum ut epiſtolæ nomine principis scriberentur: *missionnem dari vicena ſtipendia meritis: exauctorari qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hoſtis: legata quæ petiverant exsolvi duplicarique*.

XXXVII. Sensit miles in tempus conficta, ſtatimque flagitavit: missio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unetvicesimanique, donec iisdem in æſtivis

contracta ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, quum fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam & sextamdecumam legiones nihil cunctatas sacramento adigit. Quartadecumani paullum dubitaverant: pecunia & missio, quamvis non flagitantibus, oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis cœptavere seditionem præsidium agitantes vexillarii discordium legionum, & præsenti duorum militum supplicio paullum repressi sunt. Jusserat id Mennius castrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso jure: deinde, intumescente motu, profugus repertusque, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audacia mutuatur: *Non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari*: simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & *si quis agmine decessisset, pro desertore fore* clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos.

XXXIX. Interea legati ab senatu, regressum jam apud Aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima

atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pavidos & conscientiâ vecordes intrat metus, venisse patrum jussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant: utque mos vulgo quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & nocte concubia vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt: concursuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem tradere vexillum, intento mortis metu, subigunt: mox vagi per vias, obvios habuere legatos, audita consternatione, ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias; cædem parant, Planco maximè, quem dignitas fugâ impediverat: neque aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis: illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris sanguine suo altaria deûm commaculavisset. Luce demum, postquam dux & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat; recipitque in tribunal. Tum *fatalem* increpans *rabiem, neque militum, sed deûm irâ resurgere*, cur venerint legati

aperit : *jus legationis, atque ipsius Planci gravem & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio*, facundè miseratur : attonitaque magis, quàm quieta concione, legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, *quòd non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebellis auxilium. Satis superque missione & pecuniâ, & mollibus consultis peccatum : vel si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam conjugem, inter furentes, & omnis humani juris violatores haberet? illos saltem avo & reipub. redderet.* Diu cunctatus, aspernantem uxorem, quum *se divo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula* testaretur, postremò uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens; lamentantes circùm amicorum conjuges, quæ simul trahebantur; nec minùs tristes qui manebant.

XLI. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in urbe victa, facies, gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque advertêre. Progrediuntur contuberniis : *quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres, non centurionem*

ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatûs soliti, pergere ad Treveros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti avi memoria, socer Drusus; ipsa insigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ: jam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm invidia in Treveros: orant, obsistunt, *rediret, maneret*: pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi: isque ut erat recens dolore & irâ, apud circumfusos ita cœpit.

XLII. *Non mihi uxor, aut filius, patre & repub. cariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent: conjugem, & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus summoveo, ut, quidquid istuc sceleris imminet, meo tantùm sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat: quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo?* milites *ne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumsedistis. An* cives? *quibus tam projecta*

senatûs auctoritas : hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitûs verbo uno compescuit, Quirites *vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit : nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat : primane & vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot prœliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis e provinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecuniâ satiatos : hic tantùm interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos : infecta sanguine castra, flumina : meque precariam animam inter infensos trahere?*

XLIII. *Cur enim primo concionis die ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxistis, o improvidi amici? meliùs & amantiùs ille qui gladium offerebat : cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius : legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neque enim dii sinant ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse*

Germaniæ populos. Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem & filium redditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos: id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

XLIV. Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, *puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem; revocaretur conjunx, rediret legionum alumnus, neve obses Gallis traderetur.* Reditum Agrippinæ excusavit ob imminentem partum, & hiemem: *venturum filium: cetera ipsi exsequerentur.* Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ C. Cetronium, qui judicium & pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, destrictis gladiis: reus in suggestu per tribunum ostendebatur: si *nocentem* adclamaverant, præceps datus trucidabatur: & gaudebat cædibus miles, tanquam semet absolveret: nec Cæsar arcebat, quando nullo ipsius jussu, penes eosdem sævitia facti & invidia erat: secuti exemplum

veterani, haud multò poſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ provinciæ ob imminentis Suevos; ceterùm ut avellerentur caſtris, trucibus adhuc, non minùs aſperitate remedii, quàm ſceleris memoriâ. Centurionatum inde egit: citatus ab imperatore nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœliis fecisset, & cui erant dona militaria, edebat: si tribuni, si legio, induſtriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordinem: ubi avaritiam, aut crudelitatem consensu objectavissent, solvebatur militiâ.

XLV. Sic compositis præsentibus, haud minor moles supererat, ob ferociam quintæ & unetvicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco *Vetera* nomen eſt) hibernantium: nam primi seditionem cœptaverant: atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum: nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conversi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romæ nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, *quòd, dum patres &*

plebem, invalida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipsum, & opponere majestatem imperatoriam debuisse cessuris, ubi principem longâ experientiâ, eumdemque severitatis & munificentiæ summum vidissent. An Augustum fessa ætate totiens in Germanias commeare potuisse, Tiberium vigentem annis sedere in senatu, verba patrum cavillantem? satis prospectum urbanæ servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint.

XLVII. Immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe & diversa angebant: *validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ imminens: quos igitur anteferret? ac, ne postpositi contumeliâ incenderentur. At per filios pariter adiri, majestate salva, cui major e longinquo reverentia: simul adolescentibus excusatum quædam ad patrem rejicere: resistentisque Germanico, aut Druso, posse a se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium, si imperatorem sprevissent?* Ceterùm, ut jam jamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves:

mox hiemem, aut negotia variè causatus, primò prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit.

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, & parata in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, *venire se valida manu, ac ni supplicium in malos præsumant, usurum promiscua cæde.* Eas Cæcina aquiliferis signiferisque, & quod maximè castrorum sincerum erat, occultè recitat; *utque cunctos infamiæ, seipsos morti eximant* hortatur: *nam in pace causas & merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxtà cadere.* Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam majorem legionum partem in officio vident; de sententia legati statuunt tempus, quo fœdissimum quemque & seditioni promptum ferro invadant. Tunc, signo inter se dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi consciis, noscente quod cædis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quæ unquam accidêre, civilium armorum facies: non prœlio, non adversis e castris, sed iisdem e cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera,

sanguis palam; causa in occulto: cetera fors regit: & quidam bonorum cæsi, postquam, intellecto in quos sæviretur, pessimi quoque arma rapuerant: neque legatus aut tribunus moderator adfuit; permissa vulgo licentia atque ultio & satietas. Mox ingressus castra Germanicus, *non medicinam illud* plurimis cum lacrymis, *sed cladem* appellans, *cremari corpora* jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris: nec aliter posse placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, junctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, sex & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit.

L. Læti neque procul Germani agitabant, dum justitio ob amissum Augustum, pòst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero silvam Cæsiam, limitemque a Tiberio cœptum scindit: castra in limite locat: frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatque *ex duobus itineribus, breve & solitum sequatur; an impeditius & intentatum, eòque hostibus incautum.* Delecta longiore via, cetera

adcelerantur : etenim attulerant exploratores *festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicram.* Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obstantia silvarum amoliri jubetur : legiones modico intervallo sequuntur. Juvit nox sideribus inlustris : ventumque ad vicos Marsorum, & circumdatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non ante positis vigiliis; adeo cuncta incuriâ disjecta erant : neque belli timor; ac ne pax quidem, nisi languida & soluta inter temulentos.

LI. Cæsar avidas legiones, quò latior populatio foret quatuor in cuneos dispertit : quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat : non sexus, non ætas miserationem attulit; profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ* vocabant, solo æquantur; sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos aut palantes ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Usipetes; saltusque, per quos exercitui regressus, insedere : quod gnarum duci : incessitque itineri & prœlio : pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant; mox prima legio : & mediis impedimentis, sinistrum latus unetvicesimani, dextrum quintani clausere : vicesima legio terga firmavit,

poſt ceteri sociorum. Sed hoſtes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera & frontem modicè adsultantes, tota vi novissimos incurrêre: turbabanturque densis Germanorum catervis leves cohortes, quum Cæsar advectus ad vicesimanos, voce magna, *hoc illud tempus oblitterandæ seditionis* clamitabat: *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Exarsere animis, unoque impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta, cæduntque: simul primi agminis copiæ evasere silvas, caſtraque communivere. Quietum inde iter: fidensque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

LII. Nuntiata ea Tiberium lætitiâ curâque adfecere: gaudebat oppressam seditionem; sed quòd largiendis pecuniis, & missione feſtinata favorem militum quæsivisset, bellicâ quoque Germanici gloriâ, angebatur. Retulit tamen ad senatum de rebus geſtis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata, quàm ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum & finem Illyrici motus laudavit; sed intentior, & fida oratione: cunctaque quæ Germanicus indulserat, servavit, etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno Julia supremum diem

obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto Pandateriâ insulâ, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio & Lucio Cæsaribus, spreveratque ut imparem; nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum abscederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exsilii ratus. Par causa sævitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, solers ingenio, & pravè facundus, eamdem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat: nec is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat; litteræque, quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, a Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exsilium toleravit. Tunc milites ad cædem missi invenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem: quorum adventu *breve tempus* petivit, *ut suprema mandata uxori Alliariæ per litteras daret*: cervicemque percussoribus obtulit, constantiâ mortis haud indignus Sempronio nomine; vitâ degeneraverat: quidam

non

non, Româ eos milites, sed ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem verti, frustra speraverat.

LIV. Idem annus novas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio; ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Tatios instituerat: sorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius Drususque, & Claudius & Germanicus adjiciuntur. Ludos Augustales tunc primùm cœpta turbavit discordia, ex certamine histrionum. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat, effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studiis, & civile rebatur misceri voluptatibus vulgi: alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

LV. Druso Cæsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod quamquam in æstatem summa ope parabat, initio veris, & repentino in Cattos excursu præcepit: nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segesten, insignem utrumque perfidiâ in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ; Segestes *parari rebellionem* sæpe aliàs, & supremo convivio, post quod in arma

itum, aperuit: suasitque Varo *ut se, & Arminium, & ceteros proceres vinciret; nihil ausuram plebem, principibus amotis; atque ipsi tempus fore, quo crimina, & innoxios discerneret*: Sed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segestes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quòd Arminius filiam ejus alii pactam rapuerat; gener invisus, inimici soceri; quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni præsidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto: nam, rarum illi cœlo, siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter properaverat; imbresque & fluminum auctus regredienti metuebatur. Sed Cattis adeo improvisus advenit, ut quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum, aut trucidatum sit. Juventus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem cœptantis arcebant: dein tormentis sagittisque

pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, quum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis vicisque in silvas disperguntur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum : non auso hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties astu magis, quàm per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis juvare Cattos, sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma : & Marsos congredi ausos prospero prœlio cohibuit.

LVII. Neque multò pòst legati a Segeste venerunt, auxilium orantes adversus vim popularium, a quis circumsedebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam barbaris quantò quis audaciâ promptus, tantò magis fidus, rebusque motis, potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum : sed juvenis conscientiâ cunctabatur : quippe anno quo Germaniæ descivere, sacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignéque exceptus, cum præsidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, convertere agmen : pugnatumque in obsidentis, & ereptus Segestes magna cum

propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas uxor Arminii, eademque filia Segestis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce supplex, compressis intra sinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisque eorum, qui tum in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segestes ipse ingens visu, & memoriâ bonæ societatis impavidus : verba ejus in hunc modum fuere.

LVIII. *Non hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies : ex quo a divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi : neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere ; & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci : dilatus segnitiâ ducis, quia parum præsidii in legibus erat ; ut me, & Arminium, & conscios vinciret, flagitavi : testis illa nox, mihi utinam potiùs novissima! Quæ secuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt : ceterùm & injeci catenas Arminio, & a factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi primùm tui*

topia, vetera novis, & quieta turbidis antè habeo: neque ob præmium, sed ut me perfidiâ exsolvam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor: tuum erit consultare, utrum prævaleat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est. Cæsar, clementi responso, liberis propinquisque ejus incolumitatem, ipsi sedem Vetera in provincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *imperatoris* auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexûs stirpem edidit: educatus Ravennæ puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium super insitam violentiam, rapta uxor, subjectus servitio uxoris uterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segesten, arma in Cæsarem poscens: neque probris temperabat: *egregium patrem! magnum imperatorem! fortem exercitum! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque adversus feminas gravidas, sed palam, adversus armatos bel-*

lum tractare : cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit : coleret Segestes victam ripam ; redderet filio sacerdotium : homines Germanos nunquam satis excusaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint : aliis gentibus, ignorantiâ imperii Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa : quæ quando exsuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias novas ; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segesten flagitiosæ servitutis ducem sequerentur.

LX. Conciti per hæç non modò Cherusci, sed conterminæ gentes : tractusque in partis Inguiomerus Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate : unde major Cæsari metus : & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit : equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit : ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit : simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem convenere. Chauci quum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt.

Brúcteros sua urentis, expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici, fudit; interque cædem & prædam reperit undevicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum; haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur.

LXI. Igitur cupido Cæsarem invadit solvendi suprema militibus, ducique; permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum, & sortem hominum. Præmisso Cæcinâ ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mœstos locos, visuque ac memoriâ deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossa, accisæ jam reliquiæ consedisse intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora; lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant: &

cladis ejus superſtites pugnam aut vincula elapsi, referebant, *hîc cecidisse legatos; illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextra, & suo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius; quot patibula captivis, quæ scrobes; utque signis & aquilis per superbiam inluserit.*

LXII. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum poſt cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, auctâ in hoſtem irâ, mœſti simul & infensi condebant. Primum exſtruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine cæsorum insepultorumque tardatum ad prœlia, & formidolosiorem hoſtium credebat: *neque imperatorem, auguratu & vetuſtissimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse.*

LXIII. Sed Germanicus cedentem in avia Arminium secutus, ubi primùm copia fuit, evehi equites, campumque, quem hoſtis insederat, eripi jubet. Arminius colligi suos, & propinquare silvis monitos, vertit repente: mox signum prorumpendi

dedit iis, quos per saltus occultaverat. Tunc nova acie turbatus eques, missæque subsidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulsæ, auxerant consternationem; trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni Cæsar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat: pars equitum littore Oceani petere Rhenum jussa: Cæcina, qui suum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant: circùm silvæ paullatim adclives; quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisque militem quum antevenisset. Cæcinæ dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit; ut opus, & alii prœlium inciperent.

LXIV. Barbari perfringere stationes, seque inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant: miscetur

operantium bellantiumque clamor : & cuncta pariter Romanis adversa; locus uligine profundâ, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis; neque librare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes prœlia; procera membra; hastæ ingentes ad vulnera facienda quamvis procul : nox demum inclinantis tum legiones adversæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circumsurgentibus jugis oritur, vertere in subjecta : mersâque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat : secundarum ambiguarumque rerum sciens, eòque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quàm ut hostem silvis coërceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent: nam medio montium & paludum porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri; unetvicesima in lævum; primani ducendum ad agmen; vicesimanus adversum secuturos.

LXV. Nox per diversa inquies : quum barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subjecta vallium ac resultantis saltus

complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quàm pervigiles : ducemque terruit dira quies : nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis repulisse. Cœpta luce missæ in latera legiones metu, an contumaciâ, locum deseruere; capto properè campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit : sed ut hæsere cœno fossisque impedimenta, turbati circùm milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore, sibi quisque properus, & lentæ adversum imperia aures, irrumpere Germanos jubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones!* Simul hæc, & cum delectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit : illi sanguine suo & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus, disjicere obvios, proterere jacentes : plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa humo poterant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset : juvit hostium aviditas,

inopina, tantò majora offunduntur; cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt grave vulnus, pugnam deseruere: vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permansit. Nocte demum reversæ legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaserat interim *circumventi exercitûs* fama, & *infeſto Germanorum agmine Gallias peti*: ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent: sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque, ut quis inops, aut saucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius Germanicorum bellorum scriptor, ſtetisse apud principium pontis, laudes & grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altiùs penetravit: *non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet, tamquam parum ambitiosè filium ducis gregali habitu circumferat*, Cæsaremque Caligulam *appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quàm*

legatos, quàm duces : compressam a muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiverit. Accendebat hæc, onerabatque Sejanus, peritiâ morum Tiberii odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum quas navibus vexerat, secundam, & quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quò levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu, quietum habuit : mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctii, quo maximè tumescit Oceanus, rapi agique agmen : & opplebantur terræ : eadem freto, littori, campis facies ; neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia a profundis : sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus : jumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occursant : permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disjecti aut obruti : non vox, & mutui hortatus juvabant, adversante unda : nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti, consilia a casu differre : cuncta pari violentia involvebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eòdem agmen subduxit : pernoctavere sine utensilibus,

sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore; haud minùs miserabiles, quàm quos hostis circumsidet : quippe illis etiam honestæ mortis usus; his inglorium exitium : lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat : impositæ deinde legiones, vagante fama submersas : nec fides salutis, antequam Cæsarem exercitumque reducem vidêre.

LXXI. Jam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat : data utrique venia; facilè Segimero, cunctantiùs filio : quia Quinctilii Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitûs damna certavere Galliæ, Hispaniæ, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes : quorum laudato studio Germanicus, armis modò & equis ad bellum sumptis, propriâ pecuniâ militem juvit : utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, sibique & prœlio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas.

Nomen *patris patriæ* Tiberius a populo sæpiùs ingeſtum, repudiavit : neque in acta sua jurari, quamquam censente senatu, permisit : *cuncta mortalium incerta, quantòque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico* dictans : non tamen ideo faciebat fidem civilis animi : nam legem majeſtatis reduxerat ; cui nomen apud veteres idem, sed alia in judicium veniebant : si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male geſta repub. majeſtatem populi Romani minuisset : facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitionem de famosis libellis specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, quâ viros feminasque inluſtres procacibus scriptis diffamaverat : mox Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore, *an judicia majeſtatis redderentur ? exercendas leges esse* respondit. Hunc quoque asperavere carmina, incertis auctoribus vulgata, in sævitiam superbiamque ejus, & discordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre in Falanio, & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina ; ut, quibus initiis, quanta Tiberii arte, gravissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, poſtremò arserit, cunctaque corripuerit,

noscatur. Falanio objiciebat accusator, *quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quemdam mimum corpore infamem adscivisset: quòdque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.* Rubrio crimini dabatur *violatum perjurio nomen Augusti.* Quæ ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus: *Non ideo decretum patri suo cælum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios ejusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies ejus, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Jusjurandum perinde æstimandum, quàm si Jovem fefellisset: deorum injurias diis curæ.*

LXXIV. Nec multò pòst Granium Marcellum prætorem Bithyniæ quæstor ipsius Cæpio Crispinus majestatis postulavit, subscribente Romano Hispone: qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt: nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sævitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti, ex pauperibus divites, ex

contemptis metuendi, perniciem aliis, ac poſtremùm sibi invenere. Sed Marcellum insimulabat, *siniſtros de Tiberio sermones habuisse* : inevitabile crimen, quum ex moribus principis fœdissima quæque deligeret accusator, objectaretque reo : nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, *ſtatuam Marcelli altiùs, quàm Cæsarum sitam : & alia in ſtatua, amputato capite Auguſti, effigiem Tiberii inditam* : ad quod exarsit adeo, ut rupta taciturnitate proclamaret, *se quoque in ea causa laturum sententiam palam & juratum*, quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, *Quo*, inquit, *loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar : si poſt omnes, vereor ne imprudens dissentiam* : permotus his, quantòque incautiùs efferbuerat, pœnitentiâ patiens, tulit absolvi reum criminibus majeſtatis : de pecuniis repetundis ad reciperatores itum eſt.

LXXV. Nec patrum cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret; multaque eo coram, adversus ambitum & potentium preces conſtituta : sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, queſtus

mole publicæ viæ, ductuque aquarum, labefactas ædis suas, auxilium patrum invocabat : resistentibus ærarii prætoribus, subvenit Cæsar pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens : quam virtutem diu retinuit, quum ceteras exsueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto paternas ei angustias esse : tentantis eadem alios, probare causam senatui jussit, cupidine severitatis, in his etiam, quæ rite faceret, acerbus : unde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio præposuere.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana urbis stagnaverat : relabentem secuta est ædificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, *ut libri Sibyllini adirentur* : renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens. Sed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, levari in præsens proconsulari imperio, tradique Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens : quod vulgus formidolosum, & pater

arguisse dicebatur : cur abſtinuerit spectaculo ipse, variè trahebant ; alii tædio cœtûs, quidam triſtitiâ ingenii, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuisset. Non crediderim ad oſtentandam sævitiam, movendasque populi offensiones, concessam filio materiem : quamquam id quoque dictum eſt.

LXXVII. At theatri licentia proximo priore anno cœpta, graviùs tum erupit, occisis non modò e plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiæ, *ut prætoribus jus virgarum in hiſtriones esset* : intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque eſt Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat : valuit tamen intercessio, quia divus Auguſtus *immunes verberum hiſtriones* quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris, & adversus lasciviam fautorum, multa decernuntur; ex quis maximè insignia : *Ne domos pantomimorum senator introiret : ne egredientis in publicum equites Romani cingerent : aut alibi quàm in theatro spectarentur : & spectantium immodeſtiam exsilio multandi poteſtas prætoribus fieret.*

LXXVIII. Templum ut in colonia Tarraconensi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hispanis permissum; datumque, in omnes provincias exemplum. Centesimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius *militare ærarium eo subsidio niti : simul imparem oneri rempub. nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur* : ita proximæ seditionis malè consulta, quibus sexdecim ſtipendiorum finem expresserant, abolita in poſterum.

LXXIX. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes : orantibus Florentinis, *ne Clanis solito alveo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret*. Congruentia his Interamnates disseruere; *pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar* (id enim parabatur) *in rivos diductus superſtagnavisset*. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obſtrui recusantes; *quippe in adjacentia erupturum : optumè rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit : spectandas etiam religiones sociorum,*

qui sacra, & lucos & aras patriis amnibus dicaverint : quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitio, valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

LXXX. Prorogatur Poppæo Sabino provincia Mœsia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus habere. Causæ variæ traduntur : alii *tædio novæ curæ, semel placita pro æternis servavisse :* quidam *invidiâ, ne plures fruerentur :* sunt qui existiment, *ut callidum ejus ingenium, ita anxium judicium :* neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat : ex optimis periculum sibi, a pessimis dedecus publicum metuebat : qua hæsitatione postremò eò provectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim; adeo diversa non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus originem

cujusque, & vitam, & ſtipendia descripsit, ut qui forent intelligerentur : aliquando ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus eſt : plerumque *eos tantum apud se professos* disseruit, *quorum nomina consulibus edidisset; posse & alios profiteri, si gratiæ aut meritis confiderent :* speciosa verbis, re inania, aut subdola : quantòque majore libertatis imagine tegebantur, tantò eruptura ad infensius servitium.

BREVIARIUM
LIBRI II.

*M*otus *in Oriente. Germanicus classe ad Amisiam flumen vectus, Angrivarios populatur; mox Cheruscos & Arminium magno prœlio vincit : sed in regressu classis in Oceano vi tempestatis disjecta; quam cladem prospera in hostes expeditione statim compensat. Anxius hac gloria Germanici Tiberius, suetis eum legionibus abstrahit. Libo Drusus defertur moliri res novas, & ad mortem adigitur. M. Hortali preces in manifesta paupertate spretæ a principe. Servus Postumi Agrippæ, faciem & nomen heri mentitus & turbans capitur. Triumphus Germanici de Cattis, Cheruscis, &c. Archelaus, Cappadocum rex, dolo Romam accitus, sponte, an fato moritur. Germanico Oriens permissus, Pisoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum missus. Duodecim Asiæ urbes conlapsæ nocturno terræ motu. Tacfarinatis*

latrocinium in Africa repressum. Rex a Germanico volentibus Armeniis impositus. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Rhescuporis rex Thracum Romam perducitur. Germanicus, lustrata Ægypto, regressus in Syriam, & Pisonis acerbitatibus exagitatus, amicitiam ei renunciat: sed mox Antiochiæ exstinguitur, non sine suspicione veneni. Pisonem Syriam armis repetentem Sentius reprimit. Honores mortuo Germanico Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius dolo propinquorum cæsus. Hæc gesta annis quatuor.

Coss.
- T. Statilio Sisenna Tauro, & L. Scribonio Libone.
- C. Cæcilio Rufo, & L. Pomponio Flacco.
- Tiberio Cæsare August. III, & Germanico Cæsare II.
- M. Junio Silano, & C. Norbano Flacco.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER II.

I. SISENNA Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna, provinciæque Romanæ, initio apud Parthos orto, qui petitum Româ acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phraate. Nam Phraates, quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, partemque prolis firmandæ amicitiæ miserat : haud perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffisus.

II. Post finem Phraatis & sequentium regum, ob internas cædes, venere in

Urbem legati a primoribus Parthis, qui Vononen vetustissimum liberorum ejus accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, ut ferme ad nova imperia. Mox subit pudor, *degeneravisse Parthos : petitum alio ex orbe regem hostium artibus infectum : jam inter provincias Romanas solium Arsacidarum haberi, darique. Ubi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium; si mancipium Cæsaris, tot per annos servitutem perpessum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipse, diversus a majorum institutis, raro venatu, segni equorum curâ; quotiens per urbes incederet, lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas : inridebantur & Græci comites, ac vilissima utensilium annullo clausa : sed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipsorum moribus aliena, perinde odium pravis & honestis.

III. Igitur Artabanus Arsacidarum e sanguine, apud Dahas adultus, excitur, primoque congressu fusus reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonii, qui Artavasden regem

Armeniorum specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Ejus filius Artaxias memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est : occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus a Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus quamquam sociatis more externo in matrimonium regnumque. Dein jussu Augusti impositus Artavasdes, & non sine clade nostra dejectus.

IV. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumpto, stirpem ejus haud toleravere : tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eâque brevi pulsâ, incerti solutique, & magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononen in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum subsidii in Armeniis, vel si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat; rector Syriæ Creticus Silanus excitum custodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine : quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. Ceterùm Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret; novisque provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & aversa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare prœliorum vias, & quæ sibi tertium jam annum belligeranti sæva vel prospera evenissent: *fundi Germanos acie, & justis locis; juvari silvis, paludìbus, brevi æstate, & præmaturâ hieme: suum militem haud perinde vulneribus, quàm spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis; longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum: at si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam; simul bellum maturiùs incipi, legionesque & commeatus pariter vehi; integrum equitem, equosque, per ora & alveos fluminum media in Germania fore.*

VI. Igitur huc intendit: missis ad census Galliarum, P. Vitellio & Cantio; Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ classi præponuntur. Mille naves sufficere visæ, properatæque: aliæ breves, angustâ puppi prorâque, & lato utero, quò faciliùs fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut sine noxa siderent: plures appositis

utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum in quam convenirent prædicta, ob faciles adpulsus, accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur: servatque nomen, & violentiam cursûs, quà Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur; ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento *Vahalem* accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat *Mosâ* flumine, ejusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Cæsar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere jubet: ipse, audito castellum Luppiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm ut modicam prædam, & Arpi principis Cattorum conjugem filiamque raperet: neque Cæsari copiam pugnæ obsessores

fecere, ad famam adventûs ejus dilapsi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & veterem aram Druso sitam disjecerant : reſtituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit : tumulum iterare haud visum : & cuncta inter caſtellum Alifonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribusque permunita.

VIII. Jamque classis advenerat, quum præmisso commeatu, & diſtributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui *Drusianæ* nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, *ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum juvaret;* lacus inde, & Oceanum, usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione pervehitur : classis Amisiæ relicta, lævo amne; erratumque in eo, quod non subvexit : transposuit militem, dextras in terras iturum : ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria, nondum adcrescente unda, intrepidi transiere : poſtremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis, artemque nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti sunt. Metanti caſtra Cæsari Angrivariorum defectio a tergo nunciatur : missus illico Stertinius cum equite, &

armatura levi, igne & cædibus perfidiam ultus eſt.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat : ejus in ripa cum ceteris primoribus Arminius adſtitit, quæsitoque *an Cæsar venisset?* poſtquam *adesse* responsum eſt, *ut liceret cum fratre conloqui* oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio: tum permissum, progressusque salutatur ab Arminio : qui amotis ſtipatoribus, *ut sagittarii noſtra pro ripa dispositi abscederent*, poſtulat ; & poſtquam digressi, *unde ea deformitas oris?* interrogat fratrem : illo locum, & prœlium referente; *quodnam præmium recepisset?* exquirit. Flavius *aucta ſtipendia, torquem & coronam, aliaque militaria dona* memorat, irridente Arminio vilia servitii pretia.

X. Exin diversi ordiuntur : hic *magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graves pœnas ; in deditionem venienti paratam clementiam ; neque conjugem & filium ejus hoſtiliter haberi.* Ille *fas patriæ, libertatem avitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam ; ne propinquorum, & adfinium, denique gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet.* Paullatim inde ad jurgia prolapsi, quominus

pugnam consererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ *armaque & equum* poscentem Flavium attinuisset: cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuncians: nam pleraque Latino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

XI. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit: præfuere Stertinius, & e numero primipilarium Æmilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent: quà celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit: eum Cherusci fugam simulantes in planitiem saltibus circumjectam traxere; dein coorti, & undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentatâ hostium sævitiâ, hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo, labitur, ac multi nobilium circà: ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioque subvenientes, periculo exemere.

XII. Cæsar transgressus Visurgim indicio

perfugæ cognoscit, *delectum ab Arminio locum pugnæ : convenisse & alias nationes in silvam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem :* habita indici fides, & cernebantur ignes; suggressique propiùs speculatores, *audiri fremitum equorum, immensique & inconditi agminis murmur*, attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat : *Tribunos & centuriones læta sæpius quàm comperta nunciare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse adulationem : si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere : penitus noscendas mentes, quum secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent.*

XIII. Nocte cœpta, egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque famâ sui : quum hic *nobilitatem ducis*, *decorem* alius, plurimi *patientiam*, *comitatem, per seria, per jocos eumdem animum*, laudibus ferrent; *reddendamque gratiam in acie* faterentur; simul *perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriæ mactandos.* Inter quæ unus hostium Latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magna,

conjuges, & agros, & stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: *veniret dies, daretur pugna: sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare.* Tertiâ fermè vigiliâ adsultatum est castris, sine conjectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, & sanguine sacro respersâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus aviæ Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quæ sapientiâ prævisa aptaque imminenti pugnæ disserit. *Non campos modò militi Romano ad prælium bonos, sed si ratio adsit, silvas & saltus: nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina: densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro, nervove firmata, sed viminum textus, sed tenuis fucatas colore tabulas: primam utcumque aciem hastatam;*

cæteris, præusta aut brevia tela: jam corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum, sic nullâ vulnerum patientiâ: sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda, non divini, non humani juris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem jam Albim, quàm Rhenum; neque bellum ultrà; modò se patris, patruique vestigia prementem iisdem in terris victorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor: signumque pugnæ datum.

XV. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: *Hos esse Romanos Variani exercitûs fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, adversis diis, objiciant, nulla boni spe: classem quippe, & avia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subsidium: meminissent modò avaritiæ, crudelitatis, superbiæ: aliud sibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut mori ante servitium?*

XVI. Sic accensos, & prœlium poscentes in campum, cui *Idistaviso* nomen,

deducunt : is medius inter Visurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur : pone tergum insurgebat silva, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos. Campum & prima silvarum barbara acies tenuit : soli Cherusci juga insedere, ut prœliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit : auxiliares Galli, Germanique in fronte : post quos pedites sagittarii : dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæsar : exin totidem aliæ legiones, & levis armatura cum equite sagittario, ceteræque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis in aciem adsisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quæ per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium octo aquilæ petere silvas & intrare visæ, imperatorem advertêre : exclamat : *Irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum numina;* simul pedestris acies infertur, & præmissus eques, postremos ac latera impulit : mirumque dictu, duo hostium agmina, diversâ fugâ, qui silvam

tenuerant, in aperta, qui campis adſtiterant, in silvam ruebant : medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur : inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, suſtentabat pugnam : incubueratque sagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque, & Gallicæ cohortes signa objecissent : nisu tamen corporis, & impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur : quidam *agnitum a Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumque* tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit : ceteri passim trucidati : & plerosque tranare Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuere : quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur : alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hoſtes, decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prœlii Tiberium *imperatorem* salutavit, ſtruxitque aggerem, & in modum tropæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species dolore & irâ adfecit : qui modò abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt : plebes, primores, juventus, senes, agmen Romanum repente incursant, turbant : postremò deligunt locum, flumine & silvis clausum, artâ intus planitie, & humidâ : silvas quoque profunda palus ambibat, nisi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quò a Cheruscis dirimerentur : hîc pedes adstitit : equitem propinquis lucis texêre, ut ingressis silvam legionibus a tergo foret.

XX. Nihil ex iis Cæsari incognitum : consilia, locos, prompta, occulta noverat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque : peditum aciem ita instruxit, ut pars æquo in silvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur : quod arduum, sibi, cetera legatis permisit : quibus plana evenerant, facilè inrupere : quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisque paullum legionibus, funditores libratoresque excutere tela, & proturbare hostem jubet ;

missæ e tormentis hastæ, quantòque conspicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæsar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in silvas : conlato illic gradu certatum : hostem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant : utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus ; sed genere pugnæ & armorum superabantur; quum ingens multitudo, artis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus & velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad prœlium : contra miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret : imprompto jam Arminio, ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum tota volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deserebat : & Germanicus quò magis adgnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque *insisterent cædibus : nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore.* Jamque sero diei subduxit ex acie legionem faciendis castris : ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt : equites ambiguè certavere.

XXII. Laudatis pro concione victoribus, Cæsar congeriem armorum ſtruxit, superbo cum titulo : DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS, EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE : de se nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properavissent : atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.

XXIII. Sed æſtate jam adulta, legionum aliæ, itinere terreſtri in hibernacula remissæ : plures Cæsar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis ſtrepere, aut velis impelli : mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire : milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtivè juvat, officia prudentium corrumpebat : omne dehinc cœlum, & mare omne in auſtrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis,

vel per occulta vada infeſtas : quibus paullum ægreque vitatis, poſtquam mutabat æſtus, eòdemque quò ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis undas poterant : equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò levarentur alvei, manantes per latera, & fluctu superurgente.

XXIV. Quantò violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cœli præſtat Germania, tantum illa clades novitate & magnitudine excessit, hoſtilibus circùm littoribus, aut ita vaſto & profundo, ut credatur novissimum, ac sine terris, mare : pars navium hauſtæ sunt; plures apud insulas longiùs sitas ejectæ : milesque nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eòdem elisa toleraverant : sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos & prominentis oras, quum *se tanti exitii reum* clamitaret, vix cohibuere amici, quominus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & secundante vento, claudæ naves raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam a validioribus tractæ, revertêre : quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas : collecti eâ curâ plerique : multos Angrivarii nuper in fidem accepti,

redemptos ab interioribus reddidere : quidam in Britanniam rapti, & remissi a regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, *miracula* narrabant, *vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & belluarum formas* : visa, sive ex metu credita.

XXV. Sed fama classis amissæ, ut Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat : ipse majoribus copiis Marsos inrumpit : quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, *propinquo luco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio servari* indicat. Missa extemplo manus, quæ hostem a fronte eliceret; alii qui terga circumgressi recluderent humum : & utrisque adfuit fortuna : eò promptior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem; aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe *invictos & nullis casibus superabiles Romanos* prædicabant, *qui perditâ classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus littora, eadem virtute, pari ferocia, & veluti aucti numero inrupissent.*

XXVI. Reductus inde in hiberna miles,

lætus animi, quòd adversa maris expeditione prosperâ pensavisset : addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat, exsolvendo. Nec dubium habebatur labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, & si proxima æstas adjiceretur, posse bellum patrari : sed crebris epistolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum triumphum : satis jam eventuum, satis casuum : prospera illi & magna prælia : eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, gravia tamen & sæva damna intulissent : se novies a divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse : sic Sugambros in deditionem acceptos : sic Suevos, regemque Maroboduum pace obstrictum : posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanæ ultioni consultum esset, internis discordiis relinqui.* Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam ejus adgreditur, alterum consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret : simul adnectebat, *si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi* nomen imperatorium, & *deportare lauream posset.* Haud cunctatus est ultrà Germanicus, quamquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

XXVII. Sub idem tempus e familia Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem, curatiùs disseram; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos rempub. exedêre. Firmius Catus senator ex intima Libonis amicitia, juvenem improvidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum *proavum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti conjunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum* ostentat; hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Ut satis testium, & qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Cæsar indicium haud aspernatus, congressus abnuit: *posse enim, eodem Flacco internuncio, sermones commeare.* Atque interim Libonem ornat præturâ, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque quum prohibere posset, scire malebat: donec Junius quidam tentatus, ut infernas umbras

carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit : celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules, senatûs cognitionem poscit : & vocantur patres, addito, *consultandum super re magna & atroci.*

XXIX. Libo interim, veſte mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare adfines, vocem adversum pericula poscere : abnuentibus cunctis, quum diversa prætenderent, eadem formidine, die senatûs, metu & ægritudine fessus, sive, ut tradidere quidam, simulato morbo, lecticâ delatus ad fores curiæ, innisusque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejús vultu excipitur : mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Aggrippa, & C. Vibius, certabantque cui jus perorandi in reum daretur : donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina objecturum professus, protulit libellos vecordes adeo, ut consultaverit Libo, *an habiturus foret opes, quîs viam Appiam Brundisium usque pecuniâ operiret.*

Inerant & alia hujuscemodi, ſtolida, vana; si molliùs acciperes, miseranda. Uni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæsarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatusconsulto quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius mancipari singulos actori publico jubet: scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatusconsulto quæreretur. Ob quæ poſterum diem reus petivit: domumque digressus, extremas preces P. Quirino propinquo suo ad principem mandavit: responsum eſt, *ut senatum rogaret.*

XXXI. Cingebatur interim milite domus, ſtrepebant etiam in veſtibulo, ut audiri, ut aspici possent: quum Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prensare servorum dextras, inserere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpositum mensâ lumen, feralibus jam sibi tenebris, duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrêre liberti, & cæde visa miles abſtitit. Accusatio tamen apud patres adseveratione eadem peracta, juravitque Tiberius, *petiturum*

se

se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur: & præturæ extra ordinem datæ his, qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus, *ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur*, censuit: Cn. Lentulus, *ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret: supplicationum dies* Pomponii Flacci sententiâ constituti: *ut dona Jovi, Marti Concordiæ, utque Iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur*, L. Publius, & Gallus Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevere: quorum auctoritates, adulationesque retuli, ut sciretur vetus id in repub. malum. Facta & de Mathematicis Magisque Italiâ pellendis senatusconsulta; quorum e numero, L. Pituanius saxo dejectus est: in P. Marcium consules extra portam Exquilinam, quum classicum canere jussissent, more prisco advertêre.

XXXIII. Proximo senatûs die multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio consulari, Octavio Frontone præturâ functo: decretumque *ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent: ne vestis serica viros fœdaret.* Excessit Fronto, ac postulavit *modum argento, supellectili, familiæ.* Erat

quippe adhuc frequens senatoribus, si quid e repub. crederent, loco sententiæ promere. Contra Gallus Asinius disseruit : *Auctu imperii adolevisse etiam privatas opes; idque non novum, sed e vetustissimis moribus : aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam; & cuncta ad rempub. referri : quâ tenui, angustas civium domos; postquam eò magnificentiæ venerit, gliscere singulos : neque in familia & argento, quæque ad usum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis : distinctos senatûs & equitum census, non quia diversi naturâ, sed ut locis, ordinibus, dignationibus, antistent & aliis, quæ ad requiem animi, aut salubritatem corporum parentur : nisi fortè clarissimo cuique plures curas, majora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse.* Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum, & similitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, *non id tempus censuræ; nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.*

XXXIV. Inter quæ L. Piso *ambitum fori, corrupta judicia, sævitiam oratorum accusationes minitantium* increpans, *abire se & cedere urbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure* testabatur : simul curiam

relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocatâ in jus Urgulaniâ, quam supra leges amicitia Auguſtæ extulerat : nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Cæsaris, spreto Pisone, vecta; aut ille abſtitit, quamquam Auguſta *se violari & imminui*, quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut *se iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Urgulaniæ* diceret, processit palatio, procul sequi jussis militibus : spectabatur, occursante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Pisonem fruſtra coercentibus, deferri Auguſta pecuniam quæ petebatur juberet. Isque finis rei, ex qua neque Piso inglorius, & Cæsar majore famâ fuit. Ceterùm Urgulaniæ potentia adeo nimia civitati erat, ut teſtis in causa quadam, quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur : missus eſt prætor, qui domi interrogaret; quum virgines veſtales in foro & judicio audiri, quotiens teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res eo anno anno prolatas haud

referrem, ni pretium foret, Cn. Pisonis & Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, *quamquam abfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendas* censebat, & *absente principe, senatum & equites posse sua munia sustinere, decorum reipub. fore.* Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, *nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani, nisi coram & sub oculis Cæsaris: eòque conventum Italiæ, & adfluentis provincias, præsentiæ ejus servanda* dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis utrimque contentionibus acta; sed res dilatæ.

XXXVI. Et certamen Gallo adversus Cæsarem exortum est: nam censuit *in quinquennium magistratuum comitia habenda: utque legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur, jam tùm prætores destinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos singulos nominaret.* Haud dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari. Tiberius tamen quasi augeretur potestas ejus, disseruit: *Grave moderationi suæ, tot eligere, tot differe: vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur: quantum odii fore ab his, qui ultra quinquennium projiciantur: unde prospici posse quæ cuique tam longo temporis*

spatio mens, domus, fortuna? superbire homines etiam annua designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quinquiplicari prorsus magiſtratus, subverti leges, quæ sua spatia exercendæ candidatorum induſtriæ, quærendisque aut potiundis honoribus ſtatuerint.

XXXVII. Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit. Censusque quorumdam senatorum juvit: quò magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifeſta, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus a divo Auguſto liberalitate decies seſtertii ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exſtingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adſtantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensii inter oratores sitam imaginem, modò Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit: *Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte suſtuli, sed quia princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut poſteros haberent: nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, gentile domus noſtræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri*

forent : jussus ab imperatore, uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot consulum, tot dictatorum : nec ad invidiam iſta, sed conciliandæ misericordiæ refero : adsequentur florente te, Cæsar, quos dederis honores : interim Q. Hortensii pronepotes, divi Auguſti alumnos, ab inopia defende.

XXXVIII. Inclinatio senatûs incitamentum Tiberio fuit, quò promptiùs adversaretur, his ferme verbis usus : *Si quantùm pauperum eſt, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint ; singuli numquam exsatiabuntur, respub. deficiet : nec sanè ideo a majoribus concessum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hîc augeamus, cum invidia senatûs & principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint : non enim preces sunt iſtuc, sed efflagitatio intempeſtiva quidem & improvisa, quum aliis de rebus convenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberûm suorum urgere modeſtiam senatûs, eamdem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium : quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit : dedìt tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur : languescet alioqui induſtria, intendetur*

socordia, si nullus ex se metus, aut spes; & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves. Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepere: sensitque Tiberius: & quum paullum reticuisset: *Hortalo se respondisse* ait: *ceterùm si patribus videretur, daturum liberis ejus ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent:* egere alii grates; siluit Hortalus, pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens: neque miseratus est posthac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam delaberetur.

XXXIX. Eodem anno mancipii unius audacia, ni maturè subventum foret, discordiis armisque civilibus rempub. perculisset. Postumi Agrippæ servus nomine *Clemens*, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non servili animo concepit: ausa ejus impedivit tarditas onerariæ navis: atque interim patrata cæde, ad majora & magis præcipitia conversus, furatur cineres, vectusque Cosam Etruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit:

donec crinem barbamque promitteret : nam ætate & forma haud dissimili in dominum erat : tum per idoneos & secreti ejus socios, crebrescit *vivere Agrippam*, occultis primùm sermonibus, ut vetita solent, mox vago rumore apud imperitissimi cujusque promptas aures, aut rursum apud turbidos, eòque nova cupientes : atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam adspici, neque diutius iisdem locis : sed quia veritas visu & morâ, falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famam, aut præveniebat.

XL. Vulgabatur interim per Italiam *servatum munere deûm Agrippam* : credebatur Romæ : jamque Ostiam invectum multitudo ingens, jam in urbe clandestini cœtus celebrabant : quum Tiberium anceps cura distrahere, vine militum servum suum coerceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret : modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metûs reputabat : postremò dat negotium Sallustio Crispo : ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulatâ conscientiâ adeant, offerant pecuniam, fidem, atque pericula polliceantur. Exsequuntur ut jussum

erat : dein speculati noctem incustoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in palatium traxere : percunctanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus esset?* respondisse fertur, *Quomodo tu Cæsar*. Ut ederet socios, subigi non potuit : nec Tiberius pœnam ejus palam ausus; in secreta palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri : & quamquam multi e domo principis, equitesque ac senatores, sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur, haud quæsitum.

XLI. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; & ædes Fortis fortunæ Tiberim juxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Romano legaverat; sacrarium genti Juliæ, effigiesque divo Augusto apud Bovillas, dicantur. C. Cœlio, L. Pomponio Coss. Germanicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruscis Cattisque & Angrivariis, quæque aliæ nationes usque ad Albim colunt : vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, prœliorum : bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur : augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus : sed suberat occulta formido

reputantibus, *haud prosperum in Druso patre ejus favorem vulgi : avunculum ejusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra juventam ereptum : breves & infaustos populi Romani amores.*

XLII. Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui ejus destinavit, nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur, invisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset : nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Cæsare, missoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut versa Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ non dissimulatis filii offensionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret : ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur, vim metuens, in Urbem properat : exceptusque immiti a principe, & mox accusatus in senatu; non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua, nedum infima, insolita sunt, finem vitæ, sponte, an fato

implevit. Regnum in provinciam redactum est, *fructibusque ejus levari posse centesimæ vectigal* professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus; & provinciæ Syria atque Judæa, fessæ oneribus, deminutionem tributi orabant.

XLIII. Igitur hæc, & de Armenia quæ supra memoravi apud patres disseruit : *nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientiâ componi : nam suam ætatem vergere, Drusi nondum satis adolevisse.* Tunc decreto patrum permissæ Germanico provinciæ quæ mari dividuntur, majusque imperium quoquo adisset, quàm his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syriâ Creticum Silanum per adfinitatem connexum Germanico; quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum ejus pacta erat : præfeceratque Cn. Pisonem ingenio violentum, & obsequii ignarum, insitâ ferociâ a patre Pisone, qui civili bello resurgentes in Africa partes accerrimo ministerio adversus Cæsarem juvit : mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur

delatum ab Augusto consulatum accipere. Sed præter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur : vix Tiberio concedere ; liberos ejus ut multum infra despectare : nec dubium habebat, se delectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas : credidere quidam data & a Tiberio occulta mandata : & Plancinam haud dubiè Augusta monuit muliebri æmulatione Agrippinam insectandi : divisa namque & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studiis. Tiberius ut proprium & sui sanguinis Drusum fovebat : Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat ; & quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, avunculum Augustum ferens : contra Druso proavus eques Romanus Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur : & conjunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liviam uxorem Drusi præcellebat : sed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcussi.

XLIV. Nec multò pòst Drusus in Illyricum missus est, ut suesceret militiæ, studiaque exercitûs pararet ; simul juvenem urbano luxu lascivientem meliùs in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur,

utroque filio legiones obtinente. Sed Suevi prætendebantur auxilium adversus Cheruscos orantes : nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant : vis nationum, virtus ducum in æquo : sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares, Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

XLV. Igitur non modò Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpsere bellum : sed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones, ac Langobardi, defecere ad eum : quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugisset ; non aliam ob causam, quàm quia fratris filio juveni, patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque spe, nec, ut olim apud Germanos, vagis incursibus, aut disjectas per catervas : quippe longâ adversum nos militiâ insueverant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, ut quosque advectus erat : *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis derepta in manibus multorum*, ostentabat : *contra fugacem Maroboduum* appellans, *prœliorum expertem, Hercyniæ latebris*

defensum, ac mox per dona & legationes petivisse fœdus; proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haud minùs infensis animis exturbandum, quàm Varum Quinctilium interfecerint: meminissent modò tot prœliorum, quorum eventu, & ad postremum ejectis Romanis, satis probatum, penes utros summa belli fuerit.

XLVI. Neque Maroboduus jactantiâ sui, aut probris in hostem abstinebat: sed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta quæ prosperè ceciderint*, testabatur: *vecordem Arminium*, & *rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidiâ deceperit, magna cum clade Germaniæ, & ignominiâ suâ, quum conjunx, quum filius ejus servitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam servavisse: mox conditionibus æquis discessum: neque pœnitere quod ipsorum in manu sit, integrum adversus Romanos bellum, an pacem incruentam malint.* His vocibus instinctos exercitus propriæ quoque causæ stimulabant: quum a Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contra, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs majore mole concursum, neque ambiguo

magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & transfugis paullatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, *non jure eum adversus Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantis in eumdem hostem Romanos nulla ope juvisset.* Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes conlapsæ nocturno motu terræ, quò improvisior graviorque pestis fuit: neque solitum in tali casu effugium subveniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. *Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes* memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiæ traxit: nam centies sestertium pollicitus Cæsar, & quantum ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Apollonidenses, quique Mosteni, aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, levari idem in tempus tributis, mittique ex senatu

placuit, qui præsentia spectaret, refoveretque: delectus est M. Aletus e prætoriis, ne consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum orietur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haud minùs gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscum, Æmilio Lepido, cujus e domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Servilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat; *nobilitatem utriusque pecuniâ juvandam* præfatus. Neque hereditatem cujusquam adiit, nisi quum amicitiâ meruisset; ignotos & aliis infensos, eòque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm ut honestam innocentium paupertatem levavit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit senatu, aut sponte cedere passus est.

XLIX. Iisdem temporibus deûm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptasque ab Augusto, dedicavit; Libero Liberæque & Cereri juxta Circum maximum, quam A. Postumius dictator voverat; eodemque

in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus conſtitutam; & Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphumque navalem de Pœnis meruit. Spei ædes a Germanico sacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.

L. Adolescebat interea lex majeſtatis; & Apuleiam Variliam sororis Auguſti neptem, quia probrosis sermonibus divum Auguſtum, ac Tiberium, & matrem ejus inlusisset, Cæsarique connexa adulterio teneretur, majeſtatis delator arcessebat. *De adulterio satis caveri lege Julia* visum: *majeſtatis crimen diſtingui* Cæsar poſtulavit; *damnarique si qua de Auguſto inreligiosè dixisset: in se jacta nolle ad cognitionem vocari.* Interrogatus a consule *quid de his censeret, quæ de matre ejus locuta secus argueretur*, reticuit: dein proximo senatûs die, illius quoque nomine oravit, *ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent:* liberavitque Apuleiam lege majestatis; adulterii graviorem pœnam deprecatus, *ut, exemplo majorum, propinquis suis ultra ducentesimum lapidem removeretur* suasit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt.

LI. De prætore in locum Vipsanii Galli,

quem mors abſtulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus, (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fovebant : contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex jubebat : lætabatur Tiberius, quum inter filios ejus & leges senatus disceptaret : victa eſt sine dubio lex ; sed neque ſtatim, & paucis suffragiis : quo modo, etiam quum valerent, leges vincebantur.

LII. Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate : is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipendia meritus, mox desertor, vagos primùm, & latrociniis suetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; poſtremò non inconditæ turbæ, sed Musulanorum dux haberi : valida ea gens, & solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque accolas in bellum traxit : dux & his Mazippa : divisusque exercitus; ut Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, disciplinâ & imperiis suesceret :—Mazippa levi cum copia incendia, & cædes, & terrorem circumferret : compulerantque Cini-

thios haud spernendam nationem in eadem; quum Furius Camillus proconsul Africæ, legionem & quod sub signis sociorum, in unum conductos ad hostem duxit: modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares: sed nihil æquè cavebatur, quàm ne bellum metu eluderent: spe victoriæ inducti sunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes, duæque alæ in cornibus locantur: nec Tacfarinas pugnam detrectavit: fusi Numidæ, multosque post annos Furio partum decus militiæ: nam post illum reciperatorem urbis, filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eò pronior Tiberius res gestas apud senatum celebravit: & decrevere patres triumphalia insignia: quod Camillo ob modestiam vitæ impunè fuit.

LIII. Sequens annus Tiberium tertiò, Germanicum iterum consules habuit: sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram, viso fratre Druso in Dalmatia agente, Hadriatici, ac mox Ionii maris adversam navigationem perpessus: igitur paucos dies insumpsit reficiendæ classi: simul sinus Actiacâ victoriâ inclitos,

& sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonii cum recordatione majorum suorum adiit : namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus, avus Antonius erant, magnaque illic imago tristium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique sociæ & vetustæ urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quæsitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet.

LIV. Petitâ inde Eubœâ, tramisit Lesbum, ubi Agrippina novissimo partu Juliam edidit : tum extrema Asiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noscendi; pariterque provincias internis certaminibus, aut magistratuum injuriis fessas refovebat : atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur Ilio, quæque ibi varietate fortunæ, & nostri origine veneranda, relegit Asiam, adpellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis, & ferme Mileto accitus sacerdos, numerum modò consultantium & nomina audit tum in specum degressus, haustâ fontis arcani

aquâ, ignarus plerumque litterarum & carminum, edit responsa versibus, compositis super rebus quas quis mente concepit : & ferebatur Germanico per ambages, ut mos oraculis, *maturum exitium* cecinisse.

LV. At. Cn. Piso quò properantiùs destinata inciperet, civitatem Atheniensium turbido incessu exterritam oratione sæva increpat, obliquè Germanicum perstringens, *quòd contra decus Romani nominis, non Athenienses tot cladibus exstinctos, sed colluviem illam nationum comitate nimia coluisset; hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus divum Augustum socios* : etiam vetera objectabat, quæ in Macedones improsperè, violenter in suos fecissent : offensus urbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quemdam Areo judicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret : sed tanta mansuetudine agebat, ut quum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus,

linquit Germanicum, prævenitque: & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, quum veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eò usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi, *Parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quòd *haud invito imperatore ea fieri* occultus rumor incedebat.

LVI. Nota hæc Germanico; sed præverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & situ terrarum, quo nostris provinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interjecti, & sæpius discordes sunt, adversus Romanos odio, & in Parthum invidiâ. Regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quòd is prima ab infantia instituta &

cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxa, adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit: ceteri venerantes regem, *Artaxiam* consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam provinciæ redacti Q. Veranium legatum accepere: & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Servæus præponitur, tum primùm ad jus prætoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prosperè composita non ideò lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui jussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis convenere, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus ne minari crederetur: & erat, ut retuli, clementior; sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari: postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus a Cæsare qualem ira & dissimulatio gignit: responsum

a Pisone precibus contumacibus, discesseruntque opertis odiis : pòstque rarus in tribunali Cæsaris Piso; & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus : vox quoque ejus audita est in convivio, quum apud regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leves Pisoni & ceteris offerrentur : *Principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari* : abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere : miserat *amicitiam ac fœdus* memoraturos, & *cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet : petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret.* Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnificè; de adventu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam urbem amotus est : datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX.

LIX. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis: sed cura provinciæ prætendebatur; levavitque, apertis horreis, pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit; sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset: nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Ægyptum: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, claustraque terræ ac maris, quamvis levi præsidio adversum ingentes exercitus insedisset.

LX. Sed Germanicus nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem navis Canopum; qua tempestate Menelaus Græciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se, &

antiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adscitos: mox visit veterum Thebarum magna vestigia: & manebant structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: jussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat *habitasse quondam septingenta millia ætate militari atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ, Medisque & Persis, & Bactriano, ac Scythâ potitum; quasque terras Syri Armeniique & contigüi Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse*: legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis, ebur atque odores, quasque copias frumenti & omnium utensilium quæque natio penderet, haud minùs magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ jubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens: disjectasque inter & vix pervias arenas instar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacusque, effossa humo, superfluentis Nili recepta-

cula : atque alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare patescit.

LXII. Dum ea æstas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quæsivit, inliciens Germanos ad discordias; utque, fracto jam Maroboduo, usque in exitium insisteretur. Erat inter Gothones nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis rebus ejus, ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumque juxtà situm : veteres illic Suevorum prædæ, & nostris e provinciis lixæ ac negotiatores reperti; quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremùm oblivio patriæ, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

L X I I I. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium, quàm misericordia Cæsaris fuit : transgressus Danubium, quà Noricam provinciam præfluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ. *Nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætu-*

lisse. Responsum a Cæsare, *tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus ejus aliud conduceret, abiturum fide quâ venisset*: ceterùm apud senatum disseruit, *non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse*. Exſtat oratio, quâ *magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hoſtis, suaque in deſtruendo eo consilia* extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum oſtentabatur: sed non excessit Italiâ per duodeviginti annos; consenuitque, multum imminutâ claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium; pulsus haud multò poſt Hermundurorum opibus, & Vibillio duce; receptusque, Forum Julium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. Simul nunciato *regem Artaxiam Armeniis a Germanico datum*, decrevere patres, *ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent*: ſtructi & arcus circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie

Cæsarum : lætiore Tiberio, quia pacem sapientiâ firmaverat, quàm si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporin quoque Thraciæ regem astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat : quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri ejus, partem filio Cotyi permisit. In ea divisione arva & urbes, vicina Græcis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit : ipsorumque regum ingenia, illi mite & amœnum, huic atrox, avidum, & societatis impatiens erat. Sed primò subdolâ concordiâ egere : mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat : enimvero audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, causas bello.

LXV. Nihil æque Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur : deligit centurionem qui nuntiaret regibus, *ne armis disceptarent* : statimque a Cotye dimissa sunt, quæ paraverat, auxilia. Rhescuporis fictâ modestiâ, postulat *eumdem in locum coiretur, posse de controversiis colloquio transigi* : nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditioni-

bus : quum alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictabat, fœderi convivium adjicit; tractâque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, *sacra regni, ejusdem familiæ deos, & hospitalis mensas* obtestantem, catenis onerat : Thraciâque omni potitus, scripsit ad Tiberium, *structas sibi insidias, præventum insidiatorem* : simul bellum adversus Bastarnas Scythasque prætendens, novis peditum & equitum copiis sese firmabat.

LXVI. Molliter rescriptum, *si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere : ceterùm neque se, neque senatum, nisi cognitâ causâ, jus & injuriam discreturos : proinde tradito Cotye veniret, transferretque invidiam criminis.* Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœsiæ, cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam misit : Rescuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quàm incepti, facinoris reus esse : *occidi Cotyn* jubet, *mortemque sponte sumptam* ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutavit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & artâ cum rege amicitiâ,

eòque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamvis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, ut præsidia Romana intraret: circumdata hinc regi specie honoris valida manus; tribunique & centuriones, monendo, suadendo, & quantò longiùs abscedebatur apertiore custodia, postremò gnarum necessitatis in Urbem traxere. Accusatus in senatu ab uxore Cotyis, damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis dividitur: iisque nondum adultis Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Marcum Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque, & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est: specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox

pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes accolæ ruperant, auditâ regis fugâ; neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, a Vibio Frontone præfecto equitum vincitur: mox Remmius evocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transigit: unde major fides, conscientiâ sceleris, & metu indicii, mortem Vononi inlatam.

LXIX. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes jusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. Dein Piso abire Syriâ statuit; mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem, quæ rursum Germanico acciderat: sævam vim morbi augebat persuasio veneni a Pisone accepti; & reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaque

maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari: simul missi a Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minùs irâ, quàm per metum accepta; *si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret; quid deinde miserrimæ conjugi, quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: festinare & urgere, ut provinciam, ut legiones solus habeat: sed non usque eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura:* componit epistolas, *quis amicitiam ei renunciabat.* Addunt plerique jussum *provinciâ decedere:* nec Piso moratus ultrà, navis solvit; moderabaturque cursui, quò propiùs regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset.

LXXI. Cæsar paullisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur: *Si fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent: nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessimâ morte finierim. Si quos*

spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed quæ voluerit meminisse, quæ mandaverit exsequi: flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potiùs quam fortunam meam fovebatis. Ostendite populo Romano divi Augusti neptem, eamdemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. Juravere amici, dextram morientis contingentes, *spiritum antè, quàm ultionem amissuros.*

LXXII. Tum ad uxorem versus, *per memoriam sui, per communes liberos* oravit, *exsueret ferociam, sævienti fortunæ submitteret animum; neu regressa in Urbem æmulatione potentiæ validiores inritaret.* Hæc palam, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multò pòst exstinguitur, ingenti luctu provinciæ & circumjacentium populorum. Indoluere exteræ nationes regesque; tanta illi comitas in socios, mansuetudo

in hoftes ; visuque & auditu juxtà venerabilis, quum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam effugerat.

LXXIII. Funus sine imaginibus & pompa, per laudes, ac memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. *Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse : sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse : neque minùs præliatorem ; etiam si temeritas abfuerit, præpeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias servitio premere : quòd si solus arbiter rerum, si jure & nomine regio fuisset, tantò promptiùs adsecuturum gloriam militiæ, quantùm clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præstitisset.* Corpus antequam cremaretur, nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur, prætuleritne veneficii signa, parum constitit : nam ut quis misericordiâ in Germanicum, & præsumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.

LXXIV. Consultatum inde inter lega-

tos, quique alii senatorum aderant, *quisnam Syriæ præficeretur* : & ceteris modicè nisis, inter Vibium Marsum, & Cn. Sentium diu quæsitum : dein Marsus seniori, & acriùs tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficiis ea in provincia, & Plancinæ percaram, nomine Martinam, in Urbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterisque, qui crimina & accusationem tamquam adversus receptos jam reos instruebant.

LXXV. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ ultionem morarentur intolerans, adscendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, *quòd femina nobilitate princeps, pucherrimo modò matrimonio inter venerantis gratantisque aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunæ totiens obnoxia.* Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, *excessisse Germanicum.* Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa : neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis tum primùm læto cultu mutavit.

LXXVI. Adfluebant centuriones, monebantque, *prompta illi legionum studia* :

repeteret provinciam non jure ablatam, & vacuam. Igitur *quid agendum* consultanti, M. Piso filius *properandum in Urbem* censebat : *nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas, aut inania famæ pertimescenda : discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non pœnâ : & ademptione provinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrederetur, obsistente Sentio, civile bellum incipi : nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor prævaleret.*

LXXVII. Contra Domitius Celer ex intima ejus amicitia disseruit : *Utendum eventu. Pisonem, non Sentium, Syriæ præpositum : huic fasces & jus prætoris, huic legiones datas : si quid hostile ingruat, quàm justiùs arma oppositurum, qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit ? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant : plerumque innocentes recenti invidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat vires, multa, quæ provideri non possint, fortuitò in meliùs casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant ? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris favor, sed in*

occulto : & periisse Germanicum nulli jactantiùs mœrent, quàm qui maximè lætantur.

LXXVIII. Haud magna mole Piso, promptus ferocibus, in sententiam trahitur : missisque ad Tiberium epiſtolis, incusat *Germanicum luxûs & superbiæ; seque pulsum, ut locus rebus novis patefieret, curam exercitûs, eadem fide quâ tenuerit, repetivisse.* Simul Domitium impositum triremi *vitare littorum oram, præterque insulas, lato mari, pergere in Syriam* jubet : concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, trajectisque in continentem navibus, vexillum tironum in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum *ut se auxiliis juvarent* scribit; haud ignavo ad miniſteria belli juvene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset.

LXXIX. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obviis navibus, quæ Agrippinam vehebant, utrimque infensi, arma primò expediere : dein mutua formidine, non ultra jurgium processum eſt : Marsusque Vibius nunciavit Pisoni, *Romam ad dicendam causam veniret.* Ille eludens respondit, *adfuturum, ubi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset.* Interim Domitius Laodiceam urbem Syriæ adpulsus, quum hiberna sextæ legionis peteret,

quòd eam maximè novis consiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato prævenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque *ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet* : quosque Germanici memores, aut inimicis ejus adversos cognoverat, contrahit, *magnitudinem imperatoris* identidem ingerens, & *rempublicam armis peti* : ducitque validam manum, & prœlio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima e præsentibus, sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinæ servitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat : *Cæsarisque se legatum*, testabatur, *provinciâ, quam is dedisset, arceri, non a legionibus (earum quippe accitu venire) sed a Sentio, privatum odium falsis criminibus tegente : consisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si jure ageretur, potiorem, si armis, non invalidum, vidissent.* Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto ; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus ac subsidiis

instructi : hinc militum, inde locorum asperitas : sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata : ut venere in manus, non ultrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur : vertunt terga Cilices, seque castello claudunt.

LXXXI. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentavit : regressusque, & pro muris modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius *occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas* jussit, *ac promptissimum quemque succedere; alios tormentis hastas, saxa & faces ingerere.* Tandem, victâ pertinaciâ, Piso oravit *uti, traditis armis, maneret in castello, dum Cæsar cui Syriam permitteret, consulitur.* Non receptæ conditiones : nec aliud quàm naves, & tutum in Urbem iter concessum est.

LXXXII. At Romæ, postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira. Et erumpebant questus : *Ideo nimirum in extremas terras relegatum : ideo Pisoni permissam provinciam : hoc egisse secretos Augustæ cum Plancina*

sermones : vera prorsus de Druso seniores locutos : displicere regnantibus civilia filiorum ingenia : neque ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo jure complecti, reddita libertate, agitaverint. Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratuum, ante senatusconsultum, sumpto justitio, desererentur fora, clauderentur domus : passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem : & quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altiùs animis mœrebant. Fortè negotiatores, vivente adhuc Germanico, Syriâ egressi, lætiora de valetudine ejus attulere : statim credita, statim vulgata sunt : ut quisque obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures, cumulata gaudio, transferunt : cursant per urbem, moliuntur templorum fores : juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum ereptum acriùs doluit.

LXXXIII. Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti, decretique, *ut nomen ejus Saliari carmine caneretur : sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceæ coronæ*

ſtatuerentur : ludos Circenses eburna effigies præiret : neve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Juliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum geſtarum, ac *mortem ob rempub. obiisse* : sepulchrum Antiochiæ ubi crematus : tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve, in quis coleretur, haud facilè quis numerum inierit. Quum censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ; adseveravit Tiberius, *solitum paremque ceteris dicaturum : neque enim eloquentiam fortunâ discerni; & satis inluſtre, si veteres inter scriptores haberetur.* Equeſter ordo *cuneum Germanici* appellavit, qui *Juniorum* dicebatur; instituitque uti turmæ Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur : pleraque manent : quædam ſtatim omissa sunt, aut vetuſtas oblitteravit.

LXXXIV. Ceterùm recenti adhuc mœſtitiâ, soror Germanici Livia, nupta Druso, duos virilis sexûs simul enixa eſt : quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, *nulli ante Romanorum, ejusdem faſtigii viro, geminam ſtirpem editam* :

nam cuncta, etiam fortuita, ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatûs decretis libido feminarum coercita, cautumque, *ne quæſtum corpore faceret, cui avus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuisset* : nam Viſtilia, prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui satis pœnarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant : exactum & a Titidio Labeone, Viſtiliæ marito, *cur in uxore delicti manifeſta ultionem legis omisisset?* atque illo prætendente *sexaginta dies, ad consultandum datos, necdum præterisse*, satis visum de Viſtilia ſtatuere : eaque in insulam Seriphon abdita eſt. Actum & de sacris Ægyptiis Judaicisque pellendis : factumque patrum consultum, *ut quatuor millia libertini generis, ea superſtitione infecta, quis idonea ætas, in insulam Sardiniam veherentur*, coercendis illic latrociniis, &, si ob gravitatem cœli interissent, vile damnum : *ceteri cederent Italiâ, nisi certam ante diem profanos ritus exsuissent.*

LXXXVI. Poſt quæ retulit Cæsar,

capiendam virginem in locum Occiæ, quæ septem & quinquaginta per annos, summâ sanctimoniâ, Vestalibus sacris præsederat : egitque grates Fonteio Agrippæ & Domitio Pollioni, *quòd, offerendo filias, de officio in rempub. certarent* : prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater ejus in eodem conjugio manebat : nam Agrippa discidio domum imminuerat.

LXXXVII. Et Cæsar, quamvis posthabitam, decies sestertii dote solatus est. *Sævitiam annonæ* incusante plebe, statuit frumento pretium quod emptor penderet, *binosque nummos se additurum negociatoribus in singulos modios*. Neque tamen ob ea *Parentis patriæ*, delatum & antea, vocabulum adsumpsit, acerbèque increpuit eos, qui *divinas occupationes*, ipsumque *dominum* dixerant : unde angusta & lubrica oratio sub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorumdem temporum, Adgandestrii principis Cattorum lectas in senatu litteras, quibus *mortem Arminii* promittebat, *si patrandæ neci venenum mitteretur* : responsumque esse, *non fraude, neque occultis, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci* : quâ

gloriâ æquabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterùm Arminius, abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, quum variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacessierit: prœliis ambiguus, bello non victus: septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantùm mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

BREVIARIUM

LIBRI III.

*A*GRIPPINA *cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam venit: eæ tumulo Augusti illatæ, & funus ductum. Drusus in Illyricum redit. Romæ Cn. Piso, veneni & majestatis accusatus, manus sibi affert. In Africa Tacfarinas a Proc. L. Apronio pellitur in deserta. Lepida Æmilia adulterii & veneni defertur, damnaturque. Legis Papiæ Poppææ nexus a Tiberio exsoluti. Equites aliquot Rom. Majestatis damnati. Galliæ, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro rebelles, ad vetus jugum retrahuntur. C. Lutorius Majestatis damnatus & in carcere necatus. Cura luxûs coercendi cœpta & omissa. Drusus Tribuniciam potestatem accipit. Flamen dialis vetitus provinciam sortiri. Asyla Græcorum lustrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Majestatis damnatus. Junius Blæsus tuendæ Africæ delectus Tacfarinatem proturbat, & fratrem ejus capit. Juniæ illustris feminæ mors & funus. Hæc trienno gesta.*

Coss. { M. Valerio & C. Aurelio.
Tiberio Imp. IV, & Druso Ner. II.
C. Sulpicio & D. Haterio.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER III.

I. NIHIL intermissa navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram insulam advehitur, littora Calabriæ contra sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quisque amicorum, & plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium; quod naviganti celerrimum, fidissimumque adpulsu erat. Atque ubi primùm ex alto visa classis, complentur non

modò portus & proxima maris, sed mœnia ac tecta, quàque longissimè prospectari poterat, mœrentium turbâ, & rogitantium inter se, *silentione, an voce aliqua egredientem exciperent?* neque satis constabat, quid pro tempore foret: quum classis paullatim successit, nec alacri, ut adsolet, remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis, feralem urnam tenens, egressa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus; neque discerneres, proximos, alienos, virorum, feminarumve planctus: nisi quòd comitatum Agrippinæ, longo mœrore fessum, obvii & recentes in dolore anteibant.

II. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito *ut magistratus Calabriæ, Apulique, & Campani, suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur.* Igitur tribunorum, centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incompta signa, versi fasces: atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaque funerum solemnia cremabant: etiam quorum diversa oppida, tamen obvii, & victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus

Tarracinam

Tarracinam progressus est, cum Claudio, fratre, liberisque Germanici, qui in urbe fuerant. Consules M. Valerius & C. Aurelius (jam enim magistratum occœperant) & senatus, ac magna pars populi viam complevere, disjecti, & ut cuique libitum, flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus, lætam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinuere; inferius majestate sua rati, si palam lamentarentur, an, ne, omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum scripturâ, reperio ullo insigni officio functam; quum super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non toleravit: faciliùs crediderim, Tiberio & Augustâ, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par mœror, & matris exemplo, avia quoque & patruus attineri viderentur.

IV. Dies, quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modò per silentium vastus, modò ploratibus inquies: plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis

faces : illic miles cum armis, sine insignibus magiſtratus, populus per tribus, *concidisse rempub. nihil spei reliquum* clamitabant; promptiùs apertiùsque, quàm ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quàm ſtudia hominum accensa in Agrippinam; quum *decus patriæ, solum Auguſti sanguinem, unicum antiquitatis specimen* appellarent, versique ad cœlum ac deos, *integram illi subolem, ac superſtitem iniquorum precarentur.*

V. Fuere, qui *publici funeris pompam* requirerent, compararentque *quæ in Drusum, patrem Germanici, honora & magnifica Auguſtus fecisset : ipsum quippe, asperrimo hiemis, Ticinum usque progressum, neque abscedentem a corpore, simul urbem intravisse : circumfusas lecto Claudiorum Liviorumque imagines : defletum in foro, laudatum pro roſtris : cuncta a majoribus reperta, aut quæ poſteri invenerint, cumulata. At Germanico ne solitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigisse : sanè corpus, ob longinquitatem itinerum, externis terris quoquo modo crematum : sed tantò plura decora mox tribui par fuisse, quantò prima fors negavisset : non fratrem, nisi unius diei viâ, non patruum saltem porta tenus obvium : ubi illa veterum inſtituta?*

præpositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta?

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto: *Multos inlustrium Romanorum ob rempub. obiisse; neminem tam flagranti desiderio celebratum: idque & sibi, & cunctis egregium, si modus adjiceretur: non enim eadem decora principibus viris, & imperatori populo, quæ modicis domibus, aut civitatibus: convenisse recenti dolori luctum, & ex mærore solatia: sed referendum jam animum ad firmitudinem, ut quondam divus Julius, amissâ unicâ filiâ, ut divus Augustus, ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit? Principes mortales, rempub. æternam esse: proin repeterent solennia; &*, quia ludorum Megalesium spectaculum suberat, *etiam voluptates resumerent.*

VII. Tum exsuto justitio, reditum ad munia; & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ e Pisone ultionis, & crebro questu, *quòd vagus interim per amœna Asiæ atque Achaiæ, adroganti & subdolâ morâ scelerum*

probationes subverteret. Nam vulgatum erat *missam*, ut dixi, *a Cn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brundisii extinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta.*

VIII. At Piso, præmisso in urbem filio, datisque mandatis, per quæ principem molliret, ad Drusum pergit: quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quò integrum judicium ostentaret, exceptum comiter juvenem, suetâ erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, *si vera forent quæ jacerentur, præcipuum in dolore suum locum* respondit; *sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse.* Hæc palam, & vitato omni secreto: neque dubitabantur præscripta ei a Tiberio, quum, incallidus alioqui & facilis juventâ, senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso, Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem, quæ e Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ, ducebatur: eaque res agitata rumoribus, *ut in agmine atque itinere crebrò se militibus ostentavisset.* Ab Narnia, vitandæ suspicionis, an quia

pavidis consilia in incerto sunt, Nare, ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Cæsarum adpulerat; dieque, & ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessere. Fuit inter irritamenta invidiæ domus foro imminens, festa ornatu, conviviumque, & epulæ, &, celebritate loci, nihil occultum.

X. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulavit: contra Vitellius, ac Veranius, ceterique, Germanicum comitati, tendebant, *nullas esse partes Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices & testes, mandata Germanici perlaturos*. Ille dimissa ejus causæ delatione, *ut priorem vitam accusaret* obtinuit: petitumque est a principe, *cognitionem exciperet:* quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens: contra, *Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiæ matris innexum esse: veraque, aut in deterius credita, judice ab uno faciliùs discerni: odium & invidiam apud multos valere.* Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quâque ipse famâ distraheretur. Igitur, paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integramque causam ad senatum remittit.

XI. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent, *ob receptum Maroboduum, & res priore æstate gestas, ut ovans iniret*, prolato honore urbem intravit. Post quæ reo, *T. Arruntium, T. Vinicium, Asinium Gallum, Æserninum Marcellum, Sex. Pompeium patronos* petenti, iisque diversa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Livineius Regulus adfuere, arrecta omni civitate, *quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo: satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret*: iis haud aliàs intentior populus, plus sibi in principem occultæ vocis, aut suspicacis silentii permisit.

XII. Die senatûs Cæsar orationem habuit meditato temperamento: *Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum a se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis: illìc contumaciâ & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exsuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamque a domo mea, & privatas inimicitias, non principis ulciscar. Sin facinus in cujuscumque mortalium nece vin-*

dicandum detegitur; vos verò & liberos Germanici, & nos parentes justis solatiis adficite: simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractaverit exercitus Piso; quæsita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia; an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores: quorum ego nimiis studiis jure succenseo. Nam quò pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tamquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo, quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut, si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: vosque oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, objecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentiâ & curâ valet, juvate periclitantem: ad eumdem laborem, eamdem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quòd in curia potiùs quàm in foro, apud senatum quàm apud judices, de morte ejus anquiritur: cetera pari modestiâ tractentur: nemo Drusi lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec, si qua in nos adversa finguntur.

XIII. Exin *biduum criminibus objiciendis*

ſtatuitur, *utque sex dierum spatio interjecto, reus per triduum defenderetur.* Tum Fulcinius, vetera & inania orditur : *ambitiosè avaréque habitam Hispaniam :* quod neque convictum noxæ reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur majoribus flagitiis. Poſt quem Servæus, & Veranius, & Vitellius consimili ſtudio, sed multâ eloquentiâ Vitellius, objecere : *odio Germanici, & rerum novarum ſtudio, Pisonem vulgus militum, per licentiam & sociorum injurias, eò usque corrupisse, ut* parens legionum *a deterrimis appellaretur : contra, in optimum quemque, maximè in comites & amicos Germanici, sævisse : poſtremò ipsum devotionibus & veneno peremisse : sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atque Plancinæ : petitam armis rempub. utque reus agi posset, acie victum.*

XIV. Defensio in ceteris trepidavit : nam neque ambitionem militarem, neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum imperatorem inficiari poterat : solum veneni crimen visus eſt diluisse; quod ne accusatores quidem satis firmabant, *in convivio Germanici, quum super eum Piso discumberet, infectos manibus ejus cibos* arguentes : quippe absurdum videbatur, inter

aliena servitia, & tot adſtantium visu, ipso Germanico coram, id ausum : offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed judices per diversa implacabiles erant : Cæsar, ob bellum provinciæ inlatum; senatus, numquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse : * scripsissent expoſtulantes, quod haud minùs Tiberius quàm Piso abnuere. Simul populi ante curiam voces audiebantur; *non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset* : effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac devellebant, ni jussu principis protectæ repositæque forent. Igitur inditus lecticæ, & a tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt : vario rumore, cuſtos salutis, an mortis exactor, sequeretur.

XV. Eadem Plancinæ invidia, major gratia : eoque ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret : atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, *sociam se cujuscumque fortunæ, &, si ita ferret, comitem exitii* promittebat. Ut secretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit, paullatim segregari a marito, dividere defensionem cœpit : quod reus poſtquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis, durat mentem, senatumque rursum ingreditur : redintegratamque

accusationem, infensas patrum voces, adversa & sæva cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum, clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignatque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur: dein multam post noctem, egressa cubiculo uxòre, *operiri fores* jussit; & cœpta luce, perfosso jugulo, jacente humi gladio, repertus est.

XVI. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit; sed amicos ejus dictitavisse, *litteras Tiberii & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principemque arguere, ni elusus a Sejano per vana promissa foret: nec illum sponte exstinctum, verùm immisso percussore:* quorum neutrum adseveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad juventam duraverunt. Cæsar, flexo in mœstitiam ore, *suam invidiam tali morte quæsitam* apud senatum * crebrisque interrogationibus exquirit, *qualem Piso diem supremum, noctemque exegisset.* Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente, recitat co-

dicillos à Pisone in hunc ferme modum compositos : *Conspiratione inimicorum, & invidiâ falsi criminis oppressus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est; deos immortales testor vixisse me, Cæsar, cum fide adversum te, neque aliâ in matrem tuam pietate : vosque oro liberis meis consulatis : ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adjunctus, quum omne hoc tempus in urbe egerit : M. Piso repetere Syriam dehortatus est : atque utinam ego potiùs filio juveni, quàm ille patri seni cessisset! eò impensiùs precor, ne meæ pravitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatûs quondam divo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filii rogo.* De Plancina nihil addidit.

XVII. Post quæ Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit : *patris quippe jussa, nec potuisse filium detrectare :* simul *nobilitatem domûs, etiam ipsius, quoquo modo meriti, gravem casum* miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio disseruit, *matris preces* obtendens : in quam optimi cujusque secreti questus magis ardescebant : *Id ergo fas aviæ interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni*

Germanico non contigisse! Vitellii & Veranii voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augustâ defensam Plancinam! proinde venena, & artes tam feliciter expertas, verteret in Agrippinam, in liberos ejus, egregiamque aviam, ac patruum sanguine miserrimæ domûs exsatiaret. Biduum super hæc, imagine cognitionis absumptum; urgente Tiberio liberos Pisonis, *matrem uti tuerentur.* Et quum accusatores ac testes certatim perorarent, respondente nullo, miseratio, quàm invidia, augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam, referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) *nomen Pisonis radendum fastis* censuit; *partem bonorum publicandam: pars ut Cn. Pisoni filio concederetur, isque prænomen mutaret. M. Piso exsuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio, in decem annos relegaretur, concessa Plancinæ incolumitate; ob preces Augustæ.*

XVIII. Multa ex ea sententia mitigata sunt a principe: *ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonii, qui bellum patriæ fecisset, Juli Antonii qui domum Augusti violasset, manerent*: & M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, ut sæpe memoravi, adversum pecuniam, & tum pu-

dore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, quum Valerius Messallinus *signum aureum in æde Martis Ultoris*, Cæcina Severus *aram ultioni ſtatuendam* censuissent; prohibuit : *ob externas ea victorias sacrari* dictitans; *domeſtica mala triſtitiâ operienda*. Addiderat Messallinus, *Tiberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ, Drusoque, ob vindictam Germanici grates agendas*, omiseratque Claudii mentionem : & Messallinum quidem L. Asprenas, senatu coram, percunctatus eſt, *an prudens præterisset?* ac tum demum nomen Claudii adscriptum eſt. Mihi, quantò plura recentium, seu veterum revolvo, tantò magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obversantur : quippe famâ, spe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

XIX. Paucis pòſt diebus Cæsar auctor senatui fuit, *Vitellio, atque Veranio, & Servæo sacerdotia tribuendi*. Fulcinio *suffragium ad honores* pollicitus, monuit, *ne facundiam violentiâ præcipitaret*. Is finis fuit ulciscendâ Germanici morte, non modò apud illos homines, qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore jactatâ : adeo maxima quæque ambigua sunt, dum alii quoquo modo audita pro com-

pertis habent, alii vera in contrarium vertunt: & gliscit utrumque posteritate. At Drusus urbe egressus repetendis auspiciis, mox ovans introiit: paucosque post dies Vipsania mater ejus excessit, una omnium Agrippæ liberorum miti obitu: nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est veneno, aut fame extinctos.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum a Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis primùm populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere; trahere graves prædas: postremò haud procul Pagida flumine cohortem Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obsidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites, *ut copiam pugnæ in aperto facerent*, aciem pro castris instruit; primoque impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos, *quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret:* simul excepta vulnera, &, quamquam transfosso oculo, adversum os in hostem intendit; neque prœlium omisit, donec desertus suis caderet.

XXI. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quàm gloriâ hostis anxius;

raro ea tempeſtate, & e vetere memoria facinore, decumum quemque ignominiosæ cohortis sorte ductos, fuſti necat. Tantumque severitate profectum, ut vexillum veteranorum non ampliùs quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas, fuderint: quo prœlio Rufus Helvius, gregarius miles, servati civis decus retulit; donatusque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ: Cæsar addidit civicam coronam, *quòd non eam quoque Apronius jure proconsulis tribuisset*, queſtus magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas, perculsis Numidis, & obsidia adspernantibus, spargit bellum; ubi inſtaretur, cedens, ac rursum in terga remeans: & dum ea ratio barbaro fuit, irritum fessumque Romanum impunè ludificabatur: poſtquam deflexit ad maritimos locos, inligatus præda, ſtativis caſtris adhærebat: missu patris Apronius Cæsianus, cum equite & cohortibus auxiliariis, quis velocissimos legionum addiderat, prosperam adversum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

XXII. At Romæ Lepida, cui, super Æmiliorum decus, L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur *simulavisse partum ex P. Quirino, divite atque orbo*: adjiciebantur *adulteria, venena; quæsitumque*

per Chaldæos in domum Cæsaris; defendente ream Manio Lepido, fratre. Quirinus, post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facilè quis dispexerit illa in cognitione mentem principis; adeo vertit, ac miscuit iræ & clementiæ signa; deprecatus primò senatum, *ne majestatis crimina tractarentur* : mox M. Servilium e consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat : idemque servos Lepidæ, quum militari custodiâ haberentur, transtulit ad consules; neque per tormenta interrogari passus est de his, quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum, consulem designatum, dicendæ primo loco sententiæ : quod alii civile rebantur, *ne ceteris adsentiendi necessitas fieret :* quidam ad sævitiam trahebant; *neque enim cessurum, nisi damnandi officio.*

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili *majores suos* ciens, *ipsumque Pompeium*, cujus ea monumenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permovit, ut effusi in lacrymas, *sæva & detestanda Quirino* clamitarent, *cujus senectæ atque orbitati, & obscurissimæ domui,*

destinata quondam uxor L. Cæsari, ac divo Augusto nurus, dederetur : dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellii Blandi, a quo aquâ atque igni arcebatur : huic Drusus adsensit, quamquam alii mitiùs censuissent : mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, *compertum sibi etiam ex P. Quirini servis, veneno eum a Lepida petitum.*

XXIV. Inlustrium domuum adversa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnii Pisonem, Æmilii Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus, Juniæ familiæ redditus : casum ejus paucis repetam. Ut valida divo Augusto in rempubl. fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas urbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ punivit : nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine *læsarum religionum*, ac *violatæ majestatis* appellando, clementiam majorum, suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret sævitum, quàm ut amicitiâ Cæsaris prohiberetur,

exsilium sibi demonstrari intellexit : nec, nisi Tiberio imperitante, deprecari senatum ac principem ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram, respondit, *se quoque lætari, quòd frater ejus e peregrinatione longinqua revertisset : idque jure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret : sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones : neque reditu Silani, dissoluta, quæ Augustus voluisset.* Fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam senior Augustus, post Julias rogationes, incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat : nec ideo conjugia & educationes liberûm frequentabantur, prævalida orbitate. Ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, quum omnis domus delatorum interpretationibus subverterentur : utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altiùs disseram.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine probro, scelere,

eòque sine pœna aut coercitionibus, agebant: neque præmiis opus erat, quum honesta suopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exsui æqualitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat; provenere dominationes: multosque apud populos æternum mansere. Quidam statim, aut postquam regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò, rudibus hominum animis, simplices erant: maximéque fama celebravit Cretensium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quæsitiores jam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit: repertaque quædam a Tullo & Anco: sed præcipuus Servius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversum patrum factiones multa populus paravit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemviri, & accitis quæ usquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui juris: nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros

viros, aliaque ob prava, per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor, nomine senatûs, Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili omissum, quin multa & diversa sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conversis prioribus, quum plura addidisset, otium ejus rei haud in longum paravit; statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multò pòst Tribunis redditâ licentiâ, quoquo vellent, populum agitandi. Jamque non modò in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissimâ republ. plurimæ leges.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius tertiùm consul, corrigendis moribus delectus, & gravior remediis, quàm delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quæ armis tuebatur, armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia: non mos, non jus: deterrima quæque impune, ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus, potentiæ securus, quæ triumviratu jusserat, abolevit: deditque jura, quis pace & principe uteremur: acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti, ut, si a privilegiis parentum

cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret: sed altiùs penetrabant; urbemque, & Italiam, & quod usquam civium, corripuerant: multorumque excisi ſtatus: & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius ſtatuendo remedio, quinque consularium, quinque e prætoriis, totidem e cetero senatu sorte duxisset, apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in præsens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem, e liberis Germanici, jam ingressum juventam, commendavit patribus; utque *munere capessendi vigintiviratûs solveretur, & quinquennio maturiùs, quàm per leges, quæsturam peteret*, non sine inrisu audientium poſtulavit: prætendebat *sibi atque fratri decreta eadem, petente Auguſto*: sed neque tum fuisse dubitaverim, qui ejusmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia faſtigii Cæsaribus erant: magisque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior necessitudo, quàm avo adversum nepotem. Additur pontificatus, & quo primùm die forum ingressus eſt, congiarium plebi, admodum lætæ, quod Germanici ſtirpem jam puberem adspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Juliæ Drusi filiæ. Utque hæc secundo

rumore, ita adversis animis acceptum; quòd filio Claudii socer Sejanus destinaretur: polluisse nobilitatem familiæ videbatur, suspectumque jam nimiæ spei Sejanum ultro extulisse.

XXX. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa: ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque, quis domus illa immensum viguit, primus adcumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit: atque ille, quamquam prompto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoria, multos triumphalium consulariumque potentiâ anteiit: diversus a veterum instituto, per cultum & munditias; copiâque & affluentiâ luxu propior: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par, eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur, incolumi Mæcenate, proximus; mox præcipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate provecta, speciem magis in amicitia principis, quàm vim tenuit; idque & Mæcenati acciderat; fato potentiæ

rarò sempiternæ : an satias capit, aut illos, quum omnia tribuerunt, aut hos, quum jam nihil reliquum eſt quod cupiant.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis : nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam concessit, longam & continuam absentiam paullatim meditans; sive ut, amoto patre, Drusus munia consulatûs solus impleret. Ac forte parva res, magnum ad certamen progressa, præbuit juveni materiam apiscendi favoris. Domitius Corbulo, præturâ functus, de L. Sulla nobili juvene queſtus eſt apud senatum, *quòd sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset.* Pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia seniorum erant : contra Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur : certabant orationibus, & memorabantur *exempla majorum, qui juventutis inreverentiam gravibus decretis notavissent :* donec Drusus apta temperandis animis disseruit; & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullæ, & oratorum ea ætate

uberrimus erat. Idem Corbulo, *plurima per Italiam itinera, fraude mancipum, & incuriâ magiſtratuum, interrupta & impervia* clamitando, exsecutionem ejus negotii libens suscepit : quod haud perinde publicè usui habitum, quàm exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ sæviebat.

XXXII. Neque multò pòſt, missis ad senatum litteris, Tiberius, *motam rursum Africam incursu Tacfarinatis*, docuit; *judicioque patrum deligendum proconsule, gnarum militiæ, corpore validum, & bello suffecturum :* quod initium Sex. Pompeius agitandi adversus M. Lepidum odii nactus, *ut socordem, inopem, & majoribus suis dedecorum, eóque etiam Asiæ sorte depellendum*, incusavit; adverso senatu, qui *Lepidum mitem magis quàm ignavum, paternas ei anguſtias, & nobilitatem sine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam* ducebat. Igitur missus eſt in Asiam. Et *de Africa* decretum, *ut Cæsar legeret, cui mandanda foret.*

XXXIII. Inter quæ Severus Cæcina censuit; *ne quem magiſtratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur :* multum ante repetito, *concordem sibi conjugem, & sex partus enixam : seque, quæ in publicum ſtatueret, domi servavisse, cohibitâ intra Italiam,*

Italiam, quamquam ipse pluris per provincias quadraginta stipendia explevisset. Haud enim frustra placitum olim, ne feminæ in socios aut gentes externas traherentur: inesse mulierum comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessûs convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum, sed, si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum: incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: his statim adhærescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis; quæ Oppiis quondam aliisque legibus constrictæ, nunc, vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

XXXIV. Paucorum hæc adsensu audita; plures obturbabant, *neque relatum de negotio; neque Cæcinam dignum tantæ rei censorem.* Mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternæ facundiæ, respondit: *Multa duritiæ veterum in melius & lætius mutata: neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis, aut provin-*

cias hostilis esse : & pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem penates, adeo socios non onerent : cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda : sed revertentibus post laborem, quod honestius, quàm uxorium levamentum? At quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid? ipsorum magistratuum, nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos : num ergo omnes cœlibes integros? Placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus reipub. postulantibus : remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri : nam viri in eo culpam, si femina modum excedat : porro ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum naturâ invalidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis : vix præsenti custodia manere inlæsa conjugia : quid fore, si per plures annos in modum discidii oblitterentur? Sic obviam irent iis, quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent.
Addidit pauca Drusus de matrimonio suo : *nam principibus adeunda sæpius longinqua*

imperii. Quotiens divum Augustum in Occidentem atque Orientem meavisse, comite Livia? se quoque in Illyricum profectum; &, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo, si ab uxore carissima, & tot communium liberorum parente, divelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa.

XXXV. Et proximi senatûs die, Tiberius, per litteras castigatis obliquè patribus, *quòd cuncta curarum ad principem rejicerent*, M. Lepidum & Junium Blæsum nominavit, ex quis proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, quum *valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam* obtenderet; intelligereturque etiam, quod silebat, avunculum esse Sejani Blæsum, atque eò prævalidum. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neque eadem adseveratione; & consensu adulantium haud jutus est.

XXXVI. Exin promptum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impune probra, & invidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris: libertique etiam ac servi, patrono vel domino, quum voces, quum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cestius se-

nator disseruit : *Principes quidem instar deorum esse : sed neque a diis, nisi justas supplicum preces, audiri, neque quemquam in Capitolium, aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. Abolitas leges, & funditus versas, ubi in foro, in limine curiæ, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub judice damnavisset, probra sibi & minæ intendantur : neque ipse audeat jus experiri, ob effigiem imperatoris oppositam.* Haud dissimilia alii, & quidam atrociora circumstrepebant ; precabanturque Drusum, *daret ultionis exemplum* : donec accitam convictamque attineri publicâ custodiâ jussit.

XXXVII. Et Considius Æquus, & Cœlius Cursor, equites Romani, quòd fictis majestatis criminibus Magium Cæcilianum, prætorem, petivissent, auctore principe, ac decreto senatûs puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur : *Ab eo, in urbe, inter cœtus & sermones hominum obversante, secreta patris mitigari :* neque luxus in juvene adeo displicebat : *huc potiùs intenderet, diem editionibus, noctem conviviis traheret, quàm solus, & nullis voluptatibus avocatus, mœstam vigilantiam, & malas curas exerceret.*

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus

Cæsium Cordum, proconsulem Cretæ, poſtulaverat repetundis; addito majestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar Antiſtium Veterem e primoribus Macedoniæ absolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majeſtis causam retraxit, ut turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempeſtate, Cotye fratre interfecto, bellum adversus nos volverat. Igitur *aquâ & igni interdictum reo*, adpositumque, *ut teneretur insulâ, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportunâ*. Nam Thracia, diviso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentiâ noſtri discors agebat; neque minùs Rhœmetalcen quàm Trebellienum incusans popularium injurias inultas sinere. Cœlaletæ Odrusæque, & alii, validæ nationes, arma cepere, ducibus diversis, & paribus inter se per ignobilitatem: quæ causa fuit, ne in bellum atrox coalescerent: pars turbant præsentia: alii montem Hæmum transgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maximè compositi, regem, urbemque Philippopolim, a Macedone Philippo sitam, circumsidunt.

XXXIX. Quæ ubi cognita P. Velleio (is proximum exercitum præsidebat)

alarios equites, ac leves cohortium mittit in eos, qui prædabundi, aut adsumendis auxiliis vagabantur: ipse robur peditum, ad exsolvendum obsidium ducit. Simulque cuncta prosperè acta; cæsis populatoribus, & dissensione orta apud obsidentes, regisque opportuna eruptione, & adventu legionis: neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates, ob magnitudinem æris alieni, rebellionem cœptavere: cujus exstimulator acerrimus, inter Treveros Julius Florus, apud Æduos Julius Sacrovir: nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, quum id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ii secretis colloquiis, ferocissimo quoque adsumpto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis, maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa disserebant, *de continuatione tributorum, gravitate fœnoris, sævitiâ ac superbiâ præsidentium: & discordare militem audito Germanici exitio: egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent.*

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta seminibus ejus motûs fuit : sed erupêre primi Andecavi, ac Turonii : quorum Andecavos Acilius Aviola legatus, excita cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat coercuit : Turonii legionario milite, quem Visellius Varro, inferioris Germaniæ legatus, miserat, oppressi, eodem Aviola duce, & quibusdam Galliarum primoribus ; qui tulere auxilium, quò dissimularent defectionem, magisque in tempore efferrent : spectatus & Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, *ostentandæ*, ut ferebat, *virtutis* : sed captivi, *ne incesseretur telis, adgnoscendum se præbuisse*, arguebant. Consultus super eo Tiberius, adspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treveris, militiâ disciplinâque nostrâ habebatur, ut, cæsis negotiatoribus Romanis, bellum inciperet : paucique equitum corrupti ; plures in officio mansere. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit : petebantque saltus, quibus nomen *Arduenna*, quum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius adversis itineribus objecerant, arcuerunt : præmissusque cum delecta manu

Julius Indus, e civitate eadem, discors Floro, & ob id navandæ operæ avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò, visis militibus, qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isque Treverici tumultûs finis.

XLIII. Apud Æduos major moles exorta, quantò civitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunum, caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupaverat, nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes, propinquosque eorum adjungeret: simul arma occultè fabricata juventuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quinta sui parte legionariis armis; ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela sunt: adduntur e servitiis gladiaturæ destinati, quibus, more gentico, continuum ferri tegimen (*Cruppellarios* vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles: augebantur hæ copiæ vicinarum civitatum, ut nondum aperta consensione, ita viritim promptis studiis, & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur; utroque bellum sibi poscente: mox Varro, invalidus senectâ, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romæ *non Treveros modò & Æduos, sed quatuor & sexaginta Galliarum civitates descivisse; adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias:* cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Optimus quisque reipub. curâ mœrebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur, increpabantque Tiberium, *quòd, in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent: miseram pacem vel bello bene mutari.* Tantò impensiùs in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi; an compererat modica esse, & vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius, cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini sociique, in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite: *ne suetam requiem, ne spatio noctium opperiretur; viderent modò adversos, & adspicerentur: id satis ad victoriam.* Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiæque

patentibus locis apparuere : in fronte ſtatuerat ferratos ; in cornibus cohortes, a tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare *veteres Gallorum glorias, quæque Romanis adversa intulissent : quàm decora victoribus libertas ; quantò intolerantior servitus iterum victis.*

XLVI. Non diu hæc, nec apud lætos : etenim propinquabat legionum acies ; inconditique ac militiæ nescii oppidani, neque oculis neque auribus satis competebant : contra Silius, etsi præsumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen : *Pudendum ipsis, quòd Germaniarum victores adversum Gallos, tamquam in hostem, ducerentur : una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucæ hujus ipsius exercitûs turmæ profligavere Sequanos : quantò pecuniâ dites & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles Æduos, evincite, & fugientibus consulite.* Ingens ad ea clamor : & circumfudit eques, frontemque pedites invasere : nec cunctatum apud latera : paullum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis adversum pila & gladios : sed miles, correptis securibus & dolabris, ut si murum perrumperet, cædere tegmina & corpora : quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſternere ; jacentesque, nullo ad resurgendum nisu,

quasi exanimes linquebantur. Sacrovir primò Auguſtodunum, dein, metu deditionis, in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidêre: incensa super villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius, ortum patratumque bellum senatui scripsit: neque dempsit, aut addidit vero; sed *fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse*: simul causas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adjunxit, *magnitudinem imperii* extollens; *neque decorum principibus, si una alterave civitas turbet, omissa urbe, unde in omnia regimen: nunc quia non metu ducatur, iturum, ut præsentia spectaret, componeretque*. Decrevere patres vota pro reditu ejus, supplicationesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit *ut ovans e Campania urbem introiret*. Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus *se non tam vacuum gloriâ* prædicabat, *ut poſt ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in juventa, aut spretos triumphos, jam senior peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret*.

XLVIII. Sub idem tempus, *ut mors Sulpicii Quirini publicis exsequiis frequen-*

taretur, petivit a senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiæ, & acribus ministeriis, consulatum sub divo Augusto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus; datusque rector C. Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat: quod tunc patefacit in senatu: laudatis in se officiis, & incusato *M. Lollio*, quem *auctorem C. Cæsari pravitatis & discordiarum* arguebat: sed ceteris haud læta memoria Quirini erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidæ pericula, sordidamque & præpotentem senectam.

XLIX. Fine anni, C. Lutorium Priscum, equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleverat, pecuniâ donatum a Cæsare, corripuit delator, objectans, *ægro Druso composuisse, quod, si exstinctus foret, majore præmio vulgaretur*. Id C. Lutorius in domo P. Petronii, socru ejus Vitelliâ coram, multisque inlustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exstitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia, *nihil se audivisse*, adseveravit: sed arguentibus ad perni-

ciem plus fidei fuit : sententiâque Haterii Aggrippæ, consulis designati, indictum reo ultimum supplicium.

L. Contra M. Lepidus in hunc modum exorsus est. *Si, patres conscripti, unum id spectamus, quàm nefaria voce C. Lutorius Priscus mentem suam, & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint : sin flagitia & facinora sine modo sunt : suppliciis ac remediis principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant : & vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt : est locus sententiæ, per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe audivi principem nostrum conquerentem, si quis, sumpta morte, misericordiam ejus prævenisset. Vita Lutorii in integro est; qui neque servatus in periculum reipub. neque interfectus in exemplum ibit : studia illi, ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa sunt : nec quidquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed mulierculariun adrepit : cedat tamen urbe, &, bonis amissis, aquâ & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur.*

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus e consularibus adsensit : ceteri sententiam

Agrippæ secuti; ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusavit, quum extolleret *pietatem, quamvis modicas principis injurias acriter ulciscentium; deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas :* laudaret Lepidum, neque Aggrippam argueret. Igitur factum senatusconsultum, *ne decreta patrum ante diem decimum ad ærarium deferrentur; idque vitæ spatium damnatis prorogaretur :* sed non senatui libertas ad pœnitentiam erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur: inturbidus externis rebus annus: domi suspecta severitate adversum luxum, qui immensum proruperat ad cuncta, quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris & ganeæ paratus adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parcimoniæ duriùs adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles disseruerant, *sperni sumptuariam legem, vetitaque utensilium pretia augeri in dies : nec mediocribus remediis sisti posse :* & consulti patres, integrum id negotium ad principem distulerant. Sed Tiberius,

sæpe apud se pensitato, an coerceri tam profusæ cupidines possent; num coercitio plus damni in rempub. ferret; quàm indecorum adtrectare, quod non obtineret; vel retentum, ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret: postremò litteras ad senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit.

LIII. *Ceteris in rebus, patres conscripti, magis expediat me coram interrogari, & dicere, quid e repub. censeam: in hac relatione, subtrahi oculos meos meliùs fuit, ne, denotantibus vobis ora, ac metum singulorum, qui pudendi luxûs arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprenderem. Quòd si mecum antè viri strenui, ædiles, consilium habuissent; nescio an suasurus fuerim, omittere potiùs prævalida & adulta vitia, quàm hoc adsequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus: sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut consulis partes sustineo: majus aliquid & excelsius a principe postulatur; & quum rectè factorum sibi quisque gratiam trahant, unius invidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priscum ad morem recidere adgrediar? vil-*

larumne infinita spatia, familiarum numerum & nationes? argenti & auri pondus? æris tabularumque miracula? promiscuas viris & feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis, lapidum causâ, pecuniæ nostræ ad externas aut hostilis gentes transferuntur?

LIV. *Nec ignoro, in conviviis & circulis incusari ista, & modum posci: sed si quis legem sanciat, pœnas indicat; iidem illi civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem, clamitabunt. Atqui, ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera, coerceas: corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. Tot a majoribus repertæ leges, tot quas divus Augustus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitiosius est) contemptu abolitæ, securiorem luxum fecere: nam si velis quod nondum vetitum est; timeas, ne vetere: at si prohibita impune transcenderis; neque metus ultrà, neque pudor est. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia unius urbis cives eramus: ne irritamenta quidem eadem intra Italiam dominantibus: externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra consumere didicimus.*

Quantulum istud est, de quo ædiles admonent! quàm, si cetera respicias, in levi habendum! At Hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur; ac nisi provinciarum copiæ & dominis, & servitiis, & agris subvenerint; nostra nos scilicet nemora, nostræque villæ tuebuntur? Hanc, patres conscripti, curam sustinet princeps: hæc omissa funditus rempub. trahet. Reliquis intra animum medendum est: nos pudor, pauperes necessitas, divites satias in melius mutet. Aut, si quis ex magistratibus tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor: sin accusare vitia volunt, dein quum gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite, patres conscripti, me quoque non esse offensionum avidum: quas quum graves, & plerumque iniquas, pro repub. suscipiam, inanes & inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure deprecor.

LV. Auditis Cæsaris litteris, remissa ædilibus talis cura; luxusque mensæ, a fine Actiaci belli, ad ea arma, quis Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum,

profusis sumptibus exerciti, paullatim exolevere. Causas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur: nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum: ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen & clientelas inlustrior habebatur: postquam cædibus sævitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad sapientiora convertere: simul novi homines e municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in senatum crebrò adsumpti, domesticam parcimoniam intulerunt: & quamquam fortunâ, vel industriâ, plerique pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque: obsequium inde in principem, & æmulandi amor, validior, quàm pœna ex legibus & metus. Nisi fortè rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut, quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis & artium, imitanda posteris, tulit. Verùm hæc nobis * majores certamina ex honesto maneant.

LVI. Tiberius, famâ moderationis partâ,

quòd ingruentis accusatores represserat, mittit litteras ad senatum, quis *potestatem tribuniciam* Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne *regis* aut *dictatoris* nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam socium ejus potestatis; quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret: sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur: simul modestiæ Neronis, & suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summæ rei admovet; quum, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, *ut consilia sua reipub. prosperarent*, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta retulit: *esse illi conjugem & tres liberos, eamque ætatem, quâ ipsâ quondam a divo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc properè, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem & bis consulem, noti laboris participem sumi.*

LVII. Præceperant animis orationem patres, quò quæsitior adulatio fuit: nec tamen repertum, nisi *ut effigies principum, aras deûm, templa & arcus*, aliaque solita censerent: nisi quòd M. Silanus ex con-

tumelia consulatûs honorem principibus petivit : dixitque pro sententia, *ut publicis privatisve monumentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina præscriberentur; sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent.* At Q. Haterius, quum *ejus diei senatusconsulta aureis litteris figenda in curia* censuisset, deridiculo fuit senex fœdissimæ adulationis, tantum infamiâ usurus.

LVIII. Inter quæ provinciâ Africâ Junio Blæso prorogatâ, Servius Maluginensis, flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet postulavit, *frustra vulgatum* dictitans, *non licere Dialibus egredi Italiâ : neque aliud jus suum, quàm Martialium, Quirinaliumque flaminum : porro si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum ? nulla de eo populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valetudine, aut munere publico, impediretur : duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem, neminem suffectum; neque tamen cessavisse religiones. Quòd si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno; quantò faciliùs abfuturum, ad unius anni proconsulare imperium ? Privatis olim simultatibus effectum, ut a pontificibus maximis ire in provincias*

prohiberentur : nunc, deûm munere, summum pontificum etiam summum hominum esse, non æmulationi, non odio, aut privatis adfectionibus obnoxium.

LIX. Adversus quæ quum augur Lentulus, aliique variè dissererent, eò decursum est, *ut pontificis maximi sententiam opperirentur.* Tiberius, dilata notione de jure flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimonias temperavit; nominatim arguens *insolentiam sententiæ, aureasque litteras contra patrium morem.* Recitatæ & Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur : *Huc recidisse cuncta, ut ne juvenis quidem, tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diverso terrarum distineri, littora & lacus Campaniæ quum maximè peragrantem : sic imbui rectorem generis humani : id primum e paternis consiliis discere : sanè gravaretur adspectum civium senex imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet : Druso quod, nisi ex adrogantia, impedimentum?*

LX. Sed Tiberius, vim principatûs sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebres-

cebat enim Græcas per urbes licentia atque impunitas asyla ſtatuendi : complebantur templa pessimis servitiorum : eodem subsidio obærati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut cærimonias deûm, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quædam, quod falsò usurpaverant, sponte omisere: multæ vetuſtis superſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, quo senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve.

LXI. Primi omnium Ephesii adiere, memorantes : *Non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos : esse apud se Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam, partu gravidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina : deorumque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Jovis iram vitavisse. Mox Liberum patrem, bello victorem, supplicibus Amazonum, quæ aram insederant,*

ignovisse. Auctam hinc, concessu Herculis, quum Lydiâ potiretur, cærimoniam templo: neque Persarum ditione deminutum jus. Pòst Macedonas, dein nos servavisse.

LXII. Proximò Magnetes L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, *uti Dianæ Leucophrynæ perfugium inviolabile foret.* Aphrodisienses posthac, & Stratonicenses dictatoris Cæsaris, ob vetusta in parteis merita, & recens divi Augusti decretum attulere. Laudati, *quòd Parthorum inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum constantiâ, pertulissent.* Sed Aphrodisiensium civitas Veneris; Stratonicensium, Jovis & Triviæ religionem tuebantur. Altiùs Hierocæsarienses exposuere, *Persicam apud se Dianam, delubrum, rege Cyro, dicatum:* & memorabantur *Perpernæ, Isaurici*, multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed duobus millibus passuum eamdem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aërias, pòst filius ejus Amathus Veneri Amathusiæ, & Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent.

LXIII. Auditæ aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copiâ fessi patres, & quia ſtudiis certabatur, consulibus permisere, *ut perspecto jure, & si qua iniquitas involveretur, rem integram rursum ad senatum referrent.* Consules super eas civitates, quas memoravi, *apud Pergamum Æsculapii compertum asylum* retulerunt : *ceteros obscuris ob vetuſtatem initiis niti : nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cujus imperio Stratonicidi Veneri templum dicaverint; Tenios ejusdem carmen referre, quo* sacrare Neptuni effigiem ædemque *jussi sint : propiora Sardianos; Alexandri victoris id donum, neque minùs Milesios Dario rege niti : sed cultus numinum utrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere & Cretenses simulacro divi Auguſti.* Factaque senatusconsulta, quis multo cum honore, modus tamen præscribebatur, jussique *ipsis in templis figere æra, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.*

LXIV. Sub idem tempus Juliæ Auguſtæ valetudo atrox necessitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditûs : sincerâ adhuc inter matrem filiumque concordiâ; sive occultis odiis. Neque enim multò antè, quum haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Auguſto Julia

dicaret,

ret, Tiberii nomen suo poſtſcripſerat; idque ille credebatur, ut inferius majestate principis, gravi & dissimulata offensione abdidisse. Sed tum *supplicia diis, ludique magni* ab senatu decernuntur, *quos pontifices, & augures, & quindecimviri, septemviris simul & sodalibus Auguſtalibus, ederent.* Censuerat L. Apronius, *ut feciales quoque iis ludis præsiderent.* Contradixit Cæsar, diſtincto sacerdotiorum jure, & repetitis exemplis: *neque enim unquam fecialibus hoc majeſtatis fuisse: ideo Auguſtales adjectos, quia proprium ejus domûs sacerdotium esset, pro qua vota persolverentur.*

LXV. Exsequi sententias haud inſtitui, nisi insignes, per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis factisque ex poſteritate & infamia metus sit. Ceterùm tempora illa adeo infecta, & adulatione sordida fuere, ut non modò primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum, qui præturâ functi, multique etiam pedarii senatores, certatim exsurgerent, fœdaque & nimia censerent. Memoriæ, proditur, Tiberium, quotiens curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, *ô homines ad servitutem*

paratos! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientiæ tædebat.

LXVI. Paullatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum, proconsulem Asiæ, repetundarum a sociis postulatum, Mamercus Scaurus e consularibus, Junius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul corripiunt, objectantque *violatum Augusti numen, spretam Tiberii majestatem*. Mamercus antiqua exempla jaciens, *L. Cottam a Scipione Africano, Ser. Galbam a Catone censorio, P. Rutilium a M. Scauro accusatos*: videlicet Scipio & Cato talia ulciscebantur, aut ille Scaurus, quem proavum suum, opprobrium majorum Mamercus, infami operâ dehonestabat. Junio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit: mox Sejani potentiâ senator, obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutidium artibus honestis copiosum, &, si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio exstimulabat, dum æqualis, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat: quod multos, etiam bonos, pessum dedit, qui, spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum exitio properant.

LXVII. Auxere numerum accusatorum

Gellius Poplicola, & M. Paconius : ille quæstor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, sævitiæ captarumque pecuniarum teneri reum : sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa, quum, super tot senatores adversos, facundissimis totius Asiæ, eòque ad accusandum delectis responderet solus, & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat : non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu ; eò quòd ipse creberrimè interrogabat : neque refellere, aut eludere dabatur ; ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat : & ne quis necessariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interjectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Cæsarem codicillis, quibus invidiam & preces miscuerat.

LXVIII. Tiberius, quæ in Silanum parabat, quò excusatiùs sub exemplo acciperentur, libellos divi Augusti de Voleso Messalla, ejusdem Asiæ proconsule, factumque in eum senatusconsultum recitari jubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat : ille, multum de *clementia principis*

præfatus, *aquâ atque igni Silano interdicendum* censuit, *ipsumque in insulam Gyarum relegandum*. Eadem ceteri, nisi quòd Cn. Lentulus *separanda Silani materna bona (quippe alia parente geniti) reddendaque filio* dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probrosus, & opertus infamiâ, provinciam sortiretur; idque princeps dijudicaret: nam a legibus delicta puniri: quàntò fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri ne peccaretur?*

LXIX. Adversum quæ disseruit Cæsar: *non quidem sibi ignara, quæ de Silano vulgabantur: sed non ex rumore statuendum: multos in provinciis contra, quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse: excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum; hebescere alios: neque posse principem suâ scientiâ cuncta complecti: neque expedire, ut ambitione alienâ trahatur: ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint: sic a majoribus institutum, ut si antissent delicta, pœnæ sequerentur: ne verterent sapienter reperta, & semper placita: satis onerum principibus, satis etiam potentiæ: minui jura, quotiens gliscat potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quantò rarior apud Tiberium popularitas,

tantò lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propriâ irâ non impelleretur, addidit, *insulam Gyarum immitem & sine cultu hominum esse: darent Juniæ familiæ, & viro quondam ordinis ejusdem, ut Cytheram potiùs concederet: id sororem quoque Silani Torquatam, priscæ sanctimoniæ virginem, expetere.* In hanc sententiam facta discessio.

LXX. Pòst auditi Cyrenenses, &, accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum majestatis postulatum, *quòd effigiem principis promiscuum ad usum argenti vertisset*, recipi Cæsar inter reos vetuit; palam adspernante Ateio Capitone, quasi per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim statuendi: neque tantum maleficium impune habendum: sanè lentus in suo dolore esset; reipub. injurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quàm ut dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamiâ fuit, quòd humani divinique juris sciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehonestavisset.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani voverant *Equestri Fortunæ*: nam etsi delubra

ejus deæ multa in urbe, nullum tamen tali cognomento erat : repertum eſt, ædem esse apud Antium, quæ sic nuncuparetur, *cunctasque cærimonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris atque imperii Romani esse* : ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus Servium Maluginensem, flaminem Dialem, prompsit Cæsar ; recitavitque decretum pontificum : *quotiens valetudo adversa flaminem Dialem incessisset, ut pontificis maximi arbitrio, plusquam binoctium abesset : dum ne diebus publici sacrificii, neu sæpius quàm bis eumdem in annum.* Quæ, principe Auguſto, constituta, satis oſtendebant, annuam absentiam, & provinciarum adminiſtrationem Dialibus non concedi : memorabaturque L. Metelli, pontificis maximi, exemplum, qui Aulum Poſtumium, flaminem, attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab senatu petivit, *ut basilicam Paulli, Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretque* : erat etiam tum in more publica munificentia : nec Auguſtus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuvias, aut exundantis opes, ornatum ad

urbis, & posterûm gloriam conferre: quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, avitum decus recoluit. At *Pompeii theatrum* igne fortuito haustum, Cæsar *exstructurum* pollicitus est, *eò quòd nemo e familia restaurando sufficeret; manente tamen nomine Pompeii*: simul laudibus Sejanum extulit, *tanquam labore vigilantiâque ejus tanta vis unum intra damnum stetisset*. Et censuere patres *effigiem Sejano, quæ apud theatrum Pompeii locaretur*: neque multò pòst Cæsar, quum Junium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, *dare id se* dixit *honori Sejani*, cujus ille avunculus erat.

LXXIII. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere: nam Tacfarinas, quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, *sedemque* ultro *sibi atque exercitui suo* postularet, aut *bellum inexplicabile* minitaretur. Non aliàs magis suâ populique Romani contumeliâ indoluisse Cæsarem ferunt, quàm *quòd desertor & prædo, hostium more ageret: ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret respub. datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum*,

pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæso, *ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi; ipsius autem ducis quoquo modo potiretur.*

LXXIV. Et recepti eâ veniâ plerique: mox adversum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitûs impar, furandi melior, plures per globos incursaret, eluderetque, & insidias simul tentaret; tres incessus, totidem agmina parantur: ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quà prædatio in Leptinos, & suffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit: medio, cum delectis, castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse, arta & infensa hostibus cuncta fecerat; quia, quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpe a tergo erat: multique eo modo cæsi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, ut mos fuerat, actâ æstate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciæ componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & soli-

tudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat : donec, fratre ejus capto, regressus est, properantiùs tamen quàm ex utilitate sociorum ; relictis, per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæso tribuit, ut *imperator* a legionibus salutaretur ; prisco erga duces honore, qui bene gestâ repub. gaudio & impetu victoris exercitûs conclamabantur : erantque plures simul imperatores, nec super ceterorum æqualitatem : concessit quibusdam, & Augustus id vocabulum ; ac tunc Tiberius Blæso postremùm.

LXXV. Obiere eo anno viri inlustres, Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Cæsarique progener destinatus : & Capito Ateius, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus ; sed avo centurione Sullano, patre prætorio. Consulatum ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus præcellentem, dignatione ejus magistratûs anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora simul tulit : sed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior : Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra stetit, commendatio ex injuria ; huic quòd

consulatum adeptus eſt, odium ex invidia oriebatur.

LXXVI. Et Junia, sexagesimo quarto poſt Philippensem aciem anno, supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Teſtamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit; quia in magnis opibus, quum ferme cunctos proceres cum honore nominaviſset, Cæsarem omisit: quod civiliter acceptum: neque prohibuit quominus laudatione pro roſtris, ceterisque solennibus funus cohoneſtaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius, atque Brutus, eo ipso quòd effigies eorum non visebantur.

BREVIARIUM
LIBRI IV.

Ælii Sejani origo & mores. Is dominationi imminens prætorias cohortes per urbem dispersas una in castra conducit, & ut suas fovet : nec abstinet senatorio ambitu, facili Tiberio, quem sibi uni apertum incautumque reddiderat. Ac primò Drusum Tiberii filium, conscia uxore ejus Livia, veneno tollit, cujus mors mutati in deterius principatûs initium : mox liberis Germanici, Neroni, & Druso, matrique ipsorum Agrippinæ perniciem molitur. Histriones Italiâ pulsi. Decretum ab Asiæ civitatibus Tiberio templum. De flamine Diali nova lex lata. Neronem & Drusum diis commendatos a pontificibus ægrè fert Tiberius : unde Sejanus amicos aliquot Germanici in judicium vocatos subvertit. Tacfarinas cæsus in Africa. Semina belli servilis in Italia statim oppressa. Vibius Serenus a filio accusatus. P. Suilius & alii damnantur, inter quos Cremutius Cordus historiæ scriptor. Libertas Cyzicenis adempta. Templi honorem ab Hispanis oblatum spernit Tiberius. Hunc Sejanus, Liviæ nuptiarum spe dejectus, ad vitam procul Roma

degendam impellit. L. Piso prætor in Hispania interfectus. Thraces montani a Poppæo Sabino victi. Romæ Claudia Pulchra ob amicitiam Agrippinæ damnata. De templo Tiberii statuendo certant undecim Asiæ urbes : Smyrnæi prælati. Tiberius Romæ tandem relinquendæ certus abit in Campaniam : quem Sejanus, nativo in specu, opposito corpore, periculo eximit; major ex eo & ad subvertendam Germanici stirpem validior. Fidenis quinquaginta hominum millia amphitheatri lapsu debilitata vel obtrita. Romæ Cœlius mons deustus. Cæsar in insula Capreis abditus & Sejano obnoxius milites addit Agrippinæ & Neroni, & his fidum Titium Sabinum per epistolam ipsis calendis Januariis ad necem deposcit. Julia neptis moritur. Frisii rebellant. Agrippina Germanici filia nubit Cn. Domitio. Hæc sexennio ferè gesta.

Coss.
- C. Asinio, C. Antistio.
- Cornelio Cethego, Visellio Varrone.
- Cosso Lentulo, Asinio Agrippa.
- Cn. Lentulo Gætul. C. Calvisio.
- M. Licinio Crasso, L. Calpurnio Pisone.
- Ap. Junio Silano, P. Silio Nerva.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER IV.

I. C. Asinio, C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat compositæ reipub. florentis domûs: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) quum repente turbare fortuna cœpit; sævire ipse, aut sævientibus vires præbere. Initium & causa penes Ælium Sejanum, cohortibus prætoriis præfectum, cujus de potentia suprà memoravi: nunc originem, mores, &, quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Sejo Strabone, equite Romano, & primâ juventâ C. Cæsarem divi Augusti nepotem sectatus, non sine rumore, Apicio diviti & prodigo stuprum veno dedisse: mox

Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum adversum alios, sibi uni incautum intectumque efficeret: non tam sollertiâ, (quippe iisdem artibus victus est) quàm deûm irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: suî obtegens, in alios criminator: juxtà adulatio & superbia: palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido, ejusque causâ modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quotiens parando regno finguntur.

II. Vim præfecturæ modicam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Prætendebat *lascivire militem diductum: si quid subitum ingruat, majore auxilio pariter subveniri: & severiùs acturos, si vallum statuatur procul urbis inlecebris*. Ut perfecta sunt castra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse deligere: neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut *socium laborum*, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum

celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum sineret.

III. Ceterùm plena Cæsarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram capitis adferebant: &, quia vi tot simul corripere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat: placuit tamen occultior via, & a Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè jurgio, intenderat Sejano manus, & contra tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptissimum visum, ad uxorem ejus Liviam convertere; quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit: & postquam primi flagitii potitus est, (neque femina amissâ pudicitiâ alia abnuerit) ad conjugii spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui avunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac majores, & posteros municipali adultero fœdabat; ut pro honestis & præsentibus, flagitiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviæ, specie artis frequens secretis: pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex

qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat.

IV. Interim anni principio Drusus, ex Germanici liberis, togam virilem sumpsit; quæque fratri ejus Neroni decreverat senatus, repetita: addidit orationem Cæsar multa cum laude filii sui, *quòd patriâ benevolentiâ in fratris liberos foret.* Nam Drusus (quamquam arduum sit, eodem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non adversus habebatur. Exin vetus & sæpe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur: *multitudinem veteranorum* prætexebat imperator, & *delectibus supplendos exercitus: nam voluntarium militem deesse; ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant:* percensuitque cursim numerum legionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socii reges, quantò sit angustiùs imperitatum.

V. Italiam utroque mari duæ classes, Misenum apud, & Ravennam; proximumque Galliæ littus rostratæ naves præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas

Auguftus in oppidum Forojuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Juba rex acceperat, donum populi Romani. Cetera Africæ, per duas legiones; parique numero Ægyptus: dehinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita: accolis Ibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine noftra proteguntur adversum externa imperia. Et Thraciam Rhœmetalces, ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ, positu regionis, a tergo illis, ac, si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanæ, novem prætoriæ cohortes, Etruriâ ferme Umbriâque delectæ, aut vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium: neque multò secus in iis virium; sed persequi incertum fuerit, quum, ex usu temporis, huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim recensere ceteras quoque reipub. partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint: quando Tiberio mutati in deterius principatûs initium ille annus attulit. Jam primùm publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere; & in adulationem lapsos, cohibebat ipse: mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: ut satis constaret, non alios potiores fuisse: sua consulibus, sua prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si majestatis quæstio eximeretur, bono in usu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque adsumpti tenebantur, prorsus sine modo, quum plerique iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviam iit, quantum impendio, diligentiâque poterat. Et ne provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera, sine avaritia aut crudelitate magistratuum, tolerarent,

providebat : corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Cæsaris agri : modesta servitia : intra paucos libertos domus : ac, si quando cum privatis disceptaret, forum & jus. Quæ cuncta, non quidem comi viâ, sed horridus, ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur : nam, dum superfuit, mansere; quia Sejanus, incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & ultor metuebatur, non occultus odii, & crebrò querens, *incolumi filio, adjutorem imperii alium vocari : & quantum superesse ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo : ubi sis ingressus, adesse studia & ministros : exstructa jam, sponte præfecti, castra; datos in manum milites : cerni effigiem ejus in monumentis Cn. Pompeii : communes illi cum familia Drusorum fore nepotes : precandam post hæc modestiam, ut contentus esset.* Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat : & secreta quoque ejus, corrupta uxore, prodebantur.

VIII. Igitur Sejanus, maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim irrepente, fortuitus morbus adsimularetur : id Druso datum per Lygdum spadonem, ut octo post annos cognitum est. Ceterùm

Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est; consulesque, sede vulgari, per speciem mœstitiæ, sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrymas senatum, victo gemitu, simul oratione continua erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore subierit oculos senatûs: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici a plerisque lugentium: neque illos imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia e complexu reipub. petivisse.* Miseratusque *Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem suam, ut Germanici liberi, unica præsentium malorum levamenta, inducerentur,* petivit. Egressi consules firmatos adloquio adolescentulos, deductosque, ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, *patres conscripti, hos,* inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria suboles, ne secùs, quàm suum sanguinem, foveret ac tolleret, sibique & posteris conformaret: erepto Druso, preces ad vos converto, diisque & patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos suscipite, regite: vestram meamque*

vicem explete. Hi vobis, Nero & Druse, parentum loco : ita nati estis, ut bona malaque vestra ad rempub. pertineant.

IX. Magnò ea fletu, & mox precationibus faustis audita; ac, si modum orationi posuisset, misericordiâ sui gloriâque animos audientium impleverat : ad vana, & totiens inrisa revolutus, *de reddenda repub. utque consules, seu quis alius, regimen susciperent*, vero quoque & honesto fidem dempsit. Memoriæ Drusi eadem, quæ in Germanicum, decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inlustre fuit, quum origo Juliæ gentis Æneas, omnesque Albanorum reges, & conditor urbis Romulus, pòst Sabina nobilitas, Attus Clausus, ceteræque Claudiorum effigies, longuo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quæ plurimis maximèque fidis auctoribus memorata sunt, retuli : sed non omiserim eorumdem temporum rumorem, validum adeo, ut nondum exolescat. *Corruptâ ad scelus Liviâ, Sejanum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse : quòd is Lygdus ætate atque forma carus domino, interque primores ministros erat : deinde, inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eò audaciæ provectum, ut*

verteret ; & , occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens , moneret Tiberium , vitandam potionem , quæ prima ei , apud filium epulanti , offerretur : ea fraude tum senem , postquam convivium inierat , exceptum poculum Druso tradidisse ; atque illo ignaro , & juveniliter hauriente , auctam suspicionem , tamquam metu & pudore sibimet inrogaret mortem , quam patri struxerat.

XI. Hæc vulgò jactata, super id, quòd nullo auctore certo firmantur, promptè refutaveris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, & nullo ad pœnitendum regressu ? Quin potiùs ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insitâ denique, etiam in extraneos, cunctatione & morâ, adversum unicum, & nullius antè flagitii compertum, uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur : atrociore semper famâ erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus est : neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, ut Tiberio objectaret, quum omnia alia

conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris causa fuit, ut, claro sub exemplo, falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura noſtra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avidè accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

XII. Ceterùm laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum, simulatione magis quàm libens induebat, domumque Germanici revirescere, occulti lætabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina, spem malè tegens, perniciem adceleravere. Nam Sejanus ubi videt, mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mœrore publico esse, ferox scelerum, & quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio: neque spargi venenum in tres poterat, egregiâ cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam ejus insectari, vetus Auguſtæ odium, recentem Liviæ conscientiam exagitare, ut *superbiam, fecunditate subnixam, popularibus ſtudiis inhiare dominationi*, apud Cæsarem arguerent. Adque hæc callidis criminatoribus (inter quos delegerat Julium Poſtu-

mum, per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos aviæ, & consiliis suis peridoneum; quia Prisca in animo Augustæ valida) anum, suâpte naturâ potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius, nihil intermissâ rerum curâ, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat. Factaque, auctore eo, senatusconsulta, *ut civitati Cibyraticæ apud Asiam, Ægiensi apud Achaiam motu terræ labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium.* Et Vibius Serenus, proconsul ulterioris Hispaniæ, de vi publicâ damnatus, ob atrocitatem morum, in insulam Amorgum deportatur. Carsidius sacerdos, reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilii admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres, & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia, & L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine

claritudine infausti generis, & paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Græcarum civitatum habuit, Samiis *Junonis*, Cois *Æsculapii delubro, vetustum asyli jus ut firmaretur*, petentibus. Samii decreto Amphictionum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum omnium judicium, qua tempestate Græci, conditis per Asiam urbibus, orâ maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas, & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Æsculapii induxerant, quum, jussu regis Mithridatis, apud cunctas Asiæ insulas & urbes trucidarentur. Variis dehinc & sæpius inritis prætorum questibus, postremò Cæsar *de immodestia histrionum* retulit: *multa ab iis in publicum seditiosè, fœda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum, levissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium venisse, ut auctoritate patrum coercendum sit.* Pulsi tum histriones Italiâ.

XV. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minùs morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, unusque e senatoribus Rhodii secessûs comes. Ita, quamquam novo homini, censorium fu-

nus, effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decrevere; apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeo ut procurator Asiæ, Lucilius Capito, accusante provinciâ, causam dixerit, magna cum adseveratione principis, *non se jus, nisi in servitia, & pecunias familiares dedisse: quòd si vim prætoris usurpasset, manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios*. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiæ urbes *templum Tiberio matrique ejus, ac senatui*. Et permissum statuere: egitque Nero grates, eâ causâ, patribus atque avo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

XVI. Sub idem tempus *de flamine Diali, in locum Servii Maluginensis defuncti, legendo, simul roganda nova lege* disseruit Cæsar. *Nam patricios, confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adesse, ut olim, eam copiam, omissâ confarreandi adsuetudine, aut inter paucos*

retentâ : pluresque ejus rei causas adferebat ; potissimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur ; & quando exiret e jure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæque in manum flaminis conveniret. Ita medendum senatûs decreto, aut lege ; sicut Augustus quædam ex horrida illa antiquitate, ad præsentem usum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum *instituto flaminum nihil demutari.* Sed lata lex, quâ *flaminica Dialis, sacrorum causâ, in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret :* & filius Maluginensis patri suffectus. Utque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum *Corneliæ virgini*, quæ in locum Scantiæ capiebatur, *sestertiûm vicies ; & quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.*

XVII. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. pontifices, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, quum *pro incolumitate principis* vota susciperent, *Neronem* quoque & *Drusum* iisdem diis commendavere ; non tam caritate juvenum, quàm adulatione : quæ moribus corruptis, perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquam domui Ger-

manici mitis, tum verò *æquari adolescentes senectæ suæ*, impatienter indoluit : accitosque pontifices percunctatus est, *num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent.* Et illi quidem, quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna e propinquis ipsius, aut primores civitatis erant) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, *ne quis mobiles adolescentium animos præmaturis honoribus ad superbiam extolleret.* Instabat quippe Sejanus, incusabatque *diductam civitatem, ut civili bello : esse qui se partium Agrippinæ vocent; ac ni resistatur, fore pluris : neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus alterve maximè prompti subverterentur.*

XVIII. Quâ causâ C. Silium & Titium Sabinum adgreditur : amicitia Germanici perniciosa utrique; Silio &, quòd ingentis exercitûs septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quantò majore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur : credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantiâ, immodicè jactantis, *suum militem in obsequio duravisse, quum alii ad seditiones prolaberentur : neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido*

novandi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eò usque læta sunt, dum videntur exsolvi posse : ubi multum antevenêre, pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ invisa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum : immissusque Varro consul, qui *paternas inimicitias* obtendens, odiis Sejani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo *brevem moram, dum accusator consulatu abiret*, adversatus est Cæsar : *solitum quippe magistratibus diem privatis dicere : nec infringendum consulis jus, cujus vigiliis niteretur, ne quod respub. detrimentum caperet.* Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud respub. esset, coguntur patres; silente reo, vel, si defensionem cœptaret, non occultante, cujus irâ premeretur. *Conscientiâ belli Sacrovir diu dissimulatus, victoria per avaritiam fœdata, & uxor Sosia* arguebantur : nec dubiè repetundarum criminibus hærebant : sed cuncta quæstione majestatis exercita, & Silius imminentem damnationem voluntario fine prævertit.

XX. Sævitum tamen in bona, non ut ſtipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat : sed liberalitas Auguſti avulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur : ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinii Galli sententiâ, qui *partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur*, censuerat : contra M. Lepidus *quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis, cetera liberis* concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sævis adulationibus aliorum in melius flexit : neque tamen temperamenti egebat, quum æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos : an sit aliquid in noſtris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haud minùs claris majoribus, sed animo diversus, censuit *cavendum senatusconsulto, ut quamquam insontes magiſtratus, & culpæ alienæ nescii, provincialibus uxorum criminibus, perinde quam suis plecterentur.*

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Pi-

sone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, *cessurum se urbe ob factiones accusatorum*, in senatu clamitaverat : & spretâ potentiâ Augustæ, trahere in jus Urgulaniam, domoque principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius civiliter habuit : sed in animo revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit, adversum majestatem habiti : adjecitque *in domo ejus venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam :* quod, ut atrocius vero, tramissum : ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Severo exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati senatûs Cretam amoveretur, effecerat : atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit; bonisque exsutus, interdicto igni atque aquâ, saxo Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus prætor, incertis causis, Aproniam conjugem in præceps jecit; tractusque ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tamquam *ipse somno gravis, atque eò ignarus, & uxor sponte*

mortem sumpsisset. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque judicibus, Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum, quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Urgulania. Reus frustra tentato ferro, venas præbuit exsolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accusata *injecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito*, insons judicatur.

XXIII. Is demum annus populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: jamque tres laureatæ in urbe statuæ, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui, Ptolemæo Jubæ filio juventâ incurioso, libertos regios, & servilia imperia bello mutaverant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur: ipsaque e provincia, ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptiùs ruebant, quia Cæsar, post res a Blæso gestas, quasi nullis jam in Africa

hoſtibus, reportari nonam legionem jusserat: nec proconsul ejus anni, P. Dolabella, retinere ausus erat, jussa principis magis, quàm incerta belli, metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, *rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eòque paullatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubuissent;* auget vires, positisque caſtris, Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella, contracto quod erat militum terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit: simul principes Musulamorum, defectionem cœptantes, securi percutit. Dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incursu consectandum hoſtem vagum; excito cum popularibus rege Ptolemæo, quatuor agmina parat, quæ legatis aut tribunis data: & prædatorias manus delecti Maurorum duxere: ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multò pòſt adfertur, *Numidas apud caſtellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse; fisos loco, quia vaſtis circùm saltibus claudebatur.* Tum

expeditæ cohortes alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diversos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio provisa: hoſtibus contra, omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium: sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoriâ laborum, & adversum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque ultione & sanguine explebant. Differtur per manipulos, *Tacfarinatem omnes, notum tot prœliis, consectentur: non, nisi duce interfecto, requiem belli fore.* At ille, dejectis circùm ſtipatoribus, vinctoque jam filio, & effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit. Isque finis armis impositus.

XXVI. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blæsi avunculi ejus laus obsolesceret. Sed neque Blæsus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignis captivos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati,

rarò in urbe visi, quos, Tacfarinate cæso, perculsa gens, & culpæ nescia, ad satisfaciendum populo Romano miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque e senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera, daret, *regemque & socium atque amicum* appellaret.

XXVII. Eadem æstate mota per Italiam servilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius, quondam prætoriæ cohortis miles, primò cœtibus clandestinis, apud Brundisium & circumjecta oppida; mox positis propalam libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia servitia: quum, velut munere deûm, tres biremes adpulere ad usus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus Quæstor, cui provincia vetere ex more Cales evenerat. Is, dispositâ classiariorum copiâ, cœptantem quum maximè conjurationem disjecit. Missusque a Cæsare properè Staius tribunus cum valida manu, ducem ipsum, & proximos audaciæ in urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliscebat immensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem consulibus, miseriarum

ac sævitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen utrique Vibius Serenus, in senatum inducti sunt: ab exsilio retractus, inluvieque ac squalore obsitus, & tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis, alacri vultu: *structas principi insidias, missos in Galliam concitores belli*, index idem & testis dicebat; adnectebatque *Cæcilium Cornutum prætorium ministravisse pecuniam:* qui tædio curarum, &, quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus, nihil infracto animo, obversus in filium, quatere vincula, vocare *ultores deos, ut sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more ageret; filium autem quandoque supplicia sequerentur.* Adseverabatque *innocentem Cornutum, & falsa exterritum, idque facile intellectu, si proderentur alii: non enim se cædem principis & res novas uno socio cogitasse.*

XXIX. Tum accusator *Cn. Lentulum & Sejum Tuberonem* nominat; magno pudore Cæsaris, quum primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultûs hostilis, & turbandæ reipub. arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex servis quæsitum: & quæstio

adversa accusatori fuit : qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, *robur & saxum, aut parricidarum pœnas* minitantium, cessit urbe : ac retractus Ravennâ, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium adversus exsulem Serenum : nam post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris exprobraverat, *suum tantum studium sine fructu fuisse;* addideratque quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores : ea Cæsar octo post annos retulit, medium tempus variè arguens; etiam si tormenta, pervicaciâ servorum, contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis, *ut Serenus more majorum puniretur*, quò molliret invidiam, intercessit. Gallus Asinius, *Gyaro aut Donusâ claudendum* censeret; id quoque adspernatus est, *egenam aquæ utramque insulam* referens *dandosque vitæ usus, cui vita concederetur* : ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum *de præmiis accusatorum abolendis, si quis majestatis postulatus, ante perfectum judicium se ipse vitâ privavisset* : ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contraque morem suum palam pro accusatoribus Cæsar, *inritas leges, rempub. in præcipiti* conquestus esset :

subverterent potiùs jura, quàm custodes eorum amoverent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam satis coercitum, per præmia eliciebantur.

XXXI. His tam adsiduis, tamque mœstis, modica lætitia interjicitur, quòd C. Cominium, equitem Romanum, probrosi in se carminis convictum, Cæsar precibus fratris, qui senator erat, concessit. Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle: neque enim socordiâ peccabat; nec occultum est quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta imperatorum celebrentur: quin ipse compositus aliàs, & velut eluctantium verborum, solutiùs promptiùsque eloquebatur, quotiens subveniret. At P. Suilium, Quæstorem quondam Germanici, quum Italiâ arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepisse, *amovendum in insulam* censuit; tanta contentione animi, ut & jurando obstringeret, *e repub. id esse.* Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, & Claudii principis amicitiâ diu prosperè, nunquam bene usum. Eadem pœna in Catum Firmium

senatorem statuitur, *tamquam falsis majestatis criminibus sororem petivisset*. Catus, ut retuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat: ejus operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est: quominus senatu pelleretur, non obstitit.

XXXII. Pleraque eorum quæ retuli, quæque referam, parva forsitan, & levia memoratu videri, non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteris populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque reges, aut, si quando ad interna præverterent, discordias consulum adversum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe, aut modicè lacessita pax, mœstæ urbis res, & princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa, primo adspectu levia, ex quis magnarum sæpe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regunt: delecta ex his & consociata reipub. forma, laudari faciliùs, quàm evenire, vel si evenit, haud diuturna esse

poteſt. Igitur ut olim, plebe valida, vel quum patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatûsque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur : sic converso ſtatu, neque alia rerum, quàm si unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit : quia pauci prudentiâ honeſta ab deterioribus, utilia ab noxiis discernunt; plures aliorum eventis docentur. Ceterùm ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt : nam situs gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum : nos sæva jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitu causas conjungimus; obvia rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator; neque refert cujusquam, Punicas Romanasve acies lætiùs extuleris : at multorum qui, Tiberio regente, pœnam vel infamiam subiere, posteri manent : utque familiæ ipsæ jam exſtinctæ sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi objectari putent : etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. Sed ad incœpta redeo.

XXXIV. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primùm audito crimine, *quòd, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium* Romanorum ultimum *dixisset.* Accusabant Satrius secundus, & Pinarius Natta, Sejani clientes: id perniciabile reo, & Cæsar truci vultu defensionem accipiens: quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est: *Verba mea, patres conscripti, arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor: quorum res gestas quum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut* Pompeianum *eum Augustus appellaret: neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam* latrones & parricidas, *quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignis viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorumdem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: & uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid*

aliud dictator Cæsar, quàm rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur: sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista, & reliquere; haud facilè dixerim, moderatione magis an sapientiâ: namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur.

XXXV. *Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita: aut, si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis, quos mors odio aut gratiæ exemisset. Num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causâ, populum per conciones incendo? an illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas ne victor quidem abolevit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modò Cassii & Bruti, sed etiam mei meminerint.* Egressus dein senatu, vitam abstinentiâ finivit: libros per ædiles cremandos censuere patres; sed manserunt occultati, & editi. Quò magis socordiam

eorum inridere libet, qui præsenti potentiâ credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis, gliscit auctoritas : neque aliud externi reges, aut qui eâdem sævitiâ usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

XXXVI. Ceterùm postulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, præfectum urbis Drusum, auspicandi gratiâ tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium : quod a Cæsare palam increpitum causa exsilii Salviano fuit.] Objecta publicè Cyzicenis *incuria cærimoniarum divi Augusti*, additis *violentiæ criminibus adversum cives Romanos* : & amisere libertatem, quàm bello Mithridatis meruerant cicumsessi, nec minùs suâ constantiâ, quàm præsidio Luculli, pulso rege. At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum : neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat : nam ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat : leves, ignobiles, pœnis adficiebantur.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior, missis ad senatum legatis, oravit, *ut exemplo Asiæ delubrum Tiberio ma-*

trique ejus exstrueret : qua occasione Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur *in ambitionem flexisse*, hujuscemodi orationem cœpit. *Scio, patres conscripti, constantiam meam a plerisque desideratam, quòd Asiæ civitatibus, nuper idem istud petentibus, non sim adversatus : ergo & prioris silentii defensionem, & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Quum divus Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptiùs secutus sum, quia cultui meo veneratio senatûs adjungebatur. Ceterùm ut semel recepisse veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum : & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.*

XXXVIII. *Ego me, patres conscripti, mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo : qui satis superque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & man-*

suræ : nam quæ saxo ſtruuntur, si judicium poſterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & deos ipsos precor : hos, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint ; illos, ut quandoque concessero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur. Perſtititque poſthac secretis etiam sermonibus adspernari talem sui cultum : quod alii *modeſtiam*, multi, *quia diffideret*, quidam, *ut degeneris animi*, interpretabantur. *Optumos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem, & Liberum apud Græcos ; Quirinum apud nos, deûm numero additos. Meliùs Auguſtum, qui speraverit. Cetera principibus ſtatim adesse : unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam ; nam contemptu famæ, contemni virtutes.*

XXXIX. At Sejanus nimiâ fortunâ socors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liviâ, componit ad Cæsarem codicillos : moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire : ejus talis forma fuit : *Benevolentia patris Auguſti, & mox plurimis Tiberii judiciis ita insuevisse, ut spes votaque sua non priùs ad deos, quàm ad principum aures conferret. Neque fulgorem*

honorum unquam precatum : excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Cæsaris dignus crederetur : hinc initium spei. Et quoniam audiverit, Augustum, in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis consultavisse : ita, si maritus Liviæ quæreretur, haberet in animo amicum, solâ necessitudinis gloriâ usurum : non enim exsuere imposita munia : satis æstimare, firmari domum adversum iniquas Aggrippinæ offensiones; idque liberorum causâ : nam sibi multum superque vitæ fore, quod tali cum principe explevisset.

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modicè percursis, quum tempus tamquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit; *Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent : principum diversam esse sortem; quibus præcipua rerum ad famam dirigenda : ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptu : posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet : esse illi matrem & aviam, propiora consilia : simpliciùs acturum : de inimicitiis primùm Agrippinæ : quas longè acriùs arsuras, si matrimonium Liviæ, velut in partes,*

domum Cæsarum distraxisset : sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eâque discordiâ nepotes suos convelli : quid, si intendatur certamen tali conjugio ? Falleris enim, Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam, quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem, majoresque nostros, in summis imperiis videre ? Vis tu quidem istum intra locum sistere : sed illi magistratus & primores, qui, te invito, perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longéque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui, me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si, quum in omnis curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium, & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur ; quantò validius est, quòd M. Agrippæ, mox mihi conlocavit ? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultavi : ceterùm neque tuis, neque Liviæ destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus

adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre: id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.

XLI. Rursum Sejanus, non jam de matrimonio, sed altiùs metuens, *tacita suspicionum, vulgi rumorem, ingruentem invidiam* deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam, procul Româ, amœnis locis, degendam impelleret. Multa quippe providebat: sua in manu aditus: litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, quum per milites commearent: mox Cæsarem, vergente jam senecta, secretoque loci mollitum, munia imperii faciliùs tramissurum: & minui sibi invidiam, ademptâ salutantum turbâ; sublatisque inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paullatim negotia urbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus *quietem & solitudinem: quis abesse tædia & offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari.*

XLII. Ac fortè habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio,

cognitio, cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum cœtus, vocesque, quæ plerumque veræ & graves coràm ingerebantur : nam, postulato Votieno, *ob contumelias in Cæsarem dictas*, testis Æmilius, e militaribus viris; dum studio probandi cuncta refert, &, quamquam inter obstrepentes, magna adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur : adeoque perculsus est, ut *se vel statim, vel in cognitione purgaturum* clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, ægre componeret animum. Et Votienus quidem majestatis pœnis adfectus est. Cæsar objectam sibi adversus reos inclementiam eò pervicaciùs amplexus, Aquiliam, adulterii delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gætulicus, consul designatus, lege Julia damnasset, exsilio punivit : Apidiumque Merulam, *quòd in acta divi Augusti non juraverat*, albo senatorio erasit.

XLIII. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes, de jure templi Dianæ Limenatidis, quod *suis a majoribus, suaque in terra dicatum*, Lacedæmonii firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus : *Sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum*,

ac pòst C. Cæsaris & M. Antonii sententiâ redditum. Contra Messenii, *veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi,* protulere, *suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse : monimentaque ejus rei sculpta saxis, & ære prisco manere : quòd si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse : neque Philippum potentiâ, sed ex vero statuisse : idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummii judicium : sic Milesios, permisso publicè arbitrio, postremò Atidium Geminum, prætorem Achaiæ decrevisse.* Ita secundum Messenios datum. Et Segestani *ædem Veneris, montem apud Erycum, vetustate dilapsam, restaurari* postulavere; nota memorantes de origine ejus, & læta Tiberio : suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii exemplum : namque eum, legibus pulsum, civem sibi Smyrnæi addiderant : quo jure Vulcatius Moschus exsul, in Massilienses receptus, bona sua reipub. eorum, ut patriæ, reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo, super consulatum, & triumphalia de Gætulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ,

& modestè habitæ. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Cæsaris misceretur. Avus Pharsalica acie, pro optimatibus ceciderat : ipse delectus, cui minor Antonia, Octaviâ genita, in matrimonium daretur. Pòst, exercitu flumen Albim transcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum : easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit, & L. Antonius, multâ claritudine generis, sed improsperâ : nam patre ejus, Julo Antonio, ob adulterium Juliæ morte punito, hunc admodum adolescentulum, sororis nepotem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegeretur : habitus tamen supremis honor; ossaque tumulo Octaviorum inlata, per decretum senatûs.

XLV. Iisdem consulibus, facinus atrox, in citeriore Hispania, admissum a quodam agresti, nationis Termestinæ : is prætorem provinciæ, L. Pisonem, pace incuriosum, ex improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit : ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & avia sequentis frustatus est : neque diu fefellit : nam prehenso ductoque

per proximos pagos equo, cujus foret cognitum: & repertus, quum tormentis edere conscios adigeretur, voce magna, sermone patrio, *frustra se interrogari* clamitavit: *adsisterent socii ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret*: idemque quum postero ad quæsitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur: qui pecunias e publico interceptas, acriùs quàm ut tolerarent barbari, cogebat.

XLVI. Lentulo Gætulico, C. Calvisio Coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eò ferociùs agitabant. Causa motûs, super hominum ingenium, quòd pati delectus, & validissimum quemque militiæ nostræ dare adspernabantur; ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti, aut, si mitterent auxilia, suos ductores præficere, nec nisi adversum accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, ut disjecti aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misere legatos, *amicitiam, obsequiumque* memoraturos; *& mansura hæc, si nullo novo onere tentarentur: sin ut victis servitium*

indiceretur, esse sibi ferrum & juventutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum. Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parentes & conjuges ostentabant, *bellumque impeditum, arduum, cruentum* minitabantur.

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo e Mœsia cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret; additâ præsenti copiâ, ad hostem pergit, compositum jam per angustias saltuum: quidam audentiùs apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus, acie suggressus, haud ægre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, valida manu montem occupat, angustum, & æquali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata, aut incondita, tuebatur: simul in ferocissimos, qui ante vallum, more gentis, cum carminibus & tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propiùs incedentes, eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs

cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul inſtruxerat.

XLVIII. Tranſlata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoravi: iisque permissum *vaſtare, urere, trahere prædas, dum populatio lucem intra ſiſteretur, noctemque in caſtris tutam & vigilem capesserent*: id primò servatum: mox versi in luxum, & raptis opulenti, omittere ſtationes, lasciviâ epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hoſtes, incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant, quorum altero populatores invaderentur; alii caſtra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prœlii non acciperet: tenebræ insuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia, repentino incursu territa, quum pars munitionibus adjacerent, plures extrà palarentur, tantò infensiùs cæsi, quantò *perfugæ & proditores, ferre arma ad suum patriæque servitium*, incusabantur.

XLIX. Poſtera die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, si barbari successu noctis alacres, prœlium auderent: & poſtquam Caſtello, aut conjunctis tumulis

non degrediebantur, obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè jam muniebat: dein fossam loricamque contexens, quatuor millia passuum ambitu amplexus est: tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, artaque circumdare: & struebatur agger, unde saxa, hastæ, ignes propinquum jam in hostem jacerentur. Sed nihil æquè, quàm sitis, fatigabat, quum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxtà clausa, egestate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit; his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus: & erant, qui *non inultum exitium, sed eruptionem* suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verùm e ducibus, Dinis, provectus senectâ, & longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, *ponenda arma, unum adflictis id remedium*, disserebat. Primusque se cum conjuge & liberis victori permisit: secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus major vitæ quàm gloriæ cupido. At juventus Tarsam inter & Turesim

diſtrahebatur : utrique deſtinatum cum libertate occidere : sed Tarsa *properum finem , abrumpendas pariter spes ac metus* clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro : nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes densioribus globis : & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtisque, clamore turbido, modò per vaſtum silentium, incertos obsessores effecerat : quum Sabinus circumire, hortari, *ne ad ambigua sonitûs, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti, telisque non in falsum jactis.*

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præuſtas sudes, decisa robora jacere : nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas : quidam, pontes & scalas antè fabricati, inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahere, & adversus resiſtentis cominus niti : miles contra deturbare telis, pellere umbonibus; muralia pila, congeſtas lapidum moles provolvere. His partæ victoriæ spes, &, si cedant, insignitius flagitium; illis extrema jam salus, & adsiſtentes plerisque matres & conjuges, earumque lamenta

addunt animos : nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna ; incerti ictus, vulnera improvisa ; suorum atque hostium ignoratio ; & montis anfractu repercussæ, velut a tergo, voces, adeo cuncta miscuerant, ut quædam munimenta Romani, quasi perrupta, omiserint : neque tamen pervasere hostes nisi admodum pauci : cæteros, deleto promptissimo quoque aut saucio, adpetente jam luce, trusere in summa castelli : ubi tandem coacta deditio, & proxima sponte incolarum recepta : reliquis, quò minùs vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæva hiems subvenit.

LII. At Romæ, commotâ principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra sobrina ejus postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, *crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem & devotiones* objectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri reperit ; quo initio invidiæ, *Non ejusdem*, ait, *mactare divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari : non in effigies mutas divinum Spiritum transfusum, sed imaginem veram*

cœlesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes : frustra Pulchram præscribi, cui sola exitii causa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ. Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit, *non ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, & secuta adseveratione Cæsaris, quâ *suo jure disertum* eum appellavit : mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit : nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina, pervicax iræ, & morbo corporis implicata, quum viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox invidiam & preces orditur : *subveniret solitudini, daret maritum : habilem adhuc juventam sibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio solatium : esse in civitate . . . Germanici conjugem ac liberos ejus recipere dignarentur.* Sed Cæsar, non ignarus quantum ex repub. peteretur; ne tamen offensionis aut metûs manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego a scriptoribus annalium

non traditum, reperi in commentariis Agrippinæ, filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterùm Sejanus mœrentem & improvidam altiùs perculit, immissis, qui per speciem amicitiæ monerent, *paratum ei venenum, vitandas soceri epulas*. Atque illa, simulationum nescia, quum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius, fortè, an quia audiverat: idque quò acriùs experiretur, poma ut erant adposita laudans, nurui sua manu tradidit: aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore, servis tramisit: nec tamen Tiberii vox coràm secuta, sed obversus ad matrem, *non mirum*, ait, *si quid severius in eam statuisset, a qua veneficii insimularetur.* Inde rumor, *parari exitium; neque id imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quæri.*

LV. Sed Cæsar, quò famam averteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiæ, ambigentes *quanam in civitate templum statueretur*, pluris per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversæ: neque multum distantia inter se memorabant, *de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi*

& Aristonici aliorumque regum. Verùm Hypæpeni, Trallianique, Laodicenis ac Magnetibus simul, tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem, quum *parentem urbis Romæ Trojam* referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant : paullum addubitatum, quòd Halicarnassii *mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi adseveraverant.* Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sita, satis adeptos creditum. Ephesii, Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupavisse civitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavere, ut consanguinei : nam *Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem divisisse gentem : Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum novas ut conderet sedes : & ducum e nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in italia : auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox a Pelope nomen :* simul *litteras imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem cæli, ac dites circùm terras* memorabant.

LVI. At Smyrnæi, repetita vetustate, *seu Tantalus Jove ortus illos, sive Theseus*

divina & ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset, transcendêre ad ea, quis maximè fidebant in populum Romanum officiis, missâ navali copiâ, non modò externa ad bella, sed quæ in Italia tolerabantur: *seque primos templum urbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem jam populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe, & validis per Asiam regibus*: simul *L. Sullam testem* adferebant, *gravissimo in discrimine exercitûs, ob asperitatem hiemis, & penuriam vestis, quum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes, qui adstabant, detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse.* Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulere. Censuitque Vibius Marsus *ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur, qui templi curam susciperet*: & quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso, e prætoriis, sorte missus est.

LVII. Inter quæ, diu meditato, prolatoque sæpius consilio, tandem Cæsar in Campaniam, specie dedicandi templa, apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere. Causam abscessûs, quamquam secutus plurimos auctorum ad Sejani artes retuli; quia

tamen cæde ejus patrata, sex postea annos pari secreto conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, sævitiam ac libidinem, quum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse: quippe illi prægracilis, & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta: & Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuerat. Traditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam adspernabatur, neque depellere poterat, quum dominationem ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit: idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

LVIII. Profectio arto comitatu fuit: unus senator consulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia; eques Romanus, præter Sejanum, ex inlustribus Curtius Atticus: ceteri liberalibus studiis præditi, ferme Græci, quorum sermonibus levaretur. Ferebant periti cœlestium, *iis motibus siderum excessisse Româ Tiberium, ut reditus illi negaretur*: unde exitii causa

multis fuit, properum finem vitæ conjectantibus, vulgantibusque : neque enim tam incredibilem casum providebant, ut undecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breve confinium artis & falsi; veraque quàm obscuris tegerentur : nam *in urbem non regressurum*, haud fortè dictum : ceterorum nescii egêre, quum propinquo rure, aut littore, & sæpe mœnia urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

LIX. Ac fortè illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum, auxit vana rumoris; præbuitque ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæque Sejani magis fideret. Vescebantur in villa, cui vocabulum *Speluncæ*, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in specu : ejus os, lapsis repente saxis, obruit quosdam ministros : hinc metus in omnes, & fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque, & manibus super Cæsarem suspensus, opposuit sese incidentibus : atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque judicis partes adversus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximéque

insectarentur Neronem, proximum successioni, & quamquam modestâ juventâ, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum; dum a libertis & clientibus, apiscendæ potentiæ properis, exstimulatur, *ut erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus: neque ausurum contrà Sejanum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam juvenis juxtà insultet.*

LX. Hæc atque talia audienti, nihil quidem pravæ cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultæ; quas adpositi custodes exceptas auctasque quum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversæ insuper sollicitudinum formæ oriebantur: nam alius occursum ejus vitare: quidam salutatione redditâ statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contra inridentibusque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsùm renidens vultu; seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce: ne nox quidem secura, quum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviæ, atque illa Sejano patefaceret: qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe objecta principis loci, si priorem ætate & jam labefactum demovisset.

Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur invidiâ, quòd mater Agrippina promptior Neroni erat: neque tamen Sejanus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus præferocem, & insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris majoribus quàm vetustis, vitâque non degener; & Q. Haterius, familiâ senatoriâ, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ: monumenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat: utque aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterii canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctum est.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æquavit malum improvisum: ejus initium simul & finis exstitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quò spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: ut qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quæsivisset. Adfluxere avidi talium,

imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus omnis ætas, ob propinquitatem loci effusiùs : unde gravior peſtis fuit, confertâ mole, dein convulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur; immensamque vim mortalium, spectaculo intentos, aut qui circùm adſtabant, præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugêre. Miserandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deseruerat; qui per diem visu, per noctem ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noscebant. Jam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari : etiam quorum diversa de causa amici aut necessarii aberant, pavere tamen : neque dum comperto, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut cœpere dimoveri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium : & sæpe certamen, si confusior facies, & par forma aut ætas, errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautumque in poſterum senatusconsulto, *ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur,*

nisi solo firmitatis spectatæ. Atilius in exsilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti: fuitque urbs per illos dies, quamquam mœsta facie, veterum institutis similis, qui magna post prælia saucios largitione, & curâ sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, quum ignis violentia urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Cœlio: *feralemque annum* ferebant, *& ominibus adversis susceptum principi consilium absentiæ*, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Cæsar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates, apud senatum ab inlustribus, famâque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, & ultro accitos, munificentiâ juverat. Adduntur sententiæ, ut mons Cœlius in posterum *Augustus* appellaretur: quando, cunctis circùm flagrantibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Junii senatoris, inviolata mansisset. *Evenisse id olim Claudiæ Quintæ, ejusque statuam, vim ignium bis elapsam, majores apud ædem Matris deûm consecravisse: sanctos acceptosque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in principem honorem dii ostenderint.*

LXV. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuisse, quòd talis silvæ frequens, fecundusque erat : mox *Cælium* appellitatum a Cœle Vibenna qui dux gentis Etruscæ, quum auxilium appellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit : nam scriptores in eo dissentiunt : cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde *Tuscum vicum* e vocabulo advenarum dictum.

LXVI. Sed ut studia procerum, & largitio principis adversum casum solatium tulerant ; ita accusatorum major in dies & infestior vis sine levamento grassabatur : corripueratque Varum Quinctilium divitem, & Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ, matris ejus, condemnator ; nullo mirante, quòd diu egens & parto nuper præmio male usus plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & *opperiendum imperatorem* censuit : quod unum urgentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, *ne quis quietem ejus inrumperet*, concursusque oppidanorum disposito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii dijunctam. Solitudinem ejus placuisse maximè crediderim, quoniam importuosum circà mare, & vix modicis navigiis pauca subsidia; neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode: cœli temperies hieme mitis, objectu montis, quo sæva ventorum arcentur: æstas in Favonium obversa, & aperto circùm pelago peramœna; prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat; quantò intentus olim publicas ad curas, tantò occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in urbe suetus, acriùs turbabat, non jam occultis adversum Agrippinam & Neronem insidiis: quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta,

velut in annales referebat : ultroque ſtruebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem divi Auguſti ampleĉti, populumque ac senatum auxilio vocare. Eaque spreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

LXVIII. Junio Silano, & Silio Nerva Coss. fœdum anni principium incessit, traĉto in carcerem inluſtri equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici : neque enim omiserat conjugem liberosque ejus percolere, seĉtator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus ; eòque apud bonos laudatus, & gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petilius Rufus, M. Opsius, præturâ funĉti, adgrediuntur, cupidine consulatûs ; ad quem non nisi per Sejanum aditus : neque Sejani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, ut Latiaris, qui modico usu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adessent : deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primùm sermones : mox laudare conſtantiam, *quòd non, ut ceteri, florentis domûs amicus, adfliĉtam deseruisset* : simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et poſtquam Sabinus, ut sunt molles

in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentiùs jam onerat Sejanum, sævitiam, superbiam, spes ejus: ne in Tiberium quidem convicio abstinet. Iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ facere. Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos, quasi ad fidissimum, deferre.

LXIX. Consultant quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur: nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies: & si pone fores adsisterent, metus visûs, sonitûs, aut fortè ortæ suspicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres senatores, haud minùs turpi latebrâ quàm detestandâ fraude, sese abstrudunt; foraminibus & rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recèns cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit; præteritaque & instantia, quorum adfatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quantò mœsta, ubi semel prorupere, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem litteris, ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narravere. Non aliàs magis anxia & pavens civitas, egens adversum proximos; congressus, colloquia,

notæ ignotæque aures vitari : etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Cæsar solennia incipientis anni, Kalendis Januariis, epistolâ precatus; vertit in Sabinum, *corruptos quosdam libertorum, & petitum se* arguens, ultionemque haud obscurè poscebat : nec mora, quin decerneretur : & trahebatur damnatus, quantum, obducta veste, & adstrictis faucibus, niti poterat, clamitans, *Sic inchoari annum, has Sejano victimas cadere :* quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas : deseri itinera, fora : & quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum paventes, quòd timuissent. *Quem enim diem vacuum pœnâ, ubi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam invidiam adiisse : quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quominus novi magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant.* Secutæ insuper litteræ, grates agentis, *quòd hominem infensum reipub. punivissent :* adjecto, *trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias*, nullo nominatim compellato : neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi.

LXXI.

LXXI. Ni mihi deſtinatum foret, suum quæque in annum referre, avebat animus anteire, ſtatimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius, ceterique flagitii ejus repertores habuere, non modò poſtquam C. Cæsar rerum potitus eſt, sed incolumi Tiberio : qui scelerum miniſtros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit : verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera erat, *petendum a principe, ut metus suos senatui fateretur, amoverique sineret.* Nullam æquè Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis, quàm dissimulationem diligebat : eò ægriùs accepit recludi quæ premeret : sed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verùm, ut cunctationes principis aperirentur : gnarus lentum in meditando ; ubi prorupisset, triſtibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Auguſtus, convictam adulterii, damnaverat, projeceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis littoribus : illic viginti annis exsilium toleravit, Auguſtæ ope suſtentata : quæ florentes privignos quum per occultum subvertisset, misericordiam

erga adflictos palam oſtentabat.

LXXII. Eodem anno Friſii, transrhenanus populus, pacem exſuere, noſtrâ magis avaritiâ, quàm obſequii impatientes. Tributum iis Druſus juſſerat modicum, pro anguſtia rerum, *ut in uſus militares, coria boum penderent* : non intentâ cujusquam curâ, quæ firmitudo, quæ menſura; donec Olennius, e primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, *terga urorum* delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primò boves ipſos, mox agros, poſtremò corpora conjugum aut liberorum, ſervitio tradebant. Hinc ira & queſtus : & poſtquam non ſubveniebatur, remedium ex bello : rapti, qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fugâ prævenit, receptus caſtello cui nomen *Flevum* : & haud ſpernenda illic civium ſociorumque manus littora Oceani præſidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum e ſuperiore provincia, peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit : ac ſimul utrumque exercitum Rheno devectum, Friſiis intulit; ſoluto

jam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium jubet: qui jam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leves cohortes, ac rursum duæ; dein tempore interjecto, alarius eques immissus: satis validi, si simul incubuissent: per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit: atque ille, dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat: prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasque, fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum præfectorumque, & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennæ* vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarii villâ, postquam

proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita, quamquam diversi super rebus consulerentur, *aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circùm Cæsaris ac Sejani censuere*: crebrisque precibus efflagitabant, *visendi sui copiam facerent*. Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici: eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum, cujus durior congressus, atque eò per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo servitium spectanti: quippe Romæ sueti discursus; & magnitudine urbis incertum, quod quisque ad negotium pergat: ibi campo aut littore jacentes, nullo discrimine, noctem ac diem, juxtà gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur: donec idque vitium, & revenere in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat; quidam malè alacres, quibus

infauſtæ amicitiæ gravis exitus imminebat.

L X X V. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, quum coràm Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias jussit. In Domitio, super vetuſtatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat : nam is aviam Octaviam, & per eam Auguſtum avunculum præferebat.

BREVIARIUM
LIBRI V.

Juliæ Augustæ mors & elogium. Tiberius etiam mortuæ parum æquus. Urgens dominatio. Agrippina & Nero accusati. In eos populi favor, irato Tiberio. Desunt triennii fere acta. *Sejani ob res novas eversi ruina trahit amicos ejus : puniti & liberi. Pseudo-Drusus in Græcia se ostentat : eum persequitur Sabinus. Discordia consulum. Hæc gesta annis circiter tribus.*

Coss. { C. Rubellio Gemino, C. Fufio Gemino.
M. Vinucio Quartino, L. Cassio Longino.
Tib. Julio Cæsare Augusto V. L. Ælio Sejano.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER V.

I. RUBELLIO, & Fusio Coss. quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Augusta mortem obiit, ætate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liviorum Juliorumque clarissimæ. Primum ei matrimonium & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac Triumviros pacta, in urbem rediit. Exin Cæsar, cupidine formæ, aufert marito, incertum an invitam, adeo properus, ut, ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit: sed sanguini Augusti per conjunctionem Agrippinæ &

Germanici adnexa, communes pronepotes habuit. Sanctitate domûs priscum ad morem, comis ultrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filii bene composita. Funus ejus modicum, testamentum diu irritum fuit : laudata est pro rostris a C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius, quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, *magnitudinem negotiorum* per litteras excusavit : honoresque memoriæ ejus ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito *ne cœlestis religio decerneretur; sic ipsam maluisse :* quin & parte ejusdem epistolæ increpuit *amicitias muliebres*, Fufium consulem obliquè perstringens : is gratiâ Augustæ floruerat, aptus adliciendis feminarum animis : dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis irridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est.

III. Ceterùm ex eo prærupta jam & urgens dominatio : nam incolumi Augustâ, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire : tunc velut frenis exsoluti proruperunt :

missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Augusta credidit vulgus : haud enim multum post mortem ejus recitatæ sunt. Verba inerant quæsitâ asperitate : sed non arma, non rerum novarum studium; *amores juvenum, & impudicitiam* nepoti objectabat : in nurum ne id quidem confingere ausus, *adrogantiam oris & contumacem animum* incusavit, magno senatûs pavore ac silentio : donec pauci, quis nulla ex honesto spes, (& publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur) *ut referretur* postulavere, promptissimo Cotta Messallino cum atroci sententia : sed aliis a primoribus, maximéque a magistratibus trepidabatur : quippe Tiberius, etsi infensè invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in senatu Junius Rusticus, componendis patrum actis delectus a Cæsare, eòque meditationes ejus introspicere creditus : is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu pravâ solertiâ, dum, imminentium oblitus, incerta pavet, inserere se dubitantibus, ac monere consules *ne relationem inciperent* : disserebatque, *brevibus momentis summa verti posse, quandoque Germanicis titium pœnitentiæ senis*. Simul populus

effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus, *falsas litteras, & principe invito exitium domui ejus intendi*, clamitat: ita nihil triste illo die patratum: ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Sejanum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum: unde illi ira violentior, & materies criminandi, *spretum dolorem principis ab senatu; descivisse populum; audiri jam & legi novas conciones, nova patrum consulta: quid reliquum, nisi ut caperent ferrum? &, quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque deligerent?*

V. Igitur Cæsar repetitis adversum nepotem & nurum probris, increpitâque per edictum plebe, questus apud patres, *quòd fraude unius senatoris imperatoria majestas elusa publicè foret; integra tamen sibi cuncta* postulavit: nec ultra deliberatum, quominus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed *paratos ad ultionem, vi principis impediri* testarentur. ****

VI. Quatuor & quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adsuetudine, ... *mihi pudorem aut Sejano invidiam allaturum*

censui..... versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciverat, sibi ignoscit : ceteri, quem per dedecora fovêre, cum scelere insectantur..... Miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare, haud discreverim..... Non crudelitatem, non clementiam cujusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. Vos obtestor, ne memoriam nostri per mœrorem, quàm læti retineatis, adjiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.

VII. Tunc singulos, ut cuique adsistere, adloqui animus erat, retinens aut dimittens, partem diei absumpsit, multoque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum ejus spectantibus, quum superesse tempus novissimis crederent, gladio, quem sinu abdiderat, incubuit. Neque Cæsar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, quum in Blæsum multa fœdaque incusavisset.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio, & Pomponio Secundo : illum indices arguebant, *claustra ærarii, cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus novis obtulisse :* huic a Considio, præturâ functo, objectabatur *Ælii Galli amicitia, qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quasi fidissimum ad subsidium, perfugisset :* neque aliud periclitantibus auxilii, quàm in fratrum

constantia fuit, qui vades exstitere: mox, crebris prolationibus, spem ac metum juxtà gravatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, levem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finivit. At Pomponius, multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum adversam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit.

IX. Placitum posthac, *ut in reliquos Sejani liberos adverteretur*; vanescente quamquam plebis ira, ac plerisque per priora supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeo nescia, ut crebrò interrogaret, *quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam ultrà*; & *posse se puerili verbere moneri*. Tradunt temporis ejus auctores, *quia triumvirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, a carnifice, laqueum juxta, compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abjecta.*

X. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis quàm diuturno rumore, *Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum*: & erat juvenis haud dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Adliciebantur ignari famâ nominis, & promptis Græcorum animis ad nova & mira: *quippe*

elapsum custodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam invasurum, fingebant simul, credebantque : jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus, & inanium spe; quum auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quò vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Ægæi maris insulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense littus, angustiasque Isthmi evadit : marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingressus, ibi demum cognoscit, sollertiùs interrogatum, *quisnam foret*, dixisse, *M. Silano genitum* : & multis sectatorum dilapsis adscendisse navem, tamquam Italiam peteret : scripsitque hæc Tiberio : neque nos originem finemve ejus rei ultrà comperimus.

XI. Exitu anni, diu aucta discordia consulum erupit : nam Trio, facilis capessendis inimicitiis, & foro exercitus, *ut segnem Regulum ad opprimendos Sejani ministros* obliquè perstrinxerat : ille, nisi lacesseretur, modestiæ retinens, non modò retudit collegam; sed *ut noxium conjurationis* ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

BREVIARIUM

LIBRI VI.

*T*IBERIUS *ambiguus an urbem intraret, & sæpe in propinqua degressus, Capreas rursum & solitudinem maris repetit, pudore scelerum ac libidinum, quibus indomitis inardescebat. Romæ senatûs misera conditio, adulantis fœdè principi, & ejus in reos crudelitati servientis. Quidam tamen delatores Cæsaris litteris perculsi: sed Messallinus Cotta, sævissimæ cujusque sententiæ auctor, e reis eximitur per ejusdem litteras, quarum insigne initium. Plurimi ob Sejani amicitiam accusati, interque eos M. Terentius eques Romanus, cujus libera & egregia defensio inserta. Nec feminæ exsortes periculi, materque necatur, eò quòd filii necem flevisset. L. Pisonis præfecti urbis mors & funus, & per occasionem de origine ejus muneris & progressu. Decretum Senatûs de recipiendo Sibyllæ libro, qui tamen notioni quindecimvirûm subjicitur. Seditio Romæ ob gravitatem annonæ, deque ea re Tiberii litteræ ad Senatum. Germanici filiæ nuptum datæ L. Cassio, & M. Vinicio. Fœneratores in judicium vocati; repressæ usuræ, & liberalitate Cæsaris multorum fides refecta. Iterum*

accusationes majestatis ; & Pompeiæ Macrinæ, patrique ejus ac fratri crimini datum, quòd Theophanem proavum horum Cn. Pompeius inter intimos habuisset. Tiberius tot suppliciis inritatus, omnes Sejanianæ conjurationis reos necari jubet : quorum corporibus, donec in Tiberim traherentur, circumjecti custodes, neque propinquis aut amicis adsistere, aut illacrymare permissum. C. Cæsar Claudiam uxorem accipit : ejus mores, & callida simulatio in avum. Tiberii præsagium de Ser. Galba, & per eam causam de Mathematicis aliquid & Thrasyllo. Drusi Germanici filii miseranda mors ; item Agrippinæ : & in defunctos fœda insectatio Tiberii. Nerva jureconsultus, proximus amicorum Cæsaris, abstinentiâ cibi sponte exstinguitur. Plancina, olim infesta Germanico, sua manu sera magis quàm immerita supplicia persolvit. Aliquot aliorum inlustrium mortes. Phœnix in Egypto visus, & super eo veterum opiniones ac judicia. Rursus accusati & ad mortem adacti ; & quidam delatores pœnis adfecti. Gætulicus unus omnium Sejani adfinium incolumis. Nobiles Parthi, odio regis Artabani, in urbem veniunt, Phraaten regis Phraatis filium sibi regem poscentes : quem ornatum Cæsar paternum ad fastigium evehit : sed eo apud Syriam defuncto, Tiridaten sanguinis ejusdem, æmulum Artabano,

mittit Tiberius, cunctisque, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præficit. Prœlia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exsutus, & in Scythiam profugus: cui Tiridates sufficitur Vitellii consilio & armis. At Romæ inlustrium damnationes & mortes, Tiberio ad portas urbis sedente, & velut undantem per domos sanguinem adspiciente. Clitæ Cilices regi suo rebelles, & a M. Trebellio repressi. Rex Tiridates dissidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox, quod damnum Cæsaris liberalitate levatur. Tiberii deliberatio de successore, ejusque virium defectio, & mors per Macronem injectu multæ vestis properata. Hæc gesta annis circiter sex.

Coss.
- Cn. Domitio, M. Furio Camillo.
- Ser. Sulpicio Galba, L. Cornelio Sulla.
- Paullo Fabio, L. Vitellio.
- C. Cestio Gallo, M. Servilio Rufo.
- Q. Plautio, Sex. Papinio.
- Cn. Acerronio, C. Pontio.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIUM
LIBER VI.

I. Cn. Domitius, & Camillus Scribonianus consulatum inierant; quum Cæsar, tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an urbem intraret; seu, quia contra destinaverat, speciem venturi simulans: & sæpe in propinqua degressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret: nec formam tantum & decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat: tuncque pri-

mùm ignota antè vocabula reperta sunt, *sellariorum* & *spintriarum*, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ: præpositique servi qui quærerent, pertraherent: dona in promptos, minas adversum abnuentes: & si retinerent propinquus, aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita, velut in captos, exercebant.

II. At Romæ principio anni, quasi recèns cognitis Liviæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur in effigies quoque ac memoriam ejus: & *bona Sejani ablata ærario, ut in fiscum cogerentur*, tamquam referret. Scipiones hæc, & Silani, & Cassii, iisdem ferme aut paullum immutatis verbis, adseveratione multa censebant: quum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat *deligere senatores, ex quis viginti sorte ducti, & ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem ejus defenderent*: crediderat nimirum epiſtolæ, *subsidio sibi alterum ex consulibus* poscentis, *ut tutus a Capreis urbem peteret*. Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus, egit gratis benevolentiæ patrum: *sed quos omitti posse? quos deligi? semperne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an juvenes? privatos;*

an e magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. Hæc adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiæ suadere.

III. At Junium Gallionem, qui censuerat, *ut prætoriani, actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi*, violenter increpuit; velut coràm rogitans, *quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset: reperisse prorsus, quod divus Augustus non providerit: an potiùs discordiam & seditionem a satellite Sejani quæsitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curiâ, deinde Italiâ exactus: & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, delectâ Lesbo, insulâ nobili & amœnâ, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratuum. Iisdem litteris Cæsar Sextium Paconianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque a Sejano, cujus ope dolus C. Cæsari pararetur: quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia,

& summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Ut verò Latinium Latiarem ingressus eſt, accusator ac reus juxtà invisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, ut retuli, præcipuus olim circumveniendi Titii Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris invasit, *cur mutua accusatione intenta, nunc silerent? metum prorsus & noxiam conscientiæ pro fœdere haberi: at non patribus reticenda quæ audivissent.* Regulus *manere tempus ultionis, seque coram principe exsecuturum:* Trio *æmulationem inter collegas, & si qua discòrdes jecissent, meliùs oblitterari*, respondit. Urgente Agrippa, Sanquinius Maximus, e consularibus, oravit senatum; *ne curas imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum ſtatuendis remediis:* sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitii quæsita. Haterius invisior fuit, quia somno, aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamvis crudelem principem non metuens, inluſtribus viris perniciem, inter ganeam ac ſtupra, meditabatur.

V. Exin Cotta Messallinus, sævissimæ cujusque sententiæ auctor, eòque inveteratâ invidiâ, ubi primùm facultas data,

arguitur pleraque : C. Cæsarem, quasi incestæ virilitatis, & quum die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur, *novemdialem* eam *cœnam* dixisse : querensque de potentia M. Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, *illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus* : neque cuncta a primoribus civitatis revincebatur ; iisque instantibus, ad imperatorem provocavit : nec multò post litteræ adferuntur, quibus, in modum defensionis, repetito *inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisque ejus officiis* commemoratis, *ne verba pravè detorta, neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur*, postulavit.

VI. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium : nam his verbis exorsus est : *Quid scribam vobis, patres conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dii me deæque pejus perdant, quàm perire me quotidie sentio, si scio.* Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse adspici laniatus & ictus ; quando, ut corpora verberibus, ita sævitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur : quippe Tiberium non fortuna,

non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur.

VII. Tum facta patribus potestate statuendi de *Cæciliano senatore, qui plurima adversum Cottam prompserat*, placitum *eamdem pœnam inrogari, quam in Aruseium & Sanquinium, accusatores. L. Arruntii*: quo non aliud honorificentius Cottæ evenit; qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Servæus posthac, & Minutius Thermus inducti: Servæus, præturâ functus, & quondam Germanici comes; Minutius Equestri loco, modestè habitâ Sejani amicitiâ: unde illis major miseratio: contra Tiberius *præcipuos ad scelera* increpans, admonuit C. Cestium patrem *dicere senatui, quæ sibi scripsisset*; suscepitque Cestius accusationem: quod maximè exitiabile tulere illa tempora, quum primores senatûs infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque discerneres alienos a conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens aut vetustate obscurum: perinde in foro, in convivio, quaqua de re locuti, incusabantur, ut quis prævenire & reum destinare properat; pars ad subsidium sui,

plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minutius & Servæus damnati, indicibus accessere. Tractique sunt in casum eumdem Julius Africanus, e Santonis Gallica civitate, Sejus Quadratus: originem non reperi. Neque sum ignarus, a plerisque scriptoribus omissa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiscunt, aut, quæ ipsis nimia & mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. Nam ea tempestate, quâ Sejani amicitiam ceteri falsò exsuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius, ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo: *Fortunæ quidem meæ fortasse minùs expediat adgnoscere crimen, quàm abnuere: sed utcumque casura res est; fatebor, & fuisse me Sejano amicum, & ut essem expetisse, & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris, regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia simul obeuntem: illius propinqui & adfines honoribus augebantur: ut quisque Sejano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus: contra quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur: nec quemquam exemplo adsumo: cunctos, qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discri-*

mine defendam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiæ & Juliæ domûs partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Cæsar, generum, tui consulatûs socium, tua officia in repub. capessentem, colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium dii dedêre: nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus porro, quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurimâ juvandi nocendive potentiâ: quæ Sejano fuisse, nemo negaverit: abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere, inlicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne, patres conscripti, ultimum Sejani diem, sed sedecim annos cogitaveritis: etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? immo justis terminis dividatur: insidiæ in rempub. consilia cædis adversum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te, Cæsar, & nos absolverit.

IX. Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eò usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ antè deliquerant, exsilio aut morte multarentur.

Secutæ

Secutæ dehinc Tiberii litteræ in Sex. Vestilium, prætorium, quem, Druso fratri percarum, in cohortem suam transtulerat: causa offensionis Vestilio fuit: seu composuerat quædam in C. Cæsarem, ut impudicum, sive ficto habita fides: atque ob id convictu principis prohibitus, quum senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas: precatusque per codicillos, immiti rescripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Sabino Calvisio, majestatis postulantur, & Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus: contremuerantque patres: nam quotus quisque adfinitatis, aut amicitiæ tot inlustrium virorum, expers erat? ni Celsus urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Calvisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac Viniciani Scaurique causam, ut ipse cum senatu nosceret, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

X. Ne feminæ quidem exsortes periculi: qua occupandæ reipub. argui non poterant, *ob lacrymas* incusabantur: necataque est anus Vitia, Fufii Gemini mater, quòd filii necem flevisset. Hæc apud senatum: nec secus apud principem Vescularius Atticus, ac Julius Marinus ad

mortem aguntur, e vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas individui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Sejanus Curtium Atticum oppresserat: quò lætiùs acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit; nullius servilis sententiæ sponte auctor, & quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei censorium fuisse memoravi: ætas ad octogesimum annum processit: decus triumphale in Thracia meruerat: sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectùs urbi recèns, continuam potèstatem, & insolentiâ parendi graviorem, mirè temperavit.

XI. Namque antea, profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos: dein consules mandabant: duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Ceterùm Augustus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam

præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e consularibus, qui coerceret servitia, & quod civium audaciâ turbidum, nisi vim metuat: primusque Messalla Corvinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provecta ætate, egregiè toleravit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere, ex decreto senatûs, celebratus est.

XII. Relatum inde ad patres a Quinctiliano, tribuno plebei, *de libro Sibyllæ, quem* Caninius Gallus, quindecimvir, *recipi inter ceteros ejusdem vatis, & ea de re senatusconsultum* postulaverat: quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar, modicè tribunum increpans, *ignarum antiqui moris ob juventam;* Gallo exprobrabat, *quòd scientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut assolet, lecto per magistros, æstimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset.* Simul commonefecit; *quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret:* quod a majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali

bello Capitolium, quæsitis Samo Ilio; Erythrys, per Africam etiam ac Siciliam, & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una seu plures fuere, datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirûm is liber subjicitur.

XIII. Iisdem consulibus, gravitate annonæ juxta seditionem ventum: multaque, & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata, quàm solitum adversum imperatorem: quis commotus, incusavit magistratus patresque, *quòd non publica auctoritate populum coercuissent* addiditque, *quibus e provinciis, & quantò majorem, quàm Augustus, rei frumentariæ copiam advectaret.* Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, prisca severitate: neque segniùs consules edixere: silentium ipsius non civile, ut crediderat: sed in superbiam accipiebatur.

XIV. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, equites Romani, cecidere conjurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Sejano; nihil ad serium. Et Julius Celsus, tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam, in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit.

At Rubrio Fabato, tamquam, desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi : sane is repertus apud fretum Siciliæ, retractusque per centurionem, nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis adferebat : mansit tamen incolumis, oblivione magis quàm clementiâ.

XV. Servio Galba, L. Sulla coss. diu quæsito, quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus, Calibus ortus, patre atque avo consularibus, cetera equestri familiâ erat; mitis ingenio, & comptæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verùm antiqui honoratique, & severâ patris disciplinâ eductus, facilitate sæpiùs, quàm industriâ, commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas conjungit : superque ea re senatui scripsit, levi cum honore juvenum : dein, redditis absentiæ causis admodum vagis, flexit ad graviora, & offensiones ob rempub. cœptas : *utque Macro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent, quotiens curiam ingrederetur* : factoque largè, & sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto, ne tecta quidem urbis,

adeo publicum consilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam & declinans.

XVI. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fœnore auctitabant, adversum legem dictatoris Cæsaris, quâ *de modo credendi, possidendique intra Italiam* cavetur; omissam olim, quia privato usui bonum publicum postponitur. Sanè vetus urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa: eòque cohibebatur, antiquis quoque, & minùs corruptis moribus. Nam primò duodecim tabulis sanctum, *ne quis unciario fœnore ampliùs exerceret*, quum antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione tribunicia, ad semuncias redacta: postremò vetita versura: multisque plebis scitis obviam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæstio evenerat, multitudine periclitantium subactus, retulit ad senatum: trepidique patres (neque enim quisquam tali culpâ vacuus) veniam a principe petivere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quis, secundum jussa legis, rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei nummariæ,

commoto simul omnium ære alieno; & quia, tot damnatis, bonisque eorum divenditis, signatum argentum fisco vel ærario attinebatur: ad hoc senatus præscripserat, *duas quisque fœnoris partes in agris per Italiam conlacaret.* Sed creditores in solidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, & preces; dein ſtrepere prætoris tribunal: eaque, quæ remedio quæsita, venditio, & emptio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta vilitate, quantò quis obæratior, ægriùs diſtrahebant; multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies seſtertio, factâque mutuandi copiâ sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cavisset. Sic refecta fides, & paullatim privati quoque creditores reperti: neque emptio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine.

XVIII. Dein redeunt priores metus, poſtulato majeſtatis Considio Proculo: qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus,

interfectusque. Et sorori ejus Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio : is moribus inquies, *hæc & hujuscemodi a se factitari* prætendebat, *ut, partâ apud principem gratiâ, periculis Pomponii Secundi fratris mederetur.* Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cujus maritum, Argolicum, socerum, Laconem, e primoribus Achæorum, Cæsar adflixerat. Pater quoque, inlustris eques Romanus, ac frater prætorius, quum damnatio instaret, se ipsi interfecere : datum erat crimini, *quòd Theophanen Mitylenæum proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset : quòdque defuncto Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat.*

XIX. Post quos Sex. Marius, Hispaniarum ditissimus, defertur *incestasse filiam*, & saxo Tarpeio dejicitur : ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasque ejus, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit : inritatusque suppliciis, cunctos, qui carcere attinebantur, accusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immensa strages : omnis sexus, omnis ætas, inlustres, ignobiles, dispersi, aut aggerati : neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius dabatur ; sed circumjecti custodes,

& in mœrorem cujusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur : ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere : interciderat sortis humanæ commercium vi metus : quantumque sævitia glisceret, miseratio arcebatur.

XX. Sub idem tempus C. Cæsar, discedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit; immanem animum subdolâ modestiâ tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum ruptâ voce; qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit : *Neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse.* Non omiserim, præsagium Tiberii, de Ser. Galba, tum consule; quem accitum, & diversis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis in hanc sententiam adlocutus; *Et tu, Galba, quandoque degustabis imperium*, seram ac brevem potentiam significans, scientiâ Chaldæorum artis, cujus apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum habuit, peritiam ejus hoc modo expertus.

XXI. Quotiens super negotio consultaret, editâ domûs parte, ac liberti unius conscientiâ utebatur : is litterarum ignarus,

corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum, cujus artem experiri Tiberius statuisset; & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subjectum mare præcipitabat, ne index arcani exsisteret. Igitur Thrasyllus iisdem rupibus inductus, postquam percunctantem commoverat, *imperium* ipsi, & futura sollerter patefaciens, interrogatur, *an suam quoque genitalem horam comperisset: quem tum annum, qualem diem haberet?* Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primò, dein pavescere, &, quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metûs, postremò exclamat, *ambiguum sibi ac propè ultimum discrimen instare.* Tum complexus eum Tiberius, *præscium periculorum, & incolumem fore* gratatur; quæque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi hæc ac talia audienti, in incerto judicium est, fatone res mortalium, & necessitate immutabili, an fortè volvantur: quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum æmulantur, diversos reperies, ac multis insitam opinionem, *non initia nostri, non finem, non denique homines diis curæ: ideo creberrima tristia in bonos, & læta apud*

deteriores esse. Contra alii, *fatum quidem congruere rebus* putant, *sed non e vagis stellis, verùm apud principia, & nexus naturalium causarum ; ac tamen electionem vitæ* nobis relinquunt ; *quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem : neque mala vel bona, quæ vulgus putet : multos qui conflictari adversis videantur, beatos ; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos : si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prosperâ inconsultè utantur.* Ceterùm plurimis mortalium non eximitur, quin *primo cujusque ortu ventura destinentur : sed quædam secus, quàm dicta sint, cadere, fallaciis ignara dicentium : ita corrumpi fidem artis, cujus clara documenta, & antiqua ætas & nostra tulerit.* Quippe a filio ejusdem Thrasylli prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim.

XXIII. Iisdem consulibus, Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubium ; sponte, vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar *an sepeliri sineret*, non erubuit permittere, ultroque incusare *casus, qui reum abstulissent, antequam coràm convinceretur* : scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi judicium consulari

seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, quum se miserandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, præscriptum fuisse Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodiâ juvenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere: mox, quia rumor incedebat, *fore, ut nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar*, sævitiam, quàm pœnitentiam maluit.

XXIV. Quin & invectus in defunctum, *probra corporis, exitiabilem in suos, infensum reipub. animum* objecit: *recitarique factorum dictorumque ejus descripta per dies* jussit: quo non aliud atrocius visum: adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent; & potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quòd Actii centurionis, & Didymi liberti epistolæ, servorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat: etiam sua verba centurio, sævitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecerat, quis primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox ubi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur: *ut quemadmodum*

nurum, filiumque fratris, & nepotes, domumque omnem cædibus complevisset; ita pœnas nomini generique majorum, & posteris exsolveret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi: sed penetrabat pavor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, ut, tamquam demotis parietibus, ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, quum de Agrippina auditum, quam, interfecto Sejano, spe sustentatam provixisse reor, &, postquam nihil de sævitia remittebatur, voluntate exstinctam: nisi si, negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, *impudicitiam* arguens, & *Asinium Gallum adulterum, ejusque morte ad tædium vitæ compulsam.* Sed Agrippina, æqui impatiens, dominandi avida, virilibus curis, feminarum vitia exsuerat. *Eodem die defunctam, quo biennio antè Sejanus pœnas luisset, memoriæque, id prodendum* addidit Cæsar: jactavitque *quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta foret.* Actæ ob id grates, decretumque *ut quintodecimo Kalendas Novembris,*

utriusque necis die, per omnis annos, donum Jovi sacraretur.

XXVI. Haud multò pòst Cocceius Nerva, continuus principis, omnis divini humanique juris sciens, integro ſtatu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri poſtremò *grave conscientiæ, grave famæ suæ, si proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret*: aversatus sermonem Nerva, abſtinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quantò propiùs mala reipub. viseret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum finem voluisse. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni, & palam læta morte Germanici, quum Piso caderet, precibus Auguſtæ, nec minùs inimicitiis Agrippinæ defensa erat: ut odium, & gratia desiere; jus valuit: petitaque criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis, quàm immerita supplicia persolvit.

XXVII. Tot luctibus funeſta civitate, pars mœroris fuit, quòd Julia, Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cujus avum, Tiburtem, equitem Romanum, plerique

meminerant. Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat: genus illi decorum; vivida senectus; & non permissa provincia dignationem addiderat. Exin, Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quis incusabat *egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur*: oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cujus moderatione, atque sapientia in prioribus libris satis conlocavi: neque nobilitas diutius demonstranda est: quippe Æmilium genus fecundum bonorum civium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egere.

XXVIII. Paullo Fabio, L. Vitellio coss. post longum seculorum ambitum, avis phœnix in Ægyptum venit, præbuitque materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi: de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum a ceteris avibus

diversum, consentiunt, qui formam ejus definiere. De numero annorum varia traduntur : maximè vulgatum, quingentorum spatium : sunt qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interjici ; prioresque alites Sesostride primùm, pòst Amaside dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura : inter Ptolemæum ac Tiberium minùs ducenti quinquaginta anni fuerunt : unde nonnulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum e terris credidere, nihilque usurpavisse ex his, quæ vetus memoria firmavit : confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua fœtum oriri : & primam adulto curam sepeliendi patris; neque id temere, sed sublato murrhæ pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. Hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm adspici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur.

XXIX. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ

retuli, per abruptas venas sanguinem effudit; æmulataque eſt conjunx Paxæa: nam promptas ejusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur; eorum qui de se ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi. Sed Cæsar missis ad senatum litteris, disseruit, *morem fuisse majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: id se repetivisse in Labeone: atque illum, quia malè administratæ provinciæ, aliorumque criminum urgebatur, culpam invidiâ velavisse; fruſtra conterritâ uxore, quam, etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse.* Mamercus dein Scaurus rursum poſtulatur, insignis nobilitate & orandis causis, vitâ probrosus: nihil hunc amicitia Sejani, sed labefecit haud minùs validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultiùs exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ, a Scauro scriptæ, additis versibus, qui in Tiberium flecterentur. Verùm ab Servilio & Cornelio accusatoribus, *adulterium Liviæ, magorum sacra* objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit: hortante Sexitia uxore, quæ incitamentum mortis, & particeps fuit.

XXX. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur: ut Servilius Corneliusque, perdito Scauro famosi, quia pecuniam a Vario Ligure, omittendæ delationis, ceperant, in insulas, interdicto igni atque aquâ, demoti sunt: & Abudius Ruso, functus ædilitate, dum Lentulo Gætulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, *quòd is Sejani filium generum destinasset*, ultro damnatur, atque urbe exigitur. Gætulicus ea tempestate superioris Germaniæ legiones curabat, mirumque amorem adsecutus erat; effusæ clementiæ, modicus severitate, & proximo quoque exercitui, per L. Apronium socerum, non ingratus: unde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem litteras, *Adfinitatem sibi cum Sejano haud sponte, sed consilio Tiberii cœptam: perinde se, quàm Tiberium, falli potuisse: neque errorem eumdem illi sine fraude, aliis exitio habendum: sibi fidem integram, &, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter, quàm indicium mortis, accepturum: firmarent velut fœdus, quo princeps ceterarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd unus omnium Sejani adfinium incolumis, multâque gratiâ mansit: reputante Tiberio publicum

sibi odium, extremam ætatem, magisque famâ, quàm vi, ſtare res suas.

XXXI. C. Ceſtio, M. Servilio coss. nobiles Parthi in urbem venere, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos, mox superbiam in nos, sævitiam in populares sumpsit; fretus bellis, quæ secunda adversum circumjectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberii, ut inermem, despiciens, avidusque Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxiâ, Arsacen liberorum suorum veterrimum imposuit, additâ contumeliâ, & missis, qui *gazam a Vonone relictam in Syria Ciliciaque*, resposcerent, simul *veteres Persarum ac Macedonum terminos, seque invasurum possessa Cyro, & pòſt Alexandro*, per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familiâ, ac perinde opibus, & proximus huic Abdus, ademptæ virilatis: non despectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii, adscitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phraaten, regis Phraatis filium, Româ poscebant: *Nomine tantum & auctore opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur.*

XXXII. Cupitum id Tiberio : ornat Phraaten, accingitque paternum ad fastigium : destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea, cognitis insidiis, Artabanus tardari metu, modò cupidine vindictæ inardescere : & barbaris cunctatio, servilis : statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, specie amicitiæ vocatum ad epulas, lento veneno inligaret ; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phraates apud Syriam, dum, omisso cultu Romano, cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten, sanguinis ejusdem, æmulum Artabano ; reciperandæque Armeniæ Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat : & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud sum ignarus, sinistram in urbe famam, pleraque fœda memorari : ceterùm regendis provinciis prisca virtute egit : unde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudii, turpe in servitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur : cesseruntque

prima poſtremis, & bona juventæ senectus flagitiosa oblitteravit.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos juvare : repertique corruptores, miniſtros Arsacis multo auro ad scelus cogunt : simul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas; quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diversa induêre. Sed Iberi locorum potentes, Caspiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt : at qui Parthis adventabant, facilè arcebantur : quum alios incessus hoſtis clausisset; unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æſtas impediret; quia flatibus Etesiarum implentur vada; hibernus Auſter revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto, brevia littorum nudantur.

XXXIV. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare caſtris, infensare pabula; ac sæpe, in modum obsidii, ſtationibus cingebat : donec Parthi, contumeliarum

insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium: atque illis sola in equite vis; Pharasmanes & pedite valebat. Nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis insuevere. Feruntque *se Thessalis ortos, quâ tempestate Jason, post avectam Medeam, genitosque ex ea liberos, inanem mox regiam Æetæ, vacuosque Colchos repetivit.* Multaque de nomine ejus, & oraculum Phrixi celebrant: nec quisquam ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum: sive id animal, seu navis insigne fuit. Ceterùm, directa utrimque acie, Parthus *imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum, contraque ignobilem Iberum mercenario milite*, disserebat. Pharasmanes, *integros semet a Parthico dominatu; quantò majora peterent, plus decoris victores, aut, si terga darent, flagitii atque periculi laturos*: simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostendere.

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis: se quisque stimulant, *ne pugnam per sagittas inirent; impetu & cominus præveniendum.* Variæ hinc bellantium species; quum Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret; Sarmatæ omisso arcu, quo breviùs valent, contis gladiisque

ruerent : modò equeſtris prœlii more, frontis & tergi vices; aliquando, ut conferta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Jamque & Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus facere; quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesque, dum ſtrenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eòque gnari, clamore, telis, equis concurrunt: inſtantiùs Pharasmanes; nam vulnus per galeam adegit: nec iterare valuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultum iit; peritiâ locorum ab Iberis meliùs pugnatum : nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versæque Artabani res; inliciente Vitellio, *desererent regem, sævum in pace, & adversis prœliorum exitiosum.* Igitur Sinnaces, quem antea infensum memoravi, patrem Abdagesen, aliosque occultos consilii, & tunc continuis cladibus promptiores, ad defectionem

trahit: adfluentibus paullatim, qui, metu magis, quàm benevolentiâ, subjecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec jàm aliud Artabano reliquum, quàm, si qui externorum corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quis neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturavit, spe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniisque per adfinitatem innexus erat; atque interim posse Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius, profugo Artabano, & flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridaten *parata capessere*, robur legionum sociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, quum hic more Romano Suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset; nuntiavere accolæ, *Euphraten, nullâ imbrium vi, sponte & immensum attolli; simul albentibus spumis, in modum diadematis, sinuare orbes; auspicium prosperi transgressûs*: quidam callidiùs interpretabantur, *initia conatûs secunda, neque diuturna: quia eorum, quæ terrâ cœlove portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura simul ostenderet omina, raperetque.*

Sed

Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, quum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eòque civitate Romana donatus: mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre, inclutis amnibus, circumflui, Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multò pòst Sinnaces auget copias; & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adjicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque; hunc, *Phraatis avi & altoris Cæsaris, quæ utrobique pulchra, meminerit*; illos, *obsequium in regem, reverentiam in nos, decus quisque suum & fidem retinerent*: exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quæ duabus æstatibus gesta conjunxi, quò requiesceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam trienno post cædem Sejani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro gravissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio, ingruentis accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem, ac præ-

cipuos libertorum Cæsaris composuit, ipsi *fluxam senio mentem, & continuo abscessu velut exsilium* objectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemptor suæ infamiæ, an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator, à C. Graccho majestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit: Tatiusque Gratianus præturâ functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec dispares Trebellieni, Rufi, & Sextii Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem juxta; eodem ut die, vel noctis interjectu, litteris consulum rescriberet: quasi adspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus concessit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ consulatum ac triumphale decus adeptus: maximisque provinciis per quatuor & viginti annos impositus; nullam ob eximiam artem,

sed quòd par negotiis, neque suprà erat.

XL. Q. Plautius, Sex. Papinius coss. sequuntur. Eo anno, neque quòd L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorum, ut atrox, advertebatur; sed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa, eques Romanus, quum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit; prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque jam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem, Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia civium effugit. At C. Galba, consularis, & duo Blæsi voluntario exitu cecidere: Galba, tristibus Cæsaris litteris provinciam sortiri prohibitus; Blæsis sacerdotia, integrâ eorum domo destinata, convulsâ distulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios: quod signum mortis intellexere; & exsecuti sunt. Et Æmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus; pòst a delatoribus corripitur, ob servum adulterum: nec dubitabatur de flagitio: ergo omissâ defensione, finem vitæ sibi posuit.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio,

Cappadoci Archelao subjecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit : locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur ; donec M. Trebellius legatus, a Vitellio præside Syriæ cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis missus, duos collis, quos barbari insederant (minori *Cadra*, alteri *Davara* nomen est (operibus circumdedit : & erumpere ausos ferro, ceteros siti ad deditionem coegit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium & Anthemusiada, ceterasque urbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula usurpant, Halumque & Artemitam, Parthica oppida, recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob sævitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium, Romanas per artes, sperabant.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenses induêre, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientiâ delecti, ut senatus : sua populo vis : & quoties concordes agunt, spernitur Parthus ; ubi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, adversum omnes valescit.

Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu : nam populi imperium juxta libertatem ; paucorum dominatio regiæ libidini propior eſt. Tum adventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus, & quos recens ætas largiùs invenit : simul probra in Artabanum fundebant, *materna origine Arsaciden, cetera degenerem.* Tiridates rem Seleucensem populo permittit. Mox consultans, *quonam die solennia regni capesseret*, litteras Phraatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, *brevem moram* precantium. Placitumque, *opperiri viros præpollentis :* atque interim Ctesiphon, sedes imperii, petita : sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram, & adprobantibus, Surena, patrio more, Tiridaten insigni regio evinxit.

XLIII. Ac si ſtatim interiora, ceterasque nationes petivisset ; oppressa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant : adsidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exsuendi pacta. Nam Phraates, & Hiero, & si qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidiâ in Abdagesen, qui tum aulâ, & novo rege

potiebatur, ad Artabanum vertêre. Isque in Hyrcanis repertus est, inluvie obsitus, & alimenta arcu expediens : ac primò, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides *reddendæ dominationi venisse*, adlevatur animum, & *quæ repentina mutatio?* exquirit. Tum Hiero *pueritiam Tiridatis* increpat; *neque penes Arsaciden imperium, sed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ, vim in Abdagesis domo.*

XLIV. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere : nec ultrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præveniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam : neque exsuerat pædorem, ut vulgum miseratione adverteret : non fraus, non preces, nihil omissum, quò ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multâ manu propinqua Seleuciæ adventabat; quum Tiridates, simul famâ, atque ipso Artabano perculsus, distrahi consiliis, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prœlium & festinati casus placebant, *disjectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse* disserunt, *proditores nuper hostesque ejus, quem rursum foveant.* Verùm Abdageses, *regrediendum in Mesopotamiam* censebat, *ut amne objecto*,

Armeniis interim, Elymæisque, & ceteris a tergo excitis, aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignavus ad pericula erat : sed fugæ specie discessum ; ac, principio a gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani : donec Tiridates, cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis omnes exsolvit.

XLV. Idem annus gravi igne urbem adficit, deustâ parte Circi, quæ Aventino contigua, ipsoque Aventino : quod damnum Cæsar ad Gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretiis. Millies sestertium eâ munificentiâ conlocatum ; tantò acceptius in vulgum, quantò modicus privatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri ; eaque perfecta, contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. Sed æstimando cujusque detrimento quatuor progeneri Cæsaris, Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque, nominatione consulum, P. Petronius. Et, pro ingenio cujusque, quæsiti decretique in principem honores : quos omiserit receperitve, in

incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multò pòst supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius, C. Pontius magistratum occepere, nimiâ jam potentiâ Macronis, qui gratiam C. Cæsaris numquam sibi neglectam, acriùs in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam immittendo, amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa in sinu avi perdidicerat.

XLVI. Gnarum hoc principi, eòque dubitavit de tradenda repub. primùm inter nepotes; quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur juventæ, vulgi studia, eaque apud avum odii causa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is composita ætate, bonarum articum cupiens erat, imminuta mens ejus obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria & contumelias verterent, metuebat: quippe illi non perinde curæ gratia præsentium, quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium cui impar erat, fato

permisit; jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni, non abditâ ambage, *Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari* exprobravit. Et C. Cæsari, fortè orto sermone, L. Sullam inridenti, *omnia Sullæ vitia, & nullam ejusdem virtutem habiturum* prædixit: simul, crebris cum lacrymis, minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu; *Occides hunc tu*, inquit, *& te alius*. Sed gravescente valetudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans; solitusque eludere medicorum artes, atque eos, qui post tricesimum ætatis annum, ad internoscenda corpori suo utilia, vel noxia, alieni consilii indigerent.

XLVII. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina jaciebantur. Lælius Balbus Acutiam, P. Vitellii quondam uxorem, majestatis postulaverat; quâ damnatâ, quum præmium accusatori decerneretur, Junius Otho, tribunus plebei, intercessit: unde illis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo, conjurationis indice, fuerat, defertur impietatis in principem: connectebantur, ut conscii, & adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marsus,

L. Arruntius. De claritudine Domitii suprà memoravi : Marsus quoque vetustis honoribus, & inlustris studiis erat. Sed *testium interrogationi, tormentis servorum Macronem præsedisse*, commentarii ad senatum missi ferebant; nullæque in eos imperatoris litteræ suspicionem dabant, invalido ac fortasse ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tamquam inediam destinavisset, produxere vitam : Arruntius cunctationem & moras suadentibus amicis, *Non eadem omnibus decora* respondit : *sibi satis ætatis : neque aliud pœnitendum, quàm quòd, inter ludibria & pericula, anxiam senectam toleravisset, diu Sejano, nunc Macroni, semper alicui potentium invisus ; non culpâ, sed ut flagitiorum impatiens. Sanè paucos & supremos principis dies posse vitari ; quemadmodum evasurum imminentis juventam ? An quum Tiberius, post tantam rerum experientiam, vi dominationis convulsus & mutatus sit, C. Cæsarem, vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capessiturum, Macrone duce ? qui ut deterior ad opprimendum Sejanum delectus, plura per scelera rempub. conflictavisset : prospectare jam se acrius servitium, eòque fugere*

simul acta & instantia. Hæc vatis in modum dictitans, venas resolvit. Documento sequentia erunt, bene Arruntium morte usum. Albucilla inrito ictu a semet vulnerata, jussu senatûs in carcerem fertur. Stuprorum ejus ministri, *Carsidius Sacerdos, prætorius, ut in insulam deportaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium; & eædem pœnæ in Lælium Balbum* decernuntur : id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum insontes.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius, consulari familiâ, repentinum & informem exitum delegit, jacto in præceps corpore : causa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adsentationibus atque luxu perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret. Igitur accusata in senatu, quamquam genua patrum advolveretur, *luctumque communem, & magis imbecillum tali super casu feminarum animum,* aliaque in eumdem dolorem mœsta & miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum dissimulatio deserebat : idem animi rigor : sermone ac vultu intentus, quæsitâ

interdum comitate, quamvis manifestam defectionem tegebat: mutatisque sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus: illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilii tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per speciem officii manum complexus, pulsum venarum attigit; neque fefellit: nam Tiberius incertum an offensus, tantòque magis iram premens, *instaurari epulas* jubet, discumbitque ultrà solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen *labi spiritum, nec ultra biduum duraturum* Macroni firmavit: inde cuncta conloquiis inter præsentes, nuntiis apud legatos & exercitus festinabantur. Decimo septimo Kalendas Aprilis, interclusâ animâ, creditus est mortalitatem explevisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Cæsar egrediebatur: quum repente adfertur, *redire Tiberio vocem ac visus, vocarique, qui recreandæ defectioni cibum adferrent*: pavor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque mœstum aut nescium fingere: Cæsar in silentium

fixus, a summa spe, novissima exspectabat: Macro intrepidus *opprimi senem injectu multæ vestis* jubet, *discedique ab limine*. Sic Tiberius finivit, octavo & septuagesimo ætatis anno.

LI. Pater ei Nero, & utrímque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liviam, & mox Juliam familiam, adoptionibus transierit. Casus prima ab infantia ancipites: nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis æmulis conflictatus est, dum Marcellus, & Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares viguere: etiam frater ejus Drusus prosperiore civium amore erat. Sed maximè in lubrico egit, acceptâ in matrimonium Juliâ, impudicitiam uxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme, & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vitâ famâque, quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere: idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis sævitiâ, sed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: postremò

in scelera simul ac dedecora prorupit; postquam, remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.

FINIS LIBRI SEXTI.

IN LIBRUM PRIMUM

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Dictaturæ ad tempus sumebantur.* Si quando necessitas incidisset, dictatores creabantur, quorum potestas brevis, & intra semestre spatium finiebatur.

2. *Ultra biennium.* Id sic accipe, quasi dicat, haud multum ultra biennium. Nam tertio demum anno decemviris imperium abrogatum est. Vide Liv. 3, 54.

3. *Sed veteris populi Romani.* Ita Mediceus codex litteris omnibus, quod ex eo exscripti codices per litteras p. r. expresserunt : unde Vertranius signorum transpositione legebat *reipub.* Sed eâdem formâ Tacitus Ann. 11, 24. *Non....... repens, sed priori populo factitatum.* Vide Ann. 4, 32.

4. *Deterrerentur.* Nempe a scribendi studio, scribendi studium abjicerent. Quidam editi malè *detererentur.*

II. 1. *Nulla jam publica arma.* Nulli jam exercitus, qui senatûs populique imperio regerentur, & publicæ libertatis causam defenderent.

2. *Exsutoque Lepido.* Dignitate & potentiâ triumvirali spoliato.

3. *Tribunicio jure contentum.* Quum enim maxima esset tribunorum plebis auctoritas, iique sacrosancti essent, Augustus & alii deinceps principes tribunorum, ut & aliorum magistratuum

potestatem & jura sibi vindicarunt, quum nominibus abstinerent.

4. *Annonâ.* Frumento gratuito.

III. 1. *Geminatis consulatibus.* Atqui ter consul fuit Agrippa; sed nimirum duos consulatus Agrippæ posteriores intelligit, conjunctos & continentes; qui honos, præterquam principibus, raro cuiquam tributus

2. *Imperatoriis nominibus.* Eo scilicet more, quo duces exercituum, re feliciter gesta, appellabantur imperatores: quem titulum à militibus tribui, à senatu confirmari solitum ducibus, principes sibi postea servari voluerunt, tamquam sub eorum auspiciis ceteri duces rem gererent. Vide Ann. 3, 74.

3. *Genitos Agrippâ*, & Juliâ, Augusti filiâ, *in familiam induxerat*, nempe per adoptionem.

4 *Destinari consules.* Vulgò *destinare.* Mutavit Ryckius, flagitante historiâ, quâ constat L. & C. Cæsares revera designatos fuisse consules, anno ætatis quinto decimo, ut eum magistratum inirent, quum annum ætatis vigesimum attigissent.

5 *Eadem magistratuum vocabula.* Iidem erant magistratus, sed hi nomen suum dumtaxat retinebant: vim & potestatem Cæsar in se traxerat.

IV. 1. *Incassum.* Quippe libertas pridem ita obruta erat, ut resurgendi nulla spes esset.

2. *Duobus adolescentibus.* Nimirum Druso, Tiberii filio, & Germanico, quem idem Tiberius adoptarat: qui *interim* & dum Tiberius viveret, reip. oneri essent, eamdem, patre mortuo, per civile bellum distracturi.

V. 1. *Quæsita morte*. i. e. Sibi ultro illatâ, voluntariâ.

VI. 1. *Quandoque*. Ita liber Mediceus, pro *quando*, vel *quocumque tempore*. In vulgatis, legitur *quandocumque*. Sed veteres adjecisse particulam *que* pronomi relativo, & inde derivatis, atque huic ipsi *quando*, oſtendit Gronovius pater, allatis exemplis ad Livii 1, 24.

2. *Codicillos*. Libellum nempe, seu tesseram, quâ cædes Agrippæ mandabatur.

3. *Juxtà periculoso*. Quum id ex æquo sibi fore periculosum videret.

4. *Ut non aliter ratio conſtet*. Ut apta & idonea dictorum aut factorum causa afferri nequeat, nisi uni tantùm principi; ductâ metaphorâ a rationibus, quæ conſtare dicuntur, quum accepta & expensa sibi ex æquo respondent.

VII. 1. *Adulationem*. Mediceus & editi plerique habent *adulatione*, idque Salinerius & Pichena sic accipiunt, quasi Tacitus in omnibus *adulationem* adhibitam dicat: sed hoc causæ præmissæ non convenit. Itaque quum codex ille unicus sæpe peccet omissione litteræ *m* in accusativis, maluimus cum Heinsio reponere *adulationem*. Sic Hiſt. 3, 74. *minas adulationesque miscet*.

2. *Neque abscedere a corpore*. Auguſti videlicet. Hæc enim verba videntur intelligenda, non de reip. corpore, ut Vertranius & Freinshemius interpretantur, sed de curando & prosequendo funere Auguſti. Vide similem planè locutionem Ann. 3, 5. Verba, quæ sequuntur, refer ad edictum, quo senatum convocabat.

3. *Inductam*, i, e, adhibitam. Vel lege cum

Gronovio, *indutam*, i, e, prælatam, oſtentatam. Sic Ann. *6*, 42. *Plurimum adulationis Seleucenses induêre*. Et 15, 69. *quia specimen judicis induere non poterat*.

VIII. 1. *Tiberium & Liviam heredes habuit*. Hunc ex besse seu duobus trientibus, illam ex altero triente : id discimus Suetonio. *In spem secundam*, i, e, secundos heredes scripserat *nepotes pronepotesque*, Drusum nempe Tiberii filium, & Germanicum, eorumque liberos. His subſtituerat viros principes civitatis, ut qui vellet poſt mortem suam videri amasse præſtantes viros, quos tamen oderat.

2. *Non ultra civilem modum*. Nihil præter usurpatum civibus morem in legatis, quippe quæ modica essent & modeſta.

3. *Populo & plebi*. Hæc ex Suetonio sic accipe, ut dicatur Auguſtus legasse *populo* quidem *quadringenties* (L L S. 40000000. libellas Turonenses 5000000.) viritim diſtribuendum : *plebi* verò, seu triginta quinque tribubus *tricies quinquies*. (L L S. 3500000 libr. Tur. 437500) in ærario ad usus publicos reponendum *Præt. militibus singula nummûm millia* : cuique militi libr. Tur. 125. *Legionariis aut cohortibus civium Rom*. Sic enim diſtinctè legitur in Mediceo, quum vulgati mendosè habeant *legionariis autem cohortibus*. i e, ceteris militibus, sive sub signis legionum essent, sive exauctorati separatim in cohortibus militarent. *trecenos nummos*, singulis pecuniæ noſtræ 37 liv. 10 s. Addit *civium Rom*. ut excipiantur cohortes sociales.

4. *Remisit adroganti moderatione*. Remisit in

adversando, & cessit instantibus patribus, specie pudoris & modestiæ, facto eodem verecundus simul & arrogans. Gron.

5. *Crudi ..... servitii.* Quod scilicet populus Rom. nondum planè concoxisset; ad quod nondum occalluisset.

6. *Provisis etiam ...... opibus.* Quum etiam providisset, ne suis heredibus opes deessent ad opprimendam rempublicam.

IX. 1. *Idem dies accepti quondam imperii.* Hi videlicet imperium Augusti numerabant a primo ejus consulatu, qui incidit in diem decimum nonum mensis Augusti, Hirtio & Pansâ coss. mortuis, post pugnam Mutinensem. Igitur ad eum numerandi modum imperavit Augustus annos sex & quinquaginta, quum annum vitæ septuagesimum sextum explevisset.

2. *Valerium Corvinum.* Mediceus *Corvum, & C. Marium ..... æquaverat.* Fuit enim Valerius Corvus sexies consul, Marius autem septies.

3. *Nomen imperatoris ..... partum.* Vide suprà cap. 3. *Aliaque honorum*, pro, alii honores, & sic solet Tacitus. *Multiplicata*, ut consulatus: *aut nova*, ut tribunicia potestas, regimen morum, quamquam nec tribunus, nec censor esset.

4. *Necessitudine.* i, e, necessitate, quum id tempora reipublicæ poscerent.

5. *Dum ulcisceretur.* Codex Florentinus habet *tunc*, unde Jacob. Gronovius suspicatur legendum, *multa Antonio tunc, interfectores patris ut ulcisceretur.* Vocula *ut*, ob sequens vocabulum, facilè potuit omitti.

X. 1. *Corruptas consulis legiones.* Quartam,

& Martiam, quas abduxit ab Antonio consule. Vide Cic. Phil. 5.

2. *Ne ipsis quidem qui fecere.* Videtur admittenda Mureti conjectura legentis *qui cepere*, ut dicat Tacitus divisiones illas ne ipsis quidem veteranis, qui agros acceperant, laudatas.

3. *Lollianas Varianasque clades.* Rom. exercitus sub Lollio & Varo cæsos à Germanis.

4. *Qui Tedii & Vedii Pollionis luxus.* Hæc procul dubio corrupta. Ms. unicus, teste Pichena, habet sine distinctione, *nuberetque Tedii.* Unde Rhenanus, sublata voce *Tedii*, legit *Q. Vedii.* Vero similius est duos appellatos esse ganeones, quorum nomine malè audierit Augustus, ut qui luxuriosè apud eos frequenter cœnaret. De Vedio Pollione constat ex Seneca de ira 3, 40 & Plinio 9, 22. Prior ignotus est, nisi cum Freinshemio suspiceris scriptum hoc loco fuisse *Cn. Magii.* Hic cum Vedio jungitur Ann. 12, 60. nec immerito luxûs argui potest, quippe qui Plinio 12, 2, dicatur invenisse nemora tonsilia.

5. *Gravis in rempub. mater.* Ob admotum imperio Tiberium. *Gravior domui Cæsarum noverca*, ut quæ Cæsares, ipsumque Augustum veneno sustulisse insimularetur. Vox *gravior* est a Pichena, liber ms. habet *gravius.* Unde Beroaldus junior dederat *gravis.* Quæ vox huic loco videtur aptior: neque enim Livia domui Cæsarum noverca gravior, quàm mater in rempublicam.

6. *De habitu vultuque.* Vulgò *cultuque.* Sed quid in Tiberii cultu notabile fuerit negat se usquam legisse Lipsius: at de *sermone vultuque* ejus, *adrogantibus & obscuris* legimus infrà 33,

Præterea hæc duo verba, *habitum vultumque*, sæpius jungit Tacitus. Vide Ann. 16, 22. Histor. 1, 17. 2, 52. Itaque cum Ernesto sequimur certissimam Heinsii emendationem ex Suetonio, quem vide in Tib. 68.

XI. 1. *Variè disserebat.* Quum scilicet nunc imperii magnitudinem extolleret; nunc *modestiam suam*, i, e, modicas & exiguas vires suas excusaret. Vox *modestia* eodem sensu sumitur Ann. 12, 43. *Magna Deûm benignitate, & modestiâ hiemis, rebus extremis subventum.*

2. *Suspensa semper & obscura verba.* Suetonio, cap. 24. dicitur *ambiguis responsis; & callida cunctatione suspendens.*

3. *Quibus unus metus, si.* Qui nihil magis metuebant, quàm ne intelligere viderentur simulationem Tiberii. Sic Ann. 2, 42. *Ille ignarus doli, vel si intelligere videretur, vim metuens.*

4. *Necessitates.* Sic vocat onera publica, & quæcumque necessariò eroganda essent. *Largitiones*, quæ in annonam, in spectacula impendebantur.

5. *Incertum metu.* Ne studio plura quærendi antè parta amitterent. *An per invidiam.* Ne quis fortè successorum latiùs imperitaret.

XII. 1. *Plusquam civilia agitaret.* Supra ceterorum civium fastigium efferre se in animo haberet.

XIII. 1. *Curatissimis precibus.* Editi olim *accuratissimis*. Correxit Pichena ex ms. & ex constanti more Taciti.

XIV. 1. *Alii parentem.* Hanc vocem dictam accipe per Antonomasiam, quasi Livia *parens* sola dicenda foret, quæ Tiberium peperisset.

2. *Aramque adoptionis.* Mos fuit Romanorum ut, memoriæ causa, aram aut templum ſtatuerent virtuti aut rei, quam cuperent laudatam. Hìc igitur *aram adoptionis* censebant, adulantes Liviæ, quæ conjux, novo prorsus exemplo, filia mariti per adoptionem facta fuerat.

3. *Proconsulare imperium* Perpetuum scilicet, quod inter titulos principatûs. Nam triennio antè Germanicus jam proconsulari imperio exercitui præerat,

4. *Numerum ab Auguſto traditum.* Annis principatûs sui poſterioribus. Nam quum prætorum numerum, qui ſtante repub. octo fuerant, adauctum à Julio Cæsare, ad decem retraxisset, semel omnino sexdecim creârat, ac deinceps in numero duodenario subſtiterat. Sed nec Tiberius, aut ejus successores hunc numerum servaverunt. Prætores enim ad 14, 15, 16. à Tiberio creati reperiuntur. Claudius autem aliàs 14. aliàs 18. creavit.

XV. 1. *E campo comitia ad patres tranſlata sunt.* Julius Cæsar, exceptis consulatûs candidatis, comitia cum populo partitus erat. Hunc morem per bella civilia abolitum reduxerat Auguſtus. Ipse consules & partem aliorum magistratuum designabat, alios populo & comitiis ex more prisco eligendos permittens; cum ea tamen cautione, ne qui per coitionem & ambitum designarentur. Tiberius, adulta jam servitute, jus omne creandòrum magiſtratuum, sibi & senatui sumpsit, ita ut ipse consules renunciaret; alii verò magiſtratus suffragiis senatûs, commendatione principis interposita, designarentur. Et hunc ferme morem deinceps principes secuti sunt.

2. *Sine ambitu.* Ita ut nequidem tenerentur ambire senatum, sed sola sufficeret principis commendatio.

3. *Celebratio annuum ad prætorem.* Ita cum veteribus editis dedit Erneſtus ut propiùs absit a scriptura codicis *annum ad prætorem.* In recentioribus legitur *annua.*

XVI. 1. *Juſtitium.* Propriè quum jus siſtitur, sive jurisdictio intermittitur, ut & privatarum rerum cura : quæ quidem cessatio in rebus tumultuosis indici solita, tum quoque in luctu publico de morte Auguſti, præcesserat gaudium ob initia Tiberii.

2. *Dux ... theatralium operarum.* Signifer & concitor eorum, qui operam suam in theatro locabant, ut his vel illis hiſtrionibus plauderent. Hos homines Suetonius in Tiberio 37. appellat *capita factionum*

3. *Hiſtrionali ſtudio.* Eâ operâ quam præſtiterat hiſtrionibus.

XVII. 1. *Apud vexillum retentos.* Quum apud antiquos simplex & una fuisset militum missio, poſt vicena ſtipendia, ab Auguſti ævo duplex facta eſt, exauctoratio & missio. Vide infrà 36. Exauctorati operum militarium, præterquam pugnæ in hoſtem, immunes, seorsum in exercitu tendebant, sub propriis vexillis, in cohortes distributi; hæc jam legionarii, sed *alio vocabulo* veterani, emeriti, vexillarii vocabantur. At plenam missionem consecuti, ſtatim ab exercitu caſtrisque domum aut in colonias dimittebantur, præmiis acceptis. Hæc ferè Lipsius.

2. *Vacationes munerum.* Ut ab excubiis, vi-

giliis, aliisve militaribus muniis liberi & immunes essent, pecuniam centurionibus dabant.

3. *Ut singulos denarios mererent.* Ut singulis ſtipendium diurnum esset denarius. Id fuerat antiquitus, quum denarius esset decem assium: at quum per bella civilia pretium auri & argenti crevisset, essetque sexdecim assium denarius, nihil inde commodi senserunt milites: nam in militari ſtipendio denarius, teſte Plinio, semper pro decem assibus ambulavit, secundum æſtimationem infimam & priscam, ita ut cuique militi darentur asses non sexdecim, sed decem. Ad eam rationem æſtima binos denarios, quos prætoriani milites merebant: his enim decretum fuerat a senatu duplum ſtipendium, i, e, viginti asses: quod ſtipendium Percennius, dum invidiosè rem auget, binos denarios appellat.

4. *Præmium pecuniâ solveretur.* Conſtitutum ab Auguſto fuerat ut prætorianis, poſt ſtipendia sexdecim, seſtertiûm viginti millia, libr. Tur. 2500. ceteris poſt vicena ſtipendia, seſtertiûm duodecim millia, lib. Tur. 1500. præmii loco darentur.

XVIII. 1. *Congerunt cespites.* Solebant enim e viridi cespite tribunal imperatoris exſtruere. Infrà *properantibus*, i, e, opus feſtinantibus. Malebat Lipsius *operantibus*. Sed nihil mutandum videtur.

2. *Quàm ab imperatore desciscitis.* Desciscebant enim, dum tribunal alii quàm imperatori exſtruebant: nam exſtructio ascensioque tribunalis soli imperatori competebat.

3. *Pœnitentiam adcelerabo.* Occisi enim legati miseratio subibit interfectores.

XIX.

XIX. 1. *Pervicaciâ.* Blæsi obsistentis.

XX. 1. *Nauportum.* Tauriscorum, qui in extremo Noricorum sunt, colonia, ad fluvium cognominem sita. Hodie *Ober-Laubach.*

2. *Convellunt.* E terra, cui infigi solebant, evellunt.

3. *Præfectum castrorum.* Hujus mentio frequens sub principibus: suum quæque legio habuit, si seorsim tendebat. Ad hunc videntur pertinuisse pleraque munia, quæ fuerant præfecti fabrûm. Tribunis dignitate præstitisse colligi potest ex Hist. 2, 29. & ex hoc libro infrà 32.

4. *Vetus operis ac laboris.* Expertus, adsuetusque, ut qui diu manipularis militasset. Hoc sensu vox *vetus* frequens occurrit apud Tacitum. Sic Ann. 6, 12. *Scientia cærimoniarumque vetus.* Et eodem libro 44. *Vetus regnandi.* Non igitur audiendus Beroaldus, qui e scriptura codicis *intus operis*, fecerat *invictus operis.*

XXI. 1. *Sibi jam miscent.* Suspecta Pichenæ vocula *jam*, ut supervacua, nec ex Corneliana phrasi, malitque, *sibi immiscent.* Sic libro sequenti 63. *Ne quietas provincias immixti turbarent.* Et alibi sæpius.

XXII. 1. *Quos . . . habet atque armat.* Solebant enim præfecti provinciarum familias gladiatorum alere ad spectacula exhibenda.

2. *Ubi cadaver abjeceris.* Quo in loco cadaver abjectum reliqueris sine sepultura.

3. *Sepulturam invident.* Vera & Germana esse videtur scriptura codicis Medicei, *sepulturâ invident:* nec est cur maluerint alii *sepulturam*, alii *sepulturæ.* Tacitus in verbo *invideo* sequi potuit

familiarem ævi fui morem, quem ubique fervat Plinius junior in epiftolis.

XXIII. 1. *Fracta vite.* In militia cives Romani vitibus verberabantur, ceteri fuftibus. Inde Plinius 14, 1. *Vitis in delictis pœnam ipfam honorat.*

XXIV. 1. *Robora Germanorum.* Ex Germanis validissimos: sic Hift. 4, 22. *Cum robore Batavorum*, i. e. cum optimis & electis.

2. *Rector juveni.* Qui Drufum juvenem regeret, & qui aliis periculorum metum & fpem præmiorum oftentaret.

3. *Neque insignibus fulgentes.* Hæc insignia videntur intelligenda de signis, quæ in rebus lætis ornabantur lauru, floribus &c. & unguentis ungebantur. Sic Ann. 15, 29. *Hinc agmina legionum ftetere fulgentibus aquilis signifque & simulacris deûm in modum templi.* At in rebus mœftis signa erant horrida & incompta. Ita in funere Germanici Ann. 3, 2. *Præcedebant incompta signa, versi fafces.*

XXV. 1. *Portas ftationibus firmant.* Validas ftationes ad portas caftrorum collocant, ut ea re Drufum terreant.

2. *Vocibus truculentis ftrepere.* Fiduciâ nempe virium fuarum.

3. *Quem neque gratiæ, &c.* Cujus in ea re partes debeant effe præcipuæ, sive indulgenter, feu feverè cum militibus agendum effet.

XXVI. 1. *An præmia fub dominis.* An folos imperii rectores poffe de præmiis militum decernere, pœnas eorum cuilibet permitti.

XXVII. 1. *Caufam difcordiæ.* Ut ea manuum intentatio caufam difcordiæ præberet & initium armorum.

XXVIII. 1. *Luna claro repente cælo visa.* Est hæc lectio a Lipsio. Mediceus habet *clamore pena.* Unde Jac. Gronovius efficiebat *luna clarore plena cælo visa, &c.*

2. *Ac suis laboribus.* Freinshemius delet voculam *ac*, quæ sensum turbat. In sequentibus Gronovium offendit vox *pergerent*, cujus loco mallet *urgerent.* Sic Ann. 12, 12. *Itaque urgeret cœpta.*

3. *Ii vigiliis. Vigiliæ*, teste Isidoro, nocturnæ sunt, *excubiæ* diurnæ; *stationes*, quæ ante portas quidem, sed paullo longiùs, *custodiæ* in ipsis portis erant.

4. *Denique*, i. e. uno verbo, ut rem paucis absolvam.

5. *Ut novissimi in culpam.* Hos enim potissimum alloquebantur, qui seditionis socii magis, quàm duces fuerant, ut tironem a veteranis ad seditionem promptissimis dissociarent.

XXIX. 1. *Nobilitate ingenita.* Eà animi constantià & firmitate, quam a majoribus velut insitam haberet.

2. *Primi ordinis centurio.* Primipilus, centurio primi pilanorum seu triariorum ordinis, atque adeo totius legionis primùs centurio: hujus magna erat dignatio.

3. *Adjiciendos ex duce metus.* Sallustius de rep. ord. ad Cæsarem. *Neque quemquam a multis metuendum esse, quin ad eum formido ex multis recidat.*

4. *Intra tabernaculum obrutos.* In ipso tabernaculo clam interfectos & sepultos.

XXX. 1. *Tutari signa*, i. e. recta habere & servare in principiis, ubi defixa. Ominis autem

erat infausti, si subitis turbinibus signa raperentur.

2. *Soluti piaculo.* Exsoluti omni contagione culpæ, linquendo castra, in quibus culpam admisissent.

3. *Desolatus.* Solus relictus. Sic Virg. Æneid. 11, 870. Disjectique duces, desolatique manipli.

XXXI. 1. *Vi sua cuncta tracturus.* Freinshemius mallet *tracturis*, ut Tacitus indicare voluerit legiones illas vires suas intellexisse; & hunc sensum affirmant militum verba quæ sequuntur, jactantium sua in manu sitam rem Romanam.

2. *Agendo Galliarum censui . . . . intentum.* Gallias peragrantem, ut apud ipsum quisque capita tum liberorum ac servorum, tum animalium, agros aliasque possessiones profiteretur, ut ex modo censûs singulis mensibus tributum & vectigal penderet.

3. *Ubiorum.* Ubii, pop. Germaniæ inferioris ab Augusto ex dextra Rheni ripa in sinistram transducti, quorum urbs præcipua *Ara Ubiorum*, sic dicta ob erectam ibi aram in honorem Augusti. Hanc Agrippina mater Neronis, quæ ibi nata erat, deductâ in eam coloniâ, Coloniam Agrippinensem vocavit, Vide Ann. 12, 27. Alii tamen *Aram Ubiorum* Bonam esse existimant.

4. *Vernacula multitudo.* Romæ lecti ab Augusto milites partim e libertinis, partim ex urbana plebe, & ad Rheni custodiam missi, post cæsas cum Varo legiones.

5. *Adsciscì imperatores.* Lipsius mallet *imperaturos*: sed nihil mutandum: nam intelliguntur Tiberius, Drusus ejus frater, & Germanicus, qui Germanici cognomine simul & imperatoriis nominibus appellati fuerant.

XXXII. 1. *Vecordia.* Animi tanta perturbatio, ut non procul abesset ab insania. Sic Ann. 4. 22. Numantina accusatur injecisse carminibus & veneficiis *vecordiam* marito.

2. *Lymphati.* Quasi a *lymphis*, seu nymphis exagitati, quæ furorem immittere credebantur. Eodem sensu usurpabatur vox *cerritus*, quasi a Cerere perculsus.

3. *Sexageni singulos*, Unius enim legionis triginta manipuli erant, in singulis autem manipulis duo centuriones.

4. *C. Cæsaris.* Caligulæ, cujus cædes annis sex ac viginti post hanc seditionem patrata est a Chærea tum seniore, quem hic Tacitus adolescentem vocat, majorem annis triginta.

5. *Nec disjecti, nec paucorum instinctu.* Ita Grotius, propiùs ad scripturam codicis unici, in quo, *neque disjecti, nil paucorum instinctu.* Pro *nec* Rhenanus dedit *vel.* Gronovius mallet, *nusquam distracti, nil paucorum instinctu.* Sed nihil mutandum : comparantur enim Germanicæ legiones cum Pannonicis, quæ *disjectæ* & sparsæ, & a paucis, nempe a Percennio & Vibuleno concitatæ.

XXXIII. 1. *Quia iniquæ.* A virtutibus ejus ortæ : invidebant quippe, & erectum ingenium timebant. *Lipsius.*

2. *Credebatur.... libertatem redditurus.* Vide Suetonium in Tiberio 50.

XXXIV. 1. *Ut id saltem.* Ut ea vexillorum prælatio.

2. *A veneratione Augusti orsus.* Quum primùm dixisset de Augusti inter deos relati majestate, quæ venerandum eum faciebat.

XXXV. 1. *Pretia vacationum.* Pecuniam, qua emerant vacationes munerum militarium.

2. *Materia, lignorum.* Vocem *lignorum* supervacuam, & e margine textui insertam putat Boxhornius: cui rectè contradicit Rickius contenditque materiâ designari trabes & stipites ingentes, lignis verò virgulta, vimina, & alia id genus, quibus in foco utimur.

3. *Adversus otium.* Ne in castris miles otio lasciviat.

4. *Faustis in Germanicum omnibus.* Quum læti Germanico tanquam Augusti heredi acclamarent, & omnia ei fausta precarentur.

XXXVI. 1. *Imbutas.* Assuefactas, & quasi initiatas.

XXXVII. 1. *In hiberna cujusque.* Nam in castris æstivis plures simul legiones tendebant, hosti oppositæ; in hibernis plerumque discretæ erant ac separatæ.

XXXVIII. 1. *In Chaucis.* Chauci pop. Germaniæ, ad littus Oceani, Visurgi flumine discreti, & inde majores vel minores vocitati. Vid. de moribus Germanorum 35.

2. *Vexillarii.* Sic dicebantur exauctorati milites, & apud vexillum retenti, donec iis præmia solverentur. Vide supra 17. Sed hîc & alibi sæpius videntur intelligendi milites legionarii, verùm ab sua legione disjuncti, & in præsidio loci alicujus separatim collocati.

3. *Bono magis exemplo, quàm.* Bene quidem & opportunè, ut seditiosos compesceret, sed non ex jure concesso. Solis enim exercituum rectoribus jus fuit plectendi morte militis.

XXXIX. 1. *Quantumvis falsis reum subdere.* Crimen quantumvis falsum in unum aliquem transferre. Suprà *vecordes* intellige magnopere perturbatos & insanientes.

2. *Vexillum.* Vel intellige signum pugnæ, i, e, tunicam coccineam, super prætorium; ubi res posceret, extendi solitam; quod signum, ut par fuit, in potestate erat imperatoris; vel potiùs signum sub quo militaturi erant exauctorati nuper milites, quod quidem sibi tradi postulant, ut qui metuerent, ne legati vexillum illud ereptum & suppressum venissent.

3. *Consternatione.* Seditione, quæ militum animos ad insaniam incitarat.

4. *Quàm castra primæ legionis.* Quàm eam partem castrorum, in qua prima legio tendebat.

5. *Altaria deûm.* Quippe ante signa aras excitabant, in quibus & signis ipsis & diis castrensibus & principum imaginibus thura offerrent.

6. *Recepitque in tribunal.* Ita Florentinus & prima editio meliùs quàm vulgati, *recipitque.*

XL. 1. *Eo in metu.* Multum arridet conjectura Faerni legentis *eò in motu*, i. e. in ea perturbatione.

2. *Aspernantem.* Præsenti periculo nihil territam, & a fugæ consilio abhorrentem.

3. *Qui manebant.* Ipse nempe Germanicus, ejusque amici. Cave legas cum Lipsio *quæ.*

XLI. 1. *Non florentis Cæsaris facies.* Ea rerum facies non florenti Cæsari, & in castris suis versanti, sed velut in urbe victa deprehenso conveniens, *gemitusque & planctus .... aures ... advertêre*, i. e. ad sese vertêre, quam vocem ulti-

mam sæpe hoc eleganti significatu Tacitus usurpat.

2. *Externæ fidei*, i. e. ad externam fidem. Nondum enim Treveri colonia; quo jure donati videntur sub Claudio.

3. *Infans in castris genitus.* Qui Tiberio successit. Tacito non consentit Suetonius, qui Caligulam Antii natum asserit.

4. *Ad concilianda vulgi studia.* Nam *caliga* gregariorum fuit militum; unde caligatus, manipularis, gregarius, promiscuè sumuntur.

XLII. 1. *Vallo & armis circumsedistis.* Dum, concursu ad domum facto, fores moliti sunt suprà 39.

2. *Signis a Tiberio acceptis.* Prima illa legio videtur scripta post mortem Vari, cum tribus legionibus, imperante Augusto, a Germanis cæsi. Sequentia refer non ad Germanicum, sed ad Tiberium, qui bello adversus Germanos dudum sub Augusto præfuerat.

XLIII. 1. *Belgarum.* Belgæ pop. Galliæ inter Oceanum & fluvios Sequanam, Matronam, & Rhenum contenti.

2. *Iisdem istis cum militibus.* Non verò Belgarum armis, *eluant hanc maculam* inustam imperio ex cæde Variana. Grotius legebat *commilitibus*, & ita edidit Ryckius : sed parum, ut videtur, ad mentem Taciti, quamquam conatur vocem inusitatam exemplis adstruere.

XLIV. 1. *In Ratiam.* Sic, teste Ryckio, lapides antiqui, non *Rhætiam*. *Ratia* regio ad Alpes sita, supra quam, Danubio interposito, incolunt Suevi Germanorum bellicosissimi.

2. *Centurionatum inde egit.* Recensionem ac

cognitionem de centurionibus instituit: quo sensu negat Fr. Gronovius latinè dici *centurionatum agere*, unde mallet Jac. Gronovius *centurionatim inde egit*.

3. *Ordinem.* Non enim unius & ejusdem ordinis centuriones. In Rickio malè *ordines*.

4. *Dona militaria.* Præmia, quibus virtutis ergo donatus erat. In editis *donaria*; cujus inusitatæ vocis terminatio rectè videtur Ernesto nata e voce sequenti. Sic Ann. 6, 48. e *ludibria*, adhæserat terminatio voci sequenti *pericularia*.

XLV. 1. *Vetera.* Oppidum ad ripam sinistram Rheni situm infra Coloniam, hodie *Santen* in ducatu Clivensi.

XLVI. 1. *Severitatis & munificentiæ summum.* Qui in severitate & munificentia non alium, quàm quem ipse vellet, modum servaret.

XLVII. 1. *Adolescentibus excusatum*, i. e. rem esse excusatam, seu adolescentibus veniam dari, quædam militum postulata non concedentibus, sed rejicientibus ad patrem.

XLVIII. 1. *Aquiliferis.* Legionum scil. *signiferis*, cohortium vexillariis.

L. 1. *Silvam Cæsiam*, in ducatu Clivensi. *Limitemque a Tiberio cæptum*, factum, institutum sub Augusto, *scindit*, i. e. aperit, perrumpit ad transitum legionum, cæsis in hac arboribus, fossis, aggeribus in illo complanatis. *Limites* imperii vocabant montes & flumina, aut sicubi hæc deessent, fossas & aggeres, quos excitabant, ut hosti transitum occluderent.

2. *Concædibus.* Arboribus cæsis & aggestis.

3. *Marsorum.* De his, & aliis qui sequuntur

populis consule libellum de moribus Germanorum.

4. *Ne pax quidem.* Ne pacem quidem agitabant, ut homines sobrii ac vigiles; sed ut temulenti marcebant torpebantque.

LI. 1. *Avidas.* Nempe certaminis & cædis.

2. *Tanfana.* A priscis vocibus Germanis *Tan* & *fan*, quasi luci abiegni patronus aut dominus.

3. *Leves cohortes.* Nempe sociorum, qui non legionariis armis, sed leviter armati erant.

LII. 1. *Magis in speciem verbis adornata.* Ita scil. verbis ad pompam conquisitis res adaugebat, ut se, quæ diceret, minimè sentire indicaret.

LIII. 1. *Ut imparem.* Nempe genere & familia.

2. *Longinquitate exsilii.* Quod dudum in exsilio vixisset. Mallet Gronovius *exitii*, ut sensus sit auctorem necis ignotum fore, quòd eam non subitò, sed lentis & tabificis venenis peremisset.

LIV. 1. *Addito sodalium Augustalium sacerdotio.* Mansit postea id institutum in ceteris imperatoribus, qui divi post mortem facti sunt; hinc sodales Flavii, Æliani, Antonini &c. passim in historia memorati.

2. *Sodales Tatios.* Sic habent membranæ unicæ & prima editio, non *Titios.* Hos sacerdotes non retinendis Sabinorum sacris a Tatio, sed Tatii regis memoriæ sacratos a Romulo scribit Tacitus Hist. 2, 95. unde pugnare secum a plerisque arguitur. Hanc pugnam ita componi posse putat Bichena, ut hi sodales dicantur a Tatio quidem instituti patriis sacris retinendis, sed post ejus mortem a Romulo confirmati, ipsiusque memoriæ consecrati. Sodalium Titiorum meminit Varro, lib. 4. de Lingua latina, quos dictos scribit a Titiis avibus, solitis in auguriis observari.

LV. 1. *Gener... soceri.* Qui gener socero Segesti, quippe inimico, invisus esset.

LVI. 1. *In monte Tauno.* Qui mons trans Rhenum ex adverso Maguntiaci fuit.

2. *Imbresque & fluminum auctus... metuebatur.* Ita codex primarius & prima editio, non *metuebantur.*

3. *Flumen Adranam.* Is amnis hodie dicitur *Edera* in Hassis, qui in Fuldam amnem influit.

4. *Mattio.* Nunc *Maspurg* in Hassis.

LVII. 1. *Germanico pretium fuit.* Hoc est, digna res Germanico visa est, ut converteret agmen.

LVIII. 1. *Utrum prævaleat.* In utra re plus momenti esse debeat, ad pœnam, quòd uxor Arminii, ad veniam, quòd filia Segestis.

2.. *Sedem Vetera in provincia.* Ita Jac. Gronovius & Ernestus ex codice Flor. in quo mendose scribitur *Veera.* In vulgatis legitur *veterem* aut *vetere in provincia. Vetera* memorantur suprà 45. Sedem ac domicilium se daturum ei pollicetur in oppido, cui nomen *Vetera*, in ea parte Germaniæ quæ cis Rhenum est, & in provinciam Romanam redacta.

3. *Puer.* Hujus casus memorati in Taciti libris, qui interierunt, prorsus ignorantur.

LIX. 1. *Homines Germanos.* Homines in Germania natos numquam re aut verbis consecuturos esse, ut posteritati videantur in eo culpâ vacare, quòd, &c. Ita dedimus ex emendatione Grotii, quam probant Jac. Gronovius & Ryckius, & recepit Ernestus. Vulgò *hominem Germanos.*

2. *Ille delectus.* Selectus ab Augusto, tamquam

unicus imperator, quem mitteret contra Germanos, quem heredem sibi successoremque sumeret.

LX. 1. *Veteri apud Romanos auctoritate.* Quem dudum ipsi Romani ducem summum arbitrabantur.

2. *Apud prædictum amnem.* Amisiam hodie *Ems.*

3. *Teutoburgiensi saltu.* Hodie *Teuteberg*, in Westphalia. Ibidem ad oppidum *Hornam* campus occurrit nomine *Winfelt*, Varianæ cladis monumentum.

LXI. 1. *Humido paludum.* Corneliana phrasis pro humidis paludibus.

2. *Dein semiruto vallo.* Bina castra designantur : prima lato ambitu, in quibus tres legiones ante cladem consederant; secunda arctiora, quæ accisæ jam reliquiæ raptim in monte fecerant, nec vallo continuo, nec fossâ satis profundâ.

3. *Quæ scrobes.* In quas milites vivi defoderentur : quod supplicii genus non insolitum apud barbaros.

LXII. 1. *Formidolosiorem.* Activè, pro metuentem magis.

2. *Neque . . . attrectare feralia debuisse.* Quum enim Germanicus augur esset, & flamen, ac proinde religiosissimo ritu consecratus, a funestis arcebatur.

LXIII. 1. *Eripi.* Occupari, præripi; ita ut hosti jam clauderetur.

2. *Pontes longos.* Sic vocabant angustum illum tramitem a L. Domitio aggeratum, & pontibus identidem instructum, vastas inter Bretanniæ uligines in Frisia.

3. *Ut opus, & alii.* Ut pars muniendis castris vallum excitarent, alii hostes adsultantes comprimerent.

LXIV. 1. *Stationes.* Cohortes, quæ pro munitoribus ſtabant.

2. *Inclinantis tum.* Vel lege cum Freinshemio *inclinantis jam legiones*, vel dele particulam *tum*, quæ huc e verſu ſequenti potuit irrepere.

LXV. 1. *Per diverſa.* Ob diverſam utriuſque exercitûs fortunam.

2. *Funeſtas tenebras*, i. e. mortiferas, exſequiales, quæ non tam lucis quàm vitæ finem portenderent.

LXVI. 1. *Decumana.* Ea prætoriæ portæ oppoſita, & ab hoſte remotissima, ad quam decimæ cohortes legionum tendebant.

LXVIII. 1. *Proruunt foſſas, injiciunt crates.* Proruto aggere foſſas explent, aut cratibus injectis velut ponte tranſeunt. Hanc lectionem adſtruunt Lipsius, Pichena, Gronovii, meritòque rejiciunt conjecturam Turnebi adv. 3, 3. legentis proruunt, quod vult eſſe erumpunt, impetum faciunt, *fossis injiciunt crates*; hanc tamen in textum recepit Ryckius.

2. *Æquis locis, æquos deos.* Locis neutri parti iniquis, deos in neutram partem pronos.

3. *Vim, ſanitatem ... in victoria habuere.* Ita partæ victoriæ lætitia ſenſum malorum ademit, quasi illa vim, ſanitatem &c. attuliſſet.

LXIX. 1. *Impoſitum Rheno pontem.* Ex itinere Cæcinæ rectè colligit Ryckius pontem illum fuiſſe apud *Vetera*, hodie *Santen*, ubi caſtra erant hiberna primæ & unetvicesimæ legionum.

2. *Fomenta.* Vulneribus curandis.

3. *Compreſſam a muliere ſeditionem.* Nam miles abſceſſu Agrippinæ in Treveros motus ad ſanitatem rediit ſuprà 41.

4. *Odia in longum jaciens.* Odii longinqui & post longum tempus erupturi semina jaciens, quæ Tiberius tacita mente, tristique meditatione reconderet, auctaque & multiplicata promeret.

LXX. 1. *Vel reciproco sideret.* In illo enim tractu Chaucorum & Frisiorum solet mare vadosum longissimè a terris recedere, & naves in sicco destituere.

2. *Sapiens a prudenti, consilia* &c. Locus apertè corruptus. Lege ex conjectura Freinshemii, *sapiens ab rude, nil consilia.*

3. *Sine utensilibus.* Sine cibariis, quæ aut amissa aut corrupta erant. Vocem *utensilia* eodem significatu Tacitus usurpat Ann. 2, 2. & 60. & 15, 39.

4. *Ad amnem Unsingin.* Hodie *Hunsing* in agro Groningano. Nihil certius hac conjectura Altingii in notitia Frisiæ antiquæ. Vulgati habent *ad amnem Visurgim* quod aperte mendosum: quum enim ab Amisia Gallias peteret, non debuit retro ad *Visurgim* regredi. Lipsius reponebat *ad amnem Vidrum*, qui nunc *Vechta* dicitur, & apud Gelmudam in sinum australem influit.

LXXII. 1. *Dictans.* Lege omnino *dictitans.* Ita enim solet Tacitus.

2. *Specie legis ejus.* De famosis libellis quæri & judicari voluit ex illa lege, ex formula legis illius, quæ facta sola in crimen majestatis vocabat.

3. *Carmina.* Hæc vide apud Suetonium 59.

LXXIII. 1. *Nomen Augusti.* Mallet Freinshemius *numen.*

LXXIV. 1. *Subscribente.* Secundas in accusatione partes agente Romano Hispone. Sequentia

refer, non ad Hiſponem, ſed ad Criſpinum.

2. *Eadem necessitas fieret.* Ut ceteri quoque tenerentur, non eamdem ſententiam ſequi, ſed palam declarare quid ſentirent, & jurare id ſe cenſere, quod e republica eſſe exiſtimarent.

3. *Quantòque incautiùs efferbuerat, pœnitentiâ patiens.* Florentinus habet *efferverat.* Sed & Urſinus emendabat *Quantòque incautiùs efferbuerat, tantò patientiùs tulit.* Sed nihil eſt neceſſe. Viſum eſt enim Tacito ſubaudire *tantò*, quemadmodum ſolet poſt *quò* & *quàm* omittere *eò* & *tam*, & prudentiæ lectoris intelligendam relinquere particulam *magis.*

4. *Ad reciperatores.* Ad judices a ſenatu vel a prætore datos, qui de criminibus repetundarum cognoſcerent & judicarent.

LXXV. 1. *Adverſus potentium preces.* Qui advocati & deprecatores aderant plerumque nocentibus, efficiebantque ne illi pœnas ſolverent.

2. *Dum veritati.* Dum ſanctitati & integritati judiciorum conſulitur, *libertas corrumpebatur*: quia Tiberio judicum ſententiæ erant obnoxiæ.

3. *Mole publicæ viæ.* Ob aggeſtam in propinquo viam publicam, & aquæ ductum ibidem exſtructum. Scil. immanium in illa opera tranſvectione lapidum quaſſata fuerat domus Aurelii.

4. *Decies ſeſtertium.* Lib. Tur. 125000.

5. *Probare cauſam ſenatui jussit.* Negavit ſe iis ſubventurum, niſi juſtas necessitatum cauſas ſenatui probaſſent.

LXXVI. 1. *Achaiam.* Hoc nomine Romani totam Græciam appellabant, quia ſcilicet Græci ſubacti fuerant, obtinentibus principatum Achæis.

2. *Levari... proconsulari imperio.* Augustus sextùm consul provincias ita cum populo partitus erat, ut huic, vel potiùs senatui traderet inermes, sibi sumeret copiis instructas. In provincias populi quotannis proconsules sorte ducti mittebantur a senatu. Hi legatis, lictoribus, aliisque summæ dignitatis insignibus ornati, res civiles, remoti a bellicis, administrabant. Legatorum, seu proprætorum, qui provincias Cæsaris, ab ipso delecti, regebant, dignitas minor erat, major potestas: quippe rem militarem curabant, non præfinito tempore, sed quamdiu visum Cæsari, cujus legati erant. Cur autem eum provinciæ statum mallent vide suprà 2. & infrà 80.

3. *Quod vulgùs formidolosum.* Lege vel cum Lipsio *in vulgus*, vel cum Gronovio *vulgo.*

LXXVII. 1. *De modo lucaris.* De summa pecuniæ, quæ mercedis loco daretur histrionibus. *Lucar*, inquit Festus, *appellatur æs quod ex lucis*, seu silvis alicui numini sacratis *capitur*: quod æs, teste Plutarcho, in rem theatralem convertebatur. At ex Salmasio *lucar* scribebant, quod est *locar*, merces pro loco in spectaculis.

LXXXI. 1. *Quæ tum primùm.* Nam Drusus & Norbanus qui hoc anno consules fuere, designati ab Augusto fuerant. *Ac deinceps.* Nempe sub eodem Tiberio.

2. *Ea quoque significatione subtracta.* Sed videlicet, eorum, quos eligi vellet, nomina edebat vel consulibus, vel iis qui primi suffragium daturi erant.

IN LIBRUM II.

ANNALIUM NOTÆ.

Cap. I. 1. *Cuncta venerantium officia.* Hac de re Horatius, Epist. Lib. 1, 12. *Jus imperiumque Phraates Cæsaris accepit genibus minor.*

2. *Haud perinde nostri metu, quàm.* Re quidem ipsa veritus domesticas seditiones & insidias. Quum enim Parthi e sola gente Arsacidarum reges sumerent, videretque infestos sibi optimates esse, propter assidua scelera, *partem prolis*, nempe quatuor filios, eorumque uxores duas, cum filiis item quatuor amandabat, quò pauciores essent, qui creari contra se reges possent.

II. 1. *Sequentium regum.* Phraatacis & Orodis, Josephus Antiquitatum 18, 3.

2. *Fastuque erga patrias epulas.* Quum non tantum cibos, sed & patrium morem convivandi sperneret, despiceretque.

3. *Vilissima utensilium annulo clausa.* Sigillo obsignata : moris autem Romani fuit, ut domi quidquid erat vini cibique, annulo signaretur, ad vitanda furta servorum. De utensilibus vide Ann. 1, 70.

4. *Ignotæ Parthis virtutes, nova vitia.* Quæ virtutes, nempe *prompti aditus*, *obvia comitas*, quum ignotæ Parthis essent, pro vitiis habebantur apud eos, qui prava & honesta perinde oderant, si aliena moribus ipsorum essent.

III. 1. *Sociatis . . . in matrimonium regnumque.*

Ita ut fratres & forores tori pariter & regni consortes essent, qui mos etiam apud Ægyptios valuit.

IV. 1. *In loco reddemus* Infrà 68.

V. 1. *Dolo.* Quem ipse in eum meditabatur.

2. *Tractare præliorum vias.* In animo versare, quibus viis hostem ad pugnam eliceret.

3. *Damno armorum.* Nam duæ legiones, quas Vitellius ab Amisia ad Unsingin reduxerat, inopinato maris æstu obrutæ, impedimenta & magnam partem armorum amiserant. Hinc Ann. 1, 71. Galli dicuntur arma, equos, obtulisse.

4. *Promptam ipsis possessionem.* Nempe maris. In promptu esse Romanis occupare viam mari.

VI. 1. *Cantio.* Legit Ursinus *C. Antio.* Certè Cantii nomen ignotum, nec alibi in rebus Germanicis occurrit. Freinshemius mallet. *Cn. Sentio*, qui mortuo Germanico Syriæ præficitur infrà 74.

2. *Transmittendum ad bellum.* Sic Plinius Panegyr. 12. *Danubius ... duratus glacie ingentia tergo bella transportat.*

VII. 1. *Dum adiguntur naves.* Dum ad insulam Batavorum prædictam appelluntur.

2. *Tumulum.* Intellige cenotaphium, de quo Ann. 1, 62.

3. *Veterem aram.* De honorario illo tumulo cum ara, quem exercitus Druso excitavit, & circa quem stato die milites decurrebant, & Galliarum civitates publicè supplicabant, videndus Suetonius in Claudio 1.

4. *Inter castellum Alisonem.* Hoc nomine designatur, non fluvius Aliso, sed castellum a Druso ad Luppiæ & Alisonis confluentes exstructum.

Itaque diſtinctione quam tenent vulgati nihil eſt opus.

VIII. 1. *Foſſam.* Quam Druſus Rhenum inter & Salam fluvium ideo percuſſerat, ut claſſem hàc cum exercitu ex ſuperiore Rheni parte in lacum & Oceanum deduceret, Friſios petiturus & Chaucos.

2. *Lacus inde.* Plures enim lacus fuere, terræque inter eos habitatæ. Hodie unus eſt, quem *Zuyderſée* appellant.

3. *Claſſis Amiſiæ relicta.* Hîc *Amiſia* loci ſeu caſtelli nomen eſt (hodie *Emden*) in ripa fluminis cognominis dextera siti, cujus ex adverſo, ſeu ad ripam fluminis siniſtram classis appulſa, militeſque expositi, quum potius adverſo flumine ſubvehendi fuiſſent, & in terras dexteras transportandi: tunc enim pontibus nihil opus fuiſſet ad æſtuaria ſuperanda, aut ad ipſum flumen transmittendum. *Æſtuaria* dicuntur loca, quæ, mare intumeſcente, complentur aquis.

4. *Angrivariorum.* Quos Amisiam inter & Viſurgim incoluiſſe liquet ex oppido, cui nomen hodie *Engeren.*

IX. 1. *Cognomento Flavius.* Ita dedit Beroaldus: at in codice ms. *Flavus* ſemper dicitur.

X. 1. *Penetralis deos.* Quasi intimos penates, sic dictos ex eo quòd penitus insident.

2. *Prælium.* Futurum mox Germanos inter & Romanos.

XI. 1. *Haud imperatorium.* Ratus *neque ſatis tutum eſſe, neque ſuæ, neque populi Romani dignitatis*, ut habet Cæſar Gall. 4.

2. *Primipilarium.* Primi pili ſeu primi ordinis

triariorum centuriones, omnium in legione centurionum honoratissimi.

3. *Collectos in orbem.* Volventes orbem, ut quibus ab omni parte adfultaret hoftis.

XII. 1. *Perfugæ.* Qui ad hoftem fe contulit, ab iis, quos deferuit, *transfuga*, ab iis autem, quibus fe permisit, *perfuga* dicitur. Freinsh.

XIII. 1. *Egreffus augurali* Egreffus tabernaculo ab ea parte, qua erat augurale. *Auguratorium*, inquit Hyginus, *parte dextra prætorii ad viam principalem adponemus, ut dux in eo augurium rectè capere possit : parte læva tribunal ftatuitur, ut augurio accepto infuper efcendat, & exercitum felici aufpicio alloquatur.*

2. *Patientiam.* In adversis, & in incommodis tolerandis robur.

3. *Reddendam gratiam in acie.* Se tot rebus obligatos duci, non fore fatis gratos, nisi pro ipsius gloria fortiter pugnarent.

4. *Seftertios centenos.* Cuique libellas Tur. duodecim cum decem assibus.

5. *Tertiâ vigiliâ.* Horâ noctis fextâ. Nox enim in quatuor dividebatur vigilias, quarum unaquæque tres horas habebat, hieme longiores, breviores æftate : has autem clepfydrâ metiebantur.

XIV. 1. *Operatum. Operari* vox folemnis ad facra. *Prætextam* dicit refperfam ; nam facerdotes, quum diis facerent, prætextâ, feu togâ limbo purpureo diftinctâ utebantur. Germanicus autem augur & flamen.

2. *Auctus omine.* Spe plenus ob fauftum illud omen fomnii, pullis quorum deinde aufpicia captaverat, victoriam fpondentibus.

3. *Quæ ſapientiâ prævisa.* Vel potius *proviſa.* Prævidet enim, qui futurum profpicit · providet, qui confulit in futurum. Quæ commoda, quafque opportunitates ad futuram pugnam providentiâ fuâ comparaffet.

4. *Denſarent ictus.* Codex unicus *denſerent*, a verbo *denſeo*, quod editi ſæpius mutarunt in *denſo*.

5. *Nervo*, i, e, corio, tergore boum firmata.

6. *Præuſta.* Igne durata.

7. *Signum pugnæ datum.* Erectâ ſcilicet ſuper prætorium tunicâ coccineâ.

XV. 1. *Onuſta vulneribus tergum.* Muretus mallet vel *onuſta vulneribus terga*, vel *onuſtum vulneribus tergum.*

2. *Aliud sibi reliquum.* Vel lege cum Accidalio *nec aliud sibi reliquum*, quæ verba pendeant a verbo *meminiſſent*; vel cum Grotio, *aliud quid sibi reliquum?*

XVI. 1. *In campum.* Infrà Bremam, mare verſus, ex Lipsio.

2. *Ut ripæ fluminis cedunt.* Emendat Freinshemius *flumini*, ut ſenſus sit, prout ripæ *flumini* rectum curſum evaganti cedunt.

3. *Pura humo*, i, e, nuda humo & sine herba. Sic pura veſtis, in qua nihil attextum; purum argentum, in quo nihil cælatum; pura charta, in qua nihil ſcriptum; pura haſta, in qua ferrum nullum. Aurelius.

4. *Ut ordo agminis in aciem adsiſteret.* Ut omne agmen ad iter simul & ad pugnam inſtructum procederet.

XVII. 1. *Advertêre.* Ad ſeſe vertêre. Sic Pli-

nius Epist. 4, 26. *Omnes enim advertit quod eminet & exstat.*

2. *Romanas aves.* Signa enim in Romanis legionibus præcipua, aquilæ summis hastis exstantes, alis expansis, pede fulmen tenentes. Has ut numina venerari, apud eas jurare milites solebant.

3. *Illà rupturus.* Lege *illà erupturus*, ut Mureto placuit.

4. *Prorutæ arbores.* Postquam eas Romani securibus exciderant.

XVIII. 1. *Quinta ab hora.* Veteres diem ab ortu solis ad occasum in duodecim horas dividebant, longiores æstate, hieme breviores.

2. *Imperatorem salutavit.* Tunc enim duces exercituum totidem legati erant imperatoris, cujus auspiciis rem gerebant : ubi princeps non aderat, apud imaginem salutabatur. Plinius panegyrico 56. *Non te apud imagines, sed ipsum præsentem audientemque consalutabant imperatorem.*

XX. 1. *Murum succederent.* Adscenderent, subirent. Muretus legebat *muro succederent* : sed aliud est *succedere muro*, aliud *succedere murum.* Prius ad murum venire, posterius murum scandere, subire. Ryckius.

2. *Libratores.* Qui tormentis hastas aut lapides excutiunt, quod vinclis quibusdam & libramentis efficiebatur. In codice unico scribitur *libritores*, ut *librile*, *librilla*, *libripens*; idque recepit Jac. Gronovius.

XXI. 1. *Colligeret*, i. e. reduceret, retraheret.

XXII. 1. *Conscientiam factis satis esse.* Ita

codex ms. non *facti*, idque malebat Gronovius. Rebus gestis amplam mercedem esse conscientiam ipsarum.

XXIII. 1. *In Austrum cessit.* Concessit in Austrum, seu Austro rapi cœpit: qui Auster ob montosas Germaniæ terras... *validus &c.*

2. *Mutabat æstus.* Supple *se*, eodem sensu quo *mutabatur æstus.*

3. *Alvei manantes per latera.* Quum enim depressæ oneribus naves profundius mare secarent, earum summâ latera propiùs aberant ab ejus superficie, atque eò plus aquæ a superurgente fluctu accipiebant. Levantur itaque oneribus, ut labra laterum exstent altiùs aquis. *Alveos manantes*, intellige naves ipsas superfusis ab aquis *manantes*: nam & solida dicuntur *manare*, quoties illis humor affusus est. Sic Livius dixit *manantem cruore cultrum.* Gronovius.

XXIV. 1. *Aut ita vasto .... ut credatur .... sine terris mare.* Levi mutatione rotundior erit & apertior sensus, si cum Gronovio legas *ita vasto... ut credatur... sine terris, mari.*

2. *Ab interioribus.* Ab gentibus Germanis remotioribus & in septentrionem versis.

XXV. 1. *Exscindit non ausum congredi hostem.* Lipsius mallet, *exscindit non auso congredi hoste, aut... pulso, &c.* Vulgatam lectionem tuetur Gronovius eo sensu, ut *hostis* sumatur pro locis ipsis & rebus hostis non ausi cum Romanis congredi.

XXVI. 1. *Novies... in Germaniam.* Sive a Gallis, sive ab Illyrico & Pannonia penetrandam.

2. *Deportare lauream*, i. e. triumphare ;

duces enim, re bene geſta, redibant faſcibus decoratis lauro, quam ab his detractam in gremio Jovis Capitolini deponebant.

3. *Conſultum eſſet.* Ita cum Mureto & Pichena Erneſtus. Vulgò *conſultum eſt.*

XXVII. 1. *Chaldæorum promiſſa.* Chaldæi Aſſyriæ populi, qui diuturna obſervatione siderum ſcientiam putabantur feciſſe, ut prædici poſſet, quid cuique eventurum, & quo quiſque fato natus eſſet.

2. *Amitam.* Nempe magnam. Notum eſt apud bonos auctores *amitam*, *patruum*, *materteram*, *avunculum* poni pro illis qui propriè *magni* dicendi ſunt. Similiter Libo & Cæſares dicuntur *conſobrini*, qui propriè *ſobrini* erant, ſeu conſobrinorum liberi.

3. *Necessitatum.* Explicat Gronovius, prodigentiæ, ſumptuum : quo ſenſu Ann. 1, 11. *Necessitates* dicuntur onera publica, & ſumptus neceſſarii. Firmius nimirum, ut Libonem ad luxum & æs alienum impelleret, ſocium ſe libidinum & impenſarum oſtendebat.

XXVIII. 1. *Carminibus.* Incantamentis.

XXIX. 1. *Veſte mutata.* Sumpta veſte obſoleta & ſordida, ex more reorum.

2. *Vocem .... poſcere.* Quærere advocatos & patronos, qui voce ſeu oratione cauſam ejus defenderent, aut interçederent pro eo & deprecarentur.

3. *Libellos.* In quibus erant accuſationum capita, ipſorum accuſatorum manu ſcripta.

XXX. 1. *C. Vibius.* Libri ſcriptus & editi habent *C. Livius*, qui nuſquam alibi Tacito nomi-

natur.

natur. Unde omnes consensere scribendum *Vibius* ex Ann. 4, 28.

2. *Vecordes adeo.* Ita plenos insaniæ cujusdam atrocis & furentis : nam Libo sub hac verborum perplexitate consultabat num ad imperium perventurus esset.

3 *Atroces vel occultas notas.* Notas quasdam magicas, quarum aliæ atrocitatem apertam præferebant, sub aliis obscurum aliquid latebat.

4. *Quæstio in caput domini prohibebatur.* Tunc enim, inquit Cicero pro Dejotaro 30. *Fit in dominatu servitus, in servitute dominatus.*

5. *Mancipari.* Mancipio tradi, vendi. *Actor publicus* Lipsio videtur non alius fuisse, quàm publicus sive servus, sive libertus, qui tamen proprio munere res rationesque reipub. administrabat. Vide Plinium Epist. 7, 18.

6. *Posterum diem... petivit.* Rem scil. differri in diem posterum.

7. *P. Quirino.* Ita veteres editi ex codice scripto, quod in quibusdam editis mutatum est in *Quirinio.* Is est qui Lepidam Æmiliam uxorem habuit, unde adfinitas : nam ipse ignobilis. Vide Ann. 3, 23.

XXXII. 1. *Pratura* in annum sequentem *extra ordinem* & aleam comitiorum, principis suffragio datæ sunt iis accusatorum, qui senatorii ordinis erant.

2. *L. Publius.* Ita dedit Rickius, quod probari vix potest. Codex habet tantum litteras *L. P.* unde alii *Pisonem*, alii *Publicium* aut *Pætum* reponunt.

3. *De Mathematicis, Vulgus, quos gentilitio*

vocabulo Chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit. Gellius 1, 9.

4. *Saxo dejectus est*, nempe Tarpeio.

5. *More prisco advertêre.* Supplicium ita sumpsere, ut eum infelici arbori alligatum virgis cædi, ac deinde securi percuti juberent, *extra portam Esquilinam*: supplicia enim pleraque sumi solita extra pomerium: *quum classicum canere jussisset.* Nam quum civi rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis urbis locis canebat, & postremò ante januam damnati. Lipsius.

XXXIII. 1. *Loco sententiæ promere.* De hoc more vide infrà 38.

2. *Gliscere singulos*, i. e. sensim crescere, opibus augeri: quo sensu vox illa frequens Tacito.

3. *Sed ut locis, ordinibus, dignationibus, antistent & aliis, quæ &c.* Ita Rickius edidit ex emendatione Grotii, quam probat Gronovius. Codex unicus & editi legunt nullo sensu, *dignationibus antistent, talisque ad requiem &c.* Infrà codex ms. pro *delinimentis* scribit *delenimentis.*

XXXV. 1. *Prolatas.* Dilatas, quod fieri quotannis solebat messium ac vindemiarum tempore. Tunc enim negotia silebant, litesque differebantur. Quum ergo de feriis indicendis ageretur in senatu, Tiberius, quò promptiùs id fieret, dixerat se *afuturum*, ut scribit codex unicus. Hinc inter Pisonem Gallumque contentio.

2. *Ob id magis agendas*, nempe, *res*, quæ ut proferri, ita & *agi* propriè dicebantur: *& absente principe, senatum & equites posse sua munia sustinere, decorum reipub. fore.* Ita codicem unicum habere testatur Jac. Gronovius, nisi quòd

pro *& absente*, levi mendo scribit *ut absente:* malè in editis legitur, *ob id magis* agendum *censebat*, ut *absente principe* senatus *& equites* possent *sua munia sustinere : decorum reip. fore.*

3. *Conventum.* Concursum Italiæ Romam confluentis, quum res agebantur.

XXXVI. 1. *Arcana imperii.* Nam Gallus ad senatum revocabat eam rem, quam Cæsar suæ unius potestatis volebat esse, ut scil. magistratus quos vellet, & quo tempore vellet, nominaret.

2. *Quinquiplicari. . . . magistratus.* Nam designati pro futuris mox opibus animos gerent.

XXXVII. 1. *Vim imperii tenuit.* Creandorum magistratuum liberam potestatem sibi servavit.

2. *Decies sestertii.* Nummorum 1000000. libellarum nostratium 125000. *Decies sestertii* litteris omnibus scribitur in codice Florentino, & sic solebant veteres; id malè a Beroaldo mutatum est in *decies sestertium.*

3. *Tot consulum, tot dictatorum.* Hortensia gens consulem unicum, unicum dictatorem habuit; sed nimirum respicit eas quoque gentes, quibuscum Hortensii matrimonia contraxerant.

4. *Nec ad invidiam ista.* Nec ea dico, ut me supra ceteros invidiosè extollam, sed *conciliandæ misericordiæ* gratiâ.

XXXVIII. 1. *Ambitione.* Pravo aliis gratificandi studio.

2. *Ducena sestertia.* Nummos 200000. libellas Tur. 25000.

XXXIX. 1. *Relinquebat famam.* Abeundo relinquebat sparsum de se rumorem, aut eum ne quidem exspectabat.

XL. 1. *Servum suum.* Venerat enim ad Tiberium universa hereditas Agrippæ.

2. *Ambiguus pudoris ac metûs.* Dubium inter *pudorem*, si servi causâ commoveretur, ac *metum*, ne spreta seditio valesceret.

3. *Simulatâ conscientiâ.* Fingendo se conscios esse ac participes eorum, qui Agrippam tueri adversus Tiberium statuerint.

4. *Fidem atque pericula.* Fidos se illi ac periculorum socios fore spondeant.

5. *Quomodo tu Cæsar.* Astu nempe & dolis Liviæ : id enim servus innuebat.

XLI. 1. *Fortis fortunæ.* Fors fortuna pro bona & prospera fortuna. Veteres enim *forctum* dicebant pro bono.

2. *Apud Bovillas.* Vicum intellige in via Appia, ad undecimum ab urbe lapidem. Hinc autem equestris ordo cadaver Augusti Romam deportaverat. Alteræ Bovillæ fuerunt non longè a flumine Liri, inter Frusinonem & Soram.

3. *Quinque liberis onustus.* Ex more triumphantium, qui liberos minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant.

XLII. 1. *Trecenos nummos.* Pecuniæ nostræ 37 l. 10 s.

2. *Archelaus.* Ex Archelao Mithridatis præfecto oriundus.

3. *Regibus æqua.* Gradus enim regum summus, civium æquus, reorum infimus.

4. *Centesimæ vectigal.* Vide Ann. 1, 78. Tiberius, quasi pœniteret eum beneficii, post Sejani mortem, centesimam iterum instituit, ducentesimâ inductâ.

XLIII. 1. *Memoravi.* Suprà 3. & 4.

2. *Motum Orientem.* Motum apud gentes Orientis. Possis etiam legere *motum Orientis.*

3. *Mari dividuntur*, Mediterraneo; *majusque imperium*, quale ad bellum piratarum olim Pompeio Magno datum erat; *quàm his qui* proconsules *forte*, *aut* proprætores *missu principis obtinerent.* Vide Ann. 1, 76.

4. *Liberos ejus.* Solus designatur Drusus, ob Vipsaniam matrem, Pomponii Attici neptem, non Germanicus, cui par nobilitas a patre Druso, & a matre Antonia minore.

5. *Monuit insectandi.* Græca locutio, pro ut insectaretur. Sic Ann. 15, 5. *Vologesi vetus & penitus infixum erat arma Romana vitandi.*

6. *Avunculum*, nempe magnum. Suprà 27.

XLV. 1. *Semnones ac Langobardi.* Horum populorum notitiam pete e libello de moribus Germanorum.

2. *Fratris.* Segimeri.

XLVI. 1. *Vecordem.* Intellige amentem, temerarium, & stolidè ferocem : qui vocis hujus sensus frequens apud Tacitum.

2. *Vacuas*, i. e. præside & duce carentes : Varus enim fraudis ignarus & improvidus, qui nec legionibus, nec sibi ipsi cavit.

3. *Integrum... bellum.* Quod pari animo & robore utrimque geritur, neutrò adhuc inclinante victoria.

4. *Transfugi.* Lege cum Lipsio *transfugiis.*

XLVII. 1. *In aperta.* In loca tectis vacua.

2. *Sedisse.* Subsedisse.

3. *Centies sestertium.* Nummos 10000000. lib. Tur. 1250000.

4. *Apollonidenses.* Ita hi populi Græcis & Latinis scriptoribus dicuntur, quorum urbs *Apollonis*, quibusdam *Apollonidea* : hanc Cicero vocat *Apollonidem.* Editorum *Apollonienses* prorsus ignoti. *Quique Mosteni.* Ita codex unicus & vetustiùs cusi, rectè. *Mosceni* primùm occurrunt in editione Rhenani, vitio, ut videtur, operarum : *aut Macedones.* Omnino lege cum Ryckio *& Macedones* : distincti enim *a Mostenis* sunt *Macedones Hyrcani.*

XLVIII. 1. *Petita in fiscum*, velut deserta & vacantia, quum Æmiliæ, quæ videtur libertini generis fuisse, nullus heres esse diceretur. Porro fiscus erat principis, ærarium populi : sed hæc nomine tantum distincta, quum & fiscum & ærarium in sua potestate princeps haberet.

2. *Patulei.* Fortè *P. Ateii* : quemadmodum Ann. 13, 22. ex voce corruptâ *Pantello* Lipsius certissimâ oonjecturâ fecit *P. Anteio.*

3. *Heres in parte.* Quamquam ipse, in posteriore scil. testamento, heres ex parte dimidia, seu ex semisse scriptus esset.

L. 1. *Sororis Augusti neptem.* Hinc licet conjicere *Marcellam minorem*, de qua scriptores silent, nupsisse in gentem Apuleiam, & ex ea liberos exstitisse. Lipsius.

2. *Cæsarique connexa*, i. e. sanguine propinqua & conjuncta. Augustus adulteria filiæ & neptis traxerat ad crimina majestatis. Vide Ann. 3, 24.

3. *Secus.* Malignè, irreligiosè, aliter quàm decuerit. Muretus scribebat *sequius.*

4. *Exemplo majorum.* Ex lege Julia debebat in

insulam deportari : suasit Tiberius, ut suis propinquis traderetur, & ab his removeretur ab urbe, *exemplo majorum*, qui mulieres damnatas cognatis, aut iis quorum in manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent.

LI. 1. *Propinquum*, affinem : nam Germanicus uxorem duxerat Agrippinam, M. Agrippæ & Juliæ filiam.

2. *Quod lex jubebat.* Legem Papiam intelligit, quæ in magistratibus & in provinciis mandandis eos præferri jubebat, quibus liberi plures essent.

LII. 1. *Per vexilla & turmas.* Pedites in centurias, equites in turmas distribuere.

2. *Suesceret.* Activè sumptum. Assuefaceret.

3. *Ne metu bellum eluderent.* Traherent, nullam pugnandi copiam facerent, metu Romanarum virium.

LIII. 1. *Nicopolim.* Quæ & *Ambracia* dicitur, ab Augusto condita post devictos ad sinum Ambracium Antonium & Cleopatram.

2. *Ut uno lictore uteretur.* Ut, remotis potestatis insignibus, Germanico unus tantum lictor adsisteret.

2. *Præferentes.* Prædicantes heroica majorum suorum facta dictaque, quia scil. pulchrum est *a laudato laudari.* Mallet Ernestus *præfantes*, quo participio usi sunt Livius & Catullus.

LIV. 1. *Sacra Samothracum.* Corybantum mysteria.

2. *Igitur Ilio, quæque ibi varietate fortunæ*, ob excidium Trojæ, *& nostri origine*; nam Romani origine Trojani, *veneranda*, *relegit Asiam.* Ita locum emendavit Freinshemius & edidit Ryckius.

Senſus eſt, *ab Ilio, & ab iis quæ ibi &c.* codex ms. habet *igitur alio.*

3. *Litterarum.* Liberalium ſtudiorum.

LV. 1. *Areo judicio.* Judicio Arei pagi. Sic Athenis dicebatur dicaſterium, ubi capitales cauſæ cognoſcebantur.

2. *Ad mala obſequia.* Ad obſequia in malis rebus præſtanda Plancinæ & Piſoni.

LVI. 1. *Ex nomine urbis.* Fortè *ex nomine conditoris urbis.* Plures enim jam reges eo nomine fuerant.

2. *Prætoris.* Intellige *proprætoris.* Hæc enim nomina Tacito ſæpe miſcentur.

LVII. 1. *Cyrri.* Oppido Cœlesyriæ.

2. *Qualem ira.* Qualem gignit ira, quoties sic ingenti animo comprimitur, ut tamen interdum erumpat.

3. *Precibus contumacibus.* Quæ ſcil. adjunctam haberent contumaciam.

4. *Opertis odiis.* Rectè: nam infrà 70. Germanicus demum renuntiat amicitiam Piſoni. Non igitur audiendus Lipsius, qui reponit *apertis odiis.*

5. *Principis Romani ... filio dari.* Tale videlicet diſcrimen coronarum arguebat Piſo, quippe qui Germanico ipsi æqualem ſe ferret: neque enim Romæ, sicut in gentibus quæ regnarentur, principes ita dominos eſſe, ut ceteri ſervi eſſent.

LVIII. 1. *Renovari dextras.* Fœdera: *dextras* pro fide & fœderibus ſumi notum eſt.

2. *Neu proceres gentium.* Ne præfectos inter & ſatrapas gentium plurimarum, quæ Parthis parebant, diſcordias & rebelliones ſereret, mittendis ad eos e propinquo nuntiis.

LIX. 1. *Cognoscendæ antiquitatis.* Supple studio, curâ, gratiâ.

2. *Horreis.* In quibus frumenta Romam deportanda servabantur.

3. *Pedibus intectis*, i. e. non calceatis, sed soleatis. Calceus pedem & tibiæ partem vestiebat, solea plantas tantum. *Pari cum Græcis amictu*, i. e. pallio. De hoc Scipionis amictu vide Liv. 29.

4. *Non sponte principis.* Non voluntate, non permissu principis.

5. *Equitibus . . . inlustribus.* Qui senatorium censum possiderent, & permissu principis veste senatoria uterentur.

LX. 1. *Dejectus.* Sic legimus cum Jac. Gronovio. Codex ms. habet *delectus*, unde levi mutatione *dejectus* efficitur potiùs quàm *delatus*, quæ vox placuit Beroaldo & aliis.

2. *Structis molibus.* Pyramides, obeliscos intellige.

3. *Rhamsen.* Qui & Rhamesses & Sesostris ab aliis dicitur.

4. *Vi Parthorum*, i. e. imperio, quo sensu Ann. 3, 60. *Regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta.*

LXI. 1. *Disjectas*, i. e. solutas, dissociabiles.

2. *Certamine.* Dum singuli alios superare certant.

3. *Olim.* Eo tempore quo Germanicus ea loca pervasit. *Nunc.* Sub imperatore Trajano.

LXII. 1. *Regiam.* Boviasmum in Hercynia silva.

LXIII. 1. *Violentiam.* Robur, virium magnitudinem, quo sensu usurpatur vox *ferocia.*

LXIV. 1. *Ipsorumque regum.* Mallemus *ipsorum quoque regum ingenia.*

LXV. 1. *Sacra regni.* Regiam dignitatem sacram & nulli violandam, regii nominis sanctitatem.

LXVII. 1. *Ptolemaei.* Philopatoris.

LXVIII. 1. *Conatus est. Specie venandi &c.* Gronovius delet verbum *est*, & plenam distinctionem: *conatus specie venandi, avia saltuum petiit.*

2. *Evocatus.* Sic dicitur, qui militiâ defunctus, rursus ad eam revocatur.

LXIX. 1. *Dein Piso.* Mallet Acidalius *deinque*, ne sit abrupta narratio, sed plena.

2. *Admotas.* Nempe altaribus.

3. *Parietibus.* Muretus conjicit *parietinis.* Solo vel intra parietes reconditæ erant defunctorum hominum reliquiæ.

4. *Semusti cineres.* Nempe corporum humanorum.

LXXI. 1. *Si fato concederem.* Si ex fati lege necessaria morerer.

2. *Scelesta mandata.* A Tiberio & Livia Pisoni & Plancinæ data, ut Germanici vitæ insidiarentur.

LXXIII. 1. *Sine imaginibus.* Solenne fuit apud Romanos, ut majorum imagines cerâ expressæ, & singulis armariis in atrio domûs custoditæ, comitarentur gentilitia funera.

2. *Si solus arbiter rerum.* Vide eamdem sententiam apud Livium 9, 18. ubi de comparatione Alexandri magni cum ducibus Romanis agitur.

LXXIV. 1. *Instruebant.* Crimina & accusationem instruit, qui conquirit omnia necessaria, quæ ad probandum crimen sunt idonea, ut litte-

ras, indices, teſtes, & ſimilia. Hæc igitur parabant, velut si Piſonis & Plancinæ nomina jam inter reos recepta fuiſſent.

LXXV. 1. *Infelici fecunditate.* Poterat enim iniquitatem fortunæ toties in liberis experiri, quoties peperiſſet.

2. *Læto cultu.* Solebant mulieres in luctu purpuram & aurum deponere, & quum eluxiſſent, reſumere.

LXXVII. 1. *Quàm juſtiùs.* In codice ſcribitur *quem.* Emendavit Pichena, & sic edidere Gronovii, Ryckius & Erneſtus pro vulgato *quem justiùs arma oppoſiturum, quàm qui.*

2. *Auguſtæ conſcientia.* Habes Liviam facti tui conſciam, cui tu obſecutus es.

LXXVIII. 1. *Intercipit.* Sibi adjungit, facit ut ſe ducem ſequantur.

LXXIX. 1. *Diem prædixiſſet.* Lege cum Mureto & Acidalio, *prodixiſſet* : quæ vox propria eſt, ubi jubentur reus & accuſatores ad certam diem adeſſe.

2. *Magnitudinem*, i. e. majeſtatem *imperatoris identidem* commemorans. Freinshemius putat voce *imperatoris* designari Germanicum: meliùs Gronovius qui Tiberium intelligit, nec *magnitudinem imperatoris* a republica ſejungit.

LXXX. 1. *Conſiſterent in acie.* Starent modò armati & inſtructi : non enim pugnam fore.

2. *Non ultrà dubitatum.* Paullum ſcilicet dubitatum erat, dum Romanæ cohortes per abrupta ſcanderent.

LXXXI. 1. *Claſſem.... adpugnare.* Ita Beroaldus & veteres editi ex codice Florentino; quæ

vox iterum occurrit Ann. 15, 13. Recentiores maluerunt *oppugnare.*

2. *Pro muris.* Capite præcedenti *pro munimentis* rectè intellexeris *ante munimenta.* At hìc *pro muris* eodem fenfu dicitur, quo *pro roftris*, *pro tribunali*, i. e. *in muris* : neque enim Pifo extra muros progredi potuit : fed quum a tentata claffe per averfam portam rediiffet, e fummis mœnibus feditionem inter milites Sentianos cœptabat.

3. *Peti aggerem.* Terram ad ftruendum aggerem, inquit Freinshemius : fed hoc loco videtur *agger* de ipsius caftelli munimentis intelligendus.

LXXXII. 1. *Dolor*, *ira.* Supple, *tacitè insidebant animis. Et erumpebant queftus.* Ita hunc locum diftinxit Erneftus, obfecutus Boxhornio. Vulgata diftinctio, *dolor*, *ira*, *& erumpebant queftus*, vim Cornelianam infringit.

2. *Interceptos.* Drufum intellige & Germanicum ipsius filium.

3. *Juftitio.* Vide Ann. 1, 16.

LXXXIII. 1. *Sedes curules.* Sellæ curules singulæ in singulis fpectaculis ponendæ inter facerdotes Augufti; qui honos fummus habebatur magnis viris non folum vivis, fed etiam mortuis. *Querceæ coronæ* ftatuuntur ob fervatos cives.

2. *Epidaphnæ.* Quod amœnissimum Antiochiæ fuburbium, in quo templum fuit Apollinis.

3. *Quum cenferetur clypeus.* Auguftus illuftrium virorum imagines in curia collocarat, sive quis belli, sive & pacis artibus claruiffet. Vide fuprà 37. At ex Plinio 35, 3. *Scutis*, *qualibus apud Trojam pugnatum eft*, *continebantur imagines*, *unde & nomen habuere clypeorum.*

4. *Adseveravit Tiberius.* Codex ms. clarè exhibet *adseravit* certissimo defectu, pro *adseveravit.* Quam vocem reposuit Jac. Gronovius pro editorum *adseruit.*

5. *Cuneum.* Turmam equitum in formam cunei instructorum.

LXXXIV. 1. *Duos virilis sexus.* Quia codex unicus habet *viriles*, Jac. Gronovius putabat Tacitum scripsisse *duos virile secus*, de qua voce vide Ann. 4, 62.

LXXXVI. 1. *Capiendam virginem.* Vide Gellium, 1, 12.

LXXXVII. 1. *Decies sestertii dote.* Nummis 100000 libellis nostratibus 125000. quæ dos inter honestiores quasi legitima & solennis. Id notat Juvenalis: *& ritu decies centena dabuntur Antiquo.*

2 *Divinas occupationes, ipsum dominum dixerant.* Id paullo pòst evicit adulatio, ut sermones, jussa, responsa imperatorum *sacra* dicerentur, ipsique vocarentur *domini.*

LXXXVIII. 1. *Apud scriptores senatoresque.* Apud eos scriptores, qui eo tempore senatores erant, & qui proinde rem eam scripserant cujus ipsi testes fuissent: nihil igitur necesse est pro *senatores* reponere *seniores.*

2. *Prœliis ambiguus.* Qui dubio eventu prœliis excessisset, *non victus bello.* Sic Lucilio populus Rom. dicitur *victus vi & superatus prœliis sæpe multis, bello verò nunquam, in quo sunt omnia.*

IN LIBRUM III. ANNALIUM NOTÆ.

Cap. I. 1. *Violenta luctu.* Libro ſuperiore 75. dicitur omnium, quæ ultionem morarentur, intolerans.

2. *Ut quique... ſtipendia fecerant.* Ita codex & Beroaldi editio, ne ingrata sit repetitio vocis *quiſque*, quam tenent vulgati. Idem Beroaldus ex eodem codice dedit *fidissimumque adpulſu erat*, non ut vulgati *fidelissimumque.* Paullo pòſt pro vulgatorum *proxima maris* mallet Erneſtus *proxima mari.*

3. *Defixit oculos.* Omnium oculos in unam ſe defixos convertit.

II. 1. *Incompta signa.* Vid. Ann. 1, 24. *Faſces* intellige quos præferebant lictores ipsius Germanici.

2. *Atrata plebes.* Pullâ & lugubri veſte amicta. *Trabeam* equitum intellige veſtem trabibus purpureis intextis, quæ hîc non ad luctum ſed pompam, & ad ſplendorem funeri conciliandum ſumitur.

3. *Veſtem.* Vim magnam pretioſæ veſtis cremabant: ſtruebant enim & accendebant rogos, quasi verum ibi funus & cadaver eſſet.

4. *Diverſa oppida*, i. e. devia. Infrà codex & veteres editi habent C. Aurelius, non M.

5. *Aberat quippe adulatio.* Hæc ratio, cur incompositi, & ut cuique libitum, flerent, quia

sibi lugebant, non principi, nec dolendo Tiberium adulabantur.

III. 1. *Diurnâ actorum scripturâ.* Diaria sive ephemeridas intelligit, quæ diligentissimè conficiebantur. *Instituit Cæsar dictator*, inquit Suetonius, *ut tam senatûs quàm populi diurna acta conficerentur publicarenturque.*

IV. 1. *Dies... modò per silentium vastus.* Modò silentium habuit vastæ solitudinis, modò ploratibus turbidis circumsonuit.

2. *Miles cum armis.* Ne quis in populo tumultus oriretur. Sic Ann. 1, 8. *die funeris Augusti milites velut præsidio stetere.* Non igitur audiendus Harlæus, qui mallet *miles sine armis.*

3. *Meminisse imperitantium.* Nam hæ voces imperantibus contumeliosæ erant.

4. *Solum Augusti sanguinem.* Erant præterea Lepidi & Silani ex Julia nepte: sed nimirum prædicabant Agrippinam solam esse Augusto dignam.

V. 1. *Publici funeris pompam.* Germanicus publico funere elatus: sed nimirum in ejus funere quidam requirebant eam pompam, eam magnificentiam, quæ exsequias publico sumptu factas decebat.

2. *Claudiorum Liviorumque.* Ita Lipsius, Muretus & alii, pro vulgatorum *Juliorumque*. Fuit enim Druso illi maternum genus a Liviis, & in Juliam gentem ne adoptione quidem venit. Itaque certissimam emendationem cum Ernesto secuti sumus.

3. *Non fratrem.* Scribe cum Lipsio *fratres*: nam Claudius, qui naturâ frater, dicitur suprà cum Druso Tarracinam usque progressus.

4. *Instituta.* Moribus & consuetudine veterum usurpata. In sequentibus lege vel *propositam*, vel *repositam. Tum membra toro defleta reponunt.* Æneid. 6. Si deerat cadaver, aut decorè ostendi non poterat, tum ejus loco ceream imaginem in toro reponebant.

5. *Laudationes.* In Rostris, qui honos summis viris habebatur in morte.

VI. 1. *Imperatori populo.* Sic Virg. Æneid. 1. vocat *populum latè regem* & *Romanos rerum dominos.*

2. *Recenti dolori.* Ita membranæ & Beroaldus, non *dolore*, ut & mox *Megalesium*, non *Megalensium.*

VII. 1. *Petendæ ultionis*, & infrà 9. *vitandæ suspicionis.* Supple causâ, gratiâ, quod jam monuimus. Similis Ellipsis occurrit cap. sequenti, *haud fratris interritu trucem, quàm &c.* ubi subaudienda particula *tam* : id prorsus Tacito familiare est.

IX. 1 *Tumulo Cæsarum.* Ad eam partem campi Martii, ubi erat tumulus Augusti ejusque familiæ. Vide Æneidos 6. de funere Marcelli junioris.

2. *Dieque & ripa frequenti*, i. e. quum luce clara frequens in ripa Tiberis adstaret turba.

3. *Incessere.* Quæ vox fastûs & pompæ quamdam ostentationem habet. Sic Virg. Æn. 1. *Ast ego quæ divum incedo regina* ; & alibi, *& vera incessu patuit dea.*

4. *Festa ornatu.* Serta, corônas, accensa lumina intellige. Ita cum ms. codice & veteribus editis Ernestus, pro vulgato, *festo ornatu.*

X. 1 *Exciperet.* In se susciperet, se criminis ejus judicem ferret.

2. *Conſcientiæ matris innexum.* Erat quippe in hac cauſa Piſoni Auguſtæ conſcientia. An. 2. 77.

XI. 1. *T. Arruntium.* Huic Faber & Ryckius prænomen *Lucium*, non *Titum* tribuunt, & eumdem eſſe putant de quo Ann. 1, 13. *T. Vinicium.* Sic e veſtigiis ms. codicis in quo legitur *Fulnicium*, reſtituit Jac. Gronovius. Editi mendo manifeſto habent *Fulcinium*; qui unus ex accuſatoribus. De prænomine dubitat Erneſtus an ſit M. Vinicius, Ann. 6, 15. memoratus.

2. *An promeret.* Pro his codex ms. habet *ac premeret*, quæ manifeſta eſt geminatio præcedentium: meritò igitur has voces delent Pichena & Gronovius, quibus & Erneſtus accedit.

XII. 1. *Adverſa finguntur.* Mallet Gronovius *diverſa*, i. e. contraria, quaſi videlicet Germanici morte lætaremur.

XIII. 1. *Per licentiam & ſociorum injurias.* Nempe *desidiam in caſtris, licentiam in urbibus, vagum ac laſcivientem per agros militem* ſinebat. Ann. 2. 55.

2. *Sacra hinc & immolationes nefandas.* Vide Ann. 2, 75.

XIV. 1. *Super eum... diſcumberet.* Piſo ſcil. locum imum tenebat medii lecti, in quo ipſe medius Germanicus: hæc enim ſedes honoratissima.

2. *Miniſtros.* Servos, pueros, qui præcincti comptique diſcumbentibus miniſtrabant.

3. *Scripsiſſent expoſtulantes quod.... abnuere.* Ex his ſenſus erui nullus poteſt. Mercerus levi mutatione locum ſanat: *ſubmiſsè expoſtulantes quòd... abnueret.* Senatores nempe, quibus perſuaſum erat Germanicum fraude interiiſſe, tacitè

indignabantur, quòd fraudem illam haud minùs Tiberius, quàm Piso abnueret.

XV. 1. *Si ita ferret.* Supple fors, fortuna.

XVI. 1. *Suam invidiam tali morte quæsitam apud senatum.* Supple dicit, queritur. Nempe libertus Pisonis codicillos prima luce principi, antequam ille senatum ingrederetur, attulerat. Cæsar ingressus senatum de properata illa morte queritur. *Exquirit*, nempe ex filio Pisonis, *qualem Piso supremum diem exegisset. Atque illo.* Si loco vocis *illo*, reposueris, ut vult Ryckius, *filio*, locus erit integer, nec jam asterisco notandus.

2. *Per collegium consulatûs.* Piso enim consul fuit cum Augusto anno urbis 731. & iterum cum Tiberio anno 747.

XVII. 1. *Biduum super hæc.* In actione causæ illius, nempe Plancinæ, de qua non vera sed in speciem tantum assimulata quæstio habebatur. Verùm Ryckius contendit præpositionem *super* eo sensu non jungi cum quarto casu, sed cum sexto: ideo emendat *super hac imagine*: Ernestus autem mallet *biduum per hæc.*

2. *Nam referente Cæsare.* Nam quoties ipse Cæsar præsidebat senatui, & alios sententias rogabat, consules quoque primi sententias rogabantur, quum ipsi alios rogare solerent.

3. *Quinquagies sestertio.* Quinquagies centena millia sestertiûm libellas nostrates efficiunt 625000.

XIX. 1. *Repetendis auspiciis.* Resumendo imperio, quod duces, urbem ingressi, amittebant.

2. *Miti obitu.* Citra vim & ex fato. At etiam Julia neptis citra vim obiisse narratur Ann. 4, 71.

ſed relegata, & exsilium viginti annor. perpeſſa.

XXI. 1. *Vexillum veteranorum.* Milites exauctoratos intellige, at ſub vexillo retentos, ceterorum immunes, præterquam propulſandi hoſtis. Vide Ann. 1, 17.

2. *Obsidia adſpernantibus.* Refugientibus, quum nollent obsidere præsidia Romana.

XXII. 1. *Per Chaldæos.* Vide Ann. 2, 27.

2. *Ad proferenda, quæ velut reticere voluerat.* Acidalius legebat *reticeri.* Præterea codex Flor. teſte Jac. Gronovio, habet *profenda*, unde propiùs aberit *profanda.*

3. *Neque ceſſurum, nisi damnandi officio.* Neque priorem dicendæ ſententiæ locum, Druſo debitum, alii conceſſurum, nisi cui damnandi necessitatem injungeret.

XXIII. 1. *Ea monumenta.* Theatrum ipſum, quod Pompeius exſtruxerat.

XXIV. 1. *Qui per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat.* Videtur admittenda Acidalii emendatio, legentis *qui ſuper insignem nobilitatem, & eloquentiâ præcellebat.*

XXV. 1. *Incitandis*, i. e. augendis atque intendendis cœlibum pœnis, & *augendo ærario.* Nam ea lege cælibum legata & hereditates in ærarium petebantur.

2. *Prævalida orbitate.* Eò quòd orbi donis ac muneribus captabantur colebanturque.

3. *Interpretationibus.* Quibus verba legis in tantum extendebant, ut nulla domus ab ipſorum iniquitate tuta eſſet.

XXVI. 1. *Contra morem*, i. e. æquitatem ab ipſa natura præſcriptam.

2. *Ut libitum.* Ita ut arbitrium ejus pro legibus esset.

XXVII. 1. *Tabulæ, finis æqui juris*, i. e. quibus definitur & absolvitur veluti corpus quoddam æqui juris.

2. *Apiscendi... pellendi.* Nota ellipsin Tacito familiarem, qui omittit, *causâ*, *gratiâ*.

3. *Largitor.* Pravis largitionibus, quas senatûs nomine faciebat, turbas excitans.

4. *Otium ejus rei.* Nempe legum ferendarum.

XXVIII. 1. *Gravior remediis.* Armis enim usus est, ut delicta coerceret.

2. *Quis pace & principe uteremur.* Quibus regeremur, viveremus, pace terra marique ita restituta, ut tamen in rep. princeps esset summæ rei præpositus, tamquam legum vindex & defensor.

3. *Acriora.* Legunt Pichena & Lipsius, *arctiora ex eo*, i. e. exinde. *Inditi custodes.* Delatores & accusatores velut legum custodes impositi, & præmiis ad accusandum invitati, *ut si.* Codex ms. habet *visi.* Correxit Lipsius ex conjectura, quâ locum persanavit, non jam asterisco, ut antea, notandum.

4. *Vacantia.* Nam cælibes nihil poterant ex testamento capere; orbi, non nisi dimidium: quidquid autem iis præter legem, legatum aut relictum erat, caducum fiebat, ibatque in fiscum.

5. *Altiùs penetrabant.* Nempe delatores & accusatores. Vide de hac re Plinii paneg. 35.

XXIX. 1. *Vigintiviratûs.* Vigintiviros appellabant triumviros monetales, triumviros capitales, quatuorviros viales, decemviros litibus judicandis.

2. *Quæsturam.* Cui petendæ annus 25 videtur ab Augusto definitus, quum antea anno demum 27 post decem stipendia peti soleret. Porro quæstura primus gradus in senatum.

3. *Preces... inluderent.* Quod nempe Augustus id peteret, quod dare ipse poterat, confirmatâ jam in rebus majoris momenti potentiâ: quamquam in his precibus excusatior Augustus; quia ipsius imperium recens; quia magis tum in oculis vetus mos, ut quis a senatu legibus solveretur; quia denique vitricus id petebat privignis, non avus nepoti.

4. *Forum ingressus.* Sumptâ virili togâ puberes in forum deduci mos erat.

5. *Nuptiis Neronis & Juliæ.* Atqui Ann. 2; 43. Silani filiam eidem Neroni pactam legimus, sed hanc aut nuptam deductamque non fuisse, aut fato præreptam intellige.

6. *Ultro.* Hæc vocula notat quidpiam ab aliquo fieri contra quàm oporteat, aut exspectetur ab eo. Codex habet *ultrà*, supple, *quàm satis esset*: idque expressit Ernestus.

XXX. 1. *Censoria potestate.* Sic vocat triumviratum recognoscendis equitum turmis ab Augusto institutum, de quo Suetonius in Octavio 37.

2. *Luxu*, pro luxui, *propior.* Qui ita luxum inter & antiquam parcimoniam medius esset, ut tamen in alterum magis propenderet.

XXXI. 1. *Mancipum.* Mancipes hîc dicuntur, qui vias publicas reficiendas quæstûs sui causâ redemerant.

2. *Hastâ.* Publica bonorum auctione, cujus signum hasta.

XXXII. 1. *Asiæ sorte depellendum.* Asiam & Africam quotannis duo e consularibus vetustissimi sortiebantur : quum autem de Africa Cæsari permitteretur, restabat Asia sola, quæ ad Manium Lepidum, quippe vetustissimum e consularibus, etiam sine sortitione, pertinebat.

XXXIII. 1. *Quadraginta stipendia.* Vide Ann. 1, 64.

2. *Qua pacem.* Quæ pacis commoda luxu corrumpant, res verò bellicas metu præpediant.

3. *Præsedisse.* Plancinam tangit de qua Ann. 2, 55. *Decursu*, pro decursui : quod sanè frequens : unde notat Ryckius tertium casum in ejusdem generis nominibus in *u* & *ui* terminari.

XXXIV. 1. *Multa in melius... mutata.* Codex omittit præpositionem *in*, quam cum Ernesto restituimus, & quam solet addere Tacitus, ut infrà 54. *divites satias in melius mutet.*

2. *Cetera promiscua.* Hæc refer ad Cæcinæ verba *duorum egressus coli, duo esse prætoria.*

XXXV. 1. *Marcum Lepidum.* Primitivam lectionem hìç & aliis locis reposuit Rickius, quam Lipsius mutarat scribendo *Manium.* Nempe duo Lepidi in historia Tiberii reperiuntur : hunc quem Augustus imperii capacem dixerat Ann. 1, 13. *Marcum* vocari docet Rupertus. Mors ejus traditur Ann. 9, 27. Alter prænomine *Manius* sororem Æmiliam Lepidam defendit Ann. 3, 22. Asiæ proconsul eodem libro 32. & Ann. 4, 56. quamquam de Asiæ proconsule dubitat Ernestus utrum sit idem cum Manio, an tertius aliquis Lepidus, cui prænomen Marcus fuerit.

2. *Consensu adulantium haud jutus est.* Non

eum juverunt recusantem adulatores ; sed consensu impulerunt ut cederet. Ita hunc locum dedimus ex emendatione Jac. Gronovii, quam firmat scriptura codicis *haud justus est.* Pro his editi habent *auditus est*; qua voce Taciti mentem minimè repræsentari rectè observat J. F. Gronovius. Nam si consensu adulantium auditus esset, videretur ei contigisse quod desiderare se fingebat, & valuisse excusatio. Participium *jutus* usurpat Tacitus Ann. 14, 4. Delectari eum simplicibus non admodum usitatis observat Ernestus. Sic *paratus*, pro *apparatus*, *firmare*, pro *affirmare*, *premere*, pro *opprimere*.

XXXVI. 1. *Arrepta imagine Cæsaris.* Moris fuit, ad vim injuriamque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras : & sub imperatoribus invaluit, ut non eorum templa solum, sed & statuæ & imagines passim perfugium servis haberentur. Eò denique res evasit, ut non periculi solum fuga imago imperatoris esset, sed calumniæ occasio : eà arreptâ, inferre injuriam licebat, non solum vitare. Narrat Philostratus *impietatis damnatum* quemdam fuisse, *quòd servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat.*

2. *Quam.... sub judice damnavisset.* Quam legitimè accusatam a se judex damnavisset. Damnare dicuntur accusatores, qui efficiunt ut quis damnetur.

XXXVII. 1. *Editionibus.* Spectaculis. Priùs legebatur *ædificationibus* : correxit Lipsius.

XXXVIII. 1. *Complementum.* Et *unicum crimen eorum, qui crimine vacabant*, inquit Plinius panegy. 42.

2. *Cotye fratre.* Lege cum Mureto *fratris filio*; ex Ann. 2, 64.

3. *Insolentiâ nostri.* Quòd imperio nostro non assuevisset.

4. *Cœlaletæ.* Livio 38, 40. dicuntur *Cæletæ*, quo modo hîc legendum videtur. *Odrusæque & alii.* Vox *alii* cum eo quod sequitur non convenit : unde videtur cum Lipsio reponendum *& Dii*; qui populi Rhodopen maximè incoluere.

XXXIX. 1. *Alarios equites.* Qui & *alares* absolutè dicuntur : socialem equitatum.

XL. 1. *Gravitate fœnoris.* Nam provinciæ, quum tributis gravibus premerentur, pecuniam mutuam sumebant a divitibus Romanis, idque grandi fœnore.

XLI. 1. *Andecavi.* Legit Muretus *Andegavi.*

XLII. 1. *Visis militibus.* Heinsius legebat, *obvius militibus.*

XLIII. 1. *Nobilissimam.* Lege cum Pichena, *nobilissimamque.*

XLIV. 1. *Civitates.* Totidem populi unius ejusdemque gentis.

2. *Cruentas epistolas.* Decreta & responsa Tiberii de pœnis damnatorum crimine læsæ majestatis.

3. *Altitudine animi, an &c.* In priori membro subauditur *utrum*, & sic solet Tacitus. *Altitudo animi* videtur esse hoc loco non *magnitudo animi*, sed, ut ita dicam, *profunditas*, quum quis consilia sua ita celat, & abditos tenet sensus suos, ut assequi non liceat.

XLV. 1. *Intolerantior.* Sensu passivo. Gellius 19, 7. inter ea, quæ notat ex Livio, *item*, *curis intolerantibus pro intolerandis.*

XLVI.

XLVI. 1. *Satis competebant.* Satis constabant, satis sui compotes erant.

2. *Et fugientibus consulite.* Ita, teste Jac. Gronovio, codex Flor. non *consilite*, quomodo hîc olim legebatur. Id jam conjecturâ præceperant J. Fr. Gronovius & Heinsius. Prior interpretatur, trepidos & tantum non jam fugientes exsuite, detractisque armis & insignibus militaribus leviores & fugæ paratiores reddite : posterior simpliciùs & apertiùs, *parcite*, quod verum videtur.

3. *Trudibus.* Sudibus prælongis, quorum ope res truduntur.

4. *Metu deditionis.* Ne scil. ipse ad pacem reconciliandam dederetur a civibus.

XLVII. 1. *Superfuisse.* Adfuisse, opem tulisse. Vide de hac voce Gellium 1, 22.

2. *Neque decorum.* Supple ex præcedentibus, *proficisci.*

XLVIII. 1. *Patefecit in senatu.* Scriptis ad senatum litteris.

XLIX. 1. *Ad dicendum testimonium exterritis.* Vi & metu compulsis ad confitendum.

L. 1. *Serviles... cruciatus.* Ad palum alligari, virgis cædi, in crucem adfigi.

LI. 1. *Quamvis modicas*, i. e. quantumvis.

LII. 1. *Princeps antiquæ parcimoniæ.* Nam *rari per Italiam* Tiberii *Cæsaris agri, modesta servitia, intra paucos libertos domus.* Ann. 4, 7.

2. *Sumptuariam legem.* Ab Augusto latam, de qua vide Gellium 2, 24.

3. *Attrectare quod non obtineret.* Ita codex ms. non *obtineretur.* Idem infrà scribit *deprenderem* : non *deprehenderem.*

LIII. 1. *Unius invidiâ ab omnibus peccatur.* Soli principi communia vitia imputantur.

2. *Familiarum numerum & nationes.* Servorum multitudinem e variis nationibus. Vide Ann. 14, 44. *Æris.* Statuarum.

LIV. 1. *Unius urbis cives.* At poftea populi gentefque universæ civitate Rom. donatæ.

2. *Quòd vita populi.* Nam frumentum e Sicilia, ex Africa, ex Ægypto Romam advehebatur.

3. *Simultates faciunt ac mihi reliquunt.* Locum corruptum sic emendat Mercerus, *simultates faciundas mihi relinquunt.* Luxum generatim accusant; singulorum correctionem, hoc eft, *simultates faciundas* mihi relinquunt.

LV. 1. *Remiffa cura.* Curâ luxus coercendi ædiles exonerati funt. Ita Lipsius & Gronovius. Aliter Pichena, qui *remiffam* intelligit *permiffam.* Quod Latinitas & fequentia non patiuntur.

2. *Regna colere.* Reges ambire, demereri.

3. *Verùm hæc nobis majores certamina.* Lege cum Lipsio & aliis *in majores.* Sed utinam sic femper cum majoribus de virtute & honeftate certemus.

LVI. 1. *Poteftatem tribuniciam.* Vide Ann. 1, 2.

2. *Eamque ætatem.* Tiberius anno ætatis fuæ 36. particeps tribuniciæ poteftatis factus eft.

LVII. 1. *Præceperant.... orationem.* Præmeditati patres fuerant quid dicerent, quid censerent.

LVIII. 1. *Ut Asiam forte.* Admittenda J. Fr. Gronovii emendatio, legentis *ut Asiæ fortem haberet*, quæ nisi extra ordinem aliquid incidiffet forte deferebatur. Vide fuprà 32. neque enim

Maluginensis poſtulabat ut sibi liceret ſortiri Asiam, sed ut ejus provinciæ ſortem etiam sine ſortitione haberet, quum Africa Junio Blæſo prorogaretur. Itaque infrà 71. *Sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata.*

2. *Duxiſſent*, i. e. ſortiti eſſent, sive iſſent in provincias.

LIX. 1. *Ut auſpicia..... gentile apud solum inciperet.* Nam qui sine auſpiciis profectus erat, is in externo ea ſolo nova atque integra concipere non poterat, ut habet Livius 22, 1.

2. *Bellum scilicet.* Supple *eſſe quod moretur Druſum.* Mallemus tamen *bello.*

LX. 1. *Complebantur templa.* Vide ſuprà 36.

2. *Ut cærimonias deûm.* Tamquam cultum & venerationem diis & eorum ædibus debitam *protegentis.*

LXII. 1. *Rege Cyro.* Freinshemius malebat *regi*, i. e. *a rege* : idque videtur Ryckio præponendum vulgatæ lectioni.

LXIII. 1. *Cultus numinum utrisque, Dianam aut... venerandi.* Pro infinitivo *venerari.* Utrisque eſſe cultus numinum hos, ut Dianam aut Apollinem venerarentur.

2. *Modus... præſcribatur.* Utendi ſcil. asylis, quem modum egredi non liceret.

3. *Figere æra.* Tabulas æreas, in quibus deſcripta eſſent hæc ſenatuſconſulta de modo asylorum.

LXIV. 1. *Abdidiſſe.* Alta mente infixum repoſuiſſe.

2. *Supplicia.* Salluſtianum verbum, pro *supplicationes.*

LXV. 1. *Pedarii senatores. Pedarii* dicuntur; auctore Gellio, *qui nondum gessissent curulem magistratum, quòd pedibus itarent in curiam.* Alii tamen *pedarios* senatores existimant dictos, qui in senatu sententiam non dicerent, sed pedibus irent ad eum cujus sententiæ accedebant: hinc Cicero lib. 1. ad Att. ep. 14. *raptim in eam sententiam pedarii concurrerunt.* Et frequenter apud Latinos scriptores occurrunt hæ voces, *pedibus ire in sententiam;* & *pedaria sententia.*

LXVI. 1. *Obscura initia impudentibus ausis propellebat.* Est hoc a Groslotio: nam vetus lectio *propolluebat.* Quid si cum Jac. Gronovio legas eodem sensu *provolvebat;* quæ vox sanè frequens Tacito, & propiùs abest a veteri lectione.

LXVII. 1. *Actor publicus.* Vide Ann. 2, 30.

2. *Ausis ad Cæsarem codicillis.* Faernus legebat *missis*, quia nempe *ausus* passivè nusquam occurrit. Leniùs Ryckius, *ausus ad Cæsarem codicillos*, quomodo Tacitum sæpius loqui verum est; ut Ann. 12, 28. *obvio hosti & aciem auso*, & cap. 32. *non ausis aciem hostibus.*

LXVIII. 1. *Quippe alia parente geniti.* Lectio planè vitiosa, quam optimè videtur emendare Reinesius; *quippe Cornelia parente geniti.* Tunc enim ratio constat cur Cn. Lentulus bona Corneliæ hujus fisco eximat, eaque filio, consobrino suo, reddi velit.

LXIX. 1. *In hanc sententiam facta discessio.* Quum de re in senatu proposita plures erant sententiæ, ne dies dicendo eximeretur, consul aut is, qui senatui præerat, jubebat discessionem fieri, i. e. senatorum quosque ad eum transire,

cujus sententiam sequerentur, ut ea discessione dignosceretur quid pluribus placeret : tuncque judicium aut decretum fieri per discessionem dicebatur. Vide Plinii epist. 8, 14.

LXX. 1. *Cæsius Cordus.* Cretæ & Cyrenarum proconsul, de quo suprà 38.

2. *Egregium publicum.* Eo sensu quo *bonum publicum.* & Livius dixit *pessimum publicum* lib. 2. *Nec dubitatur quin Brutus pessimo publico reges exacturus fuisset.*

LXXI. 1. *Equestri fortunæ.* Admittenda videtur Gruteri conjectura emendantis *sequestri fortunæ* : fuit enim proculdubio Romæ templum *equestris fortunæ*, memoratum scriptoribus ante & post Tacitum. *Sequester* autem ex Gronovio non a *sequor*, quod Gellio creditum, sed a *secus* dicitur, quasi *secuster*, quoniam intervenit dissidentibus, ipse neutrarum partium, alius ac semotus ab utroque. Duas vero personas significat, vel *arbitri*, medii interpretis, vel *custodis*, penes quem res controversa deponitur. Et hoc sensu vox sumebatur in hoc adulatorio voto equitum, quippe qui salutem Augustæ apud fortunam quasi deposuerant, & huic illam custodiendam mandaverant.

2. *Ut... abesset.* Tum liceret ei abesse plusquam binoctium, veniâ tamen a pontifice maximo priùs impetratâ.

LXXII. 1. *Arcuerat.* Vulgati mendosè *arguerat.* Certissima emendatione reposuerunt Lipsius, Gronovius *arcuerat*, i. e. vetuerat, prohibuerat.

2. *Manente .... nomine Pompeii.* Nempe illi theatro, quamquam a Cæsare extructo.

3. *Triumphi insignibus.* Insignia illa fuere corona pateraque aureæ, ſella curulis, ſcipio eburneus, toga picta, tunica palmata, ſtatua laureata, nomen triumphale, quibus qui donatus fuerat, perpetuò, dum viveret, utebàtur.

LXXIV. 1. *Leptinos.* Aliis ſcriptoribus *Leptitani* dicuntur; & ita fortè hîc reſcribendum, ut Hiſt. 4, 50.

LXXV. 1. *Progener deſtinatus.* Ut aliquam duceret e liberis Germanici.

LXXVI. 1. *Quòd effigies eorum non viſebantur.* Habebantur illæ quidem domi & in publico, ut videre eſt Ann. 4, 35. Sed ut majeſtatis damnatorum non præferabantur in funeribus. Vide Ann. 2, 32. de Libone

IN LIBRUM IV.

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. 1. *Turbare.* Abſolutè poſitum, pro turbida eſſe.

2. *Ælium Sejanum.* Qui adoptatus alicui ex Æliis, nomen ſuum de more produxerat, ut pro *Sejus* diceretur *Sejanus.*

3. *Quo facinore.* Nece Drusi; quem veneno ſuſtulit.

4. *Veno dediſſe.* Ita cum Flor. Pichena & J. Gronovius, quos ſequitur Erneſtus, pro vulgato *venum dediſſe.*

5. *Sollertiâ.* Ingenii dexteritate.

6. *Juxtà.* In pari gradu.

II. 1. *Fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur.* Lege cum Savilio *crearetur*, probante Ryckio, hoc ſenſu, ut milites ipsi assiduo conſpectu suæ multitudinis audaciores eſſent, & nemo Romæ res novas tentare auderet, quum tantus exercitus pro ſalute imperatoris excubaret ad portas urbis.

2. *Procul urbis inlecebris.* Vallo clausi, nec jam per domos civium diſpersi.

3. *Neque senatorio ambitu abſtinebat.* Non contentus caſtrensi ambitione, senatores quoque ambibat, sibique conciliabat : in ſenatu quoque volebat ſe gratioſum eſſe.

4. *Coli . . . inter principia.* Adorari inter signa militaria cum imaginibus imperatorum, quæ in principiis caſtrorum ſervabantur : porro ea signa pro numinibus legionum habebantur. Vide Ann. 2, 17.

III. 1. *Avunculus.* Major avunculus. Vide ad Ann. 2, 27.

2. *Municipali adultero.* Qui ne quidem Romanus eſſet origine, natus Vulsiniis Etruriæ urbe.

IV. 1. *Quæ fratri ejus Neroni.* Vide Ann. 3, 29.

2. *Quantò sit anguſtiùs imperitatum.* Nam Trajanus, quem hîc obliquè laudat ſcriptor, fines imperii promoverat.

V. 1. *Præsidebant.* Sic Ann. 3, 29. Velleius *proximum exercitum præsidebat.*

2. *Perdomitæ.* Ab Auguſto, qui Cantabros demum & Aſtures devicit.

3. *Per duas legiones* Nona enim legio e Pan-

nonia in Africam missa fuerat ob bellum Tacfarinatis.

4. *Initio ab Syria*, i. e. ab initio Syriæ.

5. *Illis*. Legionibus quæ in Mœsia & Pannonia.

6. *Sociæ triremes*. Ut classis in Danubio, in Ponto, in Rheno &c.

7. *Neque multò secus in iis virium*. Quàm in classibus & legionibus Romanis.

VI. 1. *Quando*. Quandoquidem, si quidem.

2. *Inlustres domi artes*. Quas alibi *civilia studia* vocat: putà eloquentiam, jurisprudentiam &c.

3. *Frumenta*. A quibusdam provinciis tributi nomine quotannis pendi solita, quæ *annonæ* vocabulo propriè censentur.

4. *Agitabantur*. Tractabantur: publicani enim seu redemptores vectigalium ex equestri ordine erant.

VII. 1. *Modesta*. Intra modestiam se continentia, non superba & arrogantia, ut plerumque servi principum.

2. *Cerni effigiem ejus in monumentis*, in theatro *Cn. Pompeii*. Vide Ann. 3, 72.

3. *Communes ..... nepotes* Quòd filio Claudii socer Sejanus destinaretur, Ann. 3, 29.

4. *Precandam .... modestiam*. Nempe Sejano, qui eò creverat, ut coerceri, atque adeo modestia ei imperari non posse videretur. Ita Gronovius, qui contra Lipsium contendit hæc verba Taciti non esse intelligenda de Modestiæ numine: nullam enim talem deam apud Romanos cultam.

VIII. 1. *Sede vulgari*. In communibus subselliis senatorum, non in sella curuli.

2. *Victo gemitu*. Suo ipsius gemitu compresso.

3. *E complexu reipublicæ*. E cura atque admi-

nistratione rerum publicarum : id enim est *amplecti* rempublicam.

X. 1. *Corrupta ad scelus.* Ad necem mariti. Infrà *quòd ts Lygdus.* Vocem *Lygdus* spuriam esse, & a glossa ortam haud dubitat Ernestus.

2. *Verteret &c.* Sceleris sui crimen in alium transferret.

XI. 1. *Nullo ad pœnitendum regressu.* Quum nullum sibi ad pœnitendum regressum relinqueret.

XII. 1. *Domum Germanici virescere.* Ita cum codice Flor. veteres editi; idque revocavit Jac. Gronovius pro vulgatorum *revivescere.*

2. *Liviæ conscientiam.* Scelerum cum ipso societatem.

3. *Superbiam, fecunditate subnixam &c.* Admittenda videtur Mureti conjectura legentis, *superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis.*

4. *Adque hæc*, i. e. & præterea, insuper. Ita cum Acidalio Ernestus. Vulgati *atque hæc*, nempe Liviæ, quam modò appellavit. Sed quæ sequuntur, Sejanum potius respiciunt quàm Liviam.

5. *Agrippinæ proximi* Qui Agrippinæ *inter intimos* erant, ut dixit suprà.

XIII. 1. *In insulam Amorgum.* Quæ una e Cycladibus.

2. *Pater Sempronius.* Vide Ann. 1, 53.

3. *Sordidas merces.* Nam, ut ait Cicero de officiis 1, 42. *Mercatura, si tenuis est, sordida putanda est*

4. *Paternis adversis.* Et illum paterna calamitas in exitium traxisset.

XIV. 1. *Jussu regis Mithridatis.* Vide Ciceronem pro lege Manilia 7.

2. *Oscum.* Ex Oscorum gente Romam translatum.

XV. 1. *Censorium funus.* De censorio funere multa disputant interpretes : videtur intelligendum funus cum eo apparatu, qui in funere censoris adhibebatur. Porro in eo, ut notat Polybius, circumfusi vestes gestabant purpureas, quum in consulis aut prætoris funere prætextis tantum uterentur. Publicum funus fiebat pecuniâ publicâ: unde omne censorium funus publicum erat; sed non omne publicum, & censorium fuit, quod videtur honoratissimum fuisse: funus censorium decernitur Claudio imperatori, Ann. 13, 2. & Hist. 4, 47. Flavius Sabinus imperatoris frater censorio funere effertur.

2. *Procurator.* Procuratores in provinciis dicebantur, qui ab imperatore missi res ipsius procurabant, jusque habebant in servitia & pecunias Cæsaris. De iis vide Ann. 12, 60.

3. *Egitque grates Nero.* Germanici filiorum maximus, qui nimirum pro Asiæ civitatibus verba faciebat. Ita Nero sedecim annos natus causam Iliensium suscepit, *ut studiis honestis & eloquentiæ gloriâ enitesceret*, Ann. 12, 58.

XVI. 1. *Confarreatis.* Qui confarreatione matrimonium inissent. *Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant* : usu, *si mulier anno uno cum viro, licet sine legibus, fuisset :* farre, *quum per pontificem maximum & dialem flaminem per fruges & molam salsam conjungebantur*, *unde* confarreatio *appellatur :* coemptione *verò atque in manum conventione, quum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, ut si quis prior defunctus esset,*

locum hereditatis justum alteri faceret. Hæc Servius. *In sacris*, inquit Plinius 18, 3. *nihil religiosius confarreationis vinculo, novæque nuptæ farreum præferebant.* Necesse autem erat non solum flaminem nasci confarreatis parentibus, sed & ipsum cum flaminica farre jungi. *Mos fuit, flamini ac flaminicæ, ut per farreationem in nuptias convenirent, sellas duas jugatas ovili pelle superinjecta poni, ejus ovis quæ hostia fuisset; & ibi nubentes, velatis capitibus, in confarreatione flamen ac flaminica residerent. Confarreationes autem tonitru dirimit*, Idem Servius.

2. *Et quando.* Et quoniam.

3. *Lata lex.* Lata lex est, quâ uxor flaminis in solius mariti potestate esset, quantum attinet ad ea sacra, quæ flaminica faciebat, in quibus ministram habebat sacerdotulam, quam flaminiam appellabant. Vide Gellium 6, & 10, 15. *Cetera.* Hoc est, in ceteris eodem jure esset, quo aliæ feminæ, i. e. mariti simul & patris potestate contineretur.

4. *Sestertium vicies.* Lib. Tur. 250000.

XVII. 1. *Maximè prompti.* Promptos intellige industrios, audaces, & rebus agendis idoneos.

XVIII. 1. *Imparem tanto beneficio.* Nempe fortunam suam.

XIX. 1. *Multa adseveratione.* Magnâ severitatis & gravitatis simulatione. Sic Ann. 13. 18. Seneca & Burrus dicuntur *gravitatem adseverantes*, i. e. vultu eam gestuque & sermone, aliaque specie præferentes.

2. *Aut Varro consul.* Nam Varro verbo consul, revera mancipium, neque jam resp. sed tyrannis,

3. *Conscientiâ belli.* Ob initam cum Sacroviro belli societatem.

4. *Uxor Sosia.* Quam ab injuriis provincialium non cohibuisset. Nam *viri in eo culpa, si femina modum excedat.* Ann. 3, 34.

XX. 1. *Stipendiariis.* Gallis Tributum pendentibus, quos exhausisse dicebatur.

2. *Liberalitas Augusti avulsa.* Freinshemius explicat ereptum Silio quidquid ex liberalitate Augusti unquam accepisset. Ryckio dubium non videtur, quin Tacitus dicere voluerit Tiberium, in hac Silii damnatione, recessisse primùm ab imitatione abstinentiæ & liberalitatis Augusti, qui non sustinuerat aliquid ex bonis damnatorum capere, si hi liberos haberent.

3. *Partem bonorum.* Scilicet dimidiam: is enim sensus hujus vocis, quoties absolutè sumitur.

4. *M. Lepidus.* De quo Vide Ann. 3, 35.

5. *Secundum necessitudinem legis.* Juliæ, ut videtur, de majestate.

6. *Animo diversus.* De quo vide Ann. 5, 3. & 6, 5.

XXI. 1. *Ut retuli.* Ann. 2, 34.

2. *Per immodicas inimicitias.* Eò quòd avidus esset inimicitiarum, easque sine modo exerceret. *Jurati senatûs.* Quum senatus deum testem advocasset se de re proposita censiturum, quod e fide sua reque publica videretur. Sic apud Dionysium 7. Tribuni plebis impetrant ut in causa Coriolani senatus juratus sententiam dicat, ut solet in consessu judicum.

3. *Amoveretur.* Quod ei accidit sub Augusto. Vide Ann. 1, 72.

XXIII. 1. *Triumphalium insigni.* Vide Ann. 3, 72.

2. *Ipsaque e provincia.* Ex ea parte Africæ quæ Romanis parebat.

XXIV. 1. *Legatis aut tribunis.* Sic unicæ membranæ, meliùs quàm editi *legatis ac tribunis* Nam, ut obfervat Erneftus, non tot habebat legatos Dolabella, ut singulis agminibus legatum præponere poffet: Itaque partim legatis, partim tribunis dedit.

XXV. 1. *Positis mapalibus.* Quod signum erat moræ longioris, quam ibi trahere conftituiffent. *Mapalia* dicuntur *ædificia Numidarum agreftium, oblonga, incurvis lateribus tecta, quasi navium carinæ.* Sall. Jug. 18.

2. *Præpeditis . . . equis.* Pêdicâ retentis.

3. *Per manipulos.* Erant in legione centuriæ fexaginta, manipuli triginta, cohortes decem. Gellius 16, 4.

4 *Dejectis . . . . ftipatoribus*, i. e. proftratis: quemadmodum Phædrus, *fuper juvencum ftabat dejectum leo.* Codex unicus habet *delect s* nullo fenfu: emendavit Gronovius. Pichena legebat *deletis.*

XXVI. 1. *Et culpæ nefcia.* Stare hæc lectio non poteft: nam fuprà 23. dixit *prædarum receptorem & focium populandi fuiffe regem Garamantum, missis levibus copiis.* Reponit Jac. Gronovius *& culpæ non nefcia;* quæ negatio fcripta per unam litteram cum lineola fuperinducta librarium fruftrata sit

2. *Antiqua patrum munera.* Quæ munera olim ab fenatu regibus mittebantur.

XXVII. 1. *Cui provincia Cales evenerat.* Quæ provincia maritima fuit, & una e quatuor provinciis, quæ *vetere ex more* quæstoribus decernebantur. Hujus autem quæstor tractui Campano Sidicinoque præfuit Brundisium usque. Codex Flor. scribit *Calles*, idque restituit Ryckius: sed observat Ernestus non raro litteram *l* temerè duplicari in illo codice, ut in *Sillanus* pro *Silanus*, *molliri* pro *moliri* &c.

XXVIII. 1. *Catenâ vinctus perorante filio. Præparatur.* Hunc locum alii aliter emendant: omnium felicissimè Jac. Gronovius: *catenâ vinctus pater, orante filio. Præparatus adolescens &c.* sed & supra pro *inducti sunt: ab exsilio &c.* mallet Ernestus *inducti, stabant, ab exsilio &c.*

2. *Falsa exterritum.* Græca locutio Latinis illius ævi scriptoribus frequens.

XXIX. 1. *Robur & saxum. Robur*, ait Festus *in carcere is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quòd antè arcis robusteis includebatur. Saxum* intellige Tarpeium, unde damnati præcipitabantur. *Parricidarum pœnas.* Lex jubebat eos in culleum insui, & in flumen proximum dejici.

2. *Post damnatum Libonem.* Vide Ann. 2, 30.

XXX. 1. *Gallus Asinius.* Lege cum Mureto, *quum Gallus Asinius*, vel cum Ernesto pro *censeret* repone *censuerat.*

2. *Amorgum reportatur.* Vide suprà 13.

XXXI. 1. *Et velut eluctantium verborum.* Et in sermone tardus, & seipsum præpediens.

2. *Ob rem judicandam.* Lectionem codicis, quam servant Beroaldus & Aldus malè mutarunt recentiores in *judicatam.*

3. *Ut retuli.* Ann. 2, 27.

XXXII. 1. *Qui veteris populi Romani res composuere.* Ita cum Freinshemio dedimus ex An. 1, 2. in vulgatis minus rectè *veteres populi Romani res.*

2. *Libero egressu.* Quum in tanta rerum varietate liberi egressus ab una re in aliam darentur.

XXXIII. 1. *Delecta ex his & consociata reip. forma.* Ita dedit Ernestus e vestigiis codicis Flor. in quo scribitur *consciata*: unde Beroaldus fecit *constituta*: Jac. Gronovius *concinnata.* Laudanda maximè respublica, quæ fit e trium formarum bonis delectis & in unum consociatis & conjunctis.

2. *Neque alia rerum.* Lege cum Lipsio *neque alia re Romana, quàm si &c.* Forma nempe reipublicæ, quæ nunc est, nihil differt a regno, nisi nomine.

3. *Easdem exitu.* Quæ eumdem exitum habeant.

4. *Ut nimis ex propinquo diversa arguens.* Eodem sensu Hist. 2, 64. *Et Triariæ licentiam, modestum e proximo exemplum, onerabat Galeria imperatoris uxor.*

XXXIV. 1. *Id perniciabile reo.* Quòd scilicet Sejanum haberet adversarium, & quòd Cæsar truci vultu defensionem acciperet.

XXXV. 1. *Septuagesimum ante annum.* Ante annos dumtaxat 66. sed numerum mavult rotundum.

2. *Occultati.* A filiâ, & ab eadem postea editi. Vide Senecæ consolationem ad Marciam, quæ hujus Cremutii filia

XXXVI. 1. *Feriarum Latinarum diebus.* Tarquinius Superbus, icto fœdere cum Latinis popu-

lis, inſtituit, ut quotannis in Albano monte feriæ celebrarentur, quibus adeſſent hi populi, & ſinguli victimæ partem acciperent: ſed quia conſules feriis illis a ſe indictis præſidebant, inſtitutus, ſeu revocatus ab Auguſto mos eſt creandi præfectum urbis, qui jus interim diceret, non verâ, ſed ad ſpeciem tantum adumbratâ poteſtate: is autem præfectus erat adoleſcens aliquis e prima nobilitate, ut hoc anno Druſus Germanici filius, quem *auſpicandi* muneris *gratiâ tribunal ingreſſum* adit accuſator. Cave præfecturam hanc confundas cum illa, de qua Ann. 6, 10. & 11.

2. *Amiſere libertatem.* Ademerat & Auguſtus, ſed mox reſtituerat.

3. *Per Vibium Serenum* Filium de quo ſuprà 28.

XXXVII. 1. *Veneratio ſenatûs adjungebatur.* Vide ſuprà 15.

XXXVIII. 1. *Quandoque conceſſero.* Ita codex ſcriptus. ut Ann. 1, 6. idque non debuit mutari in *quandocumque* Infrà pro *cetera principibus* ſtatim *adeſſe*, legi Muretus *affatim*.

XXXIX 1. *Socors.* Idem ferè hîc quod *vecors*: cui nimia fortuna *ſocordiam* ſeu inſaniam quamdam attuliſſet.

2. *Conjunctione Cæſaris dignus.* Ipſius filiâ Claudii, filio deſtinatâ Ann. 3, 29.

3. *Firmari domum* Nempe ſuam, quam vocem deinde reſtringit ad liberos ſuos: nam ſe felicem, si cum principe vivat obeatque.

XL. 1. *Tolerandum haberet.* Sumptum e Græcis loquendi genus quod frequens in illius ævi ſcriptoribus. Sic Ann. 14, 44. *Si nunc primùm ſtatuendum haberemus.*

2. *Sic quoque.* Quum nulla sit ex tali matrimonio discordiæ causa.

3. *C. Cæsari.* Augusti ex Julia & Agrippa nepoti.

4. *Fratrem.* Germanicum. *Patrem.* Drusum Tiberii fratrem.

5. *Qui . . . . Perrumpunt.* Domum tuam penetrant, te frequentes conveniunt & colunt. *Antisse patris mei amicitias.* Metonymice pro *amicos.* Agrippam & Mecænatem intelligit.

XLI. 1. *Rursum Sejanus.* Missis nimirum aliis ad Tiberium codicillis.

2. *Verâ potentiâ augere.* Accipiunt passivè pro *augeri*, quod mallet Ernestus. Acidalius reponebat *veram potentiam augere*, i. e. crescere. Ryckius leviori mutatione legit *vera potentiæ augere* : quod dictum, ut *tacita suspicionum*, *inania famæ.*

XLII. 1. *E militaribus viris.* Quibus verbis designatur rerum urbanarum haud satis peritus.

2. *Vel statim.* Coram universo senatu. *Vel in cognitione*, seu in actione legitima coram datis judicibus.

3. *Majestatis pœnis adfectus est.* In Baleares insulas relegatus, ex Eusebii chronicis.

4. *Lege Julia.* Quâ damnatis permissa relegatio, quæ mitior exsilio fuit, si quidem relegati civitatem retinebant.

XLIII. 1. *Dianæ Limenatidis.* Sic dictæ, eò quòd portubus præsit. Ita Jac. Gronovius ex codice scripto emendavit, ut voluit Lipsius : malè editi *Limenetidis.*

2. *Permisso publicè arbitrio.* Quum publico, seu reipublicæ Milesiorum permissum ab Lacedæmoniis & Messeniis arbitrium esset.

3. *Ut consanguineus.* Quia Segesta ab Ænea Trojano condita. Hanc Virgilius vocat *Acestam.*

XLIV. 1. *Cui minor Antonia.* Hîc & Ann. 12, 64. dissentit Tacitus ab Suetonio, qui scribit *majorem* Antoniam fuisse in matrimonio Domitii, *minorem* in Drusi. Vide in Caligula 1. & in Nerone 5.

XLV. 1. *Pecunias e publico interceptas.* Pecunias reipub. Termestinorum, quas privati per fraudem ceperant & detinebant.

XLVII. 1. *Donec exercitus conduceret . . . dum Pomponius Labeo . . . rex Rhæmetalces . . . veniret.* Hæc corrupta esse patet. Codex unicus pro *dum* habet *quam*, & pro *veniret venire*: unde Jac. Gronovius emendat, *postquam Pomponius Labeo e Mœsia cum legione, rex Rhæmetalces cum auxiliis popularium . . . venere*: idque certum videtur.

2. *Crebra & inulta vulnera fecere.* Ita veteres editi omnes, idque restituit Jac. Gronovius. Vitiosè recentiores *crebra & multa.*

XLIX. 1. *Quæ opportunè jam muniebat.* Freinshemius mallet *immuniebat*: ut Ann. 11, 19. *Ne jussa exsuerent. præsidium immunivit. Dein fossam*, supple *ducens*, *loricamque*, i. e. vallum exiguum, sepimentum *contexens*, quod e cratibus plerumque fiebat.

L. 1. *Cum libertate occidere.* Eodem sensu An. 2, 15. dixit *tenere libertatem*, *aut mori ante servitium.*

LI. 1. *Muralia pila.* Quæ desuper in hostem mittebant, graviora & firmiora pilis in acie vibrari solitis.

2. *Proxima sponte incolarum recepta.* Sic co-

dicis scripturam *sponte incorum*, refinxit Beroaldus. Scripturæ propiùs inhærens Jac. Gronovius suspicabatur *sponte vicorum.*

LII. 1. *Quo initio invidiæ.* Suæ scilicet in eum expromendæ usa.

2. *Cælesti sanguine ortam.* Mallet Gron. *ortos : intelligere discrimen.* Sibi nimirum imminens. Infrà dedimus cum Ernesto *non ideo lædi*, ex unico codice. Editi omittunt *non* priore loco.

3. *Oblita Sosiæ.* Vide suprà 19.

4. *Quâ suo jure disertum &c.* Quâ Afrum vere & optimo jure disertum appellandum dixit

LIII. 1. *Invidiam & preces.* Vide Ann. 3, 67.

2. *Esse in civitate .... Germanici conjugem ac liberos ejus recipere dignarentur.* Locus mutilus, quem sic explendum censet Jac. Gronovius, *esse in civitate, Agrippinam Germanici conjugem ac liberos qui recipere dignarentur.*

LV. 1. *Quò famam averteret.* Ut rumores illos vulgi aliò traduceret.

2. *Quanam in civitate templum statueretur.* Quod destinatum Tiberio ac senatui a communi Asiæ. Vide suprà 15.

3. *Fundamenta templi.* Construendi.

4. *Atye.* Herculis & Omphales filio.

LVI. 1. *Super numerum.* Ut ultra numerum legatorum, qui certus erat proconsulibus, unus extra ordinem adderetur, qui &c.

LVII. 1. *Cæsar in Campaniam.* Supple iit, profectus est, quod verbum fortè excidit. *Specie dedicandi templa.* Ita Flor. codex, non *templum.*

2. *Traditur etiam.* Iis Tiberii secessûs causis hanc adde præcipuam, quòd se magis tutum in

insula fore crederet, quàm in urbe. Intellexerat enim in causa Votieni suprà 42. qui de se sermones haberentur.

LVIII. 1. *Cocceius Nerva.* De quo vide Ann. 6, 26.

2. *Curtius Atticus.* A Sejano mox oppressus, Ann. 6, 10.

3. *Tam incredibilem casum.* Ita codex unicus & veteres editi. Vitiosè recentiores *causam*.

4. *Artis & falsi.* Patuit quàm propè ab se invicem distarent ars divinandi & falsitas.

LIX. 1. *Cui vocabulum speluncæ.* Quòd nempe nativo specui addita, prope Amyclas, Cajetam inter & Tarracinam.

2. *Suspensus.* Tiberio scilicet accubabat in eodem lecto.

3. *Adsimulabatque judicis partes.* Ipse judicem se gerebat, aliorum accusationes elevans, aut interpretatione molliens. Muretus malebat *indicis*, idque probat Gronovius, tamquam Sejanus invitus, fide ac devotione cogente, principi domûs suæ mala indicaret. Et hoc interpretatio ipsius Taciti videtur postulare, *subditis qui accusatorum nomina sustinerent.*

4. *Ut erectum ac fidentem animi ostenderet.* Subauditur *se*, idque vividum magis, quam si cum Pichena legas *animum*.

LX. 1. *Oriebantur.* Nempe Neroni, quum videret quosdam *occursum ejus vitare &c.* Immeritò locus hic visus est mutilus Acidalio.

LXI. 1. *Asinius Agrippa.* Quem Lipsius censet filium Asinii Galli, cujus pater Pollio ab Augusto in lucem provectus.

LXII 1. *Nam capto a. f. a. Atilius quidam.* Hîc peccatum esse trajectione verborum existimat Ernestus, reponitque, *Nam Atilius quidam, libertini generis, capto a. f. a. quo spectaculum .... celebraret*, i. e. frequens efficeret, ut majorem hominum multitudinem ad spectaculum inliceret: non enim videtur spectatores admisisse gratuitò: unde infrà rectè Pichena legit *in sordidam mercedem.*

2. *Virile ac muliebre secus.* Ita distinctè exhibet codex unicus, teste Jac. Gronovio, eamque dictionis formam hîc asseruit J. F. Gronovius, & apud Livium 26, 47.

3. *Ut tali sorte.* Quantum in tali fortuna, felices, qui cruciatum effugerint.

LXIII. 1. *Quadringentorum millium* sestertiûm; Libellarum Tur. 50000.

LXIV. 1. *Evenisse id olim Claudiæ Pulchræ.* Vide apud Valerium 1, 8.

LXV. 1. *Quum auxilium appellatum ductavisset.* Hoc e conjectura Ferreti: nam codex habet, *quum auxilium appellatum tavisset.* Lipsius, deleta voce *appellatum*, e linea superiori frustra repetitâ, legebat *quum auxilium tulisset.* Faernus, probante Ursino emendabat *appellatus tulisset.* Denique Ryckius conjiciebat, *quum auxilium ad bella tum tulisset.*

2. *Unde Tuscum vicum ... dictum,* Aliam hujus nominis originem affert Livius 2.

LXVI. 1, *Claudiæ Pulchræ condemnator.* Vide suprà 52.

LXVII. 1. *Subsidia.* Loca in quibus naves subsidere, & stationem suffugiaque habere possent.

2. *Faciem loci verteret.* Sub imp. Tito. Vide Plinii Epist. 6, 16 & 20.

3. *Duodecim villarum nominibus ac molibus.* Duodecim villis clarorum nominum, putà Jovis, Saturni, Martis &c. nec minùs substructionum magnificentià conspiciendis. Ita Gronovius interpretatur.

4. *Quantò intentus . . . tantò occultior in luxus.* Videtur admittenda Gronovii emendatio legentis *tantò occultos in luxus, & malum otium resolutus*, & utrobique subauditur *magis* ex more Taciti.

5. *Celeberrimo fori.* Ea parte fori, quæ esset celeberrima, quâ videntur designari rostra, vel interpretare, quum forum esset frequentissimum.

LXVIII. 1. *Speciem artæ amicitiæ facere.* Lege cum Mureto *fecere.*

LXIX. 1. *Fortè ortæ.* Quæ posset fortuito aliquo casu oriri.

2. *Egens adversum proximos.* Jac. Gronovius interpretatur *egens* fide, quâ societas nititur: sed placet Mureti conjectura, pro *egens*, *etiam* reponentis.

LXX. 1. *Solennia . . . anni Calendis Jan. precatus.* Cæsar precatus ea, quæ solenniter anno incipiente solent. Nam primum incipientis anni diem lætis invicem precationibus faustum ominabantur.

LXXI. 1. *Latinius atque Opsius.* De Opsio nihil in his libris: de Latinio habes Ann. 6, 4.

2. *Liberorum Agrippina matertera.* Nam Vipsania Tiberii primùm, dein Galli uxor, & Agrippina, eodem patre genitæ, matre diversa, hæc Juliæ, illa Pomponiæ filia.

3. *Ut cunctationes principis aperirentur.* Ut simultates, quas dudum coquebat in Germanici domum, tandem evomeret. Ita Salinerius. At Gronovius emendat *opperiretur*, & explicat de Sejano, qui subserviebat ingenio principis, & specie clementiam suadentis, dabat ei occasionem contandi, differendique Gallum in maturius odium, sciens illum gaudere morâ & quodam quasi tractu consiliorum; postquam decresset, non pœnitere, sed a verbis immitibus ad sæva supplicia procedere.

4. *Julia.* Quæ nupta Æmilio Paullo.

LXXII. 1. *In usus militares.* In usum tentoriorum & scutorum.

2. *Modica.* Improcera.

3. *Littora Oceani præsidebat.* Sic Ann. 3, 39. *Is proximum exercitum præsidebat.*

LXXIII. 1. *Proprætori.* Proprætores dicebantur, qui provincias imperatoris, ab ipso delecti, administrabant, quacumque essent dignitate. Vide Ann. 1, 76.

2. *Alarius eques.* Equitibus legionum, qui Romani erant, opponuntur alarii equites, qui ex sociis.

3. *Insignes centuriones.* Vide Ann. 2, 11.

LXXIV. 1. *Aram clementiæ.* Vide ad Ann. 1, 14.

2. *Societate consiliorum.* Quam inibant inter se, qui Sejanum convenire cuperent, paciscentes ut sese ad eam rem mutuâ operâ juvarent. Gronovius *societatem consiliorum* interpretatur conscientiam atque operam ad ea, quæ Sejanus identidem machinabatur.

3. *Donec idque.* Lege cum Mureto *id quoque.*

LXXV. 1. *Is aviam Octaviam . . . praeferebat.* Quia filius L. Domitii ex Antonia minore, Antonii triumviri & Octaviæ filiâ. Hujus ergo major avunculus Augustus, imperator Nero filius.

IN LIBRUM V.

ANNALIUM NOTÆ.

CAP. I. *Ætate extrema.* Anno ætatis 86. ex Dione.

2. *Per Claudiam familiam.* Livia enim fuit ipsa e Claudiis, unde & nomen tenuit Drusillæ : sed pater ejus insertus adoptione in Livios : is apud Velleium dicitur Livius Drusus Claudianus. Ad hunc sensum intelligendus locus, Ann. 6, 51. *quamquam mater in Liviam & mox Juliam familiam adoptionibus transierit.*

3. *Mater impotens.* Plus œquo indulgens potentiæ filii, cui adversus domum mariti, & adversus rempublicam, & adversus nepotem ex modestiore filio, omni bono maloque favit ac servivit. Gronovius.

4. *Bene composita.* Nequaquam inferior : metaphora ducta a gladiatoribus, qui pares inter se componi dicebantur : scilicet Livia & artes mariti, & simulationem filii apprimè callebat æquabatque.

II. 1. *Quarum . . . in longum memoria est.* Sic de Nerone 15, 68. *asperis facetiis inlusus, quæ ubi*

ubi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt.

III. 1. *Prærupta . . . . & urgens dominatio.* Sævior, & in aliorum exitium imminens.

IV. 1. *Imminentium*, ab Tiberio & Sejano. *Incerta*, ab Agrippina & Nerone.

2. *Ne relationem inciperent.* Ne rem iſtam ad deliberandum proponerent.

3. *Quandoque Germanicis titium pœnitentiæ ſenis.* Deſperatam planè lectionem codicis repræſentamus, quam nimis audaciter mutavit Rhenanus in *dandumque interſtitium pœnitentiæ ſenis*, quod in textum receptum ſecuti ſunt editores usque ad Ryckium : ſed in hac emendatione negligitur vox *Germanicis*, de quibus aliquid hoc loco eſſe debuit ; unde Erneſto, probabile videtur Tacitum ſcripsiſſe, *dandumque in Germanicis*, ſcilicet in ea re quæ ad liberos Germanici pertineat, *ſpatium pœnitentiæ ſenis.* Infrà pro *feſtisque ominibus*, mallet Acidalius *fauſtiſque ominibus*.

V. 1. *Vi principis impediri reſtarentur.* Poſt hæc verba incipit lacuna deploranda hujus libri, in qua perierunt acta ferè triennii, ad eum annum, quo conſules fuere Tiberius quintum & Sejanus ad Idus Maias : ſuffecti in eorum locum C. Memmius Regulus & Fulcinius Trio. In iis quæ ſequuntur ex oratione cujuspiam damnandi ob Sejanum, lacunas ex Beroaldina editione exprimi curavimus cum Ryckio.

VI. 1. *Super ea re.* Quæ res ea fuerit prorſus ignoratur, ac ne nomen quidem novimus viri

constantis, qui accusatus ob amicitiam Sejani, seipsum voluntaria morte absolvit.

2. *Et ille quidem.* Ipse Tiberius, qui suum in quintò consulatu collegam Sejanum spe matrimonii cum Livia Drusi vidua, aut, ut Ryckio placet, cum aliqua ex neptibus suis, Germanici liberis, lactaverat.

3. *Per mœrórem, quàm.* Subintellige ex sensu, *magis*, *potiùs*, quas voces Tacitus frequenter supprimit.

VII. 1. *Retinens.* Eos scilicet quibus animus erat adsistere ipsi: *dimittens*, quibus satis erat ipsum breviter alloqui.

2. *In Blæsum.* Sejani avunculum; de quo vide Ann. 3, 72.

VIII. 1. *Petito per speciem studiorum scalpro.* Sic vocat instrumentum, quo studiosi pennas acuunt aut aptant.

IX. 1. *In reliquos Sejani liberos.* Filius nempe natu maximus cum patre simul supplicio adfectus. Duo supererant: nam Sejanus ex Apicata uxore tres liberos genuerat. Ann. 4, 3.

2. *Puella adeo nescia.* Et tamen ante undecim annos desponsata fuerat Claudii filio Druso. Vide Ann. 3, 29.

3. *Triumvirali supplicio.* A Triumviris rerum capitalium apparato. Infrà *compressam*, i. e. vitiatam, ut nempe non jam infans, sed mulier videretur, & plena annis.

4. *In Gemonias abjecta.* Sub Tiberio, inquit Suetonius in Tib. 61. *Nemo punitorum non est in Gemonias abjectus, uncoque tractus.* Post hæc

verba Ryckius ponit asteriscum, putatque hinc excidisse Apicatæ historiam, quam Tacitus innuit Ann 4, 2.

X. 1. *Per dolumque comitantibus.* Conjunctionem delet Muretus. Infrà *quippe elapsum custodia* dedimus ex emendatione Lipsii, pro *lapsum custodiâ*.

2. *Achaiam quoque curabat.* Ex decreto, quo *Achaiam ac Macedoniam, onera deprecantes, levari in præsens proconsulari imperio, tradique Cæsari* placuerat. Vide Ann. 1, 76. & 80.

IN LIBRUM VI.

ANNALIUM NOTÆ.

Cap. I. 1. *Aditis juxta Tiberim hortis.* Qui Cæsaris fuerunt prope Naumachiam. Vide Suetonium in Tib. 72.

II. 1. *Quasi recèns cognitis Liviæ flagitiis.* Apicata uxor Sejani, cognita morte liberorum, vitam sibi eripuit, scripto priùs ad Tiberium libello, quo Liviæ facinora & flagitia aperiebat. Tiberius & Liviam & conscios interfecit.

2. *Tamquam referret.* Ærarium populi, fiscus imperatoris fuit: sed quid intererat in utrum bona Sejani cogerentur, quum utriusque pecuniæ in potestate essent imperatoris. *Hæc*, i. e. has ineptias *Scipiones*, *& Silani &c. censebant.*

III. 1. *In quatuordecim ordinibus sedendi.* Tam-

quam equites. Hoc jure gaudebant primipilares militiâ defuncti.

2. *Quos neque dicta imperatoris.* Videtur excidisse vocula *nisi* ante *imperatoris.*

3. *Custoditur domibus magistratuum.* Hanc liberam vocabant custodiam. *De custodia reorum, inquit Alpianus, æstimare proconsul solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fidejussoribus committenda.*

IV. 1. *Ut retuli.* Ann. 4, 68.

2. *Noxiam conscientiæ.* Groslotius legebat *noxæ conscientiam. Pro fœdere haberi.* Esse velut fœdus, quo adstricti periculum sibi non facesserent.

3. *Quamvis crudelem.* Pro quantumvis.

V. 1. *Arguitur pleraque.* Græca locutio, pro in plerisque. Sic Virgilius, *Cetera parce puer bello*: idque loquendi genus frequens Tacito.

2. *C. Cæsarem.* Valde blanditur Freinshemii conjectura legentis *Caium Cæsarem, quasi incertæ virilitatis*: & scomma erit in eum tamquam mollem & effeminatum, quem Suetonius in Caligula 36. ait *pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercisse.*

3. *Novendialem cœnam.* Donatus Phormione. *In nuptiis*, inquit, *dies septimus instaurationem voti habet, ut in funere nonus, quo parentalia concluduntur.* Arguebatur itaque natales *Augustæ*, vel potiùs *Augusti* epulas cænam mortuorum appellasse.

4. *Neque cuncta.* Lege cum Pichena, *eaque cuncta*: & idem erit Græcismus, qui occurrit suprà *arguitur pleraque.*

VI. 1. *Præstantissimus sapientiæ firmare*, pro *adfirmare.* Vel Plato, vel Socrates.

VII. 1. *Eamdem pœnam.* Quæ fuerit non liquet, ob jacturam libri superioris. De Arruntio vide infrà 48.

2. *Destinare properat.* Lipsio ac Mureto placet *poterat.*

3. *Indicibus accessere.* Indicium professi sunt in eos qui sequuntur; ac proinde servati, ut suprà c. 3. Paconianus.

VIII. 1. *Collegam patris.* Seji Strabonis.

2. *Novissimi consilii.* Quo Tiberium e medio tollere cogitavit.

3. *Claudiæ & Juliæ domûs partem.* Utrumque spe, non re. Vide ad Ann. 5, 6. & 9. nec aliam ob causam infrà, conversa oratione ad Cæsarem velut præsentem, Sejanum dicit ipsius generum.

4. *Nec ideo.* Nec, utcumque scruteris, adsequare.

5. *Satrium atque Pomponium.* Sejani clientes, qui videntur fuisse conjurationis conscii & indices. De Satrio vide Ann. 4, 34. de Pomponio infrà 18.

IX. 1. *In cohortem suam.* Inter amicos & comites suos.

X. 1. *Quà occupandæ reip.* Lege cum Mureto, *quia.*

2. *Vescularius Atticus.* Idem qui Ann. 2, 28. dicitur *Vescularius Flaccus.*

3. *Curtium Atticum.* Vide Ann. 4, 58.

4. *L. Piso pontifex.* Fortè error ex notis, scribendumque, *L. Piso præfectus urbi*; de quo videndus Seneca epist. 84.

5. *Patrem ei censorium fuisse memoravi.* In libris qui interierunt.

6. *Præfectus urbi recens.* Ab Augusto enim urbis præfectura, de qua hîc agitur, instituta : ideo addit *insolentiâ parendi graviorem.* Vide ad Ann. 4, 36.

XII. 1. *Per discessionem.* Vide ad Ann. 3, 69.

2. *Per magistros.* Nempe sacerdotum : nam cuique sacerdotum collegio suus magister erat.

3. *Sociali bello.* Immo *civili*, & sic Tacitum scripsisse censet Lipsius : id accidit L. Scipione, C. Norbano coss. ut ipse Tacitus memorat Hist. 3, 72.

XIII. 1. *Silentium ipsius.* Quòd non ipse edixisset, ut solebat. Vide Ann. 3, 6. & 5, 5.

XV. 1. *Ambigens patriam & declinans.* Patriam velut ambagibus circuiens, & declinans, quoties ad eam accessisset : nisi malis breviter dictum, pro, *ambigens an patriam intraret.*

XVI. 1. *Adversum legem dictatoris Cæsaris.* Hæc videntur intelligenda de lege, quâ Cæsar edixerat, ne quis in argento aurove domi haberet ampliùs quàm quindecim millia dracmarum, nostræ pecuniæ libellas 7500. unde Suetonius in Tib. 49. scribit quosdam damnatos, *quibus nihil aliud sit objectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent.*

2. *Unciario fœnore.* Ita ut pro centenis nummis nummus unus pro usura singulis mensibus solveretur, duodecim per annum.

XVII. 1. *Duas quisque fœnoris partes.* Ut fœneratores duas partes tertias pecuniæ creditæ in

agris collocarent, ita ut pro duabus illis partibus, inita æstimatione, agros acciperent in Italia: *sed creditores in solidum appellabant*, seu reposcebant apud judices universum debitum, & ut tertia pars reliqua pecuniâ solveretur.

2. *Minuere fidem.* Quod Gallicè dicimus, *diminuer leur crédit.*

3. *Pecuniam mercandis agris condiderant.* In arca compressam tenebant, ut paratiores essent ad occasiones bene emendi.

4. *Ægriùs distrahebant.* Difficiliùs ac proinde viliori pretio divendebant possessiones suas.

5. *Millies sestertio.* Libellis Tur. 12500000.

6. *Prædiis*, i. e. pignoribus sive hypothecis.

XVIII. 1. *Cn. Magnus.* Pompeius, cujus, bello civili, Theophanes præfectus fabrûm fuit.

XIX. 1. *Aurariasque.* Auri fodinas: sed hoc loco vel dele voculam *que*, vel lege cum Jacobo Gronovio, *magnitudinem pecuniæ malo vertisse aurariasque, eas . . . . sepofuit.*

2. *Jacuit immensa strages.* Suetonius in Tib. 61. abjectos tractosque scribit uno die *viginti*: sed numerum illum Lipsius putat corruptum, substituitque *mille.*

3. *Interciderat . . . metus.* Metus vi sua & magnitudine abstulerat mutuam commiserationem, & agnitionem similis fortunæ.

XX. 1. *Qualem diem.* Qualem animum vultumque, seu lætum, seu tristem, sumpsisset Tiberius, talem & ipse induens ac præ se ferens. Gronov.

2. *Et tu, Galba.* Suetonius in Galba 4. non Tiberio, sed Augusto præsagium hoc tribuit,

nec de consule Galba, sed puero. A Tacito stant Josephus & Dio.

XXI. 1. *Qualem diem.* An felicem, an infaustum. Infrà pro *pavescere* conjicit Jac. Gronovius *pavescens* e scriptura codicis *pavescente.*

XXII. 1. *Fatone.* Apud Gellium 6, 2. *Fatum est sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena, volvens semet ipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines ex quibus apta connexaque est.*

2. *In tempore memorabitur.* Non est in libris, qui supersunt, id vaticinium, ne in Suetonio quidem.

XXIII. 1. *Asinii Galli.* Quem eodem die & convivam Tiberii, &, eo subornante, damnatum narrat Dio in actis anni 782. Is filius Asinii Pollionis librum edidit, in quo patrem Ciceroni comparabat, cui rescripsit Claudius qui postea imperavit.

2. *Sponte, vel necessitate.* Magis ex more Taciti foret *sponte, an necessitate.* Infrà *præscriptum fuisse Macroni* legitur in ms. & sic dedit Beroaldus. In vulgatis *descriptum* est a Rhenano.

3. *Medio triennio.* A tempore scilicet accusationis ad mortem.

4. *Mandendo .... tomento.* Ryckius putat hoc *tomentum* fuisse ex herba Gnaphalio, de qua Plinius 27, 10. *Gnaphalion, alii Chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur.*

XXV. 1. *Æqui impatiens.* Eodem sensu Ann. 2, 42. *regibus æqua, nedum infima, insolita sunt.*

2. *Jactavit.* Imputavit, beneficii loco adſcripsit.

3. *Acta ob id grates.* Non diis, ut Pichena voluit, ſed principi ob clementiam, idque clarè docet Suetonius in Tib. 53.

XXVI. 1. *Precibus Auguſtæ.* Vide Ann. 3, 17.

XXVII. 1. *Drusi.* Qui Tiberii filius. *Neronis*, qui Germanici filius natu major. *Denupsit*, infrà dignitatem ſuam nupsit.

2. *Funere cenſorio.* Vide ad Ann. 4, 15. *Syria adminiſtrandæ imagine.* Nam Tiberius Syriæ pridem præpositum Romæ detinuerat.

3. *In prioribus libris.* Vide Ann. 4, 20.

XXVIII. 1. *De numero annorum.* Quos vivendo expleat.

2. *Mille quadringentos ſexaginta unum interjici.* Is erat annus Ægyptiorum maximus, quem ſolis & lunæ & quinque planetarum orbes conficiunt, quum ad idem signum omnes referuntur, unde profecti erant. Ingeniosè Muretus diſtinguit poſt vocem *ſexaginta*, legitque *unum in terris.*

3. *Suis in terris.* Heinsius conjiciebat *ſurculis thureis.*

XXIX. 1. *Invidiâ velaviſſe.* Quæsito in ipſum Tiberium odio.

2. *Sexitia.* Lipsius in margine *ſextia*, quod verum videtur Erneſto.

XXX. 1. *Indicium mortis.* Pro *indictam mortem*, ſeu *indictionem mortis.*

XXXI. 1. *Artaxiâ.* Cui Germanicus regium diadema impoſuerat An. 2. 56. De Vonone vide eodem lib. cap. 1. 3. & 58. 68.

S v

XXXII. 1. *Tardari metu.* Supple ex more Taciti voculam *modò tardari metu.*

2. *Instituta Parthorum insumit.* Ita codex unicus, & Beroaldus, quod Pichena mutavit in *resumit* : quæ vox non satis propriè dicitur de adolescente, qui nunquam habuerat instituta Parthorum.

XXXIII. 1. *Ad scelus cogunt.* Ad necem Arsacis.

2. *Accire Sarmatas.* Vulgò *accipere.* Correxit ex conjectura certissima Gronovius, quem secutus est Ernestus.

3. *Qui Parthis adventabant.* Sarmatas intellige, quos suprà dixit *diversa, more gentico, induisse. Mare* Caspium, quod extremi fines Albanorum tangunt, versus Sarmatiam.

XXXIV. 1. *Sæpe in modum obsidii....cingebat.* Præpositionem *in* addidit Muretus.

2. *Multa .... de nomine Jasonis ... celebrant.* Nempe loca, seu templa : nam ex Justino, Jasoni totus ferè Oriens, ut conditori, divinos honores templaque constituit.

3. *Ignobilem Iberum... differebat.* Lipsio magis placet *differebat.*

XXXV. 1. *Omisso arcu, quo breviùs valent.* Quàm Parthi : hi enim ex longinquo metuendi, ex propinquo invalidi.

2. *Frontis & tergi vices.* Supple *essent* : & sic solet Tacitus, modò, ut fieri solet in equestri prœlio, frontem & tergum per vices obverterent, seu vicissim sequerentur & cederent.

3. *Quos super,* i. e. confestim & sine intermissione.

4. *Fama occisi falsò credita.* Lipsius mallet *dedita.* Josephus lib. 18. Oroden revera occisum tradit.

XXXVI. 1. *Ultum iit : peritiâ &c.* In codice scribitur *ultimi id peritia.* Correxit Lipsius, & sic amat loqui Tacitus. Artabanus venit ultionem sumpturus ex Iberis, quos dictitabat peritiâ locorum vicisse.

2. *Aliosque occultos consilii.* Vulgò *consulit.* Sed codex unicus habet *consilit* : unde felici conjectura Freinshemius emendavit *occultos consilii*, i. e. qui consilii erant participes, sed occultè : & hunc sensum postulant sequentia : sic Tacitus Ann. 4, 7. dixit *non occultus odii.*

XXXVII. 1. *Suovetaurilia.* Sacrificium e sue, ove, & tauro.

2. *In modum diadematis.* Nam diadema commune olim insigne regium, nihil aliud fuit, quàm alba fascia cingens caput.

XXXVIII. 1. *Supremis tabulis.* De testamentorum licentia vide Ann. 14, 50. & Suetonium in Augusto 56.

2. *Continuo abscessu.* Faernus legebat *continuum abscessum.*

XXXIX. 1. *Trebellieni Rufi.* Qui Cotyis liberorum tutor Ann. 2, 67. De Paconiano vide supra 3.

2. *Poppæus Sabinus.* De quo Ann. 1, 80.

XL. 1. *Neque quòd L. Aruseius.* Hunc locum asterisco notavit Beroaldus, tamquam desit nomen alicujus, qui cum L. Aruseio morte sit adfectus. Integrum putat Gronovius & emendat,

eo anno, *neque quòd L. Arufeii* (pater fcilicet & filius) *morte adfecti forent*, *adfuetudine malorum*, *ut atrox*, *advertebat*, i. e. convertebat in fe, ac movebat hominum oculos & linguas : & sic belle eadem vox, eadem inclinatione, ad utrumque verbum fubauditur : *advertebat* homines, ut *exterruit* homines.

2. *Galba.* Qui frater illius, qui poftea imperavit. *Duo Blæsi*, filios intellige Junii Blæsi, qui Sejani avunculus, cujus exitum tangit Ann. 5, 7.

3. *Juveni Drufo.* Germanici filio, qui exftinctus fuprà 23. *Retuli.* In iis quæ injuriâ temporis interciderunt. Hanc autem Æmiliam conjicit Ryckius filiam fuiffe M. Lepidi, cujus obitus narratur fuprà 27.

4. *Inteftabilis.* Vox Tacito familiaris, i. e. deteftabilis. Vide infrà 51.

XLI. 1. *Clitarum natio.* Quæ gens in Cilicia.

2. *Cappadoci Archelao.* Filio illius Archelai, regis Cappadocum, de quo Ann. 2, 42.

XLII. 1. *Materna origine.* Lege cum Freinshemio, *paternâ* : nemo enim apud Parthos adfumebatur in regnum, nisi Arfacides per patrem. Vide fuprà 31.

2. *Surena.* Parthorum magiftratus, proximæ poft regem dignitatis.

XLIII. 1. *Oppreffa cunctantium dubitatio, & omnes.* Videtur admittenda Freinshemii emendatio legentis, *oppreſsâ cunctantium dubitatione*, *omnes in unum cedebant.*

XLV. 1. *Infularum.* Infulas vocabant domuum complurium connexionem vicis circumcinctam.

2. *Millies sestertium*. Libellæ nostrates 1250000.

3. *Eaque perfecta*. Imperfecta relicta esse scribit Suetonius in Tib. 47. & in Caligula 21.

4. *Quam nuptam ei retuli*. Suprà 20.

XLVI. 1. *Verterent*. Supple *se*, pro verterentur, idque frequens Tacito.

XLVII. 1. *Unde illis odia*, i. e. ipsis inter se se, quæ Balbus exsecutus est accusando & damnando Othone. Gronovius. P. Vitellii mors narratur Ann. 5, 8.

2. *Cum Satrio secundo*. Eodem, qui Ann. 4, 34. numeratur inter clientes Sejani, & cum Pomponio præcipuus auctoritate atque potentiâ apud eumdem dicitur suprà 8, hîc autem ejus eversor, ut apparet.

XLIX. 1. *Mæsta & miseranda diu ferret*. Admittenda videtur Lipsii conjectura, legentis *differret*, i. e. spargeret in omnes, qui illam audiebant.

L. 1. *Per speciem officii*. Fortè, *per speciem osculi*: nam Suetonius idem narrans in Tib. 72. ait *quum manum sibi osculandi causâ apprehendisset*.

2. *Neque fefellit*. Non latuit, rem non ita cautè egit, ut non sentiret Tiberius voluisse Chariclem pulsum venarum attingere, quò defectionem ipsius dissimulatam nosceret.

LI. 1. *Mater in Liviam*. Vide ad Ann. 5, 1. Suetonius quoque in Tib. 3. scribit maternum avum Tiberii in Liviorum familiam transisse.

2. *Tolerans, aut declinans*. Toleravit Romæ, declinavit, quum Rhodum secessit.

3. *Egregium . . . occultum ac ſubdolum.* Gronovius cenſet hæc verba commodè referri poſſe ad vocem *tempus*. Pichena mallet *egregius . . . occultus ac ſubdolus*.

Poſt hunc librum ſequitur lacuna decem ferè annorum. Deeſt autem C, Caligulæ principatus in univerſum, & Claudiani imperii ſex primores anni.

INDEX
TOMI PRIMI.

A.

D.

E.

F.

G.

H.

J.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T

V.

FINIS TOMI PRIMI.